ŞbN

Nomer ərttee 10 kəp.

TARN TK polgaş Profes Tep cəbyleliniŋ organь

Pygy telegejniŋ proletarlarь polgaş tarlatkanarattarь, kattьzьŋar!

„Şьn" solunnu cagььr ərttee:
Xuuzunda cagььrlarga:
1 cьlda . 5 akşa.— | 3 ajdan kudu
6 ajda . 3 akşa.— | cagьlga
3 ajda . 1 akşa. 80. | albas

Solun cagьdar cerler: Tep xarьlzaa kontoru, oon kədee salььrlarь polgaş poştaccьlarga cagьdar

Alban polgaş yletpyr cerleringe cagььrь:	Taştьkkь-ce corudar cagьlgalar:
1 cьlda . . . . 8 akşa.	1 cьlda . . 10 akşa.
6 ajda . . . . 5 akşa.	6 ajda . . 6 akşa.

„ŞbN" solun redaksьzьnьŋ adrezi: Kьzьl-xooraj, Revolus şəly, Şetinkin kudumcuzu, pazьŋ № 2.

1936 cьldьŋ ijyl 1 xynynde sreda № 52 (553)

Arattar! Kezip algь-teq sigen yngen cerni toluzu-pile azьoqlap, 1936 cьlda sigen kezilgezin 70 xuu kalbarttььlьŋar!

1936 cьlda sigen kezer azьldь corudar tugajьnda ARN TK prezidiymynyŋ toktaalь

(1936 cьldьŋ 6 ajnьŋ 26 xynynde padьlaan)

1936 cьlda sigen kezilgezinin kol-kol sorulgazьnьŋ tugajьnda eş Polattьn iletkelin tьnnaaş, ARN TK-nьŋ prezidiymynyn temdeqleeri polza:

1. TAR-nьŋ 8 tugaar Uluq xuralьndan curttuŋ arat tymeninin murnunga azьl-agьjnьn polgaş politiktьŋ talazь-pile salgan kol sorulgazь polza, TAR-nьŋ xamaarьşpas pot-ergezininŋ 20 cьl poop togunnaar ojunda orannьn azьl-agьjьnьŋ kol adьrь polur maldьŋ paazьn iji saja cedir əstyrer teen. Ol şiitpirlerni kyyssedirde xamьktьn murnunda maldьŋ azьral cemi sigenni kezip peletkeer, paza saban polgaş əske-taa mal cemi polur cyylderni kalbaa-pile cььp peletkep turgaş, TAR-nьŋ azьl-agьjnьn yndezini poor mal azьlьnga moon songaar agaar pojdustuŋ ajььldьq cudun tabarьştьrbazьn şьŋgььzь-pile xyrezir tep orannьŋ murnunga şudurgu sorulganь salgan polgaj.

2. Coguur xemceezi-pile maldьŋ cem suurun peletkep albas polzubussa, orannьŋ azьl-agьjnьn yndezini polur malьbьstьn paazьn əstyryp sajzьradьr teen sorulgabьska şaptьk polurun ertken cьlda polgan cuttuŋ ajььlь todargaj cizekti kərgyskenin arat con cer-le utpas uzurluq. Cuttuŋ ajььlьndan uştunup alьrьnьn en-ne kol argazь polza, arattar pottarьnьn sigen kezip peletkep alьrьnda tep ARN-nьn TK arat connu kьjgьrьp tur.

TAR-nьŋ 8 tugaar Uluq xuralьnьŋ po ystynde ajьtkan şudurgu ajttььşkьnьn xerek kьrьnga tirii-pile pottandьrьp corudarьn polgaş 1936-37 cьldarnьŋ arazьnda kьşka erestiq peletkenip, **cuttuŋ ajььlь-pile eres temisseziriniŋ** azьlьn amdьgaaştan corudup, pir tugaar eelceende maldьŋ azьral cemi sigenpile ekki xandьrьp turgaş, maldь mendi cьl azьrьp, mal azьlьnьn talazь-pile uluq cediişkinni cedip alьr sorulganь parьmdalaaş, ARN TK prezidiymynden **toktaadьrь polza:**

1. ARN-nьŋ kozuun komitetteri polgaş yyrleri, maldьŋ azьral cemi sigenniŋ peletkelin xəjypile ulgattьrar coruktu tolgandьr top-toraan tanьştьrьlga surttaal azьlьn kalbaa-pile arat massanьn iştinge telgeredip corudar polgaş pygy-le sigen kezer şəlderni əj-şaanda pyryny-pile azьqlaarьn mьrьŋaj onzalap corudarь cugula.

2. Sigen kezer kampaninьn yjezinde ARN-nьŋ kozuun komitetteri polgaş yyrleri, paza tustus kezigynneri xamьk massalьq surttaal azьldarьn polgaş organizas azьl corudulgazьn sigen kezer azьlga cagьrttьp, tustus sigen kezikcilerge pottuq tuza kərgyzerin taqzьr. Kezer cerni ylezirin saadadьp polbas, maşina cemzek-pile toldur xandьrar, sigen kezer, pəler, saraattaar, kazaalaar polgaş oon-taa əskeniŋ tuzalьq argazьn ajttьp peer uzurluq.

3. ARN TK prezidiymynden pygy nam organizastarьnga polgaş oon tus-tus kezigynneringe 7 ajnьŋ 10-dan egeleeş, 8 ajnьŋ 10-ga cedir pygy sigen kezilgezin polgaş azaap şьqzaarьn koncuq şalьptьq toozar azьlga arat connu əbileldep kiirerin polgaş pottarь murnakcь yleger kərgyzerin şuut taqzьp tur.

ARN TK xamьk organizastarьnga sagьndьrarь polza, ertken cьlga təmejlep kəərge, sigen kezilgezin 70%-dan kudu əbesti cedir peletkep alьrьn koncuq idepkejliq oraldazьr uzurluq tep sagьndьrdь.

4. Namnьŋ kudukku organizastarьnga xyleediri polza, maşinalar, kədee azьl-agьjnьŋ xerxerekselderi, sigen kezer xol kadььrь, aat-pile sigen pəler maşina polgaş oon-taa əske xerekselderni septeeringe kustarcьlarnь əbileldep turgaş, sigen azaar xerekselderni peletkeer polgaş septelgezin corudarьnga massalьq azьldarnь amьgaaştan corudup, sumularda par targan pьzancьlarnьŋ ekki turazьn parьmdaalap pottuq azьldь corudarьn taqzьr.

Kyrynenin sigen fonduzu peletkeer polgaş sigen kezikcilerinin surguulun petetkeer azьl sula corup turar (sigen kezikcinin surguulunga 160 kizi turgussun teeninin ornunga, cyq-le 90 kizi əərenip turar, paza kyrynenin sigen kezer cerlerin am-taa toldur tьp alganь cok, oon taa əske).

5. TAR-nьŋ Mal-cer ministeri eş Polatka uk azьldь tьnzьь-pile corudarьn taqzьp xyleediri polza, maşina xəlezileer cerierni polgaş kədee azьl-agьjnьŋ xer-xerekselderi-pile cepsep turgaş, sigen kezilgezin toldur xandьrar, pьza kyrynenin sigen fonduzun TAR-nьŋ 16 tugaar Picce xuralьnьŋ ajьtkanьn jozugaar kyyssedip peletkeerin, paza sigen kezer ərtteeldernin azьlьn tirgizip, arat conga coguur sannьq sigen kezip peerin şuut taqzьr.

6. Kozuun-kozuunnar-ce parьp sigen kezilgezin organizastap xarььlaarь-pile, 7 ajnьn 10 xynynden ertpejin aattarьp corudar eşter polza:

Parььn-xemcik-ce eş Ojdup,
Cəən-xemcik-ce eş Toka, Syryn,
Uluq-xem-ce eş Tancaj,
Tees-xem-ce eş Pajьr,
Pil-xem-ce eş Sengilzik,
Kaa-xem-ce eş Totkan,
Tandь-ce eş Xabak-cap,
Tere-xəl-ce eş Şyqdyr,
Tozu kozuunun-ce eş Polat.

7. „Toka", „Xemcik-ool", „Cyrmit-tazь" polgaş Tarlaq kyrekonomnarь podunun sigen kezilgezin 7 ajnьn 20 xynynde pyryn toozarьn tus kyrekonomnarnьŋ direktorlarь: Occur-oolga, Sancaaga, Torzuga, Tojbaga polgaş massalьq azьl talazь-pile tus kyrekonomnarda nam yyrlerinin targalarьnga şuut taqzьr.

ARN TK prezidiymynyn targazь Toka.

Pajьrlancьq

TAR 15 cьlnьŋ Uluq pajьrьŋga keer, SSRE cazaanьŋ təleezi eş **Şotman** *əərypile kadь 6 ajnьŋ 25-te Moskvadan yngen.*

SSRE-den siirik tep polbaazьn ojuncular kel cьdar.

TAR 15 cьl ojun tabarьştьr SSRE-den aeroplan tep uzar-xeme paza kelir tur.

TAR 15 cьl ojunda Tozunuŋ 1 tugaar cada şkolazь

Tozu kozuununun Toora-xem xoorajьnga 1 tugaar ege cada şkolazьn 1927 cьldan egelep turguskan. Ol yjede ege cada şkolazьnga feodal-teokrattarnьn azь təly şurgup kirip turgan polgaş əərenir programь cangьs-la mool plzik turgan, myn 1927-28 cьldarda 25 kizi əərenip turgan polza, 1929 cьlda 35 kizi appargan.

Myn ol yjede orus plzik, san podalganь koldap əərenip turgan polgaş piliqliq şььrak paşkьlar cok turgan. 1930 cьldan songaar surguuldun amьdьral pajdalь-pile əərenir cyylderinin programь kədyrylgen. Tьbanьn yndezin tьl plziin əəreniringe cagьrttьp algaş şuptu erttemnerni teskki əərenir appargan. **Cьlcьlda turgan surguul**: 1930 cьlda surguul 40 kizi, 1931-den 36 cьlga cedir yrgylcy 60-60 surguul turup kelgen.

Blangьja səəlgy cьldarda surguuldun əərenir cyylderi ulamna kəbydep, şkolanьn şьnarь ulam-na sajzьrap kel cьdar. Əərenikcilernin pilişkini kədyrlyp, ery pəlykter-ce şilcip, əske-taa nam surguulu, paşkь surguulunce tepşip ynyp turar.

Əəredilgenin əske cyyl pyry xerekseli cьl pyryde əzyp, nom tepter, saazьn, karandaş teen ьşkaş cyylderi xandьrьlgalьq ceccip turar. Blangьja oran-suur talazь-pile am yjede Kultur ministerinden 22 mun akşa ərttektiq 11 əreel caa uluq pazьnnь 11 ajnьn 1-de tooskan turar tep tutturup turar.

Po ystynde kezek ajьtkan cyylderden algaş kəərge, TAR-nьŋ tuskaj xamaarьşpas pot-ergeliq polganьndan peer 15 cьl poop turar onza teəgylyq yjezinde, pistiŋ Tozu şkolazь eleen uluq cedilgeni cedip algan tur tep temdeqleeri-pile kadь, moon songaar şkolanьn əərediin polgaş pygy-le pajdalьn şьnarzьdьp sajzьradьrьn oraldazьr-pis.

Şkola ergelekcizi **Sapcaj**.

Ajaŋgattьda xana solunu

Paььn-xemcik kozuununun Ajaŋgattь sumuzunda 3 tugaar nam yyrynyn, 4 polgaş 5 tugzar areve yyrlerinin canьnda „massalьq" tep xana solununun 1936 cьlda ynyp turganьn kəərge: 1 ajdan 6 ajga cedir 5 kattap yngen.

Myn solunga kolduq plzip turgan materialdarь polza:

1. Mal azьlьnьŋ tugajь 3 kezek.
2. Tarьlga tugajь 4 kezek.
3. Kultur tugajь 3 kezek.
4. Nam, areve yyrlerinin iştikki azьlь 1 kezek.
5. Pot-şyygymcylel 2 kezek.
6. Pajьrlьq xynner tugajь 2 kezek.
7. TAR 15 cьldьn ojunga peletkel tugajь 2 kezek polgaş oontaa əske materialdar yngen.

Cer-le uk xana solunu polza, kədeeninŋ pajdalьnga podaarga myn cygeer şьnarlьq tur.

Bndьq polza-taa oon iştinde cecce xandьrttьnmaan cyylder par.

Mьncangaş moon songaar myn xana solununun şьnarьn ulam sajzьradьr tugajьnda meen sanaldarьm polza:

1. Tus-tus kizilernin pergen materialdarьn taarьştьr siiredip yndyrer.

2. Material pyryzyn calgaarancьq uzun kьlbajьn todargaj cizekter-pile kьska, topcu todargaj kьldьr plziir polgaş yzyyn uluq pildingir kьldьr plziir.

3. Xana solununga xamьk ceder cetpesterni ileredip, şəleeliq şyygymcyleldi kalbarttьr, oon-pile kadь en idepkejliqlerni ileredip cьrьdьr.

4. Nam, areve, yyrlerinin polgaş arban, sumunuŋ cagьrgalarьnьn kandьq-taa talazьn yrgylcy todargajь-pile cьrьdьp plziir.

5. Xana solunun janzь-pyry curuk cyyly-pile kaastap turgaş, connu nomcuksadьptar kьlьr.

6. Solunga plzittingen cetpesterni cok kьlьr tugajьnda coguur cerlerinden negep, kyysseldezin paza cьrьdьp turar polgaş oontaa əske poldunar argalarьn corudup turgaş xana solununun şьnarьn sajzьradьr coruk koncuq cugula tur.

Sumuda cajlaq şkolazьnьn paşkьzь **T. K. Pujan.**

Tozu kozuununuŋ Uluq taqda solun cagьlgazь

Tozu kozuununun Uluq-taq sumuzunda solun cagьlgazьnьn corup turar tugajьn, po cьldьn 9 ajnьn 1-de tynnep kəərge:

Cagьlga adь	Xuussaalarь			Şuptu
	1 cьl	6 aj	3 aj	
„Şьn" solun	48	6	—	54
„Areve şьnь"	23	4	—	27
„C. kol medeezi" . .	16	1	—	17
„Xostuq arat" . . .	14	27	—	41
Kattьşkaş . . .	101	38	—	139

Po sandan kəərge, solun cagьlgazь eleen cediişkinniq corup turar, ьndьq polza-taa maŋaa meneergenmejin, am-taa cagьdarьbьstь oraldazьp turar-pis.

Sumu sekreteri **Serembil.**

Redaksьdan: eş Serembil, amslernin sumuga 8 aj 1-de 200 cagьlga cedirip alьrьn ekki kьzьp, po tugajьnda arat massanьn orttuzunga tajьlbьr azьlьn yrgylcyledip corudup koryner.

Ol sigen şəlyn kazaalap alza aar

Pil-xem kozuununun Əək sumuzu Ojun-şibide № 1-2 arbannarnьn sigen kezer şəly Kəzee tep cerde cьldьn-na aaidar cazap, cajlap olurup alьr, ol cerden kyzyn sigen kezip alьr yj de yrleeş cugaa yndyrer, oozun kazaalap taa albas, ol cerden orttuzu-pile podaarga 150 xəppeen azьq sigen yner cer cyve. Am ol cerin po cьlьn-na kazaalap kamgalap alьr poor tep podap olurgan kizi-men, am po 36 cьlda kəərge, paza-la aaldar cazapazьp olurup algan turar.

Po 36 cьlda maldьn cemi sigenni tudum-taa polza, kamgalaar polgaş sigen keski-teq şəlderni pyryn kazaalap algan turar tep cazak, namьbьs xyn-pyryde solun, parlalga tamcьştьr cagьp turar polgaj. Onu xeresebes camdьk ulustar turar poor tur.

Əək sumuzunun cagьrga cerlerinden Oju-şibinin sigen şəlkyn kamgaaar tugajьnda tap-tarьj xemceq alzьnnar tep kulasalьp olur-men.

Toktaal.

Pistiŋ xarьlzaabьs yzyldy-le

Tozu kozuununun poştazь moon murnunda Kьzьl-pile arazьnga 7 xongaş-la corup turgan polza, 36 cьldьn egezinden peer xaajaa keer appargan, ьlangьja majnьn 12-de pir kelgeş, 6 ajnьn 1-ge cedir poşta kelbedi.

Moon xaraazь-pile xarьlzaabьs ystyp tur. Monu coguur cerinden kancaar kəər irgi tep kulak salьp olur-men.

„Xьnap pilis".

Əərgeni kьrьp-la turlar

Pil-xem kozuununun Əək sumuzu 3 tugaar arbannьŋ 12-12 xarlьq Kenden-pile Curukpaj teer iji ool, po castь əttyr cer kararar pilek, taraanьn xoralьq tajzьnь ərge-pile temisseldi yrgylcylep kelgenner.

Polar iji, cьldьn-na ərge əlyryp amdazaan ooldar cyve. Kenden tep ool 35 cьlda 300 ərge əlyrgen, po 36 cьldьŋ 6 ajnьn 18 ke cedir 200 uluq ərge əlyrgen, oon iştinde oqlu 750 polgan, kattьşkaş 950 ərge xoratkan. Curukpaj 35 cьlda 100 ərge əlyrgen polza, paza 6 ajnьn 18-ke cedir 150 ərge əlyrgen, oon iştinde oqlu 350, şuptu 500-ty əlyrgen.

Cer-cerde connuŋ uruq-tarьь po iji ool ьşkaş, taraanьŋ tajzьnь ərge-pile caj şaqda kьdьqkьzьgaar cok temisseziri cugula tur.

Şььrap.

Profes ebilelderi, oon kezigynneri! Azılcın, alban xaakcılarnı kultur massalıq azıl-pile ulam-na xandırınar! Kyş-azıldın curumun pırzıdınar! 1396 cıldın pydyrylge planın şalıptıq jozu-pile kyyssedinner! Jaamı polgaş alban cerlerinde azıl cılzır coruk-pile eres xyrezinner! Revolustuq jozuluq şkolazı polunar!

TAR 15 cılının Uluq pajırında profes ebilelderi

(Profes Tep cebylelinin oralakcı targazı eş Pak-kektyn cyyly)

TAR profezinin turgustunganı

Tıbanın nasional revoluzupile tıbılgan revolustuq cazaanın 15 cılının Uluq pajırın Tıbanın arat tymeni podunun cazak, namının paaştalgazı-pile cedip algan azıl-agıjnın, kulturnun caa-caa cediişkinnerin tynnep koncuq ererşkylyq pajırlap ertirer.

Nasional revolustuq cazak, namının accızı-pile turgustungan Tıbanın profes ebilelderi podunun turup kelgeninden peer 10 cılının iştinde organizas massalıq ezyyşkynyn po xynde tynnep ererşkylyq pajırlap turar.

1922 cıldan 26 cılga cedir Kızıl-xoorajga alban xaarlarının ebileldekcizi profes komitedi xamaattılarının iştinge turup, myn ebileldin kezigynynge Tıbanın emyneezinden parıınının feodal-teokrat idegetteri sanadıp kirzip turgan polza-taa, olar orannın pajdalın parımdalap, arattarga profes şimceeşkininin azık tuzazın tanıştırıp, massalıq azıl corutpajın turgannar.

1926 cılda Arattın revolustuq namının Tep komtedinden Tıbanın profes ebilelin organizastap turguskaş, oon murnunga corudar azılının kol ajttırıqların salganı-pile 29 cılga cedir revoluscu polit massalıq temisselin tınzıdıp corutkan.

1929 cılda ARN-nın TK 2 tugaar plenumu paza ARN 8 tugaar Uluq xuralından ulustun xereen paaştap olurgan ergi udurttulganın—parınının feodal-teokret idegetterin nam, cazaktın azıl xereenden tyzyrgeş, cingine arat tymennin erge azının kamgalaar revoluscu udurttukcuların songup turguskaş, oon peer feodal-teokrat idegetterge udur revoluscu temisseldi corudup kelgeni-pile kadı, Tıbanın profes ebilelderinin organizastıq iştikki azıl-xeree koncuq şapkını-pile sajzırap pırzıp kelgen.

Profestin ezyldezi

1929 cılda 100 azıq profes kezigynnyq, 3-4 xire yyrlerliq „taq azılcınnarının ebileli", „kyrnenin sadıq alban xaarlarının ebileli" tep 2 ebilel turgan polza, 1930-31 cıldarının arazında1300 kezigynnerliq (oon iştinde tıba kizi 610), kedeege polgaş Kızıl-xoorajga 20 cıgam organizastıq, kedee azıl-agıj azılcınnarının ebileli"-pile 3 ebilel poop, TAR profes ebilelderi polgan.

1930 cıldan egelep, kyrynenin azıl-agıj, alban, pydyrylge polgaş eske-taa cerlerinde xelezilenip amıdıraar arattarının iştinge profes ebileli kizizider massalıq azıldı corudup, kamgalal polgaş kyş-azıldın kolektiftiq kereelerin carıp pottandırıp corutkan. Po azıldarnı xerek kırınga corudup turgaş, 1932 cılga cedir azıldın camdık aldaqdaldarın kılıp turganın nam,cazaktan murnu-pile pilgeş, edip cazaanı-pile profes ebilelderi podunun aldaqdaldarın edip cazaan.

Tıbanın profes ebilelderi Arattın revolustuq namınga paaştadıp algaş, Profinternanın şiitpirlerin parımdalap, po arazında organizas şınarın pırzıdıp, massalıq azılın kalbarttıp, pygy azılın ceby-pile corudup turgaş uluq cediişkinnerliq poop turar.

Am yjede respublikta profes komitetteri 21, yyrler teleeleri-pile 12, şuptu 33 cerde. Pygy profes kezigynneri 1935 cılda 1475, azı pygy azılcın, alban xaarlarının işinden 53% turgan polza, 1936 cıldın po yjezinde 1737, azı 59,83%.

Kaadır tugajında azıl-agıj, pydyrylge, alban cerleringe cingine arattarnı kiiriştirip, olarının iştinge azıl piliinin tepşilgezinge tuzalaştır paza pzıktırar talazı-pile şaq yrgylcy azıldarnı corudup turgan.

Iştikki, taştıkkıga profes azılcıarı polgaş sanakcılar, eske-taa tuskaj surguulga 74 kizini peletkep ererdip, azılga tepşitken. Azıl agıj, pydyrylge, alban cerleringe surukculap ererenip turgan kaadırlar 1934 cılda—114, 1935 cılga--300, 1936 cılda—400 cedip turar.

Profes ebilelderinin azıl xereenge nasional kaadırlarnı cılcıda tepşitken ezyldezi: 1929-30 cıldarda 4-5-le sannıq tıba kizi turgan, 1933 cılga cedir tıba kizi 21 cetken, azı 56,33%, eskeler 15 kizi, azı 43,67 cetken.

2 tugaar onza pilenum-pile 3 tugaar onza sessinin şiitpirlerin parımdalaaş, tus cernin azılın şınarzıdıp, azıldakcılarnın azıl xıbaaldazın ceby-pile turguzup, kazıldalar corutkanı-pile kadı, tıba kaadırlarnı tepşitken: 33 cılda turganından 34 cılda 41,7 kızırıp, tıba kiziler 15, azı 60%, eske kiziler 6, azı 40% polgan. 1935 cılda tıba kizi 80%, eskeler 20%, am yjede tıba kizi 81,8%, eskeler 18,20% poop turar.

Nasional kaadırlarının sanı cılcıda ezyp, olarının azılga texniktiq pilii koncuq şapkın erylep tepşip turar. 1930 cılga cedir tuskaj erttemniq uluq, picce azılga tıba condan kirbejin turgan. Po yejde taq yletpyrleri, kedee azıl-agıjnın, sadıqnın texniktiq camdık picce erttemniqleri, taq kazar azılcınnar, tuduqcular, colaaccılar, traktorcular, paşkılar, emciler ışkaş oontaa eske yndezin kaadırlar kebydep turar.

Profes ebilelderi kultur fondu akşa xerenginin talazı-pile pygy respublikka kultur tuduq turguzuunun tugajında picce ebes azıl corudup anaa carıqdap turganın 1930 cıldın 100 xuu tep podaaş, po arazında temejleerge polza:

Cıldar	Carıqdaanı	Xuulaarga	Tajılnırı
1930	10,200	100	
1931	14,500	135,35	
1932	17,200	160, 3	
1933	39,600	369,42	
1934	45.600	417, 9	
1935	130,900	1211, 9	
1936	40,100	371,43	5 aj iştinde

Po sannardan keerge, kultur frontuzun cıl-cılda carıqdap turganı koncuq kebydep turar. 1933 cıldan egelep kultur fonduzun jozuluq xereqlelinge carıqdap, kyrynenin ezylde xeqzyldezi-pile profes kezigynneri polgaş azılcın, alban xaakcılarnın orttuzunga, olarının massalıq negeldezin parımdalap, materialdıq pottuq azıldarnı corutkanının po sannar ajttıp turar.

Kultur cedilgezi

Moon-pile xerek kırınga pottandırıp corutkan azıldın camdık cizekteri polza, nom sanı, kızıl-pulun, klup, ojun şiilernin xerekselderi polgaş sporttun janzı pyryn xereqlelinge carıqdap, paza jasla kurort cizektiq turguzuqlarga polgaş eeredilge cerlerin cıl-cılda turguzup turgan. Seelgy 1934-35 cıldarının arazında eerenir pelgymner 61, anaa 1237 kizi eerenip turgan, oon iştinde tıba kizi 703. Picce piziktiq uluq ulus şkolaları 6 cerge 350 eerenir kiziliq turgan. 1935-36 cıldarının arazında camdık cerlerge turgan eerenir pelgymner 35, anaa eerengen kizi 803, oon iştinde tıba kizi 675, picce piziktiqlernin şkolaları 6 cerge, 290 kiziliq turgan.

Po azıldarnı corutkanı-pile pygy profes kezigynnerinin pizik pilii erylep. 1935 cılda pizik piliri 80% turganından 1936 cıldın am yjede 86%, azı 1493 kizi, oon iştinden tıba 93%, azı 665 kizi piziktiq polgan. Po cizektiq profes kezigynneri ebeeş ebes, azılcın, alban xaarlarının pizik pilii erylep turar.

Profes ebilelderinde kultur massalıq azıl corudup, ulustu cırıdar kluptar 14, kızıl pulunnar 15, oon-taa eske kyş kulturnun ojun kılır şelderi turgustunup turar.

Nasionaldın ojun şiizi

TAR 15 cıl ojunun Uluq pajırınga uzuraştır, Kızıl-xoorajda nasional teatrının organizakcızı 500 kizi kirer işkir uluq kluptu toozup turguskan. Paza oon-pile cergeleştir, xoorajnın cajgı sadın kulturnun massalıq onza pajdalı-pile caraş keryştyq kıldır tudup tooskan.

Tep klup xejny kizizidip cırıdar talazı-pile massalıq kergyzyqlerni organizastap, ojun şiiler polgaş internasionaltıq kezeelerni corudup turgaş, po cıldın 2 ajdan 7 ajga cedir 14.000 azıq kizilerni ındıq kezeelerpile xandırgan. Oon iştinde cyqle şiiler 30 kattap yngen, onu bilet-pile 5148 kizi keryp ertken. Oon ınaj respuliktın uluq-uluq pajırlıq, eske-taa massalıq xuraldarın erttirip turar.

Respublikta profes organizastarı massalıq ojun şiilerni 1934 cılda 120 kattap yndyrgen, 1935 cılda 200, 36 cıldın 6 ajga cedir 150 kattap yndyrgen.

Amıdıral curttalga sajzıraan

Profes organizastarı, po azıldarnı corudarda cazak, namının şiitpirlerin parımdalap, orannın pydyrykcy kyşterin sajzıradırınga xolbaştır corudup, podunun kyş azıl kamgalalın polgaş azıldın sagılga curumun pırzıqlap, tanıştırar xej niittiliq azılın corudup turgaş cedip algan.

Respubliktın azıl-agıj, pydyrylge, alban cerleri kebydep sajzıraanı-pile kadı, azılcın alban xaakcılarının amıdıralının yndezin ajttırıı—azıl alban kılıp turar cerleri polgaş curttalgazının oran suur pajdalı onza sajzırap, kulturcup, tuduqnun caa texnii tepşip, cer-cerlerde caa xooraj, suurlar tep cerzip turgustunup kebydep turar. Oon xaraazı-pile azılcın alban xaakcılarının amıdıral curttalgazında tudaqdaldıq cetpes cube cok, xandırttınıp turar (oran pazınınar, cem produksu, sadıq, eskeraa).

Cetpesterni uzutkaal

Profes ebilelderi po cediişkinnerni ulam pırzıqlavı-şaan, cetpeske sanattınıp turar azılının arga majıın tıp corudarı koncuq negeldeliq turar. Cyl teer polza, po yjede profes organizastarı kadarccı xeleccikterni ileredip, olarının iştinge todargaj azıl corutpajın turar polgaş ol azıldın argaların camdıktarıvıs pilbejin turar.

Profes organizastarı xej niittiliq corudar azıldarının camdık argalarınga am-taa ekki tanışpajın turarlar. Oon parımdaazı polza, camdıkta cangıs talazın kere peer cyylder par. Azılcın, alban xaarlarının iştinge kultur massalıq azıldı corudup, kyzyn kamgalaar talazı-pile keryp, olarının negeeşkinin eelep xandırıp turgaş, azılın şınarzıdıp polgaş kyysseldezinin tugajında olardan negelde kılıp turarı cetpes. Oon xaraazı-pile azıl curumun yreer, cıldak cok azılınınga ynmes, ınaj peer cygyrzyr cizektiq azılınınga xarıssalga cok azıl cılzır pajdaldır ynyp turar. Paza et-ekonomnun kamnalın karaktaar coruktu koşkak keryp turar polgaş oon-taa eske.

Profes organizastarının iştikki azılı (tanzı, pizikteri, san xeezy ışkaş) cangıs curumnuq ebes. Ol tugajı kultur, sporttun et xerengizin podunga şingeedip azıqlaar, akşa xerengizin samcıqdaar Maadır-ool, Oolak suqlar ışkaş kizilerden ilerep turar. Po corukka profes kezigynnerinin talazından xınalda tuzalamcızın corudup turarı sula.

Profes ebilelderinin ezyldezi par polza-taa, xuuzu am-taa kudu. Xelezilenip amıdıraarlarının 40% xirezi profes kezigyny ebeske sanadıp turar. Oon ınaj profes kezigynnerinin erge yyrgezin parımdalap, xyleelgeliq poldurar tugajında olarının iştinge tuskaj taarzır azıl corudup turarıvıs cetpes polgaş eske-taa cetpes azıldarıvıs par.

TAR 15 cıl ojunun teegylyq pajırında pistin azılıvısta cetpes tep sanattınıp turar cyylderni pottandırıp corudarın xyleenip, profes ebilelderinin xamık organizastarı, oon pygy kezigynneri revolustuq cazak, namının po xynde salgan lozunnarın erestiq kyyssediringe sırıj pelen turaalınar.

Tuskaj pot-ergeliq, antiimperailistiq, antifeodaldıq TAR telgerezin!

TAR 15 cılının pajırında TAR paaştıncıları eşter Xemcik-ool, Cyrmit-tazı, Tokaga TAR nasional profes ebilelderinin iziq pajırın cediree!!

Tıbanın profes ebilelderi telgerezin!

Eş Cyldym ylegerliq stanzının kaadırı poop tur

Cadaanada yleger-turzulgalıq stanzıda nam yyrynyn sekreteri polgaş myn stanzının inek, xoj malının targazı eş Cydym polza, kılgan azılınınga ekki polgaş xarıssalgalıq paza maldın şınar mezyzyn sajzıradır arga-texniinge mergezip ererengen kaadır poop turar.

Moon-pile kadı podunun xuu azıl-agıjı sajzırap ezyp turar, cyl teerge, 1935 cılda pygy malı 33 turgan polza, 1936 cılda 64 paaş kıldır esken, tarıp algan taraazı 1935 cılda 7 şan taraa taraan polza, 1936 cılda 11 şan kıldır esken.

Moon ap keerge, eş Cyldym podunun xuu azılın estyryp sajzıradırı-pile polgaş kyrynenin azılınınga-taa ekki kirzip turarı todargaj tur.

Eske eş-eerler eş Cyldym ışkaş azıldaarın kıjgırıp tur-men.

Ylegerliq stanzıda nam yyrynyn targazı **Sancaj.**

Agıldırga nam talazı-pile xemceq kergyzer

Xaraal aldın uurgajının cerinde nam yyrynyn targazı Agıldır polza, arat xejnyn karaanga yleger cok pagaj pajdaldı kergyzyp turar, cyl teerge aktifci şalıpcılarının kalbak xuralınınga Agıldırnı „araga izeringe şalıpcı kizi tur" tep pot-şygymcyleldi corudarga, Agıldır polza, „men po xuralga şyygymcyletpes kizimen" tep xural curumu yrep turgan.

Paza Tiiinin kadajı Kuruttaj, majının 4-te Agıldırının pazınınınga paarga ezirik olurgaş cugaalaanı polza, „mında cyge kelidin, men alban kılıp olurar kizi-men, alban ceringe xerek cok keep turar kizi-sen" tep yndyr ojladıp turganı todargaj.

Paza azıl şagında azılcınnarga azıl ajttıp peer teeş pargaş, eziii ulgatkaş, azıldap cadap turgan ceri-taa par.

Cer-le moon eske aragalaar, ulus xerekteer polgaş yleger cok pajdaldarı xej poop turar kizi cube.

Nam yyrynyn targazı kizi podu aragalap curum aldap turar polza, eske kezigynnerinin curum aldap, eske cyylderin ajttıp paaştap ap şıdabas appaar ebespe.

Mındıqnın teleezinde Agıldırnı nam talazı-pile xemceq alırı cajlaş cok tur ebes-pe.

Xınap-coruur.

Eş Tojur tarılga azılınınga ekki kirişken

Parıın-xemcik kozuununun en ırak sumuzu Kargı cumuzunun xamaattızı xereezen Tojur 36 cıldın caskı tarılgazınınga ylegerliq azıldap ertti. Cyl tize, tandının arı talazında Ergi-parlık sumuzunun curttunda, xej sumularının xej conunun taraa cerin kazaalaarınınga, Tojurga 15 kulaş cer tabarışkan. Ol cerin Kargıdan keep ulustu murnap tuttu.

Moon ap keerge, xereezen eşterde koncuq idepkejliq ylegerliq eşter coruurun anıjak eskenner, ılangıja anıjak xereezennerge tınnadıp tur-men.

Parlıkta Syryn.

Aleksej Maksimovic Gorkij

Cookta caa, po 6 ajnып 18 xynynde, Moskva-xoorajnып coogunda Gorki tep, şaanda Uluq Lenin paşkынып mەcceen ceringe Orus ulustuп uluq proletar uran cogaalcыzы, pygy telegejniп arat connarынып kaпcaar-taa cok cook xyndylyq ezi, uluq revoluscu **Aleksej Maksimovic Gorkij** mەcceen. Gorkij ‚polza, kajы şaqdan tura pygy telegej kырынga aldarlыq-suraqlыq, telegej kырынda en tergiin uluq proletar uran cogaalcыzы, SSRE niп xamык uran cogaalcыlarынып paşkыzы, pygy arat tymenniп kaпcaar-taa cok xanы ынak cogaalcыzы kizi coraan. Ынcaпgaş, oon mەcceeninge SSRE-niп angы cok niittilgeziniп xamык tudukculary, telegejniп azыlcыn tymeni, puruпgaar tepşilgeliq kizi tەrelgetten şuptu kazыydaar.

A. M. Gorkij polza, Orus ulustuп curttunga Niznij-Novgorot tep xoorajga 1868 cыldыn 3 ajnып 14-te Peşkof tep jadыы kiziden tەreen. Gorkijnып cogum adы Aleksej Maksimovic Peşkof polur (cog·alcы şolazыn **Maksim Gorkij** teer).

Gorkij peş xarlыq corda 1873 cыlda adazы aaraaş, ەlyp kaarga abazы-pile kырgan-accazынып pazынынga turup algan. Kырgan-accazы xuuzunda pydyrylgeliq eleen şыырak kizi coraan. Gorkij piccezinde ol aşşakтынып pazынынga ەsken polgaş ol kырgan-accazы teerge, purgan şazынga aazok cydyyr, koncuq-la xazagaj kadыq, aazok xaram aşşak coraan, ынcaпgaş Gorkij oozundan korgar, ەskeleer, Gorkijnы ol ەq işti şuptu pagaj kەەr ىjalaar, ынak ەbەs turgan. Cyqle kырgan-abazы Gorkijga koncuq ekki turgan.

Gorkijnып ەske taaj tەrelderi teerge, koncuq-la pydyylyk, taпgaar-la aragalaar-xىmىzaar, aragalap algaş, pottarынып arazынda-taa, ەske-taa ulus-pile kىrzىrcokşur, kadajlarын etteer sogar, uruq-tarынып cer-le aazok etteer ulus turgan. Gorkij paza ettedip ەsken.

Gorkijnы cedi xarlىىnda şkolaga kiirip kaarga paza taarىşpaan. Ol şaqnып şkolazы pagaj poorga, Gorkij şkolanып curumunga tura cok, ەەreniri pagaj, eşەەry-pile kەryşpes tep turup-turup, pىzar-tumaadan aaraaş, surguulun kaapkaş, ol-la xەbەer şkolaa cer-le ەەrenip kەrىeen.

Oon udaىaanda, kىrgan-accazы jadaraaş, amىdىraar arga cok poop keerge, Gorkij 8 xarlىىndan egeleeş, ulus cىىezi kىlىp perip corup kaan.

Ol yjezinip tugajىnda Gorkij sەەlynde mىncap pizeen:

8 xarlىىmda meni xep-sىn sadىىnىn kara azىlىnga kiirip kaan, anaa iji aj xire turup coruj iziq mynge xolum cidirttipterimge, tedir kىrgan-accam-ce corudupkan. Segij peerim-pile, meni ىrak tەrelim poor, pir cىىe curuur kizee surukculadىp kaan, oon ortta turarىnىn pergezinge şىdىىajىn, pir cىl polgaş, oon turgunnap teskeş, pir paroxottun cem kىlىr kizizinge surukculap kirip aldىm. Ol kizi teerge, murnunda picce şeriq cancىnىىn coraan, eedi-xanы aazok şىىrak, xazىr-xazagaj, xەj le nom nomcup pilgen kizi cىىe. Ol kizi meni nom tepter nomcuur tep cىىee ەەredip kaan. Oon murnunda nom tepter cergeliq parlap kaan saazىnga cer-le koncuq turam cok kizi-men, ىncanzىmza-taa temgi kizim meni ettep-xىjnap-taa turgaş, ergeledip caskىdىp-taa turgaş, nom tepter tep cىىeniп ulىq uzur-tuzazىn menee pilىndirip, anaa ىrakşىdىp ەەredip kaan. Ol yjemden egeleeş-le xolumgala tuttىrgan cىىeni nomcup coruur appargan-men. On xarlىىmdan egeleeş-le, amىdىral pajdaidan-taa, nom tepterden-taa kەrgen pilgen cىىemni pizip ap coruur appargan-men. Oon songaar, ol cem kىlىr cerimden ynges, curuk curuur kizimge tedir parىp azىldap, oon soonda pir cerge purgan xooluzu-taa sadىqlap, temir orukka kadarccىtaa poop, xlep pىzىrar kizi-taa poop, aazok tyrengi pazىn-palgatka curttap, Orus curttىn pir kىldىr kaaş udaa cadaq kezip eldep janzىىn pajdaldىq coraanmen tep pizeen.

Ol yjede Gorkij podun pol baazىradىp aarىn koncuq oraldazىp, podunىn eş-ەەry, yletpyrccinnerni kegeeredip, olarg cyzyn-paazىn solىn uran cugaalarىىn nomcup perip turgan. Oo pir surguul kizi, Gorkijnىىn koncuq-la mergen salىmىىىn pilges, ەەren tep symeleerge, Gorkij Kazan-xoorajga teedi surguulga kirer teeş pargaş, anaa curttaar arga cok jadىىىn polgaş, teedi surguulga-taa kirgen cىىe cok, azىl tilep-le corup kaan.

ىndىq polza-taa, Gorkij polىaazىrap alىrىىىn ەske argazىىn tىىpkan. Cyl tize, revoluscu setkildiq surguuldar-pile tanىzىىp algaş, olarىىn cazىt pەlgymneringe parىىp kirzip, olarىىn anaa cugaalazىىp turgan politiktىىn polgaş cogaal ajttىrىىqlarىىى

TAR 15 сыл ojunga Tozu kozkoovunun azыlь

Tozu kozkoovu myn kozunnnun arat conun azыl-agыj, amьdыral kulturun kedyryp sajzыradьrьnga cugula negelde xereqleldiq janzь-pyry paraan polgaş aaş-cem cyylderi-pile xandьrьp kelgen.

Tus kozkooptun sadьq saarьlgazьnьn corudulgazьn manaa ap keerge polza: 1933 сыlda 468.873 akşa turganьndan, 1934 сыlda 568.716 akşa ijik-pe 20,5 % esken, ьndьq polza-taa 1935 сыlda tus curtka elyk tiin eveeş polganьnьn xaraazь-pile sadьq saarьlgazь 1934 сыlda turganьndan 11,7 % kudulaan.

Sadьp alььşkьnnьn corulgazьn ap keerge polza, 1933 сыlda 195.612 akşa turganьndan, 1934 сыlda 304.862 akşa ijik-pe 50,7 % esken, ьndьq polza-taa 1935 сыlda elyk tiin evees polganь-pile sadьp alььşkьn 1934 сыldaazьndan 43,6 % kьzьrьlgan.

Connu kooperastap, xuu salььşkьnьn сьыldьrganьn ap keerge polza: 1932 сыlda 22.724 akşa, 1933 сыlda 24.335 akşa, 1934 сыlda 31.281 akşa polgaş 1935 сыlda 32.481 akşa ijik-pe 1932 сыl-pile 1935 сыldь temejleerge 140,3 % esken.

Seelgy yjede janzь-pyry erelerni negep ap turarь polza: 1936 сыldьn egezinde artkan ere 71.885 akşa turganьn myn сыldьn 1 tugaar 3 ajьnda 30.347 akşa ijik-pe azь 38,8 negep algan. Oon angьda tus-tus majgьn-magazinner ergelekcilerinin kьrьndan 21.948 akşa tyny cetpes turganьn po сыldьn 1 tugaar 3 ajьnda xьnap ertken polgaş teledip algganь 10.950 akşa ijik-pe 50 % telettingen.

1935 сыlda kozkoop podunun şugumu-pile xuuccularnьn polgaş langьь komistarьnьn xuralьn 10 kattap сьыldьrgan, 1936 сыldьn 1 tugaar 3 ajlarьnda 8 kattap сьыldьrgan. Ol xuralga myn kozuunda kooperastьn xarььssalgalьq azьldakcьlarьnьn iletkelderin tьnnap, corudar azьldar tugajьnda toktaaldar yndyryp, kyyssedip turgan.

Kooptun idepkejliq azьldakcьlarьn polgaş idepkejliq ancь xereezennerni şannaar azьldarnь corutkan. Po ystynde ajьtkan cediişkinner-pile pistin kozuunda kooperas azьldarьnda cetpes cyylder eveeş eves.

Moon songaar salьr sorulgalar polza, cetpejin turar cyylderni cedip alьrь-pile kozkooptun murnunda turar sorulgalarnь kyyssediri polza, kozuunda koop azьlьnda turarlardan negettinip turar polgaş ol azьldarnь kyyssediringe arat connun kirzilgezi paza pir temej negettinip turar.

Massalьq tanьdьlga azьldarьn corudup turgaş, kooptun pygy peletkelderin ej şaanda planьn toldur kyyssedip alьr.

Sadьqlarnь kulturluq sajzьratkaş, arat connu ol-ce xandьdьp tьrttar polgaş arat connun negelde xereqlelin coguuru-pile xandьrar coruk cugula polgaş paraan telgelgezin, sadьqlaarьn taarьştьrьp turgaş, paraan saarьlgazьn tyrgededirі koncuq cugula tur.

Ulusta par turar erelerni po сыldьn iştinde yze teledip alьrьn sorulga salgaş kyyssedir xerek.

Kooptun pygy azьldakcьlarь pottarьnьn azьlьnga xarььssalgazьn tьnzьdьp, azьlьnьn arga-texniinge eerenip pьzьq kaadьrlar polup alьr coruk koncuq cugula.

Tozu kozkoop
targazь **Puccukkaj**.

Ceder kurorttunga cazak, namьvьstьn paaştьncьlarь xyndylyq eşter morlap coraaş paardь

1936 сыldьn 6 ajnьn 27-de kezee 3 şakta Ceder kurorttunga TAR cazak, namьnьn xyndylyq paaştьncьlarь eşter: Cyrmit-tazь, Toka, Ojdup, Sedip-ool, Pajьr, Tovariştaj polgaş TAR da SSRE-nin pyryn ergeliq teleezi Malkof, paza sadьq teleezi Şojmartanof, suqlar morlap keerge, kurorttun tьştanьkcь, emnenikci, azьlcьn alban xaarlarь cьskaal-pile uktaanьnga eş Malkof pajьr cedirgen.

Myn ol xyn eş Toka paaştaaş, pir koncuq solun şii yndyrgen polgaş taraazьnda şajlalga polgan.

28-te erttingi cem soonda janzь-pyry massalьq ojunnar organizastap, suqga eştip, şьdьraalap, xyrezip, myn ol xynny koncuq ekki cediişkinniq erttirdi.

Mьncangaş, kurorttun azьl pajdalь-pile tanьzьp kergeş, po сыlьn kurorttun peletkelderi cediişkinniq ekki polgan, kultur azьlь telgerengej, aarьq ulustun сьdar ceri arьq-siliq, aaş-cemi cedimceliq, azьlcьnnarьn nasional kaadьr-pile xandьrgan, aarьq ulustun kolduu tьba con, oon-taa eske cedilgeliq. Oon-pile kadь cetpes azьl polza, emnelge cerinin oran suuru pagaj, orun-tezek cetpes, ьjaş taraanь cetpes, eske cyyl oran sabazь cetpes, oon-taa eske.

Cetpes cyylderni cok kьlьp alьrьnga kurorttun ergeleer ceri coguur arga xemceqlerni ap corudar uzurluq tep cagьq sezyn pergeş paardьlar.

Ceder kurorttun direktoru **Sotpa**.

Tarььr teeninden azьr kyyssetken

Uluq-xem kozuununun Ezim sumuzunun Pyyrekte 3 tugaar arban ertken сыlьn 75 ganь taraan polza, 36 сыlda 91 ganь tarььr tep plannap algaş, oozun seelynde kyyssetkeni: kьzьl-tas 36 ga, cinge-taraa 39 ga, sula 20 ga, arbaj 11 ga, kattьşkaş 106 ganь tarььrьn xoldan yndyryp kyyssedip algan.

Arattar am tarьnьn 1-2 tugaar sugarьlgazьn corudup turlar.

Aratkor **Noccukpaa**.

Şudurgu eres anсьlar 7 peryny uzurdular

Tozu kozuununun Xam-sьra sumuzu 2 tugaar arbannьn xamaattьlarь Tamсьl paaştaan 6 kizi, 5 aj yjezinde 3 pery elyrgen, oon pirezinin iştinge 4 enik coraan, şuptu 7 peryny uzurdular.

Pery-pile temisseldi koşkatpaalьnar.

Samвuu.

Xyn „tutturganьndan" cyny kerdyq

Xyn „tutturarьnьn" сыldagaanьn moon murnunda solunnarga todargaj pizip turgan polgaj. Po 6 ajnьn 19-ta xynnyn „tutturganь" murnunda solunnarga pizip turganь ьşkaş ajьtkan şak minudunun iştinde ol-la xeveer poop ertti. Onu kьm-taa todargaj kergen poor.

Şaanda xynnyn „tutturar" сыldagaanьn camdьk polbaazьn erttemdenner erttem jozuzu-pile şincilep pilir turgan-taa polza, camdьk ulustar pydyylyktyn xaraazь-pile pilves turgan. Xarьn „peli cok сыlvьga moos" tep суve sььrьptar суve teen tep turgannar. Cogum po iji yzeldin kajzь şьn, xajzь megel. Polbaazьn ettemdeennernin şincileeni ilden-ne şьn tur-ijin. Moon şьnь erttemdeennernin şincileenindentaa polgaş xyn „tutturup" turda oon karangьlap turar xevirinin pajdalь pezin karakka todarga kestyp turar. Cyl tize, po сыldьn 6 ajnьn 19-ta xyn caa „tutturup" egelep olurda keerge, xynnyn carttьь karangьlap carttьk aj ьşkaş xevirliq turdu. Oon ulam-na karangьlap kelze-kelze ajnьn pir-iji caazь ьşkaş cinge ьrgak xevirliq turvadьva. Xynnyn сыrьk arttьp kalgan ceri cyge aj caazь ьşkaş cinge ьrgak xevirliq kestyryl teerge, aj polza, xyn-pile pembyrzektin arazьnga yje-yje iştinde ergilip kire peerge, aj xynnyn xerelin tuqlaj-peerge xej keziin ajnьn xeviri tep tegerik polgaş ajnьn pir iji caazь ьşkaş cinge ьrgak xevirliq kestyp turar сыldagaanь ol tur. Pir eves aj, xynny tuqlaaas polza, xynnyn xeviri ьncaar kezylves-le polgaj. Pezin cadaarda ergi ses-pile cugaalaarga xyn ьjaap-la „pydyyde" „tutturar" polgaj. Aj caazь ynyp kelgen poor ijik-pe, azь ergilej-taa pergen yjede cer-le xyn „tutturvas" суve. „Pydyyde„ aj anaa karakka cer-le kezylves poor tur. Cyge tize, ol yjede aj polza, xynpile pembyrzektin arazьnga tuzaaş turda perttii (pembyrzek-ce turgan talazь) karangь, ьndь (xyn-ce turgan talazь) сыrьk turar. Ajda сыrьk cok, ajnь xyn сыrьdьp turar. Cogum pydyynyn xynynden songaarlaarga, aj xyn-pile pembyrzektin arazьnga tuzaaşpajьn xyn murnap, aj songaarlap turar appargan yjede, am-na aj caazь ynyp, xynnyn сыrьdьp turar carttьь pis-ce (pembyrzek-ce) kestyp, ulam-na ulgadьp corup olurar. Xyn murnavь-şaan, aj songaarlaarga-la ajnьn сыrьь ulam-na ulgadьp turar. Ьlangьja 15-tin yjezinde aj murnubusta, xyn, şaqda-la aza pergen turar polgaj. 15-te ajnьn сыrьk turgan carttьь şuptu piske ceccelezip tep tegerik poop kestyp turar. 15-ten ertterge aj paza-la cevirlip carttьktalь peer, cyge teerge, ajnь, xynnyn сыrьdьp turgan talazь piske evees kestyr polgaş aj-pile xynnyn turuzu tuzaazьp kel сьdar.

Moon songaar xyn „tuttura" pergen yjede ol-ce anaa karakpile kerves polza coguur, cyge teerge, karak paksьraar cadabas polgaj. Onu keerde, anaa-la songa şildeer şil puzuun calvььştьq ot ьzь-pile cugazaak kьldьr karaartkaş keer polza, coguur.

1936 c. 7 ajnьn 4-te aj „tutturar."

Aj „tutturarьnьn" сыldagaanь parьk-la xyn „tutturarьnьn tajьlvьr şьnarь-pile temej poor tur, ьndьq polza-taa piccii ьlgaldьq, xyn „tutttura" peerde, aj xynpile pistin pembyrzektin arazьnga kirip xynnyn xerelin azьttap tuqlaj peer polgaj. Aj „tutturarьnьn pajdalь polza, pistin pembyrzek xyn-pile ajnьn arazьnga tuzaazьp kire peerge, xynnyn ajga teep turar xelegezin pistin cer tuqlaj peerge, aj karangьlap am-na „tuttura" peeri ol. Aj „tutturarьnьn" tugajьnda xyn tutturarь ьşkaş paza-la iji yzel turgan, oon tajьlavьrь pazala pir temej. Aj „tutturup" turda ajnьn karangьlaj peer cerinin xeviri paza-la xynnyn karangьlaj peeri ьşkaş tegeriktelip karangьlaj peer. Ol cyny ajttьp tur tize, pistin pembyrzek porvak xevirliq polgaj, oon xelegezi ajga teerge, tegerik poop kestyry todargaj tur.

Po 1936 сыldьn 7 ajnьn 4-te aj tutturar tur. Egeleeri kezeekkinin 10 şak 54 minutta egeleer. Tajьrь 12 şak 54 minutta. Ol „tutturarda" pydyn „tutturvas" cyq-le kezii (parьk-la tertyn pireezi) „tutturar" tur.

Nam şkolazьnda
Picce-ool.

Tyk polgaş eske-taa sadьp alььşkьnga kozkooptarnьn azьldap turarь sula

1936 сыldьn 6 ajnьn 15-te sadьp alььşkьnnьn medeelerin 1935 сыl-pile tenneerge, kajь-taa cyyl sadьp alььşkьn: xoj, eşky tygy, tylendi tyk, сыlgь mal xьlь polgaş sььn mьjьzь sadьp alьrь po сыlьn tьkka сьdьp kaap turar.

Сыldagaanь polza, kozkooptar eeldek eves azьldaar polgaş tykty şaq-ejynde kьrgььrьnьn tugajьnda connun orttuzunga tanьştьrar azьl corutpas poorga, maldьn eeleringe-taa karaza, kyrynege-taa kogaral.

TAR-nьn Ministerler cevylelinin tykty kьrgььr tugajьnda toktaalьn kozuun ergeleer cerler polgaş kozkooptar conga, kyrekonomnarga cedirveen. Cazaktьn po xire cugula corudulgazьn tanьşlьrgan turar uzurluq. Kozuun organizastarь TAR-nьn 15 сыl ojunga pelek kьldьr, tyk sadьp alььşkьnьn tьnzьdьp, planьn kyyssediri cugula.

Tyk sadьp alььşkьnь сьdьp kaap turar polza-taa, camdьk kozkooptar sььn mьjьzь sadььn arttьk ekki corudup turar, ьncamьce kozkooptar moon songaar sььn mьjьzьn ulam xejny sadьp alьrьn oraldazьr xerek.

Tyk polgaş mьjьs sadьp ap turar tugajьnda 1935 сыldь 1936 сыldьn 1 ajnьn 15-ke tavarьştьrьp tenneen (tyk toon, mьjьs eş).

Kozkooptar adь	Tyk		Sььn mьjьzь	
	1935 c.	1936 c.	1935 c.	1936 c.
1. Parььn-xemcik . .	9	—	46	25
2. Ceen-xemcik . . .	2,7	2,4	50	28
3. Uluq-xem	1	2	24	37
4. Tees-xem	1	1,2	14	63
5. Tandь	2,2	0,3	24	20
6. Kaa-xem	6,5	0,3	21	58
7. Pii-xem	0,71	0,5	7	15
8. XOORXE	0,5	0,053	21	15
9. Tozu	0,043	—	33	30
Kattьşkaş:	23,65	6,75	250 eş	281 eş

Po sannardan keerge, kozuun ergeleer cerler polgaş kozkooptar xoj, eşky tygy polgaş mьjьs sadьp alььşkьnьn kancaar corudup turarьn pilir.

Kozuun ergeleer cerler polgaş kozkooptar sadьp alььşkьnnarnьn сьdьp kaap turarьn cedip alьr polza, TAR-nьn 15 сыlьnga ekki pelek polur.

TTK-nьn sadьq kildizinin
ergelekcizi CAMZЬ.

Arattarnьn calgaazь moon ilerep tur eves-pe

Tandь kozuununun Kek-pulun sumuzunun teviskeeri aldьь Elegestin alaagьnda 138 xarlьq taraa pugazь men, 1930 сыlga cedir aldьь-ystyy alaaktarda aldan azьq xire eregelernin 200 azьq şan taraalarьnьn suskunun сыlpyryde yspejin xandьrьp kelgenmen.

Adak soonda 1935 сыl-pile 36 сыldьn tarьlga yjelerinde meni kamgalap xaragalzaar kizi-taa cok, unnumnu kuruq-la xaragan ezeleen, ijlerimnin toburaktarь cirli pergileen, xьrьn po сыlьn tьnnap сьdarьmga „Eleges alaagьnьn pugazьn aştaar argazь pergedeen, manaa cyq-le kьzьl-taspile sula tarььr, eske taraanь pir cerge parьp tarььr" tep turar.

Meen amьdьral pajdalьmnь segider tugajьnda 1935 сыlda eşter Pilcir-ool, Porvak-ool suqlar sumunun xana solununda-taa pizipkaan turar coraan, men anaa kor erep сьdarьmga, tarьlga komistarь kandьq-taa xemceq alvaan, xarьn po 36 сыlda paza-la poostaam tyktyje pergen сьdьr-men.

Meni cer-le aştap kamgalap alьrьn tus sumuda kajь-taa organizastar cugula podalьn salza kandьq irgi? Men polza, cangьsla taraa sugadьn xandьrar eves men, sigen şelyn paza xandьrar polgaj men. Meen ol azььmnь cer-le podazь kandьq poor eşterim?

"Pugazьq"

Xarььssalgalьq redaktor **Lyndyp.**

ŞbN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Profes Tep cebylelinin organь

1936 cыldьn ijyl 7 xynynde vtornik № 54 (555)

Pygy telegejnin proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьzьnar!

Uş aeroplan uzup kelgen

TAR-nьn 15 cы l polgan ojunga tabarьştьr 1936 cыldьn 7 ajnьn 6-nьn xynynyn orajnьn 7 şak 45 minut turda, SSRE-den aeroplan tep 3 uzar-xeme uzup kelgen.

15 cыldьn ojunga cьыlgan xooraj, kedeenin xamьk conu keer teeş, ol aeroplannarnьn xongan cerin-ce xamьk kudmucularnь sьnьşpaa-ce patkan.

Komunistьq Internasional telgerezin!

Moskvadan Kьzьl-ce

TARN TK-GA

Tьba Arat Respublik polgaş Tьbanьn arattьn revolustuq namьnьn turup kelgeninden peer on peş cы l polganьnьn tugajьnda Slerge, Slerni tamcьştьr Tьbanьn azьlcьn arattarьnga iziq pajьr cedirip tur-pis.

Tьba ulus polza, imperialisterge tarladьp, politik talazь-pile ege-le ergezi cok kancaartaa cok melcydyp xemdidip, aştap-suskap elyp ebeezep coraan şaa am-taa sagьştan ьraaban xebeer. Tьbanьn arattьn revolustuq namьnьn udurttulgazь-pile, azьlcьn arattarnьn kyccyzy-pile Tьba Arat Respubliktь turguskan. Tьba ulustun teegyzynyn cьrьk xereldiq caa amьzь azьttьngan.

Po 15 cыldьn iştinde Tьba ulus SSRE-nin ulustarьnьn yrgylcynyn ep-najьral, tetkimce tuzalamcьzьn azьqlap koncuq uluq cediişkinnerni cedip algan. Cyl tize, nasionaldьn tuskaj togunnaan pajdalьn padьtkap kamgalap, nasional tarlalьnьn arttьncьzьn, et cazaa polgaş kultur talazь-pile cьdьp kalgan pajdalьn cediişknii-pile azьp tiilep turar. Ulustun azьlagьjь polgaş arat tymennin caagaj pajdalь eleen-ne sajzьrap esken, Tьbanьn azьlcьn aradь medereldiq pyryn ergeliq xamaattь poop, xyn pyryde-le podunun kulturluq tepşilgezin eryledip turar. Nasionaldьn kulturu pygydezinde uluq kedyrlyp tepşeen. Ol cediişkinnernin tugajьnda niittinin eeryp pajьrlap turarьn Sler-pile kadь xuvaazьp tur-pis.

Ulustun azьl-agьjьn, ьlangьja oon kol cugula adьrlarьn moon songaar ulam estyrerinin teisselin-ce, nasioal kulturun ulam tepşidip, ceccektendir xeqzyder temissel-ce arat tymennerni Sler ulam pьzьq ebileldeeringe idegep tur-pis. Pygy telegejnin imperialisterinin kandьq-taa xoralьq xaldaaşkьn coruktarьnga Tьba ulus Slernin udurttulganar-pile peletkengen turgaş, imperialistiq ezelekcilerge coguur xarььnь perip şьdaarь tadagalzaa cok. Sler, nasionaldьn tuskaj togunnaan pajdalьn polgaş orannьn kamgalalьn pygy xemceq-pile pьzьqlavь-şaan, SSRE- ulustarь-pile, Kьdat polgaş Mool Arat Respubliktьn azьlcьn arattarь-pile ep najьraldь pьzьdar kьldьr arat tymennerni kizizider poor Sler tep ьjak idegep pyzyrep tur-pis. Sler ol orukpile coraaş, ulam arttьk uluq tiilelgeliq polur sler.

Tьba Arat Respublik telgerezin!
Tьbanьn arattьn revolustuq namь telgerezin!

KOMINTERNANЬN KYYSSEKCI KOMITEDI—DIMITROF.

Xakasta Komunistьq namnьn komitedinden Tьbanьn arattьn revolustuq namьnьn Tep komitedinge—eş Tokaga

Arat connun respubliinin 15 cы l polgan Uluq ojunga tabarьştьr, revolustuq Tьbanьn udurttukcuzu Sverge, podamnun xuumnun najьraldьq pajьrьn cedirdim. Seegy aldь cыldьn iştinde arabьsta paktaap turar revolustuq xarьlzaa polza, pyryn ergeliq revolustuq Tьba poop turarьn pygy Sovet Ebileliin conu pile kadь xanь ьnakşьp keryp tur-men. Ol tugajьnda pajьrlaaş moon ьnaj azьlьnarga polgaş xyrezinerge tiilelgeliq polurunarnь najttap tur-men.

XAKASTЬN OBKOM TARGAZЬ SIZЬQ.

Ojrat mozuda Komunistьq namnьn komitedinden Tьbanьn revolustuq namьnьn Tep komitedinge—eş Tokaga

Tьba Arat Respubliktьn 15 cы l polgan ojun uluq xynnep erttirip turarьn tabarьştьr, Slerge koncuq cook polgaş xanь pajьrnь cedirip, moon songaar moon arttьk cediişkinniq polurunarnь najttap tur-men.

OBKOM TARGAZЬ ENCINOF.

Kьzьl, ARN TK Toka, ~~Cyrmit-tazь, Xemcik-ool~~ olarga.

On peş cыldьn ojunga iziq pajьr cedirip tur-pis. Xa-tunma Tьba Arat Respuliktьn kyrynenin, azьl-agьjnьn, kulturnun cediişkinniq turguzuuşkununga Sver-pile kadь kancaar-taa cok eeryp pajьrlap tur-pis. Arat tymennin cьrgaldьq caagaj amьdьralьnьn turguzuuşkunu moon ьnaj tiilelgelerliq polurun kvzep tur-pis.

KUTV targazь ~~RAJTЬR.~~
KUTV-tun tьba kildizinin ergelekcizi ~~POLESES.~~

Eş Şotmannь uktaanь

7 ajnьn 4-te xyn tyş erttip turgan... Tьbanьn Arattьn revolustuq şerii kaat-kaadь-pile curumnuq cьskaalьpkaş, kьlaş ьrьn ьrlatkanьnьn aajьpile coruptu. Picce polganda-la xoorajnьn azьlcьn tymenneri uuj-şuuj cьskaalьpkan mьndьq poldu. Olar şuptuzu polza, TAR-nьn tuskaj togunnaan pot-ergezi 15 cы l polgan ojunga SSRE-nin teleezinge kelgen ergim aalcьnь Uluq-xemni kezer poram askьndan uktup alьrь-pile coruptular.

Pygy cьskaal, aalcьlarnьn kestyp keerin keryksep manap, Uluq-xemnin ol carььn-ce cangьs kizi ьşkaş keryp turdular. Oon maşinalar-taa poram askьnga çedip keerge, taaş şimeen-taa cok, şьpşьn cyve polu perdi. Oon ortta cьskaalьp pargannar kancaar-taa aa cok xanьzь-pile eeryp turdular. Nasionaldьn kьlaş ьrьn kyyssedip ьrlatkan xeqzymnyn ujangьlьq yny, uzuraşkannarnьn eeryşkyzyn ulgattьrьь-şaan, ta kandьqaaj cyve-ьjnaan, onza toda tьnnalьp turdu ebes-pe.

Poram-taa po carьkka kezip keldi... Parat cьskaaldь komandьlaan kizi ajьtkalьn cedirdi... SSRE-nin teleezi—Şotman Aleksandr Vasiljevic, SSRE-nin TAR-da olurar Pyryn ergeliq teleezi eş V. V. Malkof, SSRE-nin TAR-da olurar Sadьq teleezi eş Ş. Ş. Şajmardanof, paza eş Şotmannь uktup alьr teeş moon pargan Ulustun Picce xuralьnьn targazь eş Xemcik-ool, Ministerler cebylelinin targazь eş Cyrmit-tazь, ARN TK prezidiymynyn targazь eş Toka polgaş eskeler-pile kadь kelgeş, Tьba arat respubliktьn tuskaj togunnaan pot-ergezi 15 cы l polgan ojunda Arattьn revolustuq şerilinge pajьr cedirgeş, olarnь mendileerge, oon xarььzьnga kyştyq uraa cedirdi, oon xeqzym-pile „Internasional" ьrlatkan, Eş Şotman Picce xural polgaş cazaktьn kezigynneri-pile mendileşti.

Oon eş Şotmannьn cugaalaanь polza: „SSR Ebilelinin cazaa Slerge xa-tunmanьn najьraldьq iziq pajьrьn cedir tep menee taaskan cyve teerge (tinmittiq adьş caskadь).

—Sler podunarnьn Tьba arat respubliinernin tuskaj pot-ergezi 15 cы l polgan ojun pajьrlap turar tur-sler. Moon murnunda slernin uluzunar kapitalistar polgaş tus cerinernin feodaldarьnьn tarlalьnьn aldьnga coraan. Ol tarlakcьlar Tьbanьn uluzun kadьqnьn kadьь-pile tarlap xemdip coraan. Slernin uluzunar 15 cыldьn murnunda, revolustuq Ceen cyktyn teegyzynde paaştaj-la podunun ektinden tarlakcьlarnь ьnaj ap oktapkaş, podunun xolunga erge şeleeni algaş, azьlcьn arat tymennin caagaj pajdalьn tudar teeş, podunun amьdaralьn sajzьradьp turar tur.

Orus oranga kapitalistar, pomeşikter, orus lamalar azьlcьn arat tymenni paza xemdip tarlap turgannar, ьndьq polza-taa, tiilelgeliq Oktabr revoluzunun xaraazь-pile olarlar cer kьrьndan aştattьnьp şirbittingen polgaş am Sovet Ebilelinin ulustarь eeryşkylyq, kulturluq, paj-şьdaldьq curttap turar polgaş Marksizm—Leninizmnin tugunun adaa-pile, PK(в)N polgaş ulustarnьn ьnak paaştьncьzь eş Stalinnьn paaştalgazь-pile ulam-na caa-caa tiilelgeler-ce par cьdar.,

Sler polza, podunarnьn curttunarnь xeqzyldenin kapitalistьq ebes oruunga ajaar şilciderinin suurun peletkep, pygy kyzynerni, erttemінerni salьp, eerenip turar tur-sler. Onu cedip alьrьnga SSRE Slerge tuzalaar.

Tьba arat respublik telgerezin! Telegej kьrьnga azьlcьn tymenninin respublii telgerezin!

„Internasional" ьrla tkan. Ьrlatkan ьrь-pile azьlcьn tymenninin uraazь polgaş adьş caskaaşkьnь ulazьp turdu.

Eş Şotmannьn sezyn eş Toka occuldurarga, uraa tep cyve-taa paza kattap kattap cirttinejinip-le turdu, „pygy telegejnin azьlcьn tymeninin adazь—SSRE telgerezin!, Tьbanьn ulustun revolustuq cazaa telgerezin!, Pygy telegejnin proletariadьnьn paaştьnь ьnak Stalin telgerezin!"—tep lozun jereelder salьp turdu.

* * *

Eş Sungar-ooldun cugaalaanь polza: „Kьzьl-xoorajnьn azьlcьn tymenneri polgaş tus curttun xej kozuun, sumularьndan pajьrga kelgen arattar po xyn SSRE-nin Tep Kyyssekci Komitedinin teleezi—ergim aalcьnь uktup uzurazьp turar tur. (Adьş caskaan. „Internasional" ьrlatkan).

Pistin curttubustun azьlcьn tymen arattarь 15 cыldьn murnunda SSRE-nin tuzalamcьzь-pile podunun curttunun iştinden taştьkkьnьn tarlakcьlarьn sьvvьrьpkaş, podunun tuskaj togunnaan kyrynezin turguzup algan.

—Po xyn Tьba polza, koncuq uluq cedilgelerliq polgan. Pis SSRE-nin tuzalamcьzьnga tajanьp algaş, kancaar-taa aa-cok uluq cediişkinnerni cedip algan-pis. Pistin ergim aalcьvьs onu podu pyzyrep keer poor.

Pistin pajьrьvьska SSRE-nin teleezinin kelgeni polza, TAR-nьn Sovet Ebileli-pile ep najьralьnьn peldiri ulam pьzьp turarьn polgaş onu kьmtaa yze alvьzьn xereccilep tur.

SSRE cazaanьn kezigyny, ergi bolşevik, moon murnunda pistin TAR-nьn 10 cыlьnь ojunga paza coraan, ergim xyndylyq eş Şotman telgerezin!

Oon tinmittiq uraalap, pajьrlьq jereelder salьp turda, xeqzym „Internasional" ьrlatkan.

Ergim aalcьnь ьncaar pajьrlap uktup algaş, myn cьskaal xooraj-ce kiripti. Paza kattap pajьrlьq kьşkьlar ynyp turdu.

Oon uk uzurazьvьşkьn SSRE-pile TAR ulustarьnьn arazьnda kyccylyq cьskaal poop xoluna perdi.

Eş Şotmannь eş Xemcik-ool xyleep algan

TAR 15 cы l ojunga SSRE cazaanьn murnundan teleege kelgen eş A. V. Şotmannь 1936 cыldьn 7 ajnьn 5 xynynde Picce xural Prezidiymynyn targazь eş Xemcik-ool xyleep aldь.

Ergim xyndylyq eş Şotman idegemcileer piziin Picce xural targazь eş Xemcik-oolga tuduskaş cugaalaanь polza:

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Cazaanьn taaskanьn jozugaar Tьba kyrynenin xamaarьşpas tuskaj pot togunnaanьnьn 15 cы l polgan ojunda Tьba Arat Respubliktьn arat conunga polgaş Cazaanga xa-tunmanьn pajьrьn cedirip tur-men.

Sovet curttunun Cazaanьn koncuq amьrap, setkil eeryp temdeqleeri polza, ertken 15 cыldьn turguzunda Tьbanьn arat conu erginin kolonij kul jozuzunun polgaş feodal-teokrattarnьn arttьncьzьn uzutkap, oranьnьn arat azьl-agьjьn caa jozu-pile kalbarttьp caarttьr talazь-pile koncuq uluq cediişkinnerliq poop, paza arat connun et-material pajdalьn polgaş olarnьn kultur xandьrьlgazьn eleen segidip ap şьdaan tur.

Nasionaldьn yzyk-piziin cogaadьp yndyreri-pile polaaş feodaldьn tarlalьndan xostalgan Tьbanьn arat conu erttem polbaazьral, kultur-ce xandьrь-pile xolbaqdaşkan kultur turguzuşkunun telgeredir talazь-pile Slernin oranьnarnьn cedilgeleri onza pajьrlancьq tur.

Nasional turguzuuşkunun kandьq-taa xemceqler-pile kьzьgaarlabaan Sovet curttunun ulustarьnьn idegeeri polza, xostuq Tьba ulus azьlgьjьn caarttьp, cedip algan cediişkinneringe soskap turup albajьn, ulustun azьl-agьjьnьn pydyrymceliin polgaş connun kultur tepşilgezin kedyrer tugajьnda azьldь moon songaar-taa kalbarttьp ulamcьladьr teeringe ьnanьp tur. Tьba Arat Respubliktьn xamaarьşpas tuskaj pot togunnaanьnьn 15 cы l oju polgan tugajьnda Sovet Ebilelinin Cazaa meni tamcьştьr pajьrlavь-şaan idegeeri polza, iji curttun arazьnda xa-tunma xarьlzaazь moon songaar oon-taa arttьk pьzьgar polgaş Slernin kyrynenernin politik, azьl-agьj, kultur ezyldezinge polgaş cьrьp sajzьraarьnga tegym tuza polurun idegep tur.

Oon taraazь-pile eş Xemcik-ooldan xarььlap cugaalaanь:

Oktabr revoluzunun assь-xavьlaazь-pile pottanьp tьbьlgan yndezinniq revoluzu-pile taştьkkьnьn xolundan carьlgaş, iştikkinin feodalizmьn tyzyrgeş, tuskaj togunnaan Tьba Arat Respubliktьn 15 cы l polgan Uluq pajьrьnga telegejnin tarlatkan angьzьnьn adazь Uluq Sovet Ebilelinin Cazaandan pistin kyzeenibis jozugaar xyndylyq eş Şotman Slerni tomujlap corutkanьnga TAR cazaanьn adьndan polgaş oon 80 şaa mun arat conunun murnundan kancaar-taa aa-cok pajьrlap eeryp xyleep alьrьm-pile kadь, temdeqleerim polza, Uluq Sovet Ebilelinin uttundurbas uluq tuzalamcьzь-pile tus curttun kapitalistьq ebes oruktap xeqzyyrynyn peletkelin kyyssediringe orannьn iştinde feodalizmnьn tazьldarьn erestiq tura tьrttьp, 15 cыldьn turguzunda azьl-agьj, erttem kultur talazь-pile tьkka uluq cediişkinnerni cedip algan-pis. Sovettin piske xyn pyry kergyzyp turar saktьp cetpes uluq tuzalamcьzьn TAR-nьn nam, cazaa polgaş arat tymeni kancaar-taa aajcok eeryp, pajьrlap turar tur.

Moon songaar uluq Sovet Ebilelipile xa-tunma najьral xarьlzaavьstь ulam-na kьlьnnadьp, Sovettin iziq tuzalamcьzь-pile feodalizmnьn tazьldarьn erestiq tura tьrttьp turgaş, orannьn kapitalistьq ebes oruktap xeqzyyryn eccis tujulunga cedirer-pis.

Sovet Ebileli-pile xa-tunma xarьlzaa najьralьvьs telgerezin!

TAR 15 cы l polgan oju telgerezin!

Eş Şotman uzun nazь nazьlaar polzun!

TAR conunun pizik piliri 66,9 xuu poop turar

TAR 15 cы l ojunun yjezinde pygy arattarnьn iştinde pizik pilir arattarnьn xuuzu—66, 9 xuu.

1. Pizik pilbes pajdalьn uzutkaar tugajьnda teere corup turar kozuunnar polza: 1) Kaa-xem—79, 4 xuu, 2) Parььn-xemcik—75, 8 xuu, 3) Tandь—75, 4 xuu.

2. Oozum corup turar kozuunnar polza: 1) Tere-xel—43,0 xuu, 2) Tees-xem—59, 5 xuu. Eske kozuunnar orttuzu-pile corup turar.

Kulminnin oralakcь sajьdь Lopsan.

TAR 15 cы l ojunun Uluq pajьrьnga Sovet curttundan aalcь - teleeler polgaş ojuncular kelgen

Krasnojarskij mozunun Kyyssekci Komitedinin oralakcь targazь eş Orlof, Xakas mozunun Kyyssekci Komitedinin cingine targazь eş Tarasof, paza ol cerninin Komsomolunun (Anьjaktarьnьn Komunistьq Ebilelinin) targazь eş Cuzanof polgaş idepkejliq azьldakcьlar Kujbarova, Cьrttakaşef, oon ьnaj oruk tuduunun targazь eş Naumof, SSRE-nin „Pravda" tep tep solununun azьldakcьzь eş Puxof polgaş Moskva-xoorajdan siirik tep polbaazьn ojuncular 23 kizi, Us-paazьndan kyş-kulturcular 23 kizi—TAR 15 cы l ojunun pajьrьnga kelgen.

Po kelgen aalcь-teleelerni polgaş ojuncularnь, Tьbanьn nam, cazaanьn paaştьncьlarь Toka, Xemcik-ool, Cyrmit tazь, Pajьr, Tovariştaj, Ojdup polgaş oon ьnaj nam, cezaktьn kezigynneri Tьba kьzьgaarьndan parьp uktup ap turgan.

Picce xuraldьn 17 tugaar pajьrlьq sessizinge Arattьn revolustuq Şeriinin ajьtkalь

TAR-nьn 17 tugaar pajьrlьq Picce xuralьnga Arattьn revolustuq şerii revolustuq iziq pajьr cedirip tur!

Arattьn revolustuq şerii TAR-nьn teegylyq 15 cы l ojun tabarttь podunun tajьncь polit. peletkeli-pile polgaş tuskaj xamaarьşpas pot-ergeliq cazaanьn tajьvьn kьzьgaarьn pьzьq kamgalaarьn tangьraqlap tur-pis.

TAR 15 cы l ojunun uluq cediişkinin pьzьq kamgalaar polgaş cazak, namnьn 1 tugaar kьjgьrьvьnga cьskaalьp turarьvьstь tangьraqlap turpis.

Arattьn revolustuq şerii TAR 15 cы l oju poop turar yjede tajьncь polit. surguulubus koncuq ekki polgaş podunun ьl piziin pilbes kizi cok poop turar-pis.

Arattьn revolustuq şerii kultur [illegible] eezyp turar polgaş tus curttun [illegible] am, cazazьl-agьjьnьn idikci kaadь [illegible] tangьraqlaetkep turar polgaş [illegible] ulam xejny pele[illegible]

17 tugaar pajь[illegible] 15 cы l oju telgerezin!

[illegible]ьvanьn arat tymeninin ьnak

Urpaaştьncьlarь: ~~Cyrmit-tazь, Xemcik-ool~~, Toka telgerezin!

TAR 15 сыл polgan pajырында kultur revoluzunuң ce dilgeleri polgaş moon soңgaargы sorulgalarы

TAR 15 сылдың turguzunda Uluq Sovet Sosialistbq Respubliktarnың Ebilelinің xa-tunma iziq tuzalamcьzьnga tajangaş, cedip algan teegylyq tiilelgezinің pireezi polza, revolustuq nasional kulturunuң xereen telgeredip kelgeni polur tur.

1929 сылga cedir nasional revolustuq cazaktың polgaş namnың paazьnga taştьkkьnың imperialisteri polgaş iştikkinің feodaldarьnың azьk ergezin kamgalaar parьың yzeldiq idegetter olurup turgaş, arat tymennің revolustuq kulturun xeqzyder talazь-pile sagьş salbajың turganьnың xaraazь-pile ol yjede kultur turguzuuşkunu xeqzybejin turgan.

Cizeeleerge: 1929 сылga cedir yndezin tьl pizik cok turgan, ol yjede cyq-le 2 xuu xire mool pizik pilir turgan ulus polza, teedi feodal angьzьnың uluzu turgan tur. 1929 сылga cedir orannың iştinge cangьs ege cada şkolazь turgan polgaş cangьs-la emnelge salbьrь tep tuzalaar emciliq cer turgan.

Тьва arattың revolustuq namьnың 8 tugaar Uluq xuralьndan peer arat tymennің azьk ergezin şьnь-pile kamgalaan nasional revolustuq cazaa polgaş arattarnың revolustuq namьnың paaştalgazьnga kirgeş, murnunda turgan parьың yzeldiq idegetter-pile eres temissezip, olarnь cazak, namnың paaştalgazьndan yndyryp, orennың iştinde feodaldың pajdalь-pile kadьq xyrezip, feodalizmnың tazьldarьn tura tьrttar xyreşti şьngьь corudup kelgen. Pistің revolustuq nam, cazaabьs polza, arat tymennің erge azьың şьn kamgalap, olarnың xanь kyzelinge taarьştьr revolustuq kultur azьldarьn koncuq şьngьь telgeredip kelgen.

1930 сылdan egeleeş arat tymennің yndezin tьlьnың kьrьnga nasionaldың piziin cogaadьр yndyrgen. Po yjede arat tymen podunuң piziinge 60 azьq xuu eerenip algan. Blangьja ulustun 8 tugaar Uluq xuralьnың toktaalьn parьmdalaaş, arat connuң pizik-pilik pilbes coruun uzutkaar polgaş connuң pizik pilirinің şьnarьn xanьladьr tugajьnda şьngьь azьldarnь corudup turar. Cizeeleerge, Likpuntularnың sanың 1935 сылda 14 turganьndan 1936 сылda 51 xire cedir estyrgen. Olarnың iştinden 20 likpuntunu TAR 15 сыл Uluq pajьrьnga pelek kьldьr turguskan polgaş pizik pilirlemің polgaş pilbesternің arban pyrytkelin yrgylcylep coruda pergen.

Arat tymennің piccii surguul nazьlьq uruqlarьn surguulga eeredir talazь-pile po yjede paza uluq cediişkinniq polgan. 1930 сылdың murnunda orannың iştinge 1 ege şkola turgan polgaş aңaa 70 xire eerenikciler turgan polza, 1936 сылda curttuң iştinde 50 xire ege şkolalarь par

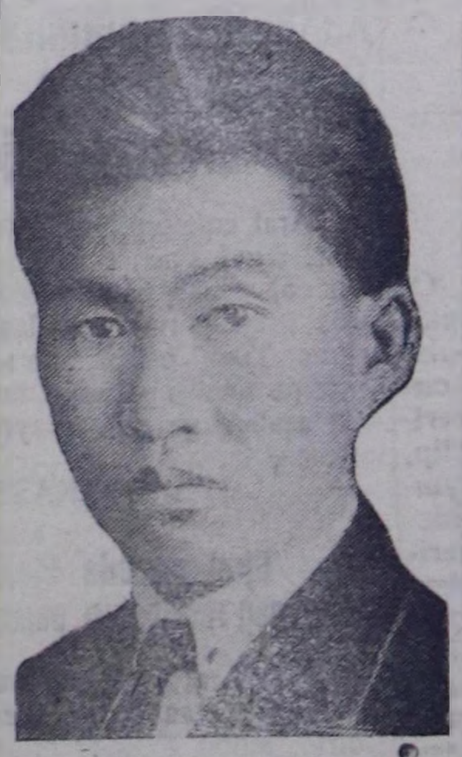

Eş Sedip-ool.

polgan. Olarnың eerenikcileri 1660 kizi cedip turar. Po sandan keerge, po yjede arat tymennің şkola nazьlьq uruqlarьnың 20 xuuzun şkolada eeredip turar polgan tur.

Oon angьda orannың iştinge janzь pyry tuskaj erttemniq kaadьrlar peletkeer orttumak şkolalarnь paza turguzup egeleen polgaş azьlьn corudup turar. Cizeeleerge, mal emcizinің surguulu, kizi emcizinің surguulu, paşkь surguulun azьdьр corutkan polgaş Namnың tep surguulun сы pyryde yrgylcyledip corudup turar. Po ystynde ajьtkan orttumak surguul cerlerinde po yjede 200 сьgьь kizi eerenip turar.

Paza arat tymennің adazь polur SSRE polza, pistің janzь-janzь erttemniq kaadьrlarьbьstь xeqy-pile peletkep perip turar. SSRE-nің curttuңga janzь-janzь surguulga eerenip algaş kelgen ulustun sanь am po yjede 1.000 azьр turar polgaş cangьs KUTV-ga eerengeş toozup kelgen ulustun sanь 50-60 xire par tur. Oon angьda orannың iştinge xeq sannьq sestra surguulu, jasla azьldakcьlarь polgaş oon-taa eske janzь-janzь tyr surguuldarnь yrgylcylep corudup turar.

Nasionaldың teatьrь tep ojun şii kergyzer cerni turguskan. Oon ojnakcьlarьnың surguulunda 10 xire kizi eerenip turar.

Kino tep tiriq curuktun azьlь paza eleen kalbarьр turar, po yjede tep cerde yrgylcy corup turar kinodan angьda, 8 kozuunnarda kezyp coruur kinolarnь turguskan. Monu ap keerge, arattarnың orttuzunga tiriq curuktun azьlь telgerep turarь todargaj tur.

Orannың iştinge sovettің polbaazьn emnelgezinің kol majььnga tajangan kyrynenің emnelgelerin ьlangьja 1930 сылdan peer tьnzьь-pile sajzьradьр kelgen. 1928 сылda curttun iştinge 25 xire orunnuq cangьs emnelge ceri turgan polza, 1930 сылda 50 orunnuq 2 emnelge cerin turguskan. Emnetken tьва ulus sanь 28.056 cetken. 1935 сылda 7 emnelge ceri par polgaş 190 orunnuq paza 7 emnelgenің salbьrь par polgan. 1935 сылda emnetken ulus sanь cangьs tьва kizi 88.646 cedir esken.

Po 1936 сылda uluq emnelgeler paza-la 7 xire, piccii emnelgeler 3, emnelge salbьrь 5, oon angь 4 emnelgenің kezer eqlerin organizastap corutkan, paza ambulator tep aarьq ulus şincip emneer cerler 15 cedip turar. Paza cajgь yjede arattarnь tьştandьrьр emneer ceri polur Cedernің kurorttun azьtkan, am ьnda 60-70 xire sannьq aarьq kiziler emnedip turar. Po pygy cyylder cyny ajttьр tur tize, TAR-nың arat tymeni revolustuq nam, cazaanga paaştatkaş emnelgenің talazь-pile koncuq uluq cedilgelerni cedip algan polgaş ьlangьja feodal-teokrattar arat tymennің caa kulturunga udurlanьр, polbaazьn emnelgeni arat tymenden ьradьr sorulgalьq cyzyn-paazьn puruu surttaaldarьn tiilep kelgenin todargaj temdeqlep turar tur.

Arattarnың eq-paazь silip, ajak xьmьzьn cup aştap turar appargan polgaş kazaa-xoraazь, murnundan tьkka eskerlip kelgen.

TAR 15 сы ojunda orannың kultur turguzuuşkununuң pygy cediişkinnerin pajьrlap temdeqleeri-pile kadь, kultur turguzuuşkununda am-taa cetpes turup turar xamьk azьldarnь erestii-pile uzutkap, orannың iştinde feodaldың arttььşkьnnarьnьq tazьldarьn tura tьrttьр cok kьlьr xyreşti ulam şьngььradьр corudar sorulgalarnь temdeqlep alьr uzurluq.

Po yjede arat tymennің xej kezil pizik pilir polza-taa, eeeş camdььzь paza-la pizik pilbes pajdaldьq turar teleede, arat tymenni pizik-pilikke eeredir tugajьnda nam, cazaabьstьq todargaj ajttььşkьnьn kyyssedip, 1937 сылda 8—40 xar cedir nazьlьq arat con kolduunda pizik-piliktiq turarьn cugulalap oraldazьr uzurluq.

Piziktiq arattarnың xej nuruuzu pizikti picce piliringe sanattьnьр turar cyve teleede, oon ьnaj ulam ekki xanь eerenip alьrьn oraldazьrь cugula. Cyge teerge, pir ebes arat tymen pizikti kьdьra şala-pula eerenip alьr polza, pizikke eerenir coruktuq şьnarь kudu polur tur.

Curukta: Kьzьldың eerenikcileri

Kedee kozuunnarnың eumularьnың xej nuruuzunda Likpuntular polgaş pizik eerenir pelgymner par polzataa, olarnың azьlь koşkak, camdьk likpuntu paşkьlarь camdьkta anaa-la aaldar kezip coruur cyylder par, camdьk paşkьlar cer-cerde ekki tura-pile eerenip turar pelgymnerni tuzalabajьn ol pelgymnerden ьrap algan corup coruur, paza cer-cernің cazakcagьrga polgaş xej niittinің organizastarь-pile ekki xarьizaşpas cergeliq cyylder par.

Moon soңgaar po ьşkaş cetpes cyylderni edip alьr teleede, paşkь kizi podanza coguur. Paza kozuun polgaş cer-cernің organizastarь Likpuntu polgaş eske kultur cerlerin cugulalap olarga tuzalazьrь negettinip turar.

Blangьja po yjede xamьk kozuunnarda cajgь şkolalarnың azьlьn corudup turar polza-taa, camdьk cerlerde şkolalarnың eerenikcileri cedir cььlbas poldur-pe, azь azьdarьn xozudadьр turar uzurunda, kedee kozuun, sumu, arban cerleri polgaş xej niittinің organizastarь cajgь şkolalarnь cazak, namnың toktaalьn jozugaar cugulaga keryp, olarnың kandьq-taa cetpejin turar azьldarьn taarьştьrьр tuzalazьrь cugula, paza kozuunnardataa, sumularda-taa cada şkolalarьnың xamьk septelge tudulga azьldarьn tyrgen tegerip, surguul сылnың eeredilgezin coguur ejynde azьdarьn eres peletkep alьr.

Emnelgelernің septelgelerin ekki kьlьр alьr polgaş emnelgelerni ekki arьq-siliq poldurar coruk polza, tustus kozuun cerlerinin cugula sorulgazь polur uzurluq. Blangьja po yjede ьrak-ьrak Kacсьk, Kargь, Solcur, Tere-xel cergeliq cerlerde kezyp coruur emnelge eqlerin corudup turar polgaj. Ol cerlernің arat conu polgaş pot-cagьrgalarь paza xej niittinің organizastarьndan kezer emnelgerin eqlerin ekki azьqlap, arat tymennі xandьdar polgaş ol eqlernің azьlьnga tuzalazьr coruk cugula tur.

Şkola polgaş eske-taa kultur cerlerinin paşkьlarь cergeliq kaadьrlar cedişpejin turar teleede, tuskaj pelet keldiq kaadьrlarnь peletkeerin tьzьdar, paza azьldap turar kaadьrlar pottarьnың erttemin kedyryp, azьlьnga pьzььr polgaş podunuң azьlьnga xarььssalgazьn ulgattьrar coruk negettinip turar.

Şkolalarnың sanь kebydep turar teleede, olarnь tuskaj eeredilge terleri-pile xandьrьр, şkolalarnың 3-tugaarlarь polgaş tuskaj erttemniq şkolalarnың xereqleer nom tepter paza uruqlarnың eerenir nom tepter parlap yndyrerin tyrgedediri cugula.

Uran-cogaal azьldarьn xej-pile telgeredip corudar tugajьnda arat tymenni ol-ce xandьdarь cugula. Patiriq curuktun azьlьn arat connuң orttuzunga ulam nepteredir. Po yjede kedeede tiriq curuk yndyryp coruur eşter polza, po tugajьn xylennip alьrь cugula.

Nasional revolustuq cazak polgaş arattың revolustuq namьnың paaştalgazь-pile orannың revolustuq kultur revoluzun ulam telgeredip, aңaa şaştьk kьlьrьn podaar feodal-teokrattar-pile eres xyrezip, feodaldың tazьldarьn tura tьrttьр turgaş, arat tymenni cьrьdьр pizik-pilikke eeredip, ol annың kapitalistbq ebes oruk-ce ajaşilciirinің suurun peletkeer tugajьnda sorulganь pottandьrьр şьdaar-pa

Kulminnің sajьdь. T. Sedip-ool

Oralakcь sajьdь Lopsan

TAR 15 сыlnың Uluq pajьrьnga cazak cagьrganың eeryşkylyq uzuralь

(TAR Ministerler cebylelinің sekreteri eş Lopsaң-sambuunuң cyyly)

1917 сылda Oktabrnың Uluq revoluzu polgaş 1921 сылdың nasional xostalgalьq revoluzu yngeninin accьzь-pile pyryn ergeni arat tymen podunun xolunga tudup algan.

Arat condan songutturar arattың revolustuq cazaanga polgaş arat tymennin politik kizizilgeliq udurttukcuzu ARN-ga paaştadьр coraaş, Tьваның arattarь podunun tuskaj xamaarьşpas pot-ergeliq kyrynezin pьzьtkan.

Xa-tunmalьşkь poop ederişken SSRE-nin iziq tuzalamcьzьnga tajanьр, nasional revolustuq cazaandan pygy xemceq-pile amьxuu, xej niittinin idepkej sonuurgalьn xeqzydyp telgeredirinin şьn oruk uun ajttьр, respubliktьn xamaarьşpas pot-ergezin pьzьdьр, arat tymennin edinin pajdalьn segitken.

Ajmaktьn xostalgalьq revoluzun sularadьr tees, feodal-teokrat idegetterden 1924 сылda poltarььbьe 30-32 сылdarda kontrrevolussedip algan xalььşkьn yndyryp turar.

Arattar am t... arat tymen podunaar sugarьlgazьn cor... kьjgьrьь-

Aratkor Nocc... idegetter-

Eş Lopsaң-sambuu.

ca şaap paskьlaan.

Arat connuң orttuzunga cazak cagьrganьn at-aldarь algaan polgaş xandaan.

Revolustuq xoojlu tyrymny pьzьdarьn-ce kalbak arat tymenni xandьtkan.

Kudukku cazak cagьrgalarnың turguzuun arat tymen-ce xandьr cookşulatkan. Cizee: revolus egezinde 5 kozuun turgan polza, am 9 kozuunnuq, 76 sumuluq, 760 azьq arbannьq appargan.

Kьzьl-xoorajnың emge curum talazь cetpes turganьn parьmdalaaş, TAR 15 сыlnың Uluq pajьrьnga tabarьştьr xoorajnың cagьrgazьn turguskan.

Bncaarga, TAR-nың pygy soңgukcu arattarьnың murnundan sumu, kozuun polgaş Ulustun Picce xuralьnың kezigynnerinde soңgutkannar:

	Sumu cagьrgazьnың kezigyny	Kozuun cagьrgazьnың kezigyny	Picce xural kezigyny
ER KIZI . . .	452	753	49
Xereezen kizi .	22	10	22
Kattьşkaş:	546	763	71

Tus-tus cazak cagьrganьn ystykky, adakkь cerlerinde 1380 arattar songutkan. Olar arat tymennin azьl xereen paaştap turar.

СЫL-СЫLDA ЕREGE SANЬ POLGAŞ KIZI SANЬ:

	1933 сылda	1934 сылda	1935 сылda
Тьва eregeler	18.385	19.249	19.903
Тьва connar	66.517	68.712	69.093

Moon ap keerge, сы pyryde erege polgaş connun sanь ezyp turarь todargaj tur.

Po ьşkaş connun azьl-agьjь polgaş kulturu ezyp sajzьrap, arattarnың kulturluq amьdьralь ekkizip turar.

Ulustun şyygylerinin azьlьnga cingine arattarnь kiirip, xoojlu tyrym jozugaar şyygy xereen corudarьnың todargaj curumun pьzьtkan.

Kyrynenің tep polgaş cer-cerde cazak cagьrga cerlerinde ebin erttir jozu ederttir tyzymetsiq, arattarnың xereqlel kyzelin xandьrbas toobas coruktarnь parьk cok kьlgan.

Revolustuq soңguldanьn kadьq curumun pьzьdьр, kajь xamaan cok tyzyrer soluur coruktarnь cajlatkan.

Cazak cagьrga, xej niittiniu azьldakcьlarьnың amьdьral pajdalьn segider xemceqlerni corukkan.

Tus orannың azьl-agьjь polgaş eritem kulturu sajzьrap, arat tymennің politik pildizi pedip turarь-pile kadь, connun xyn pyryn negeeşkini ulam ulgadьр turar uzurunda, cazak cagьrganьn azьlь tenge-le ulgadьr uzurluq. Bncangaş, cagьrga cerlerinin xyn pyry xerek kьrьnga kьlьr azьlьn arat tymennin kol amьdьral curttalgazьnga taarьştьr corudan cugula. Po sorulganь xanьladьр corudarda, TAR-nың 8 tugaar Uluq xuralь, paza 3 tugaar onz sessi polgaş 16 tugaar sessinin toktaaldarьn ulam ьnaj pottandьrьр, arat tymennin arazьn-ce ulam xandьr pottandьrьр azьldarь cugula polur.

TAR 15 сылdың Uluq pajьrьnga tus curtta feodal pajdalьnың talazьn erestiq tura tьrttьр, azьlagьj, kultur xereen sajzьradьр, SSRE-ge şuut tajanьр, imperializmge udur temisseldi yrgylcylep. Tьва arat respubliktьn xeqzyldenің kapitalistbq ebes oruunga ajaar şilciirin xereen ulam tepşidip tujulunga cedirer-pis tep tangьraqlaar xerektiq.

Arat massanың azььn şьngьь kamgalaan—Tьваның nasional revolustuq cazaa, oon tyrym saazьrь ulamna telgereer polzun!

TAR 15 сьl polgan ojunda Тьваньң nasional uran cogaalьn ulam xөqzydeell

Тьва tus ulus polgandan peer am taptьq-la 15 сьldьn ojun pajьrlap turar.

Po 15 сьldьn iştinde orannьn azьl-agьjь, arat connun amьdьral pajdalь, olarnьn kulturluq tepşilgezi polgaş politiktьq mederelinin talazь-pile pistin tөөgyвyste kazan-taa kөzylвeen uluq cediişkinnerni cedip ap şьdaan tur-pis.

Po tөөgylyq cediişkinnernin pireezi polza, arat connun kulturluq pajdalьnьn өzyp tepşeeni polur. Manaa kulturga xamaarьşkan xamьk cyylderni şuptuzur todargajlaвajьn, olarnьn iştinden karacangьs uran cogaal tugajьn pezin am po yjede pistin pajdalьвьska taarьştьr ap kөөrge cazьn caa ynyp olurgan ceccek ьşkaş xyn pyryde-le ulam-na өzyp, sajzьrap turar.

Revolus murnunda Тьваньn arat conu nasionaldьn uran cogaalьn sajzьradьr pajttьgaj, pottarь cangьs xynnyn xostuq сьrgalьn edileer argazь cok coraannar. Ьndьqnьn tөleezinde, Тьваga uran cogaaldьn camdьk cyylderi (tool, tьвьzьk, ьrь, ceccen sөster, jөreel sөster, өskeler) turgan-taa polza, cogum cyy tep cyвel, oon uzur tuzazь cyl, cyge xerek cyвel tep cyвeni arattarnьn talazьndan pilir kizi cangьs taa cok turgan tur-ijin.

Am polza, 30 xire janzь pyry uran şiilerni cogaadьp algan, am xөj arattarga sonuurgadьp ojnap perip turar, ьrlaar-xaarzak pile ьrladьp turar 20 azьq xire tьва ьrlar, xөmejleer polgaş igil, pьzaancь cergeliq cyylderni tьвalap ьrlap turar kьldьr yndyryp algan, tool, tьвьzьk, şylyk, ьrь polgaş uran ceccen sөsterni solunnarda udaa-taraazь-pile yndyryp turar. Oon angьda nasionaldьn şaandakkь janzь pyry ojnap coraan ojunnarьn am po yjede koncuq cugulaga kөryp, igil, pьzaancь, cadagan, toşpuluur cergeliq cyylderni ulam-na sajzьradьrьn oraldazьp turarь-pile kadь, kyrynenin uran ojuncularьnьn pir tugaar egezin turguzup, ьnda tuskaj kizilerni өөredip turar. Po ystynde cugaalaan piccii topcu cizekterden ap kөөrge, nasionaldьn uran cogaalь kidinne xajnьp egeleen polgaş am moon songaar ulam xөqzyp өzeri cajlaş cok polgan tep сyвenin xereccizi ol poop turar tur.

Am pistin moon songaar revoluscu şьnarlьq, nasional xevrliq kulturuвustu ulam telgeredip corudar coruk polza, pisin murnuвusta turar kol sorulgalarnьn pireezi ol tur. Ьndьqnьn tөleezinde, arattarnьn murnukku, amgьzьnьn amьdьral pajdalьn kөrgysken şьnarlьq solun şiilerden cogaadьp, uran ceccen sөstyq şylykterden pizip, ergi şaqnьn tooldarьn polgaş ьrlarьn uran arga-pile caa şaqnьn pajdalьnga taarьştьr koncuq ceccen, caraş sonuurgancьq cogaal kьldьr polвaazьradьp cogaadьr polgaş өske-taa janzь pyry kajgamcьktьq solun pajdaldarnь cogaadьrьn kizi pyry kьzьp oraldazьp turgaş, uran cogaalьвьstьn azьlьn tepşidip alьrьn podap turar-pis.

Cogaal komitedinin targazь
Сьтва.

TAR Picce xuralьnьn targazь eş XEMCIK-OOLGA TAR Ministerler сөвylelinin targazь eş CYRMIT-TAZЬGA

Sovet Eвilelinin TAR-da olurar Pyryn ergeliq tөlee cerinden Тьваньң Arattьn Revolustuq Respuвliininin tuskaj togunnaan potergezi 15 сьl polganьnьn өөryşkylyq xynynde Тьваньң uluzunga, TAR-nьn cazaanga polgaş Arattьn revolustuq namьnga xa-tunmanьn iziq pajьrьn cedirip tur.

Тьваньң uluzunga koncuq izii-pile kyzeerim polza, arat tymenniq edinin caagaj pajdalьn polgaş olarnьn erttem soj ulun nun tepşilgezin ulam-na kөdyrer, paza podunun curttunun tuskatogunaarьn moon soqgaar ulam pьzьqlaar xire xerekterge c-jdilgelerni ulam tyrgen cedip ap turarьn kyzeer tur men.

Тьва-pile ep najьraldьq Sovet Eвileli polgaş Mool Arat Respuвlik-pile koza curttap olurarьnьn koncuq ekki taarьmcьlьq pajdalga turgaş, paza oon xaraazь-pile Тьваga taştьkkьnьn şuut xaldaar ajььlь cok pajdalga turgaş, Тьва ulus polza, podunun cazak, namьnga paaştatkaş azьl-agьj, kultur turguzuuşkununun talazь-pile ol temgi cedilgeni moon soqgaar podunga ulam өstyryp alьrьn pьzьь-pile xandьrьp ap şьdaar argalьq tur.

Sovet Eвilelinin cazaa polgaş oon ulustarь polza, Тьва Arat respuвliktьn politik, azьl-agьj kultur talazь-pile tiilep cedp algan cyylderin oon 15 xar xarlap turup kelgen ojunun xynynde Тьваньң uluzu-pile polgaş oon paaştьncьlarь-pile kadь kancaar-taa aa-cok өөryp pajьrlaar.

Тьва Arat Respuвliktьn 15 сьlьnьn oju telgerezin!

Тьваньң uluzu, oon cazak, namь telgerezin!

SSRE, TAR polgaş MAR-nьn arazьnda ep-najьralь moon soqgaar ulam pьzььr polzun!

SSRE-nin TAR-da olurar tөleezi V. V. Malkof.

COGAALCЬLAR! Yndyryp turar solun, tepterinernin utka-şьnarьn arat conga ulam-na pildingir kьldьr sajzьradьnar! Nom-tepterlerinernin xeвir janzьzьn caraş kьlьnar! Nam, cazaktьn sorulgazьn massanьn arazьnga kalвaa-pile taradьnar! Arattьn caa өzyp turar ceccen sөzyn, omaktьq xөqlerin ulam sajzьradььl! Revolustuq uran-cogaal, uran argalьq massalьq ojun-şii telgerezin!

(TAR 15 сьl ojunga ARN TK lozunundan)

TAR 15 сьl ojunda arat xereezenner

(ARN TK canьnda Xereezenner tassььnьn targazь eş Serennin cyyly)

Kaaş mun сьldьn iştinde kaaş tapkьr kadьq tarlalga tarladьp xemdidip, karangь pydyylyk coraan, Тьваньn xөj tymen arattarь, Uluq Oktaвr revoluzunun caiвььzь-pile ottup sergeeş, taştьkkьnьn xemdikci cilвi imperialisterinin xolundan uştunup, iştikkinin ezeergek feodaldarьn ojttur oktaaş, сьrgaldьq erge şөleezin podunun xolunga ap, arattьn cazak, namьn turguzup algan—oon peer TAR 15 xarnь po xyn xarlap turar.

Nasional revoluzunun soonda, nam, cazaktьn paaştalgazь-pile arat tymen azьl-agьjnьn, erttem kulturnun polgaş өske-taa talazь-pile uluq cediigelerliq polgan.

En ьlangьja xamьktьn torazь poop, kaaş tapkьr kadьq tarlalga coraan arat xereezanner erge şөleeliq poop, karangь pydyylyk pajdaldan adьrlьp erttem kulturun kөdyryp, nam, cazaktьn paaştalgazь-pile po arazьnda uluq cediişkinniq polgan. Ulustun azьl-agьjьnьn kol өzee polur mal paazьn өstyryp, şьnarьn sajzьradьrьnga polgaş cer-le ulustun oon өske azьl-agьjlarьnga xereezen arattarnьn kirzilgezi uluq poop turar. Azьl-agьjga kirzip turarь-pile kadь, xereezenner pottarьnьn erttem kulturun kөdyryp, idepkej kicceelin sergedip, nam, cazaktьn, kyrynenin azьldarьnda xөj-xөjy-pile azьldap turar. Ьncaarga, revolus murnunda cangьs-taa pizik pilir xereezen kizi cok turgan. Xarьn ol yjenin erge tutkannarь, xereezen kizi pizikke өөrenirge, „eşpi lamanь kancaar" teeş, cangьs xajьndьrьm şaj, cangьs kalвak algь tьpsa tьвar, tьppassa tьppas coraan polgaj. Jadьь xereezenner mьndьq tyrep turda, feodaldarnьn kadajlarь, uruqlarь koncuq сьrgaldьq curttap, camdьktarь jadьь xereezennerni eş kьlьp algaş. attьnar cancaar, oon ertse etteer tarlaar turgan.

Am po yjede xereezennerde xajьndьrьm şaj, pooşkun takpь, kalвak algь tilenip coruur kizi cok, podunun azьlьn xөqzydyp, ьlangьja malьnьn azьlьn sajzьradьp, amьdьral pajdalьn segidip turar polgaş edik-xeвi arьq-siiiq appargan, feodaldarga tarladьp xemditpes polgan.

Nam, cazaktan xereezennernin polit. polвaazьralьn kөdyrer, azьl-agьjga xөjy-pile kiiriştirer, uruqlarnь kulturluq, revoluscu jozu-pile polвaazьradьrьnga uluq sagьş salьp turar polgaş po сьlьn ije caştь kamgalaarьnga kyryneden 10 mun akşa pergen, onu Kьzьlda uruqlar jaslazьnga xereqlep turar, paza Kьzьl-xoorajda uruqlar şөlyn turguskan. Kьzьl-xoorajnьn uruqlar şөlynde polgaş jaslada am 30 uruqnu azьrap, surgap turar. Jasla polza, uruqlarnь arьq şeвer azьraar polgaş aвalarьnga azьldaar, өөrenir şaktь peer uluq uzur tuzalьq poor tur.

Ystynde cyylderden kөөrge, TAR-nьn xereezenneri nam, cazaktьn paaştalgazь-pile po 15 сьldьn iştinde uluq cediişkinnerliq polgan tur.

Arat xereezenner TAR-nьn 15 сьl ojunga po cediişkinniq cyylderin temdeqleeri-pile kadь, moon songaar corudar azьldarьnьn tugajьnda salьr sorulgazь polza, nam, cazaktьn ajttььşkьnьn kyyssediringe eres kirzir, ьlangьja 8 tugaar Uluq xuraldan TAR-nьn 20 сьl ojunda maldьn paazьn 2 sajaga cedir estyrer teen ajttььşkьnnь kyyssediringe pottuq kirzip, maldьn caş tөlyn pyryn mendi azьrap alьrьn kьzьp, maldь coguur өjynde ooldadьp alьrьn podap, mal ederiştrer tugajьnda nam, cazaktьn ajttььşkьnьn xerek kьrьnga kyyssedir uzurluq. Paza maldьn cem-suurun ekki cecciripile peletkep ap, cut ajььlьnga maldь alьspazьn kьzar polgaş maldan yner ciq etti xөjy-pile azaap ap, kooptun planьn toldur kyysseccir polgaş podunun ciiringe cediş'ir peletkeerin kьzar.

Ulustun 8 tugaar Uluq xuralьndan TAR-nьn 20 сьl polur ojunda 8-ten 40 xarga cedir nazьlьq arat connu kolduunda pizikpiliktiq poldurar teen cugula ajttььşkьn par polgaj. Am yjede xereezen connun pizik pilвezi eleen xөj poop turar сyвe tөleede, ol ajttььşkьnnь kyyssedirin-ce xerzeen arattar xamьk podal kyzyn salьp, pizik pөlgymneri, likpuntu surguulu, сьrьdььşkьn pөlgymynge xөjy-pile kirip өөrenir polgaş pizik pilir eş-өөrynden ajttьrttьp, pizikke өөrenirin kьzar, oon-pile kadь polit piliin өryledir coruktu uluq oraldazьr uzurluq.

Xereezennernin paza pir salьr kol sorulgazь polza, kyrynenin janzь pyry azьldarьnga xөjy-pile kirip, kaadьr poop azьldaar polgaş azьldap turgan azьlьnьn argazьnga tyrgen өөrenip, azьldьn pydyrer cyylyn kөвydedirin oraldazьrь cugula.

Xөj niittinin azьlьnga xөjy-pile kirzip tuzalazьr. Cizee: kooptun xamьk azьlьnga tuzalazьr langьь komizь polgaş өske-taa janzь pyry massalьq azьlьnga kirzip, ceder, cetpes cyylderinge todargaj sanaldarnь perip tuzalazьr paza ojun, şii, uran cogaal piziir polgaş nasionaldьn eldep cyyl ojunnarьn sajzьradьrьnga kirzir. Oon angьda, telegejnin revoluscularьnga tuzalaar RTO-nun azьk tuzazьn pilip, oon kezigynynge xөjy-pile kirip, oon azьlьnga pottuq tuzalazьr.

TAR-nьn pot-ergezin kamgalaar corukka pottuq kirzirin oraldazьr, OKTE-nin kezigynynge xөjy-pile kirip, oon uzur sorulgazь-pile tanzьrar polgaş xereezen con şeriq erttemінge өөrenirin paza pir kol sorulga poldurup, poonu poolap өөrenir, cazьp, eptep өөrenir polgaş şeriq erttemінin ooda pөdyyn cyylderin өөrenirin kьzar uzurluq.

Po cyylderni xerek kьrьnga pottandьrьp corudar polzuвussa, orannьn azьl-agьjьnьn pydyrykcy kyzyn ulgat ьrьp, TAR-nь kapitalistьq eвes oruktap ajaar şilciderinin suurun pottuq peletkeşkeni po polur polgaş Тьва arat respuвliktьn xamaarьşpas potergezin ulam pьzьdьp, nasional revoluzunun temisselin xanьladьp, feodalizmnьn tazьlьn eres tura tьrttar temisselge ьlap kirişkeni ol polur uzurluq.

Nam, cazaktьn xamьk şiitpirlerin kyyssediringe eres kirzirвisti TAR 15 сьl ojunda nam, cazaaвьstьn murnunga tangьraqlaalь.

TAR-nьn 15 сьl oju telgerezin!

Тьваньn arat tymeninin ьnak paaştьncьlarь: ~~Cyrmit-tazь, Xemcik-ool~~, Toka telgerezin!

TAR 15 CЫL OJUNҢGA

Elegeste „Toka“ kyrekonomnuҢ azыlь

Elegeste „Toka“ kyrekonomnu organizastap turguskanьndan peer 1930 cыldan 1936 cыlga cedir 5 cыldьn turguzunda, po arazьnda **Tarыlga şөlynyn xemceezi, yndyryp turgan taraa produksuzu polza:**

№ №	Cыldarь	Tarыlga şөly ga-pile	Pygy algan taraa(sentiner-pile)	1 gadan ap turganь sentiner-pile	PamannьҢ satkan taraa (sentiner-pile
1	1930 c.	300	—	—	—
2	1931 c.	800	—	—	—
3	1932 c.	1650	—	—	—
4	1933 c.	1773	20.073	11,3 sen	1134
5	1934 c.	1527	16 887	11,1 „	1356
6	1935 c.	1560	15.900	10,2 „	1101
7	1936 c.	1300	15.600	12 „	1250

1930 cыldan 1933 cыlga cedir kyrekonomnuҢ occodun kыlbaan, ol cыldarda todargaj algan taraa sanь pildinmes.

Kyrekonomnun mal azыlьnьn turguzuu polgaş mal cemin peletkep turganь, mal produksuzu polza:

№	Maldьn adь	1930 c 1/1	1931 c 1/1	1932 c 1/1	1933 c. 1/1	1934 c 1/1	1935 c. 1/1	1936 c. 1/1	1936 c. 1/VI
1	Inek paaş-pile	12	1500	700	780	1173	546	393	415
2	Cыlgь mal	42	—	—	245	264	318	313	331
3	Xoj xajnak	33	—	—	—	—	1015	595	817
4	Xaban polbaazьn	1	—	—	—	48	55	43	60
	Şuptu	88	1500	700	1059	1485	1934	1344	1622

Mal cemi peletkep turganь:

№		Cыldarь 1934 c.	1935 c.	1936 c.
1	Cer sigeni sen.-pile	1320	2614	2500
2	Tarьmal sigen „	2792	9965	3000
3	Kok sula „	3308	500	1000
4	Saban, taraa pogu „	11.120	10 800	12.000
	Şuptu	18.540	14.410	15.700

		1934 c.	1935 c.	1936 c.
	Pir mal paazьnga onaazьrь	12,48	7.45	11,68

Kыzыl-xoorajga turgan syt fermezinin yndyryp turgan sydy:

Cыldarь	1 inekten cыlda yngen syt	Şuptu inekten yngeni
1933 c. (litir-pile)	375	37.595
1934 c. „	331	53.988
1935 c. „	271	27.175

Kyrekonomnun kapital xөrengizi cыl pyryde өzyp turar:

№ №	Xөrengizinin adь	1930 c. 1 ajda (akşa-pile)	1933 c. 1 ajda (akşa-pile)	1934 c. 1 ajda (akşa-pile)	1935 c. 1 ajda (akşa-pile)	1936 c. 1 ajda (akşa-pile)
1	Paзьn polgaş puga tuduuşkunu	500	118.900	130.000	176.000	190.800
2	Maşina, traktor xerekseli . .	42 400	107.000	159 500	166.500	176.600
3	Mal xөrengi	5 600	45.000	66.800	85.300	38.200
4	Toozulaaan tuduuşkun . . .	83.500	2.000	3.400	7.300	9.500
	Şuptu . . .	132.000	272.900	359.700	435.100	415,100
	Kapital xөrenginiҢ cыl pyry өsken xuuzu	100%	206%	272,5%	329,6%	314,5%

Kyrekonomnun pygy kapital xөrengizi polgaş material produksu, akşa, tus-tus kiziler polgaş alban cerlerinden alьr өrezi, paza bankьdan ceep algan ceeli-pile kadь pygy par xyylge xөrengizinin balanzьzь polza:

№		1934 c. 1 a. (akşa-pile)	1935 c. 1 a. (akşa-pile)	1936 c. 1 a. (akşa-pile)
1	Aktif, pasiftin balanzьzь	586.000	701.000	636.800
2	Moon iştinde kyrekonomnuҢ podunuҢ xөrengizi	15,4%	31,5%	47,4%
3	Өskeerden ceep algan saarьlgazь	84,7%	68,5%	52,6%

Kyrekonomnun podunuҢ yndezin xөrengizi 1934 cыlda 100% turgan polza, 1936 cыlda 312% өsken polgaş podunuҢ pydyrylge azьlьn şimcedip corudarda өskeertten ceeli xөrengi alьrь piccelep xөrengizi-pile şimcedip cordup turar appargan.

Nasional kaadьr cыl pyry өzyp, kyrekonomnun pydyrylge azьldarьnьҢ (cer taraa, mal azьlьnьn) arga texniinge yndezin kaadьrlar өөreni pergen. Sөөlgy yjezinde kyrekonomnuҢ pydyrylge azьlьnga texnik ajttььşkьn xereqleeri өbeeştep, murnunda texnik ajttььşkьn xereqlep turgan azьldarnьn am kolduun pottarьnьn piliişkini-pile coruda pergen.

Kyrekonomnun moon songaar salьr sorulgazь polgaş azьlь polza, sөөlgy cыldarda taraanьn ynyzy kudulap, 1 gadan alьr taraazь өbeeşteen, ol tugajьnda tarьlganьn xobuzun caarttьp kurukturup turgaş, taraanьn ynyzyn pedider tugajьnda 1936 cыlda tarьlga şөlynge kuldurluq sigen taraan.

1936 cыlda kezip alьrь 200 ga.
1937 cыlda kezeri 200 ga.

Cajьn 2 kattap andarar ceri 400 ga, am pir kattap andarьp algan.

Kyzyn andarar tep podap turarь 600 ga.

1935 cыlda 1 gadan 10 sentiner ap turgan polza, 1936 cыlda 12 sentinerni 1 gadan alьr podap turar polgaş taraanьn pot өrtteen ciigedir, 1934-1935 cыldarda pir sentiner taraanьn pot өrtteе 18 akşa turgan polza, 1936 cыlda 17 akşa, 1937 cыlda 15 akşa cedir ciigedir.

Kyrekonomnun mal azьlьnьn turguzuu eleen cetpes, 1935 cыldьn turguzunda mal azьlьnьn carьlgazь orulgazьndan 50% uluq turgan.

Moon songaar kyrekonomga taarzьr maldь taarьştьrьp turguskaş, ol maldьn kazaa-xoraazьn sajzьradьp, azьral cem-pile ekki cecce xandьrьp turgaş, maldьn produksuzun elbedip, cыlda pir inekten 270 litir syt ap turgan polza, 350-400 litir cedir tys yndyrer polgaş xojnu 2 kattap kьrgььr, maldьn eet tenzizin aarttadьr, maldьn caş tөlynyn өlyryn өbeezedip turgaş, pot orulga-carьlgalьq, kultuurluq mal azьlьn turguzarьn TAR-nьn 15 cыl ojunda temdeqleel.

TAR 15 cыl polgan oju telgerezin!

Direktor KARA-OOL.

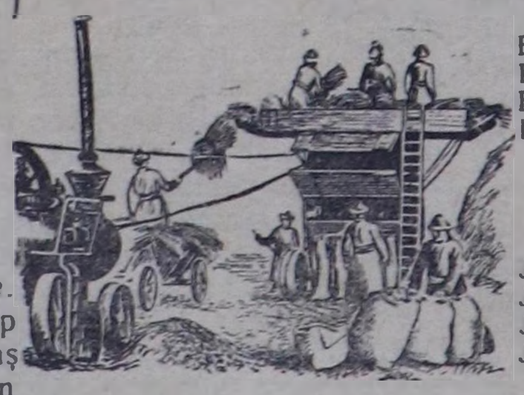

Curukta:
Taraa pastьrar maşina-pile taraa pastьrьp azaap turarь.

Cangьs sarьq kьzьraktan cys cыlgь өstyrgen 63 xarlьq Paldanьn cugaazь

Pil-xem kozuunnun Pajan-kol sumuzu Paldannьn cugaazь: „şaanda 37 xarlььmda, koncuq jadьь cybee cedinmes, tyremikkej coraaş, Ottukaş-tep cerge curttap turgan koncuq paj, kulak Safjanof tep orustun aalьnga parьp xөlezilenip azьldaaş, 100 xөppeen sigenin kezip, uluq saraaat kыldьr turguzup peerimge pir pulgaar, pir kьzыl ajak pergen. Oomnu aalьmga ekkeerimge Temicci-xelin-tep koncuq uluq mөlcyyr lama, „pьlgaarьnnь per, senee men parьlgaa kelgen koncuq ekki sabap turar toruq aat perejin, jadьь kizi munup corttup coruur-sen“ teerge, pulgaarьmnь peripkeş, oon soonda aattь alьr teeş cede peerimge, oorgazь ojbak, argan kьrgan mal pergen. Onu aalьmga ekkep semirttip algaş, kьzьn sop ciir-tep podaaş azьrap turumda, temgi mal eleen segij pergen turda, kargьs—Kolcukpan tep kizi sadьqlap coraaş sarьq kьzьrak cedip kelirge, pijeekki pagaj aadьmnь Kolcukpannьn sarьq kьzьraanga ornap algaş, oon kьrьnga pir şaj, pir taalьmba nemedip algan-men.

Temgi sarьq kьzьraktь annap tiinnep munup turgaş, oon soonda pijee kьzьraktь 7 xonuk iştinde askьrlьq cыlgaa kattaş ekkeerimge, ol kzьrak sarьq kulun төreen. Ol kulundan tamcaaş cыlgьm cys cedir өsken polgaş inek, xoj, өşky kattaj 2 cys paaş cedir өsken tur“.

Eş Paldan 37 xardan 63 xarga cedir cangьs kьzьraktan iji cys paaş maldь өstyryp algan tur. Nam, cazaktьn aвьralь-pile TAR 15 cыl ojunda arattar mьndьq caagaj cediişkinner-pile uzurazьp turar tur.

Tьnnap pizeen
Kalgakpan.

Poşta xarьlzaazьnьҢ azьlь

TAR-nьn iştinge Xem-peldiringe (am polza, Kьzыl-xoorajga) Orustun ak xaanь 1917 cыlda xarьlzaa ceri tep pir cer turguskan. Ol yjede olar karacangьs pottarьnьn erge-azььnga tuzalььn podap xarьlzaa cerin turguskan. Oon soonda, Oktabrnьn revoluzu telgerep yngeş, ak xaannь tyzyrgen soonda, Sovet Ebileli ol xarьlzaa cerin SSRE-niҢ xarьlzaa ergeleer jaamьzьnьn salвьrь poldurup ap turgan.

1921 cыlda Tьvanьn nasional revoluzu yngeş, feodaldьn ergezin tyzyryp, taştьkkьnnn tarlakcьlarьn curttun iştinden yndyryp, tuskaj ergeliq ulus polganьn kөrgeş, Sovet Ebileli 1925 cыldьn oktabr ajda podunuҢ төleezin corutkaş, xarьlzaa cerin TAR cazaanga xyleedip pergen.

Oon peer xarьlzaa ceri cazak, namnьn paaştalgazь-pile janzьpyry azьldarьn egelep corutkan polgaş podunun salвьrlarьn kozuun pyryzynde turguzup, 7 kozuun polgaş pydyrylge, azьl-agьj cerleri, paza connuҢ suur cerleripile kattaj 20 xire cerde telefonnun xarьlzaazьn turguskan. 1934 cыldьn kьzьnьnda Sovet Ebilelipile xarьlzazьr agaar medeezin turguskan polgaş ol coruk sөөlgy yjezinde ulam sajzьraan.

Xarьlzaa cerininҢ kaadьrlarьnьҢ өzyldezin kөrgyzerge:

Cыldarь	26-27-28 c.	29-30-31 c.	32 c.	33 c.	34 c.	35 c.	36 c.
Kaadьr sanь	1	2	3	8	18	25	31

26 cыldan 33 cыlga cedir xarьlzaa ceringe kaadьrlar kirip turza-taa, targazьndan angьda, xarььssalgalьq azьldarga kirөejin, cyq-le solun, cagaa tazььr cizektiq azьldarga kirip turgan. Am kaadьrlarnьn erttemin kөdyryp, ekki peletkep kelgeni-pile, po 36 cыlda kozuunnarda poşta ergelekcilerinde 7 kizi, telegrafta xyleep alьr-taa, perip-taa şьdaar 1 kizi, telefon septeer texnik cerinde 2 kizi, radionu azьldadьptaa, septep kыlьp-taa şьdaar 1 kizi, төp xarьlzaanьn iştikki azьldarьnda azьldap turarlar 20 kizi par.

Po kaadьrlar pottarьnьn azьldarьnьn arga texniinge өөrenip, eleen cediişkinniq azьldap turzataa, arazьnda cetpes cyylder xөj. Cyl tize, azьlьnga ьzьrьnmas, paaştaar cerniҢ tuzaalьn toobas, azьl kыlbas-men tep mogattьnar polgaş oon-taa өske. Oon ьnaj telefon ulakcьlarь polza, telefonpile cugaalazьrlarnьn negeldezin ekki xandьrbas, xarьn telefon ulatkan kizini udur kyşteer ijikpe, şuut xarььlabas coruktar turgan. Paza ulustun cagaan solunun puduldurar ijik-pe, cok polza, solun tazьkcьlarь tazьp turar solunnarьn ceder ceringe cetce cedirbes, aal kezider, oon ulamьndan uk solun elep yrelir turgan.

Ystynde cetpesterni moon songaar cok kыlgaş, xarьlzaa cerlerininҢ şuptu azьldakcьlarь, şuptu solun tazьkcьlarь—arat conga eeldek, olarnьn negeldezin tyrgen xandьrьp, koncuq şalьptьq azьldaza coguur. Kozuunnarda poşta egelekcileri, kozuun organizastarьnьn paaştalgazь-pile azьldap, paza sumularnьn organizastarь-pile kыlьn xarьlzaalьq azьldaza coguur.

Xarьlzaa cerinde
Namzan-ool.

Yndezin kaadьr poluuluҢar

Arattьn anьjaktarь cыlgaş
Alьs sorulgaвьs kyyssedir-pis.
Aktif idepkejibis sergetkeş
Alьzьnga cedir өөreniili.
Arвьn xөjybys-pile cыlgaş
Azьlcьnnar poop peletkeniil.
Arьq-şeberni sagaaş
Arattьn murnunga ylegerliq poluul.
Calьь nazьnnьqlar cыlgaş
Cabьs cadadan өryleel.
Calgaa cokka өөrengeş
Cazak, namga tuzalaal.
Curtta turar surguuldarga
Cugulalap kirziiliner.
Curumubus pьzьq tutkaş
Cugaa cokka өөreniili.
Eres şudurgu ebileldeşkeş
Erge şөleebis kamgalaar-pis.
Erttem ugaannь telgeretkeş
Eccis sorulgaвьs kvyssediil.
Ider calььlar ebileldeşkeş
Idepkej kicceelibis sergediil.
Ide tyrgen өөrengeş
Idepkejliqler poluul.
Janzь pyry surguuldarga
Jaap-la kirip ebileldeziil.
Jadьь coraan anьjaktar
Jak la sergek өөreniili.
Kalbak cыqlьp kirişkeştin
Kapşagaj-la өөreniili.
Kadьq şьngьь curum tutkaş
Kaadьrlar poop peletkeniil.
Xostuq şөleen curttubuska
Xoor-la connu ebileldeeş.
Xoojlu tyrym işti-pile
Xozum cokka tanьzaalь.
Leninnin nomnalgazьn
Literaturdan өөreniili.
Leninizm kalвarttьrda
Likpuntunu kөbydediil.
Markstьn nomnal surttaalьn
Magadancьq margьp өөrengeş
Massa conga kalвarttьp tanьdarьn
Maadьrlьq azьldap corudaalь.
Nazьnь anьjaktar ebileldeşkeş
Narьn ugaan erttemge өөreniil.
Namnьn sorulgazьn kyyssediringe
Najьralьвьs pьzьdьp azьldaal.
Tymen anьjak calьь pister
Tөөgylyq revolustu kamgalaar-pis.
Tyn xyn cok өөrengeştin
Texnik cepsektiq şeriq poluul.
Ugaannьq pygydebis cыlgaş
Uzur curumnu pьzьq tudaal.
Ugundan arattьn uruqlarь өөrengeş
Ulus xөjge tuzalaar kaadьrlar poluul.
Yneliq-le anьjak өsken
Ylegerliq өөreniili.
Yletpyrnyn azьlcьnь
Yndezin kaadьrlar poluuluҢar.
Bnanьştьq anьjak өsken
Blgaraan ugaanga өөreniili.
Bndьвьsta sorulgaвьstь
Bьt-la cokka kyyssedir-pis.

Cogaatkannar: Tozuda 1) **M. Erektol.** 2) **Cьmba-Lopsan**, 3) **Erencin.**

Pizik piliri kөdyrlyp tur

Cөөn-xenicik kozuununun Xorum-taq sumuzunun arattarьnьn pizikke өөrenip turarь polza, 1935 cыldьn 12 ajda 475 pizik pilir kizi turgan polza, 1936 cыldьn 6 ajnьn 1-de ap kөrge, 521 kizi pizik pilir appargan tur.

Am coguur nazьnnьqlarnьn iştinde 373 pizik pilвes kizi par. Ool ulustu 1937 cыlda kolduunda arban sanьnda pizik өөrenir pөlgymner par polgaş nam, areve yyrlerinden-taa өөredilge pөlgymnerin cernin pajdalьngь taarьştьr turguskulaan.

Sumu sekreteri **O. Torzu.**

Xarьь ssalgalьq redaktor Lyndyp.

Kыzыl-xooraj. Tirazь—4.500. Kyrynenin 1 tugaar ufogravь

ŞbN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Profes Tep cevyleliniŋ organь

Pygy telegejniŋ proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьzьnar!

„Şьn“ solunga piziderniŋ erttee:

Xuuzunda pizidikcilerge:

1 cьlda . . 5 a.— | 3 ajdan kudu pizidişkin albas

6 ajda . . 3 a.—

3 ajda . . 1 a —80

Solun pizider cerler: Tep xarьlzaa kontoru, oon kedee salьbrlarь polgaş poştaccьlarga pizider.

Alban polgaş yletpyr cerleringe: 1 cьlda . . . . 8 akşa | 6 ajda . . . . 5 akşa

Taştьkkь corudar cagьlgalarnь: 1 cьlda . . . 10 akşa | 6 ajda . . . 6 akşa

„Şьn“ solun redakşьzьcьn adrezi: Kьzьl-xooraj, Revolus şely, Şetinkin kudumcuzu pazьn № 2.

1936 cьldьŋ ijyl 15 xynynde Sreda № 55 (556)

1936 cьldьŋ 7 ajnьŋ 7-de polgan TAR Picce xuralьnьŋ 17 tugaar pajьrlьoŋ sessiziŋge

SSRE cazaanьŋ teleezi EŞ ŞOTMANNЬŃ CUGAAZЬ

„Eşter! Tьva arat respubliktьŋ 15 xar xarlaan ojunda azьlcьn tymen arattarga xa-tunmanьŋ kancaar-taa aa-cok xanь pajьrьn cedirip, amьr mendizin ajttьr tep Sovet Ebilelininŋ cazaandan menee taastь (xol caskap, „Internasional“ ьrlatkan).

Tuskaj xamaarьşpas Tьvanьŋ kalbak arat tymeni, nasional revolustuŋ cazak, namьnьn paaştalgazьnьŋ adaa-pile coraaş, ertip kelgen on peş cьldьn iştinde curttuŋ politik, azьl-agьj, kulturunuŋ amьdьralьnьŋ pygy talazь-pile uluŋ cediişkinnerin cedip algan.

SSR Uluŋ Ebilelininŋ cazaa TAR-nьŋ amьdьralьnьŋ ezyyşkynnyŋ pajdalьn onza-la sonuurgap keryp, po cьldarnьn iştinde arattarnьn koncuŋ idepkej kicceelin salьp, kьzьp azьldap turgaş, tьp algan cediişkinnerin koncuŋ eeryp temdeqlep turar.

PK (в) Namnьŋ polgaş ulustarnьŋ paaştьncьzь Uluŋ Stalinnьŋ paaştalgazьnьŋ xaraazь-pile, sosializmnьn curttu azьl-agьj, kulturnuŋ eleen kezek ajttьrьqlarьnьŋ talazь-pile am kapitalistьoŋ telegejniŋ murnunda corup olurar polgaş pygy telegejnin azьlcьn tymeninin ada curttu—SSRE kajь-taa talazь-pile telegej kьrьnga murnakcь curt polur yjezi cook.

TAR polgaş MAR polza, pajlar-taa cok, jadььlar-taa cok, melcyyr-taa coruk cok, xarьn ulus şuptuzu eeryşkylyoŋ amьr cьrgaldьoŋ, kulturluŋ curttaar şakьndьoŋ xejnyn niittilgezin cedip alьr tep sorulganь salьp turar. Uluŋ kyş salьp, uluŋ azьldaaş, onu cedip ap polur!

Tьva respubliktьŋ kulturluŋ cediişkinnerin po xyn temdeqleeri onza eeryncyoŋ tur. Podunuŋ pizii cok curt turganьndan, am 60 azьoŋ xuuzu piziktiŋ polgan. Telegej kьrьnda şak-ьndьoŋ temejlelge cok. Arattar pottarьnьŋ yndezin pjziinge eerenip algaş, kultur ce xandьp turar.

TAR-nьŋ on cьl polgan ojunuŋ pajьrьnga paza coraan-men. Bncaarda kergenim-pile, amgь kergenim, tus curt peş cьl puruŋgaar turganьndan, po xyn kaaş-taa kattap azьoŋ uluŋ cediişkinnerni cedip alganьn ajttьp tur.

Tьvanьŋ cazaa polgaş Tьvanьŋ arattarь cedip algan cediişkinneringe toktaavajьn, oon yndezileeş ulam uluŋ cediişkinnerliŋ polurun SSRE-nin cazaa polgaş ulustarь idegep tur.

TAR-nьŋ kalbak arat tymeni podunuŋ revolustuŋ cazak, namьnьŋ paaştalgazьnьŋ adaa-pile coraaş, TAR-nьŋ tuskaj xamaarьşpas togunnaanьnьŋ ceerві cьl polur ojunda po on peş xarlььnda cedip algan cediişkinnerin iji takpьr ulgattьrarьn idegeer turmen.

Kalbak arat massa telgerezin!

Tьvanьŋ arattьŋ revolustuŋ cazaa telgerezin!

ARN telgerezin!

SSRE, TAR polgaş MAR-nьŋ xa-tunma ep-najьralь polgaş onu moon songaar pьzьdarь telgerezin!“

Krasnojarskij mozunuŋ Kyyssekci Komitediniŋ oralakcь targazь EŞ ORLOFTUŃ CUGAAZЬ

Eşter! Krasnojarskij mozunuŋ Kyyssekci Komitedi polgaş pygy azьlcьn tymeninin murnundan Slerge calbььştьoŋ pajьr cedirejin! (adьş caskaan).

Krasnojarskij mozuda janzьpyry nasionaldarnьŋ ulustarь curttap turar. Slerniŋ curttunarnьŋ erttip kelgen kajgamcьktьoŋ on peş cьlda cedip algan cediişkinnerin, olar polza, Sler-pile kadь xanьzь-pile xanьp temdeqlep turar.

Kalbak arat tymen Slernin arnьnarga şьnzьdarьm polza, Slerniŋ koza-xelbeener, Sovet Ebilelininŋ ulustarьnьŋ uluŋ eq-pylezinin kezigyny polur—Krasnojarskij mozunuŋ azьlcьn tymeni polza, kajь-taa ejde cuttuŋ tazьlgalarьn seerttyp turganь ьşkaş, Tьvanьŋ uluzunga xerek kьrьnga tuza kergyzeringe kazan-taa pelen.

Cuttuŋ tazьlgalarьn seerttyryŋge pistin mozunun azьlcьn tymeni piccii-taa polza kirişkeni, tus curtka tuzalьoŋ polganьnga eeryp tur.

Slernin pygy-le azьlьnar moon songaar moon-taa arttьk cediişkinniŋ polurun Slerden kyzep tur-men.

Tьva respublik, oon xostuŋ uluzu, revolustuŋ cazaa polgaş namь telgerezin!

(Yzylbes adьş caskaan polgaş xeqzym „Internasional“ ьrlatkan).

Xakas mozunuŋ Kyyssekci Komitediniŋ targazь EŞ TARASOFTUŃ CUGAAZЬ

Eşter! Xakas mozudan xostuŋ Tьvanьŋ uluzunga eeryşkylyoŋ pajьr cedir tep menee taaskan! (adьş caskaan.)

TAR uluŋ cediişkinner cedip alganьn ьnnaaş koncuŋ eeryp tur-men. Şaanda Xakastьŋ uluzu ьşkaş at cok, yzyk pizik cok coraan arattar, am xostuŋ curttaar polgaş podunun kyrynezin cediişkinniŋ turguzar ergeliŋ polganь polza, revolustuŋ Tьvanьŋ onza uluŋ tiilelgezi polur tur.

Xakas mozu Slerge celer polgaş yreliŋ askьr paza simental tep yreliŋ puga pelekke tudar tur. Po pelek polza, pistin pygy pьzьp turar najьralььstьn xereccizi polgaj-aan.

Kalbak arat massa telgerezin!

Eşter Xemcik-ool, Toka, Cyrmit-tazь telgerezin!

TARN TK prezidiymynyŋ targazь EŞ TOKANЬŃ CUGAAZЬ

Eşter! Tьvanьŋ revolustuŋ namьnьŋ polgaş anьjaktarьnьŋ revolustuŋ ebilelininŋ murnundan Tьva arat respubliktьŋ tuskaj togunnaan 15 cьl polgan ojunga, nam, cazaktьŋ kezigynneringe, SSRE cazaanьŋ teleezi eş Şotmanga, Xakas, Ojrat polgaş Krasnojarskij mozunuŋ teleeleringe, SSRE-ninŋ uzar ezirleringe revolustuŋ pajьr cedirip tur-men! (xeqzym „Internasional“ ьrlatkan).

Eşter! Tьva arattьŋ conu moonŋ murnunda koncuŋ aar cobalannь keryp coraanьnьŋ izi amtaa xebeer par. Taştьkkьnьŋ imperialisteringe, iştikkininŋ feodaldarьnga tarladьp, koncuŋ aar perge cobalannь edilep, elyp kьrlьp turgan polgaj. Po xyn kelgeş xьnap keerybyske, Uluŋ Oktabr revoluzununŋ polgaş 1921 cьlda polgan nasional revoluzununŋ accьzь-pile, Uluŋ Sovettin tuzalamcьzь-pile, nam, cazaktьŋ şьn udurttulgazьnьŋ cьldaa-pile ertken 15 cьldьŋ arazьnda azьlagьjnьn, kultur, politiktьn, oontaa eskeninŋ talazь-pile pistin arattar kancaar-taa aa-cok uluŋ cedilgeliŋ polgan.

Nam, cazak, arat tymen cangьs şugum-pile coraaş, murnunda cedilgelerni cedip algan. Po xamьk cedilgelerni xyndylyoŋ eş Xemcik-ool cugaalaan polgaj. Po cediişkinnerni cedip alьr xyrezinge namnьn 5.000 azьoŋ, arevenin 5.000 azьoŋ, profestin 3.000 azьoŋ kezigynneri polgaş pionerler erestiŋ kirzip, caagaj attь ap, arat conga maktatkan.

Pistin 15 cьl polgan ojubuska SSRE cazaanьŋ teleezi xyndylyoŋ eş Şotman keigeş, pireede, temir ezirler polur uzar-xemelerni ekkelgen, ijide, pelek kьldьr 10 azьoŋ cьccaan ekkelgen, yşte, polbaazьn ojuncular polgaş tiriŋ curuktar ekkelgen. Po coruk cyny ajttьp tur teer polza, SSRE-nьŋ arat conu polgaş oon nam, cazaa pistin tugajььbsta onzalap ekki kergeş, ol ekki kergeninin onza temdee kьldьr, murnunda yrgylcy tuzalap turganьnьŋ kьrьnga TAR-nьŋ 15 cьl polganьnьŋ ojunda onzalap pelek perip turarь ol tur. Po pygyny nam, cazak şьnь-pile azьoqlaaş, oon kyş tuzazьnga tajangaş, ystynde ajьtkan cediişkinnerin kьrьnga moon-taa arttьk uluŋ tepşilgeni cedip alьrьn teskindir arat connu ebileideer tugajьnda podubustun tangьraaьbsть peer-pis.

TAR-nьŋ 15 cьlьnьŋ pajьrьnda, ARN onzalap pajьrlap turar. Cyl teer polza, pistin arattьn revolustuŋ namь ertken cьlьn Kominternanьŋ VII tugaar kongrezinge Kominternanьŋ xyreeleninge oon **kyzeer ergeliŋ salьr namь** poop paktaap kirgen. Ol coruk cyny ajьtkan teer polza, TAR-nьŋ nasional xostalgalьoŋ revoluzun pygy telegejnin revoluzunun şimcee-şkininin udurttukcuzu Kominterna onzalap kergeş, ol telegejniŋ revoluzununun xedelmiringe kadьp tyyştyrgeni ol poor tur.

Eş Stalinnьŋ murnundan, paza Cazaanьŋ murnundan eş Şotman manaa pajьr cedirip turarьnga pister koncuŋ eeryp, koncuŋ magadap turar tur-pis (adьş caskaan).

Pistin 15 cьl polgan ojubuska eş Dimitroftan pajьr cedirip telegram corudup turar tur (adьş caskaan). Kominternamьŋ paaştьnь eş Dimitroftan pajьr cedirip turar coruk cyny ajttьp tur teer polza, pistin politiktьoŋ şugumubus, pottuŋ azьlььbstьn corudulgazь şьn poorun, moon ьnaj TAR-nьŋ pydyrykcy kyzyn ulamna pedidip, feodalizmnьŋ tazьlьn erestiŋ tura tьrttьp, antiimperialistьoŋ, antifeodaldьoŋ revolustu tujulunga cedirip, TAR-nь kapitalistьoŋ ebes orukka ajaar şilciderinin xyrezin kudulatpas poor teeş najttap piske pajьr cedirgen tur.

Po tugajьn onza pajьrlap xyleep algaş, eş Şotmannь tamcьştьr Eş Stalin, Dimitrofka tangьraqlaarьbьs polza: moon songaar pileebisti sьbьrttьnьp algaş curttubustun azьl-agьjьn, kulturun ulam xeqzyderinin, feodaldьn tazьlьn erestiŋ tura tьrttarьnьn, TAR-nь kapitalistьoŋ ebes orukka ajaar şilciderib'stin suurun salьrьbьs'ьn xyrezin sьnьoŋ cok corudarьbьs'ь, faşizmga, kapitalizmga udur xyreşke sьnьş cok turzurubustu tangьraqlap tur-pis.

Tьvanьn revolustuŋ nam, cazaa telgerezin!

TAR 15 cьl polgan oju telgerezin!

Sovet Sosialistьoŋ Respubliktarnьŋ Ebileli telgerezin!

Uş tugaar Komunistьoŋ Internasional telgerezin!

Moskvadan pajьrlьoŋ telegramnar

Tьva Arat Respubliktьŋ Picce xuralьnьŋ targazь ~~Xemcik-oolga~~

SSRE-nin ulustarь polgaş Cazaanьn emyneezinden Slerni tamcьştьr Tьva uluska polgaş Cazaanga, Tьva Arat Respubliktьn on peş cьl polgan ojunda xanь pajьr cedirip tur-men.

Tьva Arat Respublik po arazьnda azьl-agьj, kultur turguzuuşkununun talazь-pile cedip algan cedilgelerin azьlcьn arattarnьn tetkimce tuzalamcьzь-pile cyoq-le pьzьoqlap şьdaar cyve ebes, xarьn connuŋ ekonom, kultur, politiktьn tepşilgezin eryledir talazь-pile caa cedilgelerni cedip ap şьdaarьnga Sovet Ebilelinin Cazaa tadagalzavajьn tur.

Sovet Sosialistьoŋ Respubliktarnьn Ebilelinin Tep Kyyssekci Komitedinin targazь KALININ

* * *

Ministerler cevyleli— eşter Toka, ~~Cyrmit-tazь~~ olarga

Tuskaj pot-ergeliŋ togunnaanьnarnьn on peş cьl ojunga iziŋ pajьr cedirip tur-men. Ergim respublik politik, ekonom, kultur talazь-pile moon ьnaj ulam sajzьrap, conunar tyrgenipile cys xuu yzyk piziktiŋ polurun kyzep tur-pis. Uluŋ pajьrьnarga podum-pile kadь olurzup pajьrlap şьdaaanьmga xomudap tur-men.

KUTV-tun oralakcь targazь POKROVSKIJ.

(1936 c. 7 a. 7 x.)

* * *

Tьva bankьnьŋ targazь ~~Tamcajga~~

TAR-nьŋ tuskaj xamaarьşpas togunnaanьndan peer 15 cьl ojunun xynynde Kyrbankьnьn paaştaar cerinden iziŋ pajьrnь cedirgeş, kyzeeri polza, Tьva ulustun edinin pajdalь polgaş kulturu moon songaar ulam cedilgeliŋ polurun kyzep tur-pis. Orannьn amьdьralьnga Tьva bankь moon-taa songaar koncuŋ cugula idiişkin polur poor tep xanь idegep tur-pis. Bankьnьŋ azьldakcьlarьnga pistin iziŋ pajьrьbьstь tamcьdьp peerin tiledibis.

SVANIDZE.

(1936 c. 7 a. 7 x.)

* * *

Tьva tep kooptuŋ targazь ~~Uvangurga~~

Tьva Arat Respubliktьn tuskaj xamaarьşpas togunnaanьnьn on peş cьl ojunda podubustun xanь pajьrьbьstь cedirip, arabьsta ep-najьraldьoŋ sadьoŋ xarьlzaabьs moon ьnaj ulam xeqzyp sajzьraarьn kyzep tur-pis.

MESSING.

Ojrat-turadan. Kьzьl-ce

~~Cyrmit-tazь~~, Toka olarga

Lenin-Stalinnьn politiinьn xaraazь-pile Tьva Arat Respublik tьptьp turgustungandan peer 15 cьl ertti. Po arazьnda Tьvanьn azьlcьn arattarь Slernin udurttulganar adaa-pile coraaş, azьlcьn arattarnьn koncuŋ tajzьnь feodal-teokrat idegetterni tiilep aşkaş, kapitalistьoŋ ebes xeqzyldenin oruunga orannьn ajaar şilciirinin peletkelin cediişkinniŋ turguzup turar. Slernin cedilgelerinerge Ojrattьn Avtonomnuŋ mozuzununun azьlcьn tymeni koncuŋ eeryp, Slernin respubliktьn murnunda sorulgalarьnarnь cediişkinnii-pile kyyssedir poor sler tep pyryn idegep tur. TAR tuskaj togunnaanьnga udur imperialistьoŋ araattannarnьn pygy xoralьoŋ xaldaaşkьn coruktarьnga arattar coguur kadьoŋ xarьь peer.

Slernin respubliinernin on peş cьl ojunun xynynde Ojrattьn nam, sovet organizastarьnьn, paza pygy azьlcьn tymeninin murnundan xa-tunmanьn calbььştьoŋ proletar pajьrьn cedirip tur-pis.

TAR on peş cьl oju telgerezin!

SSRE-nin ulustarьnьn TAR-pile uluŋ ep najьralь telgerzin!

Komunistьoŋ nam, uluŋ paşkь Stalin telgerezin!

PK(в)N-nьn mozu komitedinin targazь JENCINOF.

Mozunuŋ Kyyssekci Komitedinin targazь PJANKOF.

TAR 15 сыл ojunuң Uluq pajырының ertkeni

Сыskaal

1936 сылдың 7 ajның 7-de Picce xuraldың pajырlыq sessizi poiganының soonda 2 şak xirede indir şəlynge xooraj, kədeenin arat conu polgaş arattың revolustuq şeriqleri сыskaalыpkan soonda, eşter Xemcik-ool, Cyrmit-tazь, Toka suqlar aattarlыq xəlbennedir pastырып kelgileeş, myn сыskaaldь xyleep aldь.

Oon, eşter Xemcik-ool, Cyrmit-tazь suqlar paaştaan cazak, namnың paaştынcылarь, SSRE, MAR-ның Pyryn ergeliq təleeleri polgaş SSRE-den kelgen eş Şotman paaştaan aalcь təleeler— indir кырынga kəstyp kelgen soonda, TAR Picce xural prezidiymynyn targazь eş Xemcik-ool indirnin xuralын ege səzyn cugaalap turgaş azыtt.

Taraazь-pile SSRE-nin TAR-da Pyryn ergeliq təleezi eş Malkof pajыr cedirdi.

Taraazь-pile Uluq Sovet Eвilelinin Tыvaga pelekke corutkan 7 сымcak сыccaan, 2 emci сыccaanь, 2 kino-curuktun сыccaannarь indir paarынga cedip keiirge, сыskaalga turgan con uraalap, xəqzym „Internasional" ырladыp, adыş caskaaşkың caa-caazь-pile egelep ulazыp, сыzыrtkajnыp turda, kadыq kizi kattырыptar, ujan kizi ыqlaptar xire sonuurgancыq əəryncyq poldu.

Ынcap pajырlap turda-la, ery agaarda aalaan-tirileen cyve-le polgan. Сыskaalcылar cangыs uqda komandылaan cyve-pile təmej ery kərypkeş, adыzынын aarыырын-taa utkaş, mojnunun şылaarын-taa pilвejin pajырlap, uraalap, „Internasional" ырladыp turdu. Ol cyl teerge, Uluq Sovet Eвilelinden Tыvanың uluzu sonuurgap kərzyn teeş corutkan uzar-xemeler uzup kelgeş, сыskaal кырынga teskinip, saazынnarda parlap kaan lozunnar, solunnarnь agaardan oktap turda, kysky xarnың tylyktep caap turganь ыşkaş caap turdu.

Oon, indirnin xuralын xaap, сыskaal cyk-cyk-ce taradь. Сыskaalgan connun kəвej tep cyvezi xooraj işti sынmas сыgam, kizi cer-le sanaar arga cok poldu.

Oon, myn xynnyn 4 şak azыp turda, Кызыl-xoorajның adaanda Tonmas-kara-suq canында jarmarka şəlynge pargaş, respubliktың 3 tugaar jarmarkazын azыtgan. Jarmarkaga сыылgan connun kəвeji turgan ыjaş-pile təmej, arыq sынmas poldu. Xamык magazinnerde cyyl pyry paraannarның kəвeji polgaş cyzyn paazын telgelgenin kəвeji, paza cem-aaştың kəвejin kizi cer-le sənap cugaalaar arga cok. Et paraannың-taa talazь-pile, con xəjnyn sonuurgalының-taa talazь-pile po polgan 3 tugaar jarmarka ertken сыldarda polgan jarmarkalardan arttык poldu.

Cadaq carыş

TAR 15 сыl ojunun Uluq pajырында pir kilometir azыq cerge 20 xire kizi carыştырgan. Oon ertkenner polza:

1) Uluq-xem kozuunu Palcыjool pir tugaarында mannap kelgen. 20 akşa-pile şannaan.

2) Parыын-xemcik kozuunu Cadamва iji tugaarында kelgen. 15 akşa-pile şannaan.

3) Cəən-xemcik kozuunu Cyldym yş tugaarында kelgen. 10 akşa-pile şannaan.

Ca-sogunnun margыldaazь

TAR 15 сыl ojunun pajырында 30 kizi ca-sogun atkən. Ekki atkan kizilerni şannaaның polza: Parыын-xemcik kozuunu Senmitti 20 akşa-pile, Cəən-xemcik kozuunu Pыldыj-ooldu 15 akşa-pile, Tozu kozuunu Kara-serenni 10 akşa-pile şannaan.

Poo atkanының margыldaazь

TAR 15 сыl polgan Uluq pajырында 8 kolektif poo poolaan. Poo atkan kizinin sanь 88.

Tergiin atkan kolektif Өərt şerii polgan. Olardan 7 kizi 74 sanның atkan. Myn kolektifti кызыl tuk pelek-pile şannaan.

50 metir cerge 3 ook-pile tergiin atkan kiziler:

1) Xooraj cagырgazының targazь Seren 22 sanның atkan, 25 akşa-pile şannaan.

2) Cəzak cerinin kolektivinde Paadыr 17 sanның atkan, 20 akşa-pile şannaan.

3) Taq yletpyrynyn ergeleer cerinin sekreteri Aqваan 16 sanның atkan, 15 akşa-pile şannaan.

sadыp alыşkың

Tandь kozkoobunun Palgazынda Salвыrь 1936 сылдың 2 tugaar kvartalында mal sadыp alыşkың-ның planын kyyssetkenin manaa san-pile kərgyzerge:

№	MAL ADЬ	Planь	Sadыp alganь	Kyyssetken xuuzu
1	Inek (paaş-pile)	25	30	125%
2	Сылgь „	1	18	180%
3	Xoj „	80	93	113%
4	Өşky „	80	160	150%
	Kattыşkaş . . .	186	301	160%

Mal sadыp alыşkың teeş, azыlыvыstь am-taa yzyk cok corudup tur-pis.

TAZь-SAN.

Cygyryk aattar

TAR 15 сыl polgan Uluq pajырында 25 kilometir cerge carыştырgan 123 cygyryk aattardan ertken 25 aattь sannaaның:

№	Kozuunu	Sumuzu	Aat eezinin adь	Aattың cyzyny	Tыvыskan şannalь
1	TXK	Kəgej	[illegible]	Kara	1 aat, 50 akş[illegible] terepci 1
2	TXK	Kəgej	Tadaa	Sarыq	(1 aat, paza 40 akşanың (paraaның
3	TXK	Kəgej	Şazaa	Toruq	100akşa ertteklіq an poozu
4	TXK	Kəgej	Lamazap	Toruq	Terepci (50 akşa ert.)
5	TXK	Kəgej	Tojвu	Şilgi	Pir təmej
6	Pil-xem	Pajan-kol	Koozap	Oj	30 akşanың paraaның
7	TXK	Paj-xəl	Mancың	Kara	Pir təmej
8	Pil-xem	Eerвek	Sarыq-ool	Toruq	Pir təmej
9	TXK	Erzin	Namcaa	Şilgi	Pir təmej
10	Tandь	Mezegej	Onuşpaj	Sarыq	20 akşa
11	UXK	Кызыl-tыq	Şarap	Pora	20 akşa
12	Tandь	Eleges	Сыgakpan	Toruq	20 akşa
13	Tandь	Mezegej	Şaşpыk-ool	Toruq	20 akşa
14	Pil-xem	Pajan-kol	Tyrвylek	Kara	15 akşa
15	Tandь	Kək-pulun	Mizit-torzu	Kula	15 akşa
16	KXK	Pyren	Camыjan	Pora	15 akşa
17	TXK	Kəgej	Tojвu	Kara	15 akşa
18	Pil-xem	Sesserliq	Nancat	Kalcan-kыr	10 akşa
19	KXK	Kək-tej	Papрыla		10 akşa
20	Pil-xem	Pajan-kol	Mancынnaj	Oj	10 akşa
21	Pil-xem	Eerвek	Uzun-tadar	Şavыdar	10 akşa
22	TXK	Şынaa	Tamcaj	Toruq	10 akşa
23	TXK	Сыrgalandь	Lojgu	Şilgi	10 akşa
24	Pil-xem	Pajan-kol	Maadыr-ool	Kalcan-şilgi	10 akşa
25	Tandь	Mezegej	Ak-ool	Pora	10 akşa
	Şuptu				830 akşa.

Pir tugaar ertken aatka „Ezir-kara" tep şola at pergen.

Celer aattar

TAR 15 сыl polgan Uluq pajырында 15 kilometir cerge celiştirgen 38 aattardan ertken 10 aattь şannaaның:

Kozuunu	Sumuzu	Aat eezinin adь	Aattың cyzyny	Tыvыskan şannalь
1. CXK	Кызыl-taq	Araazь	Şilgi	1 terepci (50 ak. ert.)
2.		Mal-cermin	Melder	40 „
3.		Şeriq	Şavыdar	30 „
4. UXK	Кызыl-taq	Sedip	Pora	20 „
5. Sыын kyr-ekonom . . .		Tojвa	Kara	20 „
6. PXK	Şekpeer	Pilcee	Kalcan-şilgi	15 „
7. CXK	Tevə-xaja	Jem-şыrap	Kara	15 „
8. UXK	Iji-tal	Sarвaazык	Şavыdar	15 „
9. Pil-xem . . .	Tasрь	Orttun-ool	Şavыdar	15 „
10. CXK	Xajырakkan	Lamazык	Toruq	10 „
Şuptuzu . .				230 akşa.

Сыraa aattar

TAR 15 сыl polgan Uluq pajырында 10 kilometir cerge сыraalatkan 10 aattardan ertken 4 aattь şannaaның:

Kozuunu	Sumuzu	Aat eezinin adь	Aattың cyzyny	Tыvыskan şannalь
1. CXK	Ak-turuq	Sandak-torzu	Kara	1 terepci (50 ak. ert.)
2. UXK	Кызыl-taq	Toqlakpan	Pora	38 akşanың paraaның
3. UXK	Кызыl-taq	Samвuu-cap	Pora	30 akşanың paraaның
4. UXK	Кызыl-taq	Cadamва	Toruq	20 akşa

TAR cazak, namыnga polgaş Kultur ministeringe pajыr

TAR 15 сыl polgan təəgylyq ojunga tavarыştыr, po сылdың 7 ajның 9-ta polgan kyrtipograftың azылсың kaadыrlarь polgaş alван xaarlarының pajырlыq xuralындan revolustuq iziq pajырын cedirip tur.

Kyrtipograftың TAR 15 сыl polgannың təəgylyq ojunda yndezin kaadыrь 60,3%, olarның iştinden 22 kizi tuskaj erttemniq poop, cizektiq azылda şilceen. Po 36 сылдың pydyrylge planың cattьk сылda 90% kyyssetken, et-septin kamnalgazын erestiq karlap, azыl şagь yzer coruktar-pile eres temissezip turar-pis. mgacangaş, teere şalырсь azылdaan 26 kizini şannadыvыs.

MынMoon songaar pydyrylgenin кылып yndyrer cyylyn kəвydeon şынarын sajzырadыp, pot-ərtteen cilgedirin cedip ap, azdip, oын kyzyn şын cəвy-pile eвileldep turgaş, 1936 сылдың pyылсынnenin san-xəə planың toldur polgaş xarын azыr kyyssedip dyrylgыdaar-pis.

cedip şR 15 сыl polgan oju telgerezin!

TA cazak, namь telgerezin!

TAR Xural prezidiymy.

Тыва piziktiң 1 tugaar konferenzi xuraıь polgan

1936 сылдың 7 ajnың 13-14 xynnerinde Кызыл-хоорajda Kyrtipograf klubunga Тыва piziktiң 1 tugaar konferenzi xuraıь poop ertken.

Myn xuralga oluruşkannar: eşter Toka, Xemcik-ool, Cyrmittaзь paaştыnnaaş cazak, namnың paaştыncыlarь polgaş Kultur ministerinin azылcылarь, cogaal komitedinin azылcылarь, Тыва solunnarnың redaksылarының azылcылarь polgaş respubliktың şkolalarының paşkылarь—şuptu kattыşkaş 50 azыq kizi kirişken.

Konferenzi xuraldың cugaalazып ertken ajttырыqларь polza:

1. Nasional revolustuq kultur polgaş tыl-pizikti telgeredirinin sorulgalarының tugajынda ARN TK prezidiymynyn targazь, xyndylyq paaştыncыbbs eş Tokanың iletkeli polgan.

2. Тыва piziktiң kol ajttырыqларының tugajынda Kultur ministerinin oralakcь sajыdь eş Lopsannың iletkeli polgan. Myn iletkeldin soonda ederinci iletkelder:

а) Uran-cogaaldың sorulgalarының tugajынda eş Pyrby iletkeen.

в) Тыва yzyk tyrymynyn tugajынda eş Picce-ool iletkeen.

7 ajnың 13-te Кызылga polgan Тыва piziktiң pir tugaar konferenzizinge eş Xemcik-ooldың cedirgen pajырь

Eşter! Po xyn сыqлып turar Тыва piziktiң pir tugaar konferenzizinge Тыва arat respubliktың cazak, namь polgaş хөj tymen arattarының murnundan kancaartaa cok iziq pajырнь cedirejin!

(tinmittiq adыş caskaan).

Тыва arat respublik 1921 сылдың murnunda taştыkkының imperialisteringe paaktың-paagь-pile tarladып coraaş, oon taraazь-pile nasional revoluzunga tajangaş, podunun cediişkinnerin tynnep kөer 15 сыl polgan Uluq pajырың erttirip turar tur.

Nasional revoluzunun polgaş nam, cazaktың accыzь-pile capcaa xyn ыşkaş telgerep xajnып olurar kulturnun yjezinde paşkылar polgaş cogaalcылarың сыqлып olurup turar mыndыq konferenzizi poop turar tur.

Nasional kulturu polza, nasional revoluzun ulam xanыladып, feodaldың arttыşkының uzutkaarынga cemzek poop, orannь kapitalistыq ebes oruktap ajaar xөqzyderinge uluq tuzanь cedirer uzurluq. Am po сыqлып turar konferenzi polza, Тываның piziin ulam telgeredip, arat tymenge tanыştырып, olarnың pizik pilbes pajdalың uzutkaarынga, paza po yjede cetpes cyylderni cok kыlырынga polgaş arat tymennin caa өzyp turar kulturun xөqzyderinge cugulacugula cyylderni tomaktazып ap, ol cyylderin xerek кырынga pottandырып şыdaar poor tep najttap kaar tur men.

Arat tymennin caa өzyp olurar kulturu telgerezin!

Тыва arat respubliktың nam, cazaa telgerezin!

Pygy telegejnin кырынga caa kulturnu azыdып turar Uluq Sovet Eвileli telgerezin!

Уş tugaar Komunistыq Internasional telgerezin!

Pygy telegejnin arat tymeninin paşkызь eş Stalin telgerezin!

(tinmittiq adыş caskaan).

SSRE-nin polbaazың ojuncularь

1936 сылдың 7 ajnың 6-nың xynynde Кызылдың cajgь sadының klubunga, TAR 15 сыl ojun таварыştыr Sovet Eвilelinden kelgen siirikciler tep polbaazың ojuncularnың ojunu polur tep tынnaaş, cede peerimge satta ulus teerge şii-kajnып-la turdu. Oon klupka kire-peerimge kizi paazь orgu-la cyve poldu, ol ulustarnь kөөrymge, TAR-nың cazak, namының paaştынcылarь, TAR Picce xuralының kezigynneri, kөdeeden kultur сыzынga kelgen ojuncular polgaş oon-taa өskeler poldu.

Ulus oludun taarыştыr olurupaptarga, kөzege arttындan şeriq xeвirliq xeptiq kizi ynyp kelirge, olurgan ulus xenertten сызыradыr adыş caskaj-la perdi. Oon ol kizi xolun kөdyryp turgaş, adыş caskaaşkының soksadып algaş, pir tugaar cugaalaanь: „Kelgen artisternin murnundan, slerge iziq pajыr cedirejin!„ teerge, adыş caskaaşkынь paza-la сызыradыr caa-caazь-pile yrgylcylep turdu.

Oon kөzege azыttынgaş ojun egeledi. Ol ojunnun solun polgaş kyştyynge askым aazadып-kaş, iji karaam xere-kөrgeş olurup-la tur-men, cer-le myn ojunnu kөryp oluraryмga, oon polbaazың uran tep cyвezinge pilinmes-le apparып tur-men, oon „po cer-le kajын şын poor, tyzym-taa cyve-pe azь“ teeş, pydyy olurgaş eedim şымcыttынып kөөrymge-taa udubaan oduq-la poldum, oon podattынып olurganым polza, kizi tep amыttan şынap-la koncuq-la cyve tur-aa, кыlвas pydyrвes cyвezi-taa cok, ылangыja Sovet Eвilelinde kultur tep cyвenin ot-kөs-teq xajnып turarының pir cizeenin todargaj kөstyp turarь ol cyve tur tep podanып magadap olurdum.

Myn ojuncularnың ojunu yngeş, pir cyyldy kөrgyzypterge pazынnың xanazынda сыpşынgan tob urak xoorlup turar сыgыь xire kyştyq adыş caskaaşkынь poop turdu.

Anaa myn ojuncularnың ojunu tөnerge, ulus „koncuq-la solun cyve tur, kizi sagызында cok cyve кыlыr, koncuq-la polbaazың ulus tur“ tep, koncuq sonuurgap өөryp candылar.

Myn ojuncularnың oon taraazында xynnerde kөrgyskeni polza, 7 ajnың 7-de kezee „Şaqdырsyryn“ attыq klupka najыraldың şajlalgalыq kezeezinge kөrgyskenner.

7 ajnың 8-te paza „Şaqdырsyryn“ attыq klupka TAR Picce xuralының kezigynneringe polgaş xoorajnың conunga klup sынarьpile kiirgeş kөrgysken.

7 ajnың 10-da jarmarkanың ojun kөrgyzer ceringe ojun kөrgysken, anaa kizinin сыlgan tep cyвezin cyy cyвege tenneer poor onu, Кызылda ol ulustu sынырыptar pazың cok poor tep podap turdum.

7 ajnың 11-de kezee „Şaqdырsyryn“ attыq klupka ojun kөrgysken, anaa paza-la ulus tolu polgan polgaş adak sөөlynde jarmarkanың ojun kөrgyzer ceringe ojun kөrgystyler, ortta pazala kizinin kөвeji aaj cok poldu.

Cer-le ol ojunnarnь kөrgeş, kizi pyryzy, koncuq өөryp, magazap turar tep cyвezin cer-le cyy cyвege tөmejleer poor onu, kajgamcыktыq-la cyve poldu.

Sonuurgakcь.

Pistiң namga kezeede өөryşkylyq

Тыва arat respubliktың teedi xyndylyq хавыjaazь polur nasionaldың ordeni-pile şannadып xyleetken xyndylyq eşter Toka, Pajырga meen revolustuq idegeldiq mendim!

Тываның arat tymeninin politiktыq paazь—ARN-nың Төр komitedinin cingine sekreteri eş Toka polgaş Төр komitettin Organizas kildizinin, paza nam komizының targazь eş Pajырga TAR-nың teedi xyndylyq хавыjaazь—ordenpile Ulustun Picce xuralының prezidiymynyn şannap xyleetkeni polza; eşter Toka, Pajыr pistiң namnың pygy kezigynnerin cangьs şын pьzьq is-oruk-pile paaştap algaş, orannың xamaarьşpas pot-ergezin yrgylcy мөge kamgalaarынga, nasional revoluzunun xyrezin tujulunga cedirerinin temisselin xazык cokka toort corudup turar polgaş arat tymennin azыl-agыj, erttem kulturunun өzyldezin сыrgaldыq amьdыralgaga kiireringe mogaq-şылaq cokka xamык kyzyn salып azыldap turarының todargaj parьmdaazьpile idegeldiq хавыjaanь xyleetkeninin xereccizi ol polur tur.

Pistin namnың pygy organizastarының paza oon tus-tus kezigynnerinin idepkej soruu ulgadып, arattың сыrgaldыq amьdыralының xeree teeş xyrezip turarының erestiq cediişkinnerin tus namьвыstың 15 сыl polganының Uluq ojunga tynnep erttip turpis. Murnubusta turup turar xamык azыlьвыstь ulam purungaar xөqzydyp, tiriq şalыptыq, cangьs pydymceliq eres soruk-pile azыldaarьвыstың negeldeliq xyleelgezin kezigyn pyryzy pilir uzurluq.

Namnың organizastarь polgaş oon kezigynnerinden ton cugula negettiner xyleelge koncuq uluq. Cyl tize: sigen kezilgezin şынarlыq corudar, oon azaalgazың ekki turguzar, sigenni ekki peletkep kezip azaap alырga, oon azыktыın aral conga tanыştырar uzurluq. En ылangыja 1936-37 сылдың кызынында maldь ekki xyr кыыş azыrar sorulga-pile amdыgaaştan egeleeş azыral cem, кыştaq өdek, өske-taa xerektiq cyylderni murnu-pile peletkep egeleer xerek.

Arat tymenni pizik yzykke pottuq ekki өөredirinin arga xemceen amdыgaaştan egelep azыldap, өөredilgenin pөlgymnerin turguzup turgaş, eвileldiq azыldarnь corudar polgaş en ылangыja nam kezigynnerinin polit. piliin yrgylcy өrylediringe xamык xemceqni corudar,

TARN-nың 10 tugaar Uluq xuralының peletkel azыldarың xamык nam organizastarь amdыgaaştan egelep corudar, tus-tuzunda pygy azыlының tynnelin corudup, en ылangыja uk xuraldың peletkelinge uktuştur am yjede corudup turar eelceqliq azыl-agыj polgaş kulturnun azыl corudulgazың eres şынarlыь-pile corudup, ol-ce şuptu nam kezigynnerin eвileldeer xerek.

Eşter Toka, Pajырga TAR-nың teedi xyndylyq хавыjaazь ordeni şannap xyleetkeni polza, pistiң namnың pygy organizastarь, oon tus-tus kezigynneringe kezeede өөryşkylyq pajырlancыq polur. Мынcangaş ekki azыльвыstь ergim eşternin murnunga cediişkinnii-pile kөrgyzeribisti tangыaqlap tur-pis.

Toka, Pajырga revolustuq mendibisti cedireeliner!

Tovariştaj.

Кызыl-xooraj.

Kyrtipograf TAR 15 сыl ojunga таварыştыr teere azылcынnarың şannaan

TAR 15 сыl polgan төөgylyq ojunga таварыştыr Kyrynenin tipogravь, podunun apparadынda janzь-pyry solun, tepterlerni өj şaanda parlap yndyreringe ujgu сыdың cok azыldap turgan teere şalыpcь azылcын kaadырlar teeş 26 kizini şannaan.

I TUGAARDA:

1. Idam	150 akşanың tuguju-pile.	
2. Cemkof	150 —.—	—.—
3. Legkof	150 —.—	—.—
4. Tilspej	120 akşanың xer. köstym-pile.	

II TUGAARDA:

5. Sunduj-ool	100 akşa-pile	
6. Skomo oxof	100	—.—
7. Cisu-lii	100	—.—

III TUGAARDA:

8. Lukanin	60 akşa-pile	
9. Vejsus	60	—.—
10. Sajzef	60	—.—
11. Xer. Mыjdok	50	—.—
12. Telger-ool	50	—.—
13. Sorokin	50	—.—
14. Sangыr-ool	50	—.—
15. Paxomova	50	—.—
16. Pazыr-ool	50	—.—
17. Ivaşenko	50	—.—

IV TUGAARDA:

18. Sыrat	30 akşa-pile	
19. Lyvan	30	—.—
20. Aqвaan	30	—.—
21. Kyskezik	30	—.—
22. Kurвatof	30	—.—
23. Arakcaa	25	—.—
24. Кызыl-ool	25	—.—
25. Kara-xuna	25	—.—
26. Sipkin B.	25	—.—

Ystynde adaan 26 kizini 1725 akşa-pile şannaan tur. Po şannatkan eşter polza, moon songaar pottarының texnik piliişkinin ылam өryledip turgaş, pydyrylgenin planың toldurarынga murnundaazындan arttык idepkejliq azыldaar uzurluq.

Kyrtipograftың ergelekcizi MUNZUK.

Revolustuq xoojlu tyrym-pile tanьzып turlar

Tees-xem kozuununun Erzin sumuzunun pygy arat conunga Ulustun Picce xuralының kezigyny eş Tadaa, TAR-nың revoluscu xoojlu tyrymnerin tanыştырып turar, ылangыja po cajын 3-4 udaa tajылвырlap tanыştырgan polgaş 6 ajnың 20-de podum-pile olurzup tanыştым.

Anaa xereezen Pelceenin cugaalaanь: „Pistiq revolustuq cazak, namьвыstың nasional revoluzunun ынaj xөqzyyr oruun ajыtkan revoluscu xoojlu tyrymnerinde xazык saktыr cyвem-taa cok, xarын ol tyrymnernin işti-pile pistiq arat tymen xazык cokka tanьzып algaş, podubustun azыiagыjьвыstь, erttem kulturubustu, ылangыja malьвыs polgaş ceribis azылын şынarzыdып kalbarttыr coruk polza, pistiq kalbak arat tymennin murnunda turar kol sorulga ol polur tur“ tep cugaaladь. Cangьs ol-taa ebes, өske eş-өөr myn ol eş ыşkaş, pottarының sanal onalын perip turdular.

Ol xural kadынda TAR-nың parlalgalarын cagып alыr tişkeş, „Xostuq arat“—11, „Şын“—2, „Areve şынь“—1, mынdыq 14 sannыq cagылganь piccii kadь cagып aldылar. Cer-cerde sumu, arвannarnың pot-cagырgalarь, TAR nың revoluscu xoojlu tyrymneripile po ыşkaş tanьzып turar coruk cugula tur.

K. Erencin.

Xөndelen sumuzunda cajlaq şkolazының azыль

Parьын-xemcik kozuununun Xөndelen sumuzunga turguskan cajlaq şkolazының 6 ajnың 1-den tөncyzynge cedir corutkan azыль:

6 ajnың 1-de uk şkolanь 26 өөrenikciliq azытkan. 9-10 xynnerinde 40 kizi cede pergen. Olarnың 26-zь er, 14-ty xereezen. Polarnың işlinden pizikti pilirler 22, мыrынaj pilвester 18 turgan polza, po 18 kizi am şuptu adын salыplar, nomcuur appargannar. Pizikti pilir turgan 22 kizi nomcuur, piziiri polgaş tomak sajzырadыr talazь-pile cediişkinniq өөrenip turar.

Myn surguul kozuun ystynde kolxos pazынында turup turar. Өөrenikcilernin ada-ijezi tajgatandь paazын-ce cajlaqlap yngen polza-taa, azь-tөlynyn kyş-xynezinin şaq yrgylcy ekkep perip turarlar. Şaj syttep izeri-pile 40 azыq өşkyny turguzar tep uruqlarnың ada-ijezi-pile kattыşkan xuralынga toktaatkan. Am teerezinde 20 azыq өşkylyq-pis. Moon songaar өşkyleribis 40 azar poor.

Sumunun alвan xaakcылarың dan 5 xongaş-la şkolanь eelceqpile keep xajgaarып kөryp turar, sumudan şkolanың azылынga tuzalazырь-pile 3 komis songaan. Kozuun targazь Cadamba paaştaaş, kozuun uluzu paza ындыq. Xana solunun ajda pir udaa yndyryp turar polgaş кызыl, kara samвыranың azылын xyn pyry corudup turar.

Өөrenikcilerden şkolanың azык-tuzazь, turuş pajdalын polgaş өөrenip turarын ada-ijezinge polgaş xa-tunmazынga tынnadып pajырlыq cagaazын pizip turarlar.

Moon songaar solun cagылgazын corudup, paza taraanың xoralыq tajzынь өrge-pile temisseldi corudar-pis.

Paşkь (xer.) Manzырьксь.

ARATKORLAR! Cazak, namның ajttыşkынь-pile po ijyl ajnың 10-dan egelep sigenni kezer teen polgaj. Am kajь cernin arattarь murnap sigen keskeş, cedilgeliq corudup tur, ol tugajын solunga piziner!

TAR 15 сыл ojunda „Şып“ solun

Nasional xostalgalыq revolustun murnunda Тыванын arat conu solun parlalga tep cyvenin paraanын köerden pajttыgaj, xarын mыrынaj tanыvas coraan. 1921 сылда tus curttun iştinge nasionaldын revoluzu tiilep yngeninin xaraazы pile arat con ol yjeden peer eske tыldar kыrынda solun tepter tep cyvenin paraanын kөryp, oon uzur-tuzazын koncuq sonuurgap kyzeenin jozugaar 1927 сылда cazak, namnын organы tep „Şып“ solunnu mool tыl kыrынga parlap yndyrgen.

Ol solunga arat tymennin azыlagыjынын erengej pajdalын сыrдыp turgan polza-taa, uk solun eske tыl kыrынga ynyp turgan uzurunda kalbak arat tymen tanыzыp pilves turgan polgaş kolduunda mool piziktiq ulus nomcup turgan.

1930 сылдын 8 ajdan peer Тыва podunun yndezin tыl piziin yndyrgen. 1931 сылдын maj ajdan egelep, „Şып“ solun тыva тыlga şilcidi.

Parыk-la 1931 сылдан egelep, TAR-nын arat conu solun parlalganы nomcup köryp, cnu cagыp ap xarын pottarынын azыl-agыj, erttem kulturunun corudulgalarын solunga yrgylcylep pizip egeleen.

Oon peer solun polza, TARnын azыl-agыjын, erttem kulturun, amыdыral pajdalын segideringe uluq idiişkinni perip, ыlangыja connun pizik pilves pajdalын uzulkaarынga koncuq cygyryk, şalыpkын surgakcы poop keldi.

Şaanda mool tыl kыrынga ynyp turgan „Şып“ solunga kaaşla kizi cyve pizip turgan polza, am po yjede „Şып“ solun yrgylcy cyve pizip turar 395 xire aratkorluq polgaş xaaja pizip turarlar-pile kattaj 700 xire aratkorlarlыq. Olarnын iştinde xereezenner paza xөj.

„Şып“ solun 1930 сылда 2000 cetpes cagыkcыlыq turgan polza, po 36 сылда 5000 al cazыp turar polgaş 25% azыr eskeн.

Am ynyp turar solunnun xeviri murnukkuzundan tыkka ulgatkan polgaş pizip turar cyylderinin şынarы sajzыrap turar. Cizeeleerge, 1931-32 сылдарда 2 talalыq solun 7 xonukta 1 udaa ynyp turgan polza, 33 сылдан egelep, 4 talalыq solun 7 xonukta 2 udaa ynyp turar apparган. Oon peer 36 сылga cedir solunnun xemcee ulam ulgadыptexnik pajdalы ulam sajzыrap kelcыdar.

Ыlangыja 1932 сылда 1500 xirele material yndyryp turgan polza, 1935 сылда 6772 kezek matreial poor ijik-pe, azы 4 kattaptan azыq eskeн tur.

TAR-nын 15 сыl poop togunnap kelgeninin ekki kөrgyzyqlyq cedilgelerinin ydeqcizi „Şып“ solun po arazынda tыkka uluq cediişkinniq polganын TAR 15 сыl ojunga temdeqleві-şaan, moon songaar „Şып“ solunnun xeвir şынarын, utkazын arat tymenge ulam pelen kыldыr, eccis tujulunga cedir sajzыradыp alыrын cedip şыdaalы tep najttap tur.

„Şып“ solunnun Aratkorunun surgakcыzынын ornu **O. Sunduj**

Uluq-xem-pile Cөөn-xemcik kozuunnarda Us-tыvыş artelderinin azыlы

Uluq-xem kozuunda polgaş, Cөөn-xemcik kozuunda Ustыvыştын artteldeгinin 36 сылда carttык сылдын planын kyyssedip turarын manaa san-pile kөrgyzerge:

№ №	Artelder adы	36 сыl planы		1 tug. kv. kyyssetkeni	
		Akşa	Köp	Akşa	Köp
1.	UXK Taaranыr artel	795	—	458	34
2.	„Kызыl-taş“	283	25	93	25
3.	„Anсы“	1524	—	670	12
4.	„Şanakcы“	446	—	223	—
5.	„Tamdын-cap“	1036	—	12	50
6.	„Xamaattы connun „Xemcik-ool“ tep arteli	6300	—	4725	—
7.	CXK „Internasional“	470	—	254	80
	Kattыşkaş	10.834	25	6438	71

Po ystynda sannardan ap köerge, camdыk artelder planын kyyssedirin cetkeş, mыrынaj azыr kyyssetken tur. Camdыk artelter planын cyq-le cangыs xuu xire kyyssetkeni ystynde sannardan pildiner tur,

Ыncangaş ol-la pygy artelder planын 36,9% kyyssetken tur. Moon songaar artelderinin kezigynneri podunun cetpes azыlын cok kыlыp alыr uzurluq.

Us-tыvыş eвilelinin ködee surgakcыzы
X. Ыndыraa

Meeq kыlgan azыlым

Tandы kozuununun Cargы, Pajpulunga po сылдын 3 ajda kelgeş, 5 aj tөngy-ce cedir kыlgan azыlым polza, 2-3 udaa corup paşkыladыm, ol yjede arattarnын mal maganы argan-torgan turgan polgaş kicceeldeer şынarы koşkak turgan, oon xaraazы-pile men podum şuut xol-pile tuzalazыp, azыlga kirgeş kыlgan azыlым:

1. Kөk-pulun sumuzu arat Şaa-xuurakka 2 tөrвelcin metir xuragan kazaazын pyryny-pile kыlыp perdim.

2. Myn sumu Xalвынga, uzun turttu 8 metir, 42 sannыq kыştaqga, tudar kazaa ыjazы kezip perdim.

3. Sumujaa teer kadajga uluq ыjaş xyyrek cazap perdim. Oontaa eske aaldarnын ottular ыjazы, sigen şirвidin sөerttyzyp turganым cangыs udaa eвes.

Cer-cerde likpuntu paşkыlarы piccii-taa şөleen şak xalas ыtpajын azыqlaan turar coruk cugula tur.

Tandыda likpuntu paşkыzы
Tugancы

Tees-xem kozkooвunun sadыp alganы

Tees-xem kozkoobu mal sadыp alыvşkынын 1 tugaar kvartalda polgaş 2 tugaar kvartaldын 6 aj 1-ge cedir corudup turar pajdalын kөөrge:

№	Peletkei adы	Planы	Sadыp alganы	Kyyssetken xuuzu
1.	Inek	700	268	38,2
2.	Сылgы	160	202	126.2
3.	Xoj	2500	1321	52,8
4.	Өşky	2500	1289	49,5
	Şuptuzu	5860	3030	51,7

Po sandan köerge, myn kozkooptun mal sadыp alыvşkыны erengejinde cediişkinniq corup turar tur. Ыndыq polza-taa majgынnar ergelekcileri teski ekki azыl corutpajын turar. Kozkoop paaştaar cerinden tergi polgaş majgын sadыqlarынga p o t t u q paaştalga perвejin turar.

Mыndыq cetpes azыldarnы cidirip alыr polza, mal sadыp alыvşkыны saanajnы peer cer tur. Mal sadыp alыr teeş, yrgylcynyn azыlын corudar uzurluq.

Camzы.

Ezim sumuzunda 11 tugaar nam yyrynyq azыlы

Uluq-xem kozuununun Ezim sumuzunda namnын 11 tugaar yyrynyq azыl corudulgazы murnukku сылдardan eleen ezyldeliq poop turar. Cyl tize, mal polgaş cer azыlынын talazы-pile arat massalarnын paaştыны manlajы poop turar. Ыlangыja po ertken kыştын ajыvldыq cudunga nam kezigynneri cangыs-taa paaş mal cutka alыspaan, xarын arat connun cudaan malынga pottarынын xolu-pile tuzalazыp turgan. Po caskы tarыlgaa nam kezigynneri arattarnы murnap kirgen.

Kultur talazы-pile 39 kezigynnyn 13-le kizi pizik pilves, olarnы po 36 сылda pizik pilir kыldыr өөrediri-pile tus-tus nam kezigynneri taqdыныp algan polgaş pizik pilves arattarnы өөrediri-pile paza iji-iji kizini taqdыныp algannar. Myn kezigynnerde 4-le kezigyn cagыlga cok, eskezi cagыlgalыq, xana solunun 35 сылda 8 udaa yndyrgen polza, 36 сылдын 6 ajga cedir 3 udaa yndyrgen.

Ystynde cyylder-pile cergeleştir cetpes cyylder paza par: Nam kezigynneri xөj niittinin azыldarынda sula kirzip turar, xereezenner azыlынga kirişpes, RTO, OKTE azыlын xajgaarap kөrвes, cөn-taa eske cetpes cyylderi xөj.

Po cetpes cyylderni cok kыlыp alыrын namnын вilet soluuşkunu-pile tenge xyleenip algan polgaş moon songaar yyrnyn azыlын sajzыradыrын oraldazыp turar-pis.

Yyr targazы **Palcыjma**
Aratkor **Noccukpaa**

Xorum-taqda 13 tugaar nam yyrynyq azыlы

Cөөn-xemcik kozuununun Xorum-taq sumuzunun Kooş-terekte namnын 13 tugaar yyrynyn 43 sannыq kezigynnerinin erttem kultur, azыl-agыjын manaa topcu cizekter-pile kөrgyzerge polza:

Mal azыlы;

	1935 c.	1936 c.	eskeni
1. Inek	348	461	113
2. Сылgы	168	180	12
3. Xoj	725	939	214
4. Өşky	531	758	227
Şuptu:	1772	2338	566

Tus yyrnyn malынын paazын ertken сылga tөmejleerge, 13,20% azыr eskeн. Maldын сылыq kazaazы 1935 сылda 116, 1936 сылda 121 polgan. Myn yyrnyn k e z i g y n n e r i e r t k e n сылын sigenin, eske-taa mal cemi poor cyylderin ekkizi-pile peletkep alganынdan po kыştын ajыvldыq cudunga mal perвediвis.

Kultur talazы-pile pizik pilir kezigyn 39, pilves 4 kizi, oon iştinde nomcuur, piziirler 23, cyq-le n o m c u u r l a r 16, pizik pilves 4 kezigyn 36 сылda ыjaap-la өөrenip a l g a n turarын xyleengen polgaş 1937 сылda picce piziktiqlerni uzutkaar sorulga-pile yrgylcynyn pizik pөlgymnerin paza turguskan-pis. Po сылдын 6 ajnын 20-ge cedir 38 kezigyn xolunda solun parlalgalыq, 5 kizini cagыdыp alынar tep taalganы pergen-pis. Tus yyrnyn massalыq xuralын 36 сылda 6 udaa corutkan.

Po сылын nam kezigynneri 46 ga taraa taraan, oon iştinde Coldak-anсы 17 şan taraa taraan. Ol taraazын 6 ajnын 10-dan egelep, 1 tugaar sugarыlgazынda kiribitkenner. Po сылын sigen, taraa şөlyn 100% kazaalap ap şыdaan.

Nam kezigynneri kooptun mal sadыp alыvşkыны polgaş eske-taa xөj niittinin azыldarынda kirzip turar. Kezigyn **O. Torzu**.

Malы ezyp tur

Tandы kozuununun Mezegej sumuzu 7 tugaar albannын malынын paazы ertken сылdan po сылын ezyldeliq polgan:

	1935 c.	1936 c.
1. Сылgы . .	151	164
2. Inek . .	330	408
3. Xoj . . .	267	320
4. Өşky . .	94	99
Kattыşkaş	842	991

Po sandan köerge, 35 сылda turganынын kыrынga 149 paaş mal nemeşkeni uluq cediişkin tur. Am po сылын sigen kezer azыldы erttee egeleer uzurluq.

Sumu sekreteri NAKSЫL-OOL.

Ekki azыldыq arвan targazы

Parыын-xemcik kozuununun Parlыk sumuzunun 2 tugaar arвannын targazы eş Nomnun malы polgaş azыl-agыjы ezyp turar.

monu manaa kөrgyzerge:

	1934 c.	1935 c.	1936 c.
1. Сылgы mal . .	5	6	8
2. Inek	16	17	21
3. Xoj	5	7	9
4. Taraa (şanы)	3	5	7
5. Sigen (şanы)	1	2	3
6. Kazaa . . .	2	3	6
7. Solun cagaanы	—	2	3

Moon-pile kadы arвannын cagыrgazынын azыlын paza koncuq ekki idepkejliq azыldap turar polgaş azыl-agыj talazы-pile onaaşkan alвan azыlынын talazы-pile xөjge yleger kөrgyzyp turar eş myn.

Myn sumunun ol-la arвannын xamaattыzы eş Pelek-pajыrnын azыl-agыjы ezyp sajzыrap turar.

monu manaa kөrgyzerge:

	1934 c.	1935 c.	1936 c.
1. Malынын sanы	75	96	14
2. Сылыq kazaazы	3	5	78
3. Tarыlgazы (şanы)	5	7	39
4. Sigen (şanы) . .	1	2	5
5 Solun cagaanы	1	2	3

Moon ap köerge arat Pelekpajыrnын azыl-agыjы ylegerliq sajzыrap turar tur.

Өske arattar, arвan targalarы moon yleger alыrын kыjgыrajын.

TESPIŻEK.

Pistiq kyyssetkeniвis

Tandы kozkoobu, Тыva tөp kooptun ajttыvşkынын jozugaar, po сылдын 6 ajnын 12-den egelep, Kызылдын вazazын-ce corutkan malы:

№	MAL ADЫ	Planы	Corutkanы	Kyyssetken xuuzu
1	Inek	100	64	64%
2	Сылgы	10	61	610%
3	Xoj	250	261	104,4%
4	Өşky	250	224	89,6%
	Kattыşkaş . . .	610	610	100%

Po sandan köerge, 2 tugaar kvartalda mal syryyşkynynge corudar planын myn cygeer kyyssetken tur.

Kozkoop targazы CAMZЫ.

Pistiq xarыvvыs

CXK Xөndergejde Idam-syryn—solun cagыlgazы sula tep cyylyn-pile kadы pizeen iji cyylyn utka şынar cok polgaş ynmedi:

UXK Ejliq-xemde X y r g y l e k—kodur aarыq tugajын kozuunda mal emcizin-ce tarыj medeele. Paza Kozukpannынын tugajын n a m yyrynge medeele.

Şagaan-arыqda „Yttyq tыl“—Sereedarnын tugajын, tus sumuda xana solununga pizi.

Kызылдын Ustыvыş eвilelinde Mөnge—Tozu kozuunun-ce surgakcыlap cordum, Ustыvыş azыlы koncuq sula cer tur tep pizeen cyylyner erengej polgaş kandыq pөlgymner caa turgustungan, integraldын өrezi cezel, ol tugajынda todargaj sannar xerek turgan, slernin pizeeniner erengej aas kыrынda sөs poldu.

Taspыda eş Torzu—30 akşanын 15 saazынын tыpkanынar şын tur, po tugajынda kөdee arattarnын pizip keerin manap olur-pis.

Өakte Picce-ool—kazaa tugajын xana solnnunga pizi.

Xarыssalgalыq redaktor **Lyndyp**.

Cidiriq: Xaraal aldын uurgajынda Namaja men, po сылын № 90 namnын oralakcы вiledin cidirdim. Am kyş cok poldurar tur. NAMAJA.

ŞЬN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Profes Tep cevylelinin organь

Pygy telegejnin proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьzьnar!

„Şьn“ solunga piziderinin erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 cьlda . . 5 a.— | 3 ajdan kudu pizidişkin
6 ajda . . 3 a.— | albas
3 ajda . . 1 a.—80

Solun pizider cerler: Tep xarьlzaa kontoru, oon kedee salьvrlarь polgaş poştaccьlarga pizider.
Alban polgaş yletpyr cerleringe
1 cьlda . . . . 8 akşa
6 ajda . . . . 5 akşa
Taştьkkь corudar cagьlgalarob:
1 cьlda . . . 10 akşa
6 ajda . . . 6 akşa
„Şьn“ solun redakcьzьnьn adrezi: Kьzьl-zooraj, Revolus şelv. Şetinkin kudumcuzu ramьn № 2.

1936 cьldьn ijyl 18 xynynde
Suboda № 56 (557)

Moskva, PK (в)N-nьn Tep Komitedinge— EŞ STALINGA

Koncuq xajьralьq polgaş podubustun teegybyske turaskaldьq 15 cьl ojunda piske erşşeel xavьjaalьq uluq aldarlьq eş Stalin Slerge po xyn podubustun koncuq eeryp pajьrlaan tujuldun xanь setkilibisti ezeebisten ileredip tьnnatkanьvьstь taalap keryner!

Sajaan-pile Tandь taqlarьnьn arazьnga kaaş-kaaş yjede curttap, taştьkkьnьn ezelekcileringe polgaş curttun feodaldarьnga tujulunga cedir tarladьp, aştap suksaaş, torajttap koncuq pydyylyk karangьnьn pajdalьnga kirip coraan Tandь-Tьvanьn arattarь Slernin udurttup paaştap corup olurar Orustun arat conunun, Komunistьq namnьn cizeen kergeş, koncuq ak setkildiq tuzalamcьzьnga tajangaş, pistin arattarьvьs 1921 cьlda taştьkkьnьn imperialisterinin teleelerin curttan sьvьrьp yndyrgeş, feodaldarnьn ergezin kьzьgaarlaaş, ulustun cazaan turguzup, podunun ergezin arattar podu pilir polgan. Ol teegylyq xynden peer 15 cьl polgan xanь eeryşkylyq xynybyste, telegejnin arat connarьnьn ьnak paşkьzь Stalin Slerge, SSRE-nin Sovet cazaanga, Komunistьq namьnga, 170 milion conunga Tьvanьn conunun murnundan tujuldun iziq revolustuq pajьrnь cedirip tur-pis!

Ertken 15 cьldьn turguzunda TAR pistin conubus, podunun anьjak nasional revolustuq cazaan, TAR-nьn tuskaj togunnaarьn pьzьdarьnьn xyrezin corudarda, pizik kultur cok, paza azьl-agьjnьn cьdьp kalganьnьn coruu-pile xyrezirde kezeede SSRE-nin arat conunun tuzalamcьzьnga tajangaş, eş Stalin Slernin ada-ije-teq pis-ce kernyp tuzalaanьnarga tajangaş, ol xyreşterni corutkanьvьspile Tьvanьn teegyzynde cok koncuq uluq cediişkinniq polgan-pis!

Revolustun murnunda tьlьvьs kьrьnda piziibis cok, Mool tьldьn kьrьnga 2% xire pizik pilir ulus feodaldar poop turgan, piziktiq xereezen cangьs-taa cok turgan polza, revolustun soonda podubustun tьlьvьstьn kьrьnga pizikti cogaadьp algaş, pygy connu 67 xuu, xereezen connu 40% xire piziktiq kьlьp aldьvьs!

Revolustun murnunda Tьvanьn conunun 95% jadarap aştap elyp coraan con poop turgan polza, am mal cok polgaş 5 cetpes podalьq eregeler koncuq xovar, paza connun amьdьral kulturluq pajdalь xemceq cok koncuq pedeen. Uruqlarьvьs ee polur revolustun jozuzu-pile eeredir kaaş sannьq şkolalьq, connun kadььn kamgalaar polvaazьn sovet emnelgeliq polgan-pis. Podubustun iştibisten yngen caa-caa kaadьrlarnь peletkep ap, xejnyn revolustuq uran cogaalь, ojun xeqzymy ulam-na kalvarьp turar.

Taştьkkьnьn imperialisteringe tuzalap, arattarnьn xanьn-cinin tiriqge sorup cip turgan arat connun angьzьnьn tujuldun tajzьnь polur feodalizmnьn tazьlьn erestiq tura tьrttьp, TAR-nь kapitalistьq ebes oruktap ajaar şilciderinin suurun salьp, nasional revolustuq cazak, namьvьstь ulam-na pьzьdьp, arat conga caagaj xostuq curttalganь tьp perip turar tur-pis.

Eş Stalin Slernin polgaş SSRE-nin arat conunun pottuq tuzalamcьzьnьn accьzь-pile po ystynde cediişkinnerni cedip alganьvьstь onzalap temdeqleeş, moon ьnaj pygy telegejnin arat conunun adazь — Uluq SSRE-ge, pygy telegejnin xamьk connarьnьn ьnak ezi, paşkьzь Stalin Slerge revolustuq jozu-pile cydeeş, telegejnin arat conunun imperialiske udurlangan cangьs frontuzunun şugumunga sьnьq cok turzurubustu tangьraqlaaş, TARnьn 15 cьl polgan Uluq ojunda podubustun revolustuq pajьrьvьstь eş Stalin Slerge cedirip turarьvьstь xyleep alьrьnarnь najttap tuttubus!

Pygy telegejnin arat conunun sosialistьq curttu — SSRE telgerezin!

Telegejnin revoluzunun şimceeşkininin paaranь—Komunistьq Internasional telgerezin!

Telegejnin arat conunun udurttukcuzu eş Stalin telgerezin!

Revolustuq Tьva telgerezin!

TAR-nьn Picce xuralьnьn 17 tugaar pajьrlьq sessizinin prezidiymy: ~~Xemcik-ool, Cyrmit-tazь~~, Toka.

Pygy telegejniq azьlcьn tymeninin paşkьzь eş Stalin telgerezin!

„Toka“ kyrekonomnuq telegramь

„Toka“ kyrekonomnun azьlcьn, alban xaarlarьnьn TAR 15 cьl ojunga cььlgan uktulga xuralьndan xyndylyq paaştьncьlarьvьs Xemcik-ool, Cyrmit-tazь, Toka, Polat, Xavak-cap Slerni xyndylyq prezidiymge calap songudubus.

Po 36 cьldьn kysky sigen, taraa alььşkьnьn polgaş mal azaalgazьnьn peletkel azьldarьn erestii-pile kyyssedip alьrьvьstь Slernin murnunarga temdeqlep tur-pis.

TAR 15 cьl oju telgerezin!

TAR-nьn cazak, namь telgerezin!

Xural prezidiymy.

Ulaan-paadьr, eşter Toksum, Amьr, Lopsaq-şььrapka

15 cьl polgan Uluq pajьrьn erttireri-pile cььlgan TAR-nьn Picce xuralьnьn 17 tugaar pajьrlьq sessizi Tьvanьn pygy arat conunun murnundan podunun nasional revoluzunun 15 cьl polganьn erttirip turar MAR-nьn cazak, namьnga, arat tymeninge tujuldun revolustuq pajьrnь cedirip tur-pis!

Slernin milion cьgam conunar Uluq SSRE-nin koncuq ak setkildiq tuzalamcьzьnьn accь-xavьjaazь-pile, podunun nasional revolustuq cazak, namьnьn şьn udurttulgazь-pile coraaş, pyryn ergeliq, kьmga-taa xamaarьşpas revolustuq cazaktь pьzьdьp, orannьn azьl-agьjьnьn, kulturunun polgaş kamgalalьnьn kyzyn, paza arat connun amьdьral kulturun koncuq pedidip turarьnarnь kergeş, koncuq xanьzь-pile eeryp tur-pis. Ol polza, pistin arat connun revolustuq soruun ulam-na tьnzьdьp tur.

Nasional revolustuq cazьk, namnь teskindir xyreelep algan, MAR-nьn arat conu ystynde ajьtkan cediişkinneringe tajangaş, iştikki, taştьkkьnьn tajzьnnarьnga elymnyq xarьvьnь perip, moon songaar moon-taa arttьk kulturluq-cьrgaldьq curttalganь cedip ap şьdaar poor tep tujuldun najttaaş, revoluscu pajьrьvьs cedireeli!

TAR, MAR-nьn 15 cьl polganь telgerezin!

Uş tugaar Komunistьq Internasional telgerezin!

~~XEMCIK-OOL~~, ~~CYRMIT-TAZЬ~~, TOKA.

TAR 15 cьl ojun „Toka“ kyrekonomga erttirgeni

Elegeste „Toka“ kyrekonom TAR 15 cьl polgan Uluq pajьrьn 7 ajnьn 5-ten 7-ge cedir pajьrlap erttirgen.

7 ajnьn 5-tin kezeezinde uktulga xuralь polgan. Myn xuralga tus kyrekonomnun cedip algan cedilgelerin polgaş oon iştinde cetpejin turar cyylderin temdeqleeş, moon songaar kьlьr azьl tugajьnda temdeqlep alganь polza: Po cьlьn kezer teen 30.000 puut sigenni 7 ajnьn 8-ten egelep kezer. Anaa kirer kizi polgaş aat kyzyn, paza xer-xerekseldin kyzyn pelen kьldьr şьlgap kergen. Oon ьnaj kelir kьşka udur cьlьq mal kazaalarьn amdьgaaştan kьlьr polgaş pygy xer-xereksel sugar pir ekki uluq sklat tudarьn yrgylcyleer.

Xural soonda idepkejliq azьlcьnnar 40 kizini şannaan. Cyl teerge, taraa sugargan Koncuk brigadьndan 15 kizini 160 akşapile, paza taraa sugargan Xuurak brigadьndan 12 kizini 85 akşapile, caa puga kazьp turar Sotpa brigadьndan 6 kizini 50 akşapile, targannaar ulustan 6 kizini 45 akşa-pile, mal azaalgazьuga tergiin kirişken eş Pavььn-ooldu 15 akşa-pile şannaan. Oon ьnaj tergiin şannatkan ulustar polza, xovu azьlьnьn ergelekcizi eş Tarzaanь 45 akşa-pile, brigat targazь eş Koncuktu 35 akşa-pile, paza eş Sotpanь 15 akşa-pile, targannar targazь eş Urttun-nazьnnь 15 akşa pile şannaan.

6-nьn xynynde cьskaal kьlgan. Cьskaal soonda 36 mege salgan, kyrekonomnun kaadьr azьlcьnь eş ljmarzьk şyylgen, 7 akşanьn paraanь-pile şannaan, eske megelernin şannalь-pile kattaj 18 akşa yngen. Carьştьrgan aattardan eş Xegeezinmejnin adь ertken.

7-nin xynynde cyzyn-paazьn massalьq ojunnar polgan. Cizee: pembyk, şьdьraa, poolalga, carьş, ca-sogun polgaş oon-taa eskeler.

ARN yyrynyn targazь
UBANZAJ.

Azьl-agьjь ezyldede

Parььn-xemcik kozuununun Parlьk sumuzunun 2 tugaar arvanьnьn xamaattьzь arat Pelekpajьrnьn azьl-agьjьnьn cьl-cьlda ezyp turarьn kergyzerge:

	33 c.	34 c.	35 c.	36 c.
1. Cьlgь mal	3	5	5	7
2. Inek mal	18	26	31	41
3. Xoj, eşky	26	44	61	99
4. Mal kazaazь	2	3	5	8
5. Sigen (xep-pile)	7	20	40	—
6. Taraazь (şan-pile)	3	5	7	9
7. Solun cagaanь	1	1	2	4

Pelek-pajьr kelir cьldьn ottular ьjaş cyylyn paza peletkep ap turar, cer-le koncuq idepkejliq kizi cyve. Oon kadajь Sendenmaa paza koncuq idepkejliq azьldap turar, ьlangьja kьzьl-eq pelgymynde ekki kirzip eerenip turar.

Kьzьl-eq ergelekcizi **Kyderek.**

Kurgaq cerni sigen şely poldurgan

Parььn-xemcik kozuununun Kara-xel sumuzunuun xamaattьzь nam kezigyny eş Sajьn-ool, po cьldьn 6 ajnьn 15 yjezinde myn sumunun tebiskeerinde Ooruq tep cerde kazan-taa sigen kezip kerbeen kurgaq tazьrnь kara-caaskaan cuduk salьp turgaş suq yndyryp, sugarьp azьqlap aldь.

Po eş Sajьn-ool polza, sigen şelyn kalbarttьp, maldьn cemin xejypile peletkeer tugajьnda cazak, namnьn ajttьşkьnьn kyyssedip turarь ol tur.

Eske arattar paza şak-mьncaar azьldaarьn kьjgьrdьm.

Kara-xelde likpuntu paşkьzь
Xaa-xee.

Pistiq yyrnyq azьl-agьjь ezyldede

Ceen-xemcik kozuununun Kьzьl-taq sumuzunda 17 tugaar nam yyrynyn mal, cer azьlьnьn corudulgazьn kergyzerge: 1935 cьlda cьlgь—321, inek—587, xoj—1484, eşky—579, kattьşkaş—2971 paaş turgan polza, 1936 cьlda cьlgь—335, inek—796, xoj—1931, eşky—821, kattьşkaş—3883, ertken cьldan 912 paaş mal nemeşken, oon esken xuuzu 13% polur tur. Enir cьlьn 45 ga sigen kesken polza, po cьlьn oon xejny kezip alьr polgaş maldьn cьlьqlaan kazaalarьn kebydedir tep turar.

Moon songaar sigen kezilgezinge nam kezigynneri arattarnь murnap kirgeş, olarga yleger turzulgazьn kergyzer coruk cugula.

Yyr targazь TUNGAR.

Ekki solun taradьkcь

Parььn-xemcik kozuununun Şuj, Xel sumularьnda solun tazьp taradьp turar eş Padarccь, 1936 cьldьn egezinden 6 ajga cedir ol azьlьn ekki azьldap turar.

Cyl teerge, arat connun cagaan solunun ozaldatpas, pir aj iştinde 3 udaa taradьp turar, moon xaraazь-pile solun pudulbajьn, arattarga ekki cedip turar.

1935 cьlda solun taradьlgazь pagaj corup turganьnьn xaraazьpile solun cagьlgazь ebeeş turgan cyve, am eş Padarccь arattarnьn solunun ekki cedirip turarьnьn cьldagaanьndan arat connun solun cagьp ap turarь kebydep turar.

Eske cer-cerde solun taradьkcьlarь eş Padarccь ьşkaş azьldaaş, arat connu solun parlalgace cookşuladьrьn kьjgьrdьm.

Moon-pile kadь, arat connun cagaan solunun ej-şaanda ortta cedirip perbesterni ileredip, cok kьlьrьn aratkorlar polgaş sumu, arvannьn paaştakcьlarьndan egelep sagьş salьrь cugula.

Şujda Sebeen.

ARN-nьn on tugaar Uluq xuralьn cediişkinniq uktuul!

(ARN TK prezidiymynyn targazь eş Tokanьn cyyly)

1936 cьldьn 10 ajnьn 1 xynynde, Kьzьl-xoorajga ARN-nьn **on tugaar** Uluq xuralь polur tep ARN TK 4 tugaar plenumu podunun toktaalьnga pizip, pygy nam organizastarьnga, oon kezigynneringe polgaş arat conga carlaan polgaj.

Uk xuraldьn cьqlьr xonuu koncuq ebeeş arttьp kalgan—2 aj xire-le tur. Namnьn 9 tugaar Uluq xuralь polgandan peer 4 cьl polgan polgaj. Po arazьnda namnьn azьlьnda polgaş orannьn azьl-agьjьnьn, kulturunun polgaş politiktьq coruduuşkununun talazь-pile koncuq uluq eskerliişkin polgan.

1932 cьldьn uzunga cedir pistin nam, cazaabьs orannьn onzalьq pajdalьn ekki şincilep ap şьdaaanьnьn xaraazь-pile koncuq uluq puruuluq azьldь kьlgaş, oon soonda ol puruunu podu pilgeş, tarьj edip, nasional revoluzunun şьn oruun tьpkan polgaj. Namnьn 9 tugaar Uluq xuralь polgandan peer Tьvanьn arat conu nasional revolustuq cazaanga polgaş ARN-ga paaştadьp algaş, azьl-agьjnьn, kultur, politiktьn cediişkinnerin cedip algan. 1933 cьlda polgan ARN TK-nьn 2 tugaar onza plenumu polgaş TAR Picce xuralьnьn 3 tugaar onza sessizinin orannьn azьl-agьjьnьn, politiktьq kol şugumnarьnьn tugajьnda pergen ajttььşkьnnarьnьn şьn poorunun pir temdee, Kominternanьn 7 tugaar Uluq xuralь pistin namnь **Kominternanьn kyzeer ergeliq salьr namь kьldьr** podunun xyreeleninge kiirip alganь todargaj xerecci polur tur.

Po arazьnda Tьvanьn arat conu podunun nam, cazaanga paaştadьp algaş, Uluq SSRE-nin pottuq tuzalamcьzьnga tajangaş, koncuq uluq cediişkinnerni cedip alganьnьn pottuq tynnelgezi TAR-nьn 15 cьl polgan ojunda todargajlattьnьp kezylgen polgaj. Tьvanьn conu eeryşkylyq, ambdьral kulturu koncuq esken, podunun cazak, namьnga ulam-na xanь ьak polganь, telegejnin azьlcьn connarь-pile, xamьktьn murnunda SSRE-nin connarь-pile xanь xarьlzaalьq po'ganьn TARnьn 15 cьl polgan oju todaradьp kergysken.

15 cьldьn ojnu erttirer teeş, Kьzьlga 10000 cьgam con cььlgan. Ol xamьk connun xep-sьnь kalbaa-pile kulturluq, torgu-mannьk polgan. Jarmarkanьn xyylgezi milion carttьь cьgam polgan. Coguur cerler ьnca xej kizini azьrap cemgerip şьdaan. Uluq SSRE-den 3 uzar-xemeler, 20 azьq şiicciler, kinoccular, oon-taa eske SSRE-nin arat connarьnьn teleeleri keep, pis-pile kadь pajьrnь ettirip turgan, paza TARnьn teegyzynge turbaan, caa cogaadьp yndyrgen TAR-nьn orden temdeen 26 şьlgarattьngan eşterge şannaan. Connun polgaş oon-taa eskenin cyylderin ap keer polza, TAR-nьn arat conunun cediişkinneri koncuq uluq poorunun xereccizi todargaj poor tur.

ARN-nьn on tugaar Uluq xuralьnga po pygy cediişkinnerni toozazьn tynnep, ol cediişkinnerni tenzilep kergeş, moon ьnaj orannьn azьl-agьjьnьn, kultur-politiinьn tugajьnda yndezin şugumnu ajttьp peer koncuq cugula xural polur cyve teleede, amdьgaaştan peletkenir coruk koncuq cugula.

Nam organizastarь, oon tus-tus kezigynneri ol tugajьnda kandьq azьl kьlьr uzurluqui? Xamьktьn murnunda tus-tus organizastar polgaş tus-tus kezigynner namnьn en-ne pedik cadazь polur Uluq xuralьnga podunun xamьk azьlьn uk xuraldьn murnunga ileredip pergeş, coguur ajttььşkьnnь alьr uzurluq.

Nam kezigyny kizi kandьqtaa cerde azьldap turar, eerenip turar polza, podunun xamaarzьr cerinin azьlьn xьnap keer uzurluq, cetpes azьl par polza, namnьn 10 tugaar Uluq xuralьnga uktuştur ol cetpes cyylyn cok kьlьp alьr uzurluq.

Namnьn yyrleri, kozuunnun komitetteri, namnьn 10 tugaar Uluq xuralьn uktuştur arat connun orttuzunga pottuq polgaş uluq azьldь am tarьj corudup egeleer uzurluq.

Sigen kezilgezinin azьlьnga arattarnь kalbaa-pile kiirip, ertken 1935 cьlda keskeninge temejleerge, 70% nemep alьr sorulga salьr xerek.

Tarьlganьn azaalgazьn erestiq corudup pyryny-pile azьqlap alьr talazь-pile amdan egeleeş azьl corudarь cugula.

Emnelgenin, şkolanьn septelgezin ertte toozar, şkolanьn egeleer xuussaazьn ejynde egeleerin cedip alьrь koncuq eelceqliq sorulga polur.

Maldьn kazaazьn septeer, caa kazaa tudar, kььştьn soogun cemzektenip algaş, uktuur coruk koncuq cugula.

Po polgaş moon eskenin azьlagьjnьn, kulturnun azьldarьn erestiq corudup turgaş, ol uluq cediişkinni cedip alьr polza, ARNnьn on tugaar Uluq xuralьnga pottuq pelekti pergeni ol poor tep cyveni pilgeş, amdьgaaştan azьl corudarь koncuq cugula.

ARN-nьn on tugaar Uluq xuralьnga kandьq azьl corudup turar tugajьnda xamьk nam kozkomnarь polgaş yyrleri todargaj medeeni „Şьn", „Xostuq arat", „Areve şьnь" solunnarnь tamcьştьr cьrьdьp turarьn tiledim.

Tьva Arattьn Revolustuq namьnьn 10 tugaar Uluq xuralь telegerezin!

Xyndylyq paaştьncьbьs eş ~~Xemcik-ool~~ ylegerliq azьl kergysty

TAR Picce xuralьnьn targazь xyndylyq ьnak paaştьncьbьs eş **Xemcik-ool**, po cьldьn 6 ajnьn 24-te, Uluq-xem kozuununun Xendergege şeleelep morlap kelgeş, myn sumudan 111 kizi ebileldep algaş, **Uzun-xovu** tep cerni tabarttьr Elegestin suundan pir uluq puga kazьp yndyrdy.

Myn puga kazar azьlga sumunun cььlgan arattarьndan koncuq erestiq azьldaan polgaş taraazьnda ak cem-pile eştin şajlalgazьn kьlgan, anaa eş **Xemcik-ool**, azьl-agьj, erttem kultur talazь-pile eleen erttektiq ajttььşkьnьn pergeş paardь.

Xyndylyq paaştьncьbьs eş **Xemcik-ooldun** paaştalgazьn pervişaan, xolu-pile tuccup ylegerin kergysken saktьp cetpes uluq tuzalamcьzьn tus sumunun arat conu şьnь-pile azьqlap edererin xerek kьrьnga kyyssedip şьdaarpis.

Padan-ool.

30 solun cagьdь

Uluq-xem kozuununun Tustaq sumuzunun pygy arat conu, po cьldьn 6 ajda TAR 15 cьl polgan teegylyq ojun uktup, pajьrlьq xural erttirgen. Anaa arat condan TAR 15 cьl ojunga pelek poldurup, 30 kizi 64 akşa 80 kep.-pile janzь-pyry solun cagьdьlar.

Myn xuralga polgan tynnelden tьnnaarga, Tus-taqda nam yyrynyn pygy kezigynneri şuptu solunnuq teeni koncuq pajьrlancьq polgaş moon songaar eske yyrler paza ol ьşkaş pygy kezigynneringe solun cagьtkan turarь tergiin cugula tur.

Cajlaq şkolazьnьn paşkьzь **Soskur-ool**

Butinin paza-la soora paardь

Pii-xem kozuununun Turanxoorajьnda poşta salььrьnьn ergelekcizi Butinin teerzi, podunun xarььssalgalьq azьl-albanьn cecce toluzu-pile kyyssetpes appargan. Cyl teerge, Xytte aaldarnьn 200 azьq solunu po cazьn pir keerinden tudadь tep ьnda areve yyrynyn sekreteri cugaalap olurdu. Oon angьda cangьs tugaar solunnu 3 kattap corudar kizi tur tizip turar.

Cer-le oon eske connun cagaa xarьlzaazь koncuq pudalьp turar, ьlangьja Xytte pir kizi Kьzьlda şeriq Keryşkege 20 kep. markalьq cagaa corudarga tedir eezinge cedip kelgen cyyl par.

Butinin tьba ses pilbezinge sьldanьp algaş, tьba connun solun, cagaa xarьlzaazьn yzyp turup perdi ebes pe. Cagaa, solun xarьlzaazьn pilbes Butininni, Tep xarьlzaa cerinden kandьq ekkizin parьmdalaaş olurttup kaqzь irgi? Cazak, namdan arat connun koza xarьlzaalьq azьl-agьj organizastarьn yndezin kaadьrpile xandьrzьn teen polgaj. Po tugajьnda Turan poştazьnga xamaattь kizi olurarь alban cyve irgi pe? Monu coguur cerden xarььlaarьn kyzep olur-men.

TURAN.

Paza-la ьrak Tьva curttu

(ьr)

Paza-la ьrak Tьva curttu
Magadancьq taan caraş.
Malcьn arat pygydezi
Pajьp turar magadancьq.

Cige-le ceen murnuu cykte
Cingir-le kek Tьva curttu,
Cingir-le kek Tьva curttu
Cirgilcinneen taan caraş.

Tajga-tandь arazьnda
Tazan suqluq Tьva curttu,
Taraa tarььr, pudaa tarььr
Taar oottuq xovularnь.

Arga-sьnnьn arazьnda
Arttьk caraş Tьva curttu.
Argazьnda sьnьnajda
Arbьn kebej annьq-menniq.

Aadьn kamna!

Tazьr oottuq Mezegejge
Taj-la poran semirttip al,
Taj-la poran semis polza,
Taraan taraan tazьp aar-sen.

Şalьn kektyq Mezegejge
Şabьdarьn semirttip al,
Şabьdarьn semis polza,
Şanak-pile azьldaar-sen.

Temir suqluq Mezegejge
Teber toruun semirttip al,
Teber toruun semis polza,
Telgem eenny tergeleer-sen.

Kadar oottuq Mezegejge
Kalcan-karan semirttip al,
Kalcan-karan semis polza,
Kara taraan tazьp aar-sen.

Moskvada tьba surguuldarnьn xelemeccizi
Oritun-ool.

Tьpkan tьbьzьk

Po cьldьn 6 ajnьn 2-de yngen № 50 (551) „Şьn" solunda Mandьktьn ьtkan tьbьzььn xarььlaarьm polza:

Teerden tyşken ьşkaş, terezin toorzunda cьtkan ьşkaş, cidiq pizek-pile kesken ьşkaş teeni—kuşkaş oqlu tur.

Kara taldьn ezee cok, karattь xaannьn ььdьnьn yny cok teeni—kizi paaзьnьn tygy polgaş pьdь tur.

Nam azьlь

Cabaşta nam yyrynyn azьlь

Tozu kozuununun Sьstьq-xem sumuzunun Cabaşta 8 tugaar nam yyrynyn pygy kezigynneri 12 kizi, 1935 cьlda nam talazьpile xemceq aldьrgannar 2 kizi, 1936 cьlda 3 kizi, nam kezigynynden yndyrgeni 1935 cьlda 2 kizi, 1936 cьlda yngen, kirgen kizi cok.

Tus yyrnyn tergiilekci xuralьn 1935 cьldan 1936 cьldьn 6 ajga cedir 6 kattap kьlgan, namnьn pygy kezigyn xuralьn paza olla yjede 13 kattap kьlgan.

Mal azьlьnьn talazь-pile keerge:

Maldar adь	1935 c.	1936 c.	Esken % %
1. Iai mal . . .	64	86	34,4
2. Cьlgь mal .	20	25	25,0
3. Inek mal . .	22	42	90,9
Şuptuzu . .	106	153	44,3

Moon keerge, malьnьn azьlь eleen cediişkinniq tur.

Kultur talazь-pile: 2 kezek cerde pizik, politik eerenir pelgym turguskan, 1936 cьlda 9 kizi solun cagaan, 12 kezigynnyn iştinde 4-le kizi pizik pilir.

An elyk talazь-pile: 1934 cьlda 3234 tiin elyrgen polza, 1935 cьlda 3697 tiin elyrgen.

Tus yyrnyn cetpes azьldarь par, cizee: 12 kezigynnyn 8-zi pizik pilbes, 1935—36 cьldarda namga cangьs-taa kizi kiirip albaanь todargaj cetpes tur.

Oon-pile cergeleştir ьlangьja areve yyrlerinin polgaş pioner azьlьn şьnarzьdьp alьr tugajьnda yyrden todargaj pottuq paaştalga perbeen.

Ьncangaş, idegeer cyyl polza, tus yyr moon songaar pottarьnьn xyn pyrynyn azьlьn koncuq pottuq ekki corudup, eskelerge ekki ylegerni kergyzer poor tep idegeer tur.

Kozuundan surgakcьlap
coraan CYLDYM.

Sebide nam yyrynyn azьlь

Tozu kozuununun Sьstьq-xem sumuzunun Sebide 10 tugaar nam yyrynyn pygy kezigynneri 13 kizi, 1935 cьlda kezigynge 1 kizi kiirip algan.

Yyrnyn tergiilekci xuralь 1935 cьlda 4 kattap, 1936 cьldьn 6 ajga cedir 5 kattap polgan, pygy kezigynnernin xuralь 1935 cьlda 7 kattap, 1936 cьldьn 6 ajga cedir 4 udaa polgan.

Tus yyrnyn kezigynnerinin malьnьn sanьn manaa kergyzerge:

Maldar adь	1935 c.	1936 c.	Esken % %
1. Cьlgь mal .	17	19	11,8
2. Inek mal . .	19	21	10,5
3. Xoj mal . .	13	19	46,1
4. Eşky mal .	1	—	—
5. Iai mal . .	9	10	11,1
Şuptuzu . .	59	69	17,0

Kultur talazь-pile: 1936 cьlda 3 kezek cerde pizik eerenir pelgym turguskan polgaş ьnda nam kezigynneri şuptu eerenip turar. Po cьlьn 9 kizi solun cagaan.

Nam kezigynneri 1935 cьlda 19 ga sigen kesken polgaş am pir kattap uigattьrar-pis tep turar, cьlьq kazaazь 1935 cьlda 10 turgan polza, am 6 ajga cedir 12 poop turar, pelgen edee 1935 cьlda 80 parba polgan, po cьlьn oon-taa xejny peler tep turar.

Nam kozkomunun ajttььşkьnьn cedilgeliq kyyssedip, ьlangьja yyrnyn tanzь, pyrytkel azьlь emge sekseliq.

Moon-pile kadь cetpes cyylderi paza par, ьndьqnьn teleede moon songaar cetpesterin ceccelep alьrь-pile kadь, kьlьr tep turar azьlьn ozaldatpajьn kyyssedip, moon songaar ulam caa-caa azьldarnь tьp azьldaarь cugula tur.

Kozuundan surgakcьlap
coraan CYLDYM.

Pistin yyrnyn malь 1306 paaş nemeşken

Parььn-xemcik kozuununun Parlьk-askь sumuzunda 8 tugaar nam yyrynyn kezigynnerinin malьnьn ezyp turarьn manaa kergyzerge.

Maldar adь	1935 c.	1936 c.	Nemeşken
1. Inek mal . .	735	900	165
2. Cьlgь mal .	216	227	11
3. Xoj mal . .	1825	2282	457
4. Eşky mal . .	1747	2420	673
Kattьşkaş . .	4523	5829	1306

Moon ap keerge, tus yyrnyn kezigynnerinin malьnьn ezyldezi cediişkinniq tur.

Moon songaar nam kezigynnerinin sorulgazь polza, pottarьnьn malьn estyreri-pile kadь arattarnьn malьn paza şak ьncaar estyrer tugajьnda pottuq azьldь corudar uzurluq.

ARN yyrynyn
targazь CAMBJAN.

Tarььr teenin nam kezigynneri azьr kyyssetken

Tandь kozuununda pygy nam yyrlerinin po cьlьn tarььr teen taraazь 150½ ga turgan polza, 189 ganь taraan. Oon iştinde tus-tus yyrlernin taraanьn todargajlaarga polza: Paj-xaakta yyr 6 ga, Mezegejde yyr 34 ga, Cagьttaj-xelde yyr 16 ga, Elegeste № 4 yyr 44 ga, Kek-pulunda yyr 43 ga, Elegestin Şanganda № 6 yyr 46 ganь taraan.

Tarьlganьn şьnarь po cьlьn ekki polgan. Suq-sugat talazьpile paksьrabajьn, taraa ekki ynyp cьdar tur. Taraanь orulgaolcalьq kьldьr ekki azaap alьr tugajьnda nam kezigynneri eleen kьzьmak azьldap turar.

Nam kozkomunun
targazь **Tabaa-cap.**

Anaa cьtkan xem paazьndan sigen şely azьqlaan.

Uluq-xem kozuununun Xenderge sumuzunun 13 tugaar arbanьnьn xamaattьzь Camzь, Eevyr-calaattьnьn Cebyree-teeli tep xemnin paazьnda aaldar cajlaar cerden puga cok cerni puga yndyryp sugargaş, ergen cok cerni ьjaş tyzyryp kazaalaaş, ьjaştazьn, ten-tengeliin aştap turgaş 1 ga cerni sigen kezer kьldьr azьqlap aldь.

Po polza, cazak, namnьn ajttььşkьnьn uktup kyyssedip, podunun malьnьn cemin peletkeerin idepkejliq azьldap turar kizi myn tur.

Arat con ol ьşkaş ylegerliq azьldaarьn kьjgьrdьm.

Aratkor T. **Sandan.**

Eş Xavak-cap

Eş Xavak-cap polza, Tıvanın Anıjaktarının revolustuq evileleinin Tep komitedinin targazınga aldı cılın azıldap kelgen.

Po aldı cıldın iştinde Tıvanın anıjaktarının azılı eş Xavak-captın toort paaştalgazı-pile koncuq cedilgeliq sajzıraan. Tıvanın arevezi polgaş engiin anıjaktarı aldı cıldın iştinde eş Xavak-captı xyndylyq paaştıncıvıs tep keryp kelgen. Mıncangaş eş Xavak-cap Tıvanın anıjaktarının aldarlıq paaştıncızı polur.

Seelgy yjede Arattın revolustuq namının Tep komitedinden eş Xavak-captı Tıvanın Profes evilelderinin Tep cevylelinin targazı poldurgan.

7 ajnın 12-de Profes evilelderinin Tep cevylelinge TAR 15 cıl-ının pajırınga tavarıştır polgan ajıraldıq xynge ARN TK prezidiymynyn tagazı eş Tokanın cugaalaanı polza:

„Eş Xavak-cap polza, Tıvanın arevezin aldı cıldın iştinde paaştap kelgen, pistin nam, cazakın pir cook ezi polurun kergeş, TAR 15 cıl ojunda teedi xavıjaa polur orden-temdek şanaan. Mındıq xavıjaalıq ezisti Profes Tep cevylelinge perp tur-pis. Mıncangaş, Tıvanın profezinin murnunda turar sorılgaların eccizinge cedir kyyssedip şıdaar poor tep eş Xavak-capka najttaar tur".

Eş Xavak-captı ARN TK-dan Profes Tep cevylelinin targazınga tomujlaanın Profes Tep cevylelinin prezidiymy 7 ajnın 16 xynynde pajırlap xyleep algan.

Arattın revolustuq şeriin TAR-nın kamgalakcızı tep pilip turar

Şeriqnin aat sadıp alır azılın Tandı kozuunununun arattarı cugulaga keryp, oon uzur-tuzazın pilip turar. Ol kozuunnun yş samuzundan 10 xire aat sadıp alır poor-men tep podap coraan polzumza, am 10 xamaan cok 30 aat sadıp aldım. Moon iştinden kozuun targazı eş Uzun-lopsan-pile Komitet targazı eş Tavaa-cap olar iji aattı xalas perdiler.

Tandı kozuununun arattarı podunun oranının tuskaj xamaarışpas pot ergezin pızıqlap kamgalaarının uzurun mırınaj tujulunga cedir pilgen tur. Cyl tize, orannın pızıq kamgalakcızı revolustuq şeriq tep pilgen polgaş revolustuq şeriq pottarıvıstın ooldarıvıs tep, xarın kizini murnap cugaalap kelir poor tur. „Şeriiviske perveen aadıvıstı kımga peer-pis, xarın menne aadımnı peer-men" tep olurar. Arat connun po idepkejin keerge, revolustuq cazak, namın kurzaalap alganının todargaj xereccizi ol tur. Ystynde 30 aattın 9-zu 60-60 akşa polgan, 19-zu 100-100 akşa polgan. Şınında, po 30 aattın erttee 3.000 akşa ceder turgan, am 600 akşa kamnalga polgan tur.

Tandı kozuununun arattarınga polgaş olarnın paaştıncıları eşter Uzun-lopsan, Tavaa-capka Arattın revolustuq şeriqleri pajır cedirip tur,

Komandir **Erttine.**

Sigen kezip alır azılga profes organizastarından kirzir tugajında cagaa pizik

Kozuunnarnın tep cerlerinde polgaş kyrynenin pydyrylge, azılagıj cerlerinde profes evilelinin organizistarı polza, profes evilelinin xamık kezigynnerin 1936 cıldın mal cemizi sigen kezip peletkep alırının azılın-ce idepkejliq kiiriştirer tugajında todargaj azıldar corudar uzurluq.

1. Xej niittinin kandıq-taa alban azılında azıldap turar profes evilelinin kezigynneri, xej arattarının orttuzunga ertken cıldın cudunun ajıılın tajılvırlap, po cılın cutka udur peletkenip, sigenni ekkidir peletkep alırının argaların, ılangıja azıldı kancaar evileldep azıldaza sigen kezilgezin ekkidir kyyssedip alırının tugajın todargajı-pile tajılvırlap tanıştırar.

2. Profes organizastarından 8 ajnın 1 caazanın pajırın erttirerde massanın idepkej sanalın, ekki sigen kezip peletkep alır sorulga-ce xandıdıp, ugaadılgalıq massalıq azıldı kalbarttır.

3. Kozuunnarnın tep cerlerinde profes organizastarınga sagındırarı polza, uzanır profes evilelinin kezigynneri polgaş engiin arattardan teere mergeccildiqlerni, sigen kezer cespekterni septeer tugajında organizastaar. Profes teleelerinden en teere targannardan evileldep algaş, pir brigat kıldır podu paaştap algaş, sumularnı kezip, sigen cepsekterni arattarga septep peer azıldı coguuru-pile corudar.

4. Kyrynenin azıl-agıj cerlerinde profes organizastarı polza, pydyrylgenin plannarın toldur kyyssedirinin teleezinde, azılcınnarnı idepkejliq evileldep, azıl yzer calgaa, cepsek xereksel, et xerengige kam cok coruktar-pile erestiq temissezir, paza paaştaar cerleri-pile kadı, azılcınnın kyzyn xuvaap taarıştırıp turguzarın xamık azıldarnı erestiq cediişkinniq kyyssediringe tuzalıq kıldır organizastap corudar.

5. Azıldarnın corup turgan yjezinde ekki azıldarnın ylegerin ulam-na kalbarttır sorulganı parımdalaaş, teere ekki azılcınnarnı ileredip turar polgaş sigen kezilgezinin corup turarının tugajın xananın polgaş tep solunnarga yrgylcy cırıdıp turar.

Profes tep cevylelinin targazı ~~Xavak-cap.~~

Teere azıldakcılar şannadıp tur

TAR 15 cıl ojun tavarıştır Mal-cer ministerinin şugumunda azıldap turarlarının en teerelerin şannaanı polza:

1. Uluq-xem kozuununda mal azılının tuskaj erttemdeni eş A. N. Mixajloftu 100 akşa-pile şannaan.

2. Tees-xem kozuununda mal emcizinin tuzalaar sanitarı polgaş xelemeccizi eş Pugazıktı 100 akşa-pile şannaan.

3. Parının-xemcik kozuununda eş Pordiefti 125 akşa-pile şannaan.

4. Tozu kozuununda mal emcizi eş A. P. Grjazefti 125 akşa-pile şannaan.

5. Mal-cer ministerinde azıldap turar san pyrytkel tynnekcizi eş Saarvajnı 100 akşa-pile şannaan.

6. Mal-cer ministerinin azılagıj ergelekcizi eş Tyndyj-ooldu 100 akşa-pile şannaan.

Po şannatkan eşter pottarının ekki ylegerliq azılın kergyskeş coguur cerinden şannaldı algan polgaş moon songaar ol idepkejin koşkatpajın ulam-na idepkejliq azıldap, eske eş-eerynden pottarı ışkaş ekki azıldakcılarnı xaara-tırttıp azıldaarı cugula.

MCM Prof. yyrynyn sekreteri **Lopsan-seren.**

Araga-ce eves, azıl-ce!

(Ir)

Syt-le oqlu aragaga
Syzyyvysty cym-ne salvaal,
Syryq kunnu kuluncaktı
Syre tudup azıraalı.

Xojtpak oqlu aragaga
Koncuq tıkka sundukpaalı,
Xojnun oqlu xuragannı
Koza tudup azıraalı.

Tarak oqlu aragaga
Taan tıkka ınakşıvaalı,
Tarıp algan taraavıs-ce
Tagın-tagın kernyylyner.

Maldan yngen aragaga
Maga pottu margıvaalı,
Maldın cemi sigen-ce-le
Margıldaanı salıvılınar.

Azıq cemge aragaga
Anca tıkka alıspaalı,
Arat xejnyn azılınga
At-la pottu pereeliner.

Ulus cemi aragaga
Ulam-ulam urdumaalı,
Ulus xejnyn azılınga
Ulam şıngıı kirziiliner.

Cogaatkan: KUTV-ta tıva surguuldarının xelemeccizi

Orttun-ool.

Sovet xamaattıları tuzaladı

Tandı kozuununun suq paazında sovet xamaattılarının komitedinden, Kek-pulun sumuzunda turguskan cajlaq şkolazınga „surguul taragı-ce edilener" teeş 15 sannıq uzun sandaj tyr tuzaladı.

Sovet xamaattılarının po tuzalaan sandajların kamnap edileeş, moon saldarı-pile po cajgı eerenir programıvıstı 100% kyyssedir-pis. Paşkı ТУМВУУ.

Seqgin-ool xam, lamaga ınakşıp turar appargan

Pii-xem kozuununun Pajan-kol sumuzu Suqluq-xemde 12 tugaar arvannın xamaattızı Sengin-ool teerzi, podu tus sumunun iştinde eleen piliqliq kizi podupile turgaş, xam, lamalarga cydyyr, olarnın-pile xarılzaazır mındıq kizi polgaş tur. Cyl teerge, po cazın 5 ajda piccii uruu aarıj peerge, Uzun-xamnı xoop xamnatkaş pir kızaalan inek perdi. Oon angıda şelydyp kelgen deokrat lama Lanzıı-kumzatka-taa cydyp, oon-pile yrgylcy xarılzazıp turar.

Oon angıda araga-xımıs izip alganda, ulus kadajı cazarlaar, ılangıja Oolakpan, Siirin-xuurak suqlarnın kadajların cazarlap turgaş, eske toora ulus şiittirgen cyyly par, paza po kızın cut poop turda pioner Aldın-ooldun pir şanak sigenin oorlap algaş Kızılga apparıp satkan polgaj. Po cyyldernin tugajında 2-3 udaa solunga pizitken kizi cyve. Sengin-ooldu kazan kancaar xemceq alır poldu teeş manap-la oluraramga suraq cok poldu, sumu, arban cagırgaları po tugajında ta-cyny saktıp podap olurar cyve ijik?

Men podaarımga Sengin-ooldu şyygy talazı-pile kadıq xemceq alır appaar kizi tur, Am-na sumu şyygyzy Sengin-ooldu kancaar keer eves tep kulak salıp olur-men.

Şincip pilir.

77 xarlıq Pulan-ceder aşşak ergeni kırıp tur

Cveen-xemcik kozuununun Akturuq sumuzu 77 xarlıq **Pulan-ceder** aşşak erge elyrer talazıpile pir tugaar cerni ezelep tur eves-pe. Cyl teerge, 35 cılda 689 erge elyrgen, 36 cılda 250 azıq erge elyrgen. Anıjaandan peer cer-le koncuq anıcı aşşak tur. Anıjaanda annap coraaş, pir pulannı pir xynzedir cadaq sıvırıp turgaş elyryp algan. Oon ol cernin arattarı „Pulan-ceder" tep adap algan.

Am ol aşşak mıncap cugaalap olurar: „pulan-puur, sıvın-mıjgaktan paaştatkaş cer-le elyrveen anım xovar, am kıraan mındıq tur. Indıq-taa polza, ooda tajzın ergni elyreringe cveep-men. Am po tajzın ergeni elyreri-le koncuq cugula tur" tep olurar aşşak poldu.

77 xarlıq aşşak mıncap erezin kergyzyp olurda pister anıjak-eskenner cyny kılır poor, toraan-na ergeleer xerek.

Kapcık-ool.

Mekpire kadaj ergeleeringe kımnı-taa azıp tur

Uluq-xem kozuununun Ezim sumuzunda namnın cingine kezigyny 58 xarlıq **Metpire** kadaj, 6 ajnın 15-ke cedir 87 erge elyrgen. „Am 7 ajnın 1-ge cedir 120 ergeni elyrer-men" tep tus sumuda erge-pile temissezir komistarga tiktinip seqleen. oozun am kyyssetken poor. Paza myn sumuda tassık targazı eş **Ujnukpan** 23 erge elyrgen.

Po xereezenner taraanın xoralıq tajzını ergeni kıra şaap, taraanı kamgalap turar turlar.

Ee xaj pistin sumuda aşşaktardan 20 azır erge elyrgeni xovar poor. Am po xereezennernin ylegeri-pile ergeni kırza coguur.

Sumuda erge-pile temissezir komis **Peqzi.**

Cagılganı ekki kalbarttıl

Tandı kozuununda solun cagılgazının yş tugaar tynneli:

Sumular adı	„Şın" solun		„Areve şınıı"		„Xostuq arat"		„C. kol memedeezi"		Kattışkaş
	12 aj.	6 aj.	12 aj	6 aj.	12 aj.	6 aj.	12 aj.	6 aj.	
1. Kek-pulun	31	11	10	5	15	16	13	—	101
2. Elegeı	18	17	4	30	15	45	12	4	145
3. Mezegej	52	31	17	47	11	33	19	—	210
4. Paj-xaak-xooraj . . .	20	12	12	11	9	6	9	6	85
5. „Teka" kyrekonom . .	21	27	13	22	45	15	9	2	154
Şuptuzu . . .	142	98	56	115	95	115	62	12	695

Solun cagılgazının azılın yrgylcy corudup kelgenivis-pile, 3-6 ajlarının cagılgaları ystyp turza-taa, am yjede 695 cagılgalıq tur-pis. Po cagılgalar polza, şuptu cıldın tencyzynge parıp ystyr.

Solun cagılgazın moon songaar ulam yrgylcylep corudarınga kedeede nam, areve yyrlerinden pottuq azıl corutsa coguur. Po azılga aratkorlar polgaş idepkejliqlerden onza kirzir uzurluq.

Am yjede solun cagılgazının talazı-pile Kek-pulun sumuzu cıdıp kaap turar tur. Am toraan ekki şalıptıq azıl corudarın ol sumuda nam yyrynge sagındırar tur.

Kozkom targazı **Tavaa-cap.**

Kızıl ystynde pioner uruqlarının cajlaa azıttıngan

Kızıl-xoorajnın ystynde Tıttıq-arıqda pioner cajlaa 7 ajnın 13-te azıttıngan. Pioner cajlaan azıdıp turarının sorulgazı polza, arattın engiin uruqlarının orttuzunga azıl corudar idepkejliq pionerlerni peletkeeri-pile tıştandırvı-şaan, olarnı kizizidip, revolucu caa cancılga kulturluu-pile eeredir sorulgalıq.

Po cılgı pioner cajlaanga 100 kizi cıvıldırar turgan polza, 94 kizi par, 6 kizi aarıq polganı-pile cangannar. Uk pioner cajlaan azıtkandan peer azılı eleen corup turar. Cizee: 2 udaa xana solunu yndyrgen, massalıq pelgymner turguskan, pioner cajlaanın cevylelin turguskan, oran suurun etken kızıl pulun, kyş-kultur kılır cerlerni peletkep algan, aaşcem pajdalı cygeer ekki poop turar.

Moon songaargı sorulgalar polza, pioner cajlaanın arıq-şeber pajdalın ulam ekkizider, curum yreerler-pile erestiq temissezir uzurluq.

S. Oskol-ool,
Oocur-ool.

ARATKORLAR: TAR-nın 15 cıl ojunun pajırın kozuunnarga po cıldın 8 ajnın 1-de erttirer polgaj. Mındıqnın teleezinde, myn pajırnın ertken tugajında todargaj cizektiq cyylderin redaksı cerince ozaldatpajın tyrgen cagaa-pile ijik-pe argalıq polza, telefon-pile medeeleerin tınnadıp tur.

Ajaŋgattьda eş Cьmvanьŋ ajttьrььŋga xarьь

Parььn-xemcik kozuununun Ajangattь sumuzunda eş Cьmva slernin aratkorga kandьq cyny kьlgan kizi kireril tep utkalьq ajttьrььnarnь topculap xarььlaarь polza:

Aratkorga songuur, songudar ergeliq er, xereezen arattar pir temej kirer. Ol tugajьn „Aratkor" tep tepterden keryner. Ьncaarga, solunga iji cangьs cyve pizipken kizi-le aratkor polu perвes poldur-ijin. Cyq-le iji cangьs cyve pizeeş, eske kandьq-taa azьl kьlвajьn, solunga yrgylcylep cyve-taa pizibejin, soksap olurup algan kizini aratkor tep kancap sanaar poor, aratkor kizinin azьl xyleelgezi ьndьq kьdьra eвes poldur-ijin. Aratkor kizi polza, solunga yrgylcy cyveni pizir, solun redaksьzь-pile yrgylcy xarьlzaalьq turar, solun cagьl gazьn kalвarttьr, oon taradьlgazьn cep corudarьn oraldazьr, xana solunnarьnьn azьlьnga tuzalazьr, revoluscu xoojlu tyrymny kamgalaar, nam, cazaktьn corudup turar eelceqliq azьldarьn kyyssediringe murnakcь polur polgaş cer-le xej niittinin azьldarьndan cьdьp keap polвas, anaa pottuq kirişpi-şaan, oon cyy polganьn solunga piziir. Topcuzu-pile ajttьrga po tur. Po tugajьn „Aratkor" tep tepterde todargaj ajьtkan.

Slernin ajttьrььnarda „corutkan cagaazьnda marka cьpşьrgan polza, aratkor tep sanap alьr-ьjnaan teeni" şьn eвes polgaş pir eвes sler ьncaar pilip turar polzunarza ton soora pilip turar tursler. Aratkor polgaş aratkor eвes idepkejliqlerden solunga kandьqtaa cyve piziirde marka cok corudup polur, cyq-le marka cьpşьrьpkan kizini aratkor tep sanaj perвes poldur-ijin.

Solunga ьnca mьnca cyve pizeen kizi aratkor polur tep cyve cok, temgi ystynde ajьtkan cyylderni xerek kьrьnga kyyssedirmen teeş, ekki turazь-pile aratkor polurun kyzeen kizini aratkorga pyrytkep kiirip alьr. Oon soonda aratkornun sorulgazьn kyyssedir uzurluq.

Aratkor kizi solunga cyve pizeen sanьnda topcu pyrytkelin corudup turar. Cizeeleerge, kozuun, sumuzu arвanьnьn tugaarь, turar ceri, ezь, cynyn kezigyny polgaş oon-taa eskezin pizip turar.

Am slernin pistin cerde aratkor pyrytkeliner cok tur. Pir eвes aratkor polurun kyzeer polzunarza sumuda ijik-pe, cok polza, kozuunda aratkor organizakcьzьnga parьp pyrytkedip alьnar.

„Şьn" solun ceri.

Aratkor „Kajgap turganga" xarьь

1936 cьldьn 4 ajnьn 4-te yngen № 28 (529) „Şьn" solunnun 3 tugaar arnьnda „Elikteer men tibejin, eptiq cerge talвьjьn seert" tep aratkor „Kajgap turganga" xarььlaarь polza:

Tandь kozuununun Kek-pulun sumuzunda 5 tugaar nam yyrynyn targazь eş Sotpa, yrgylcy-le eliktep turgan ceri cok, xarьn pir cangьs kattap annap coraan attьq polgan kizi tur. Onu aratkor „Kajgap turgan" emin ettir xeeredip pizeeni mege poop ilereen.

Eş Sotpa polza, ertken kьştьn cudunga udur temisseldi erestiq corudarьnga en idepkejliq kirişken yyr targazь şьn eş cyve. Blangьja podunun arttьkşьlьq sigen, taraazьn pezin cudamьkkan eş-eerynge xalaska tuzalap perip turdu.

Eş aratkor „Kajgap-turgan" sler, moon songaar mьndьq janzьlьq emin ettir xeeredip yrdyndyr cyve piziirinerni soksatkaş, arattьn azьl-agьjьnga ьlap taarьşkan cyveden ileredip pizip turup keryner.

Tandь kozuununda aratkor organizakcьzь **Konzan-xaaj.**

Redaksьdan: Ergim eş Konzan-xaaj sler, aratkor „Kajgap turganga" xarььnarnь 4 ajda-la piziir turgan. Onu 6 ajnьn 29-ta pizip kelgeniner koncuq ozaldaan tur. Moon songaar solunga yngen pot şygymcyleldi coguur ej şaanda uzamdьktьrвajьn xarььlap turunar.

Stolovaj tugajьn solunda pizeeni şьn poldu

1936 cьldьn 6 ajnьn 13-te yngen № 47 (548) „Şьn" solunnun 2 tugaar arnьnьn 4-5 oduruunun egezinde „XOORXE stolovajьnьn cetpes coruun cidirze coguur" tep aratkorlarnьn ileredip pizeenin xьnap keerge şьn polgan.

Cemnenir ereelderde cem tazььr uruqlarnь 2-2 kьldьr nemej turguskan. Tus stolovajga kьmnь-taa manatpajьn eelceq cokka cemgerer teerge, mege appaar polgaş ьncaar cemgerip şьdaвas tur. Eelceq cokka cemnenir kiziler: Cazak kezigynneri, ARN TK-nьn kezigynneri polur.

Camdьk anaa pir kiziler polza, cazak kezigynneri orda-la „meen talonum alвadьn" teeş o r a r cyylder par. Pir eвes xomudaldьq kizi polza, stolovajnьn pelen olurar ergelekcizinge paar uzurluq, cyny-taa ceccezi-pile pilвejin coraaş, stolovaj iştinge algь-kьşkь yndyryp, ol-po kizi-pile aas-ses pьlaazьp turar coruk, şьnьnda stolovaj curumunga taarьşpas polur.

Myn solunda cem tazььr uluspile kassa ozal teeni şьn, onu şalьp tyrgen poldurarь-pile tustus azьlcьlarnь surgap cugaalaanpis. Paza arьq-şeberni sagььr komistarnь songup turguskan-pis.

XOORXE paaştaar ceri.

Xarььssalgalьq redaktor Lyndyp.

TEES-XEMDE OKTE AZЬLЬ

Tees-xem kozuununda orannь kamgalaarьnga tuzalaar eвileldin azьl corudulgazь murnukku cьldardan tepşip sajzьrap turar. Cyl teerge, 1935 cьlda 13 yyrlyq, 680 kezigynnyq turgan polza, 1936 cьldьn 7 ajnьn 1-de 15 yyrlyq, 751 kezigynnyq appergan. Ol kezigynnerinin iştinde nam kezigyny 95, areve kezigyny 79, RTO kezigyny 34, xej niittinin alвan azьlьnda 42 kizi poop turar.

OKTE kezigynneri pottarьnьn massalьq kizizidilge azьlьn corudup turarь-pile kadь, ulustun kezeekki cьrьdььşkьn pelgymneringe kirzip, pottarьnьn pizik pilвes pajdalьn uzutkap ap şьdaannar. Blangьja po cajgь şaqda şeriqziir pelgymnerni turguzup egelep turar.

Po ceder cyylder-pile cergeleştir cetpes cyylder paza par. Cyl teerge, camdьk OKTE yyrlerinin targalarь „OKTE ekki turanьn organizazь-la polgaj" teeş oon azьl xereen toop xereksesвes, xemzeleer coruk par polgaş oon-taa eske.

Moon songaar OKTE-nin azьlьn şьnarьnga cedir sajzьradьrь-pile kadь, OKTE-ni „ekki turanьn organizazь-la polgaj" teeş manaaraj pergen olurar coruktarpile eres temissezip coraaş, orannь kamgalaarьnga tuzalaar eвilelibistin iştikki azьl curumun pьzьq tudaalь.

TXK OKTE вyrozunun targazь **Monzulan.**

Suqdan kamgalanьrьnga pottuq tuza

Ceen-xemcik kozuununun lşkin askьnda majgьn sadььnьn oran-suurun, po cьldьn 6 aj yjezinde Xemcik suu ulgatkaş, xeme ap keerde, myn curttun tesiskeerinde arat connu, majgьnnьn ergeleer cerinden „xamьk paraanьвьs suq aldь" tep kьjgьrarga, cangьs-la şak iştinde langьь komizi eş Ener-ool paaştaan 20 azьq xire kizi cьqlьp kelgeş, kaaşla minut iştinde majgьnnьn xamьk paraanьn kurgaq cer-ce tazьqlap yndyrdyler. Po tugajьnda majgьn cerinden cangьs kepejek-taa, cangьs şydynze-taa şine xire karьlga yndyrвeen.

Moon ap keerge, arat con podunun xostuq erge şeleezi pile mandьdьp algan kooperazьnьn azьk-tuzazьn pilip, anaa cangьs kepejek-taa karaza yndyrвezin kicceegeni lap şьn tur eвes-pe.

Majgьn ergelekcizi **Tugar-cap.**

Namzьrajga xarььssalga kergyzer

Kьzьl-xooraj cagьrgazьnьn xamaattьzь am podu San jaamьzьnьn sekreteri Namzьraj teerzi, po cьldьn 6 aj yjezinde ukta curttu poor Parььn-xemcik kozuununun Kьzьl-tajga sumuzunda aalьn-ce şeleelep coraaş, arattьn azьl-agьjьnga eвeeş picce-taa polza, tuza nemere kergyzerinin uluu, xarьn pargan toraan araga-xьmьs medeeredir izip algaş, 6 ajnьn 16-da Edegej curttuq, 60 xarlьq Xenzezik tep kadajnьn aalьnga iji-yş xire eştiq pargaş, celege cьtkan caş pьzaanьn mojnun mungan aadьnьn tevanь-pile yze pastьrьp-kaaş coj pargan soonda, pir xonganda myn pьzaa eldy.

Oon Xenzezik kadajnьn cugaalaanь polza, „Cazak, namdan cangьs eskys anaj-taa elyrвener tep ajttььşkьnьn perip turda, alвan kizizi Namzьraj, azьraan malga aittььşkьn peerinin uluu, xarьn azьraan malьnnьn paazьnga uluq kogaral kergysty" tep koncuq xomudap cugaalap ulurdu.

Namzьrajnьn po cangьs pьzaa pastьrьp-kaan coruu polza, cangьs eezinge-taa xomudancьq eвes, pygy sumuga kogaraldьq polgaş xomudaldьq poop turar. Uzuru mьndьq cyve teleede, Namzьrajnь xoojlu tyrym jozugaar kerzyn tep coguur cernin kulaanga cedirip tur-men.

Xьnap-coruur.

18 solun cagьttьm

Uluq-xem kozuununun Caattь sumuzunga 6 aj yjezinde şeleelep coraaş, 2-le xyn iştinde „Şьn" —5, „Xostuq arat"—2, C. „kol medeezi"—9, „Areve-şьnь"—2, kattьşkaş 18 solun cagьttьm. Oon akşazь 34 ak. 40 kep. poldu. Onu pyryny-pile poştaga tuzaap perdim.

Men ьşkaş mьndьq pajdal-pile solun cagьlgazьn kalвarttььlьnar.

Kyrtipografta **Aqвaan.**

Carlal

Kьzьl-xoorajnьn pygy curttakcь conunga polgaş kedee curttuq-taa arat canga carlap tьnnadьrь polza:

Lenin kudumcuzunun caa cazaan oruunun cadaq kizi coruur ceri-pile aattьq polgaş tergeliq kiziler corup polвas. Aat-tergeliq polgaş maşinalьq kiziler cazaqlьq oruk-pile coruurda, podunun on ektin parьmdalap coruur uzurluq. Cyl tize, kudu padarda Uluq-xem talazь-pile padar, ery coktaarda xovu talazь-pile coktaar.

Lenin kudumcuzunun cazaqlьq oruun arьq-şeвer turguzar teleede, azьl-agьj organizastarь polgaş curttakcьlar pottarьnga xamaarzьr xemceqliq cerinin pok-sagьn yrgylcy aştap turar uzurluq.

Kьzьl-xoorajnьn arьq-şeвer turuzunun tugajьnda, xoorajnьn tus-tus arвannarьnьn pot-cagьrgalarь erestiq xemceqlerni alьr.

Moon songaar xoorajnьn kudumcularьnga cazььl-curum cok coruurlarnь polgaş xemceqliq cerinin pok-syreezin aştaвastarnь şaqdaanьn cagьrga curumun jozugaar 10-dan 25 akşaga cedir şiider uzurluq.

Xooraj cagьrgazьnьn targazь *Seren.*

Carlaldar

Kьzьl-xoorajnьn sat ergeleer cerden carlaarь polza:

PO CЬLDЬN 7 AJNЬN 15-TEN EGELEEŞ,

Sat-ce kirer uluq kazaanьn ezlinin askьnda вilet sadar kizi turguskan.

Sat-ce kirer şuptu kiziler, вiletti 10 kepejekpile sadьp algaş kirip polur

polgaş вilet cok xalas kьm-taa sat-ce kirip polвas tur.

Xalas kirip polur uluska tьвьskan tuskaj вilet piziin parьmdalaar.

Sat-ce xalas kirer вilet pizikti, karacangьs PTC-nin kultur massalьq kildizinden tьpsьr tur.

Sat ergeleer cer.

Kьzьl-xoorajda „Toka" attьq kyremnelge canьnda aarьq ulus xyleep alьr cer,

7 ajnьn 20-den egeleeş, aarьq ulustarnь adaanda ajьtkan

ŞAKTARDA XYLEEP ALЬRЬN CARLADЬ:

Ponetelnik, Sreta, Şedverkte erttenginin 10 şaktan 2 şakka cedir.

Subodada erttenginin 10 şaktan 1 şakka cedir.

vtornik polgaş

Pjatnisada xyndyskynyn 3 şaktan kezeekkinin 7 şakka cedir azьk turar tur.

Direktor polgaş uluq emci LAKOTA.

Kьzьl-xooraj. Tirazь—4.500. Kyrynenin 1 tugaar tifogravь

ŞЬN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Profes Tep cevylelinin organь

Pygy telegejnin proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьzьnar!

„Şьn" solunga piziderinin erttee:

Xuuzunda pizidikcilerge:

1 cьlda . . 5 a.—		3 ajdan kudu pizidişkin albas
6 ajda . . 3 a.—		
3 ajda . . 1 a.—80		

Solun pizider cerler: Tep xarьlzaa kontoru, oon kedee salььrlarь polgaş poştaccьlarga pizider.

Alban polgaş yletpyr cerleringe	Taştьkkь corudar cagьlgalarnь:
1 cьlda . . . . 8 akşa	1 cьlda . . . 10 akşa
6 ajda . . . . 5 akşa	6 ajda . . . 6 akşa

„Şьn" solun redaksьzьnьn adrezi: Kьzьl-xooraj, Revolus şely. Şetinkin kudumcuzu paвьn № 2.

1936 cьldьn ijyl 25 xynynde

Suboda № 57 (558)

Po cьlьn sigen kezer tugajьnda Uluq-xemge turguskan tyr surguuldun tynneli

Uluq-xem kozuununun tevy Şagaan-arьq-xoorajga sigen kezerinin tyr surguulu 86 kizi turguzar plannьq turgan polza. 6 ajnьn 3 xynynden egelep 74 kizi cьqlьp surguuidaan. Po 74 kizi xarь-uqda cьqlьp kelвeen, uuruk-suuruk keep turgan. Olarnьn eerenip turgan cyyly polza, sigen kezer maşina, oon xamьk xer-xerekseli, tьrвaaş, xadььr canьp taptaar, sьptaar polgaş sigen azaalgazьnьn tugajь.

Uk eerenikcilerni şьlgap keerge ekki polgannar:

1. Uluq-lopsan	16. Seden
2. Pazьr-manaj	17. Taptaa
3. Cemaan	18. Paldan
4. Sat	19. Oppur-ool
5. Padь-menge	20. Tykken-ool
6. M. Picce-ool	21. P. Lopsan
7. Occur-ool	22. Sybyr-ool
8. Norвu	23. Şiriin
9. Xyler-ool	24. Padьrgь
10. Şaqzal	25. Eşky-saar
11. Picce-ool	26. Totkan-ool
12. Syrynmej	27. Xaвaa
13. Koncap	28. Canzan
14. Takpaj-ool	29. Ondar-ool
15. Sedij-ool	30. Naadьn

Po ystynde ajьtkan eşter polza, sigen kezer вrigattarnь paaştap şьdaar tep temdeqlettingen eşter polur tur. Pygy surguuldun niitti tynneli polza: 30 kizi ekki, 28 kizi ortumak, 13 kizi adak polgannar.

TAJЬLBЬRЬ: Po 13 kizi polza, 6 ajnьn 20 cede pergende kelgeş, adak eerengileen.

Moon ьnaj 3 kizi şuut turgunnaj pergen. Po ulustu todargajlaarga: Ceen-xemcik kozuununun Cajlaq-alaak sumuzu Nyrzet-cap, Uluq-xem kozuununun Şagaan-arьq sumuzu № 7 arвan Enik, myn kozuunnun Caattьxooraj sumuzu Cenyk-ool—polar polza, kandьq-taa cьldagaan cokka şuut-la turgunnaj pergen turlar.

Po yş kizi polza, surguuldun tezeвiiel akşazьndan 80 akşa 75 kep-ty cip algaş coj pergen. Uk surguuldun ergeleer cerinden, po 3 kizinin cip algan akşazьn toptoraan telettirip alьrь-pile tus-tus kozuunnarьn-ce şilcitken.

Po surguuldun eerengeni curumnuq polgaş azьktьq azьldь paza kьlьp turgannar. Cyl tize: surguuldu ergeleer kiziden angь 2 targa polgaş oon kudu ergeliq 10 picce targalarlьq turganьnьn xaraazь-pile koncuq curumnuq eerenip ertken. Xana solunun ajda 5 udaa yndyrgen.

Uk surguuldar eerenip turgan şagьnьn xozunda janzь pyry solun iletkelderni tьnnap eerenip ertken polgaş en ьlangьja eşter Tamdьn-cap, Taвaa, Tьrttьj-ool, oon-taa eske eşter 3-4 udaa iletkel kьlьp turda, uk surguuldar koncuq pajьrlap eerengenner.

Myn suguuldar pir Uluq-xynde ekki tura-pile Şagaan-arьqda kozkooptun uluq skladьn xendir-pile cьskьp pergenner. Surguuldar azьldap perвeen polza, kozkoop ceri 250 akşa-pile kьldьrar tep turgan.

6 ajnьn 13-tyn tynezinde Uluq-xem tazьp yjerleeş, вaazanьn xamьk skladьn suq algaş paar caskanьn, paza-la pistin surguuldar koncuq erestii-pile 100 kulaş xire cerge 21 toon şajnь cykтep tazьp pergen. Pir eвes xelezileen polza, 50 akşa polur turgan.

Uk surguuldun eerenip ertken şьnarь ekki polza-taa, 86 kizi teeninge am-taa 13 kizi cetpejin pargan, moon cьldagaanь polza, camdьk kozuunnarnьn sumularь surguulun kyyssedip corutpajьn pargan. Po koncuq cetpes polgan polgaş uk ajьtkan 86 kizi 6 ajnьn 1-de şuptu cedip kelgen polza, moon-taa arttьk eres poor-ijik.

Ьndьq cyve teleede, moon songaar nam, cazaktьn ajttьşkьnь, en ьlangьja respublikьn iştinge 3.294.000 puut sigen peletkep algan turar tep sorulga polza, koncuq uluq lozun polur tur.

Mьncangaş pistin sigen kezer kaadьrlarьвьs po sorulganь kazan-taa utpas xerek.

TAR-nьn xamaarьşpas pot-ergezin pьzьdarьnga, oon pydyrykcy kyşterin xeqzydyp corudarьnga polgaş keşkyn arattymennin amьdьral pajdalьn ulam-na sajzьradьrьnga azьl-agьjnьn kol adьrь--mal azьlьn telgeredip sajzьradьrьnga xamьktьn murnunda-la kol cugula negettinip turar cyyl polza, maldьn cemizi sigenni toldur peletkep alьr corик polur. Ьndьqnьn teleezinde, po cьlьn sigen peletkelin tyrgen ekki kyyssedip alьrьnga oran curttun arattarь polgaş pistin kaadьrlarьвьs eres soruun salьr poor tep idegedim.

Şagaan arьqda sigen kezer tyr surguul ergelekcizi
Lopsan-seren.

Avgus pir caazь antitajьn xynyn Kьzьl-xoorajga erttirer tugajьnda plan

1. Avgus ajnьn 1-nin xynyn tabarьştьr, Kьzьl-xoorajga sportcularnьn kultur cььzьn corudar. Onu organizastap paaştap corudar tugajьnda eşter Xeвenmej (targazь), Munzuk, Tolвaakkaj, Aldьn-ool, Bjakof olar xarььssalgalьq.

Ortta sporttun janzь pyry margьldaazьn corudar (po tugajь tuskaj pizittingen).

Ystynde tomujlatkan komistar peletkel azьlьn amdьgaaştan corudup, kьlьr cyylderin xooraj kolektifterinin iştinge organizastap turguskaş, kajь kolektiften kandьq cyyl kьlьrьn tus tus plannap kьlgaş, onu 7 ajnьn 25-tin pettinde Prof. tep cevylelinge ekkep padьladьr.

2. Avgus 1-nin xynyn erttirer tugajьnda xoorajnьn nam, areve, profes, OKTE yyrleri, oon targalarь kьlьr cyylderin pottandьrьp, pottarь-pile kirzir polgaş poldunar cyylderin amdьgaaştan tustuzunda kьlьp corudar. Ol azьldь corudar komistarga en ekki kirzikcilerin eвileldep perin taqzьr.

3. Avgus 1-nin xynyn erttirerde, ystynde at kirgen organizastarnьn ol xynnyn peletkelinin tugajьnda amdьgaaştan corudar azьldarь:

1. Pottarьnьn tus-tus azьl alвan cerlerin lozun, tuktar-pile şimilrin 1936 c. 7 a. 31-de kezeekkinin 5 şakta tooskan turar uzurluq.

2. Kolektifter avgus pireege tabarьştьr, xamьk xana solunnarьn pyryn yndyrgen turar.

3. Avgus pirnin midingi polur satta şelde indirni OKTE tep вyrozundan şimiir.

4. Sattьn iştikki eske similgezin PCT-nin canьnda OKTE yyry şimiir.

5. Oon eske Kьzьl-xoorajnьn iştinde kluptarnь oon ergelekcileri şimider.

6. Avgus pirnin xynynyn cьskaalьn erttenginin 9 şakta tus-tus kolektifter Profes Tep cevylelinin klubunun canьnga saadabajьn cьqlьp keep cьskaalgan turarьn carlaar. Uk xynde cьskaal polgaş xynnyn programьn tuskaj xemceq toktaadьp, cajgь satka corudar tur.

Avgus pirni erttirer komistьn
sekreteri Pak-kek.

Kьzьl-xoorajga sport cььzь polur

Antiimperialistiq xynny tabarьştьr Kьzьl-xoorajga po cьldьn 8 ajnьn 1-2 xynnerinde Profes Tep cevylelinden ergelep xoorajnьn sport cььzьn corudar.

Myn sport cььzьnga kirer cyylder polza:

1. Xol pembyy—er, xereezen komandь.
2. Put pembyy.
3. Mege xyrezi.
4. Cadaq carьş.
5. Uzun, pedik cyve xalььr.
6. Paq kagar.
7. Granat oktaar.
8. Suqga eştir.
9. Poo polgaş ca-sogun adar.
10. Lenin kudumcuzunga cadaq-terge-pile carzьr.

Oon angь şьdьraa polgaş eske ojunnar.

Ortta tiileen polgaş en ekki cyylder kergysken kolektifter polgaş tus-tus kizilerni şannaar.

Po sport cььzьnga anьjaktar polgaş ьlangьja kyş-kulturcular polza, po xynde par turar cyylderiвisten angь pottarьnьn en leere yleger cizektiq cyylderin kergyzer talazь-pile idepkejliq kirziri koncuq cugula.

Xoorajnьn xol, put pembyynyn komandьlarьnьn ergeleerleri pottarьnьn komandьlarьn peletkendirer.

Sporttun janzь-pyry pelykteringe kirzirin kyzeerler kandьq cyyl cyвege kirzir polgaş kandьq cyyldy kergyzer tugajьnda podunun mestkomunga pyrytkedir, pir eвes mestkomu cok polza, Profes Tep cevylelinge pyrytkedir tur.

Mestkomnar polza, sporttun kandьq cyylderin peletkep algan polgaş kьmnar cyny kyyssedir tugajьnda cьskaap algan tanzьzьn 7 ajnьn 30 xynynden oraj eвes Profes Tep cevylelinge kiirer uzurluq.

Komistar: Xeвenmej, Bjakof.

Sportcular!

Avgus ajnьn pir caazьnga tyn xyn cok peletkengeş, ol xynge ekki erestьq kyş-kulturnu kergyzeeliner!

Pajьrlarga xarьь

TAR-nьn 15 cьl polganьnьn Uluq pajьrьn tabarьştьr kozuunnarnьn camdьk arattarь polgaş xamьk organizastarь meen adьmnь tamcьştьr, ьndьnda TAR-nьn pygy namьnga koncuq ьnak pajьr cedirgenin pajьrlap xyleep aldьm.

TAR-nьn 15 cьl polgan ojun tabarьştьr namga revolustuq pajьr cedirip, moon ьnaj azьl agьjnьn, kulturnun xyrezin moon arttьk corudar-pis, TAR-nьn tuskaj togunnaarьn erestiq kamgalaar-pis tep ol pajьr cedirgen eşter polgaş organizastar tangьraqlap pajьr cedirgenin koncuq eeryp keryp, ol tangьraan arat con cugaa cok kyyssedir poor tep naj tap olur-men.

Pottarь-pile kadь TAR-nьn 15 cьl polgan eeryşkylyq pajьrьn erttirzir teeş, meni Uluq-xem kozuununun Tus taq sumuzunun arattarь. Kьzьl-xoorajnьn „Yrezin" tep pelgymy kel tep turganьn koncuq eereeş, şeleen cok polgannьn xaraazь-pile parьp şьdaaanьmь koncuq xomudadьm.

Ol organizastarnьn calaanьn koncuq pajьrlaaş, podunarnьn xamьk azьlьnarnь moon songaar moon arttьk corudup, caacaa azьl agьj, kulturnun cedilişkinnerin cedip alьr poor-sler tep idegep, Slerge tapkьr pajьr cedirip olur-men eşter!

Slernin Toka.

Kьjgьrььвьstь kyyssettibis

Xaraal aldьn uurgajьnьn pygy azьlcьn, alвan xaakcьlarь 1936 cьlda eske aldьn uurgajlarьn margьldaaga kьjgьrgan-pis. Ol kьjgьrььвьsta pistin kol ajьtkan cyylyвys polza: TAR 15 cьl ojunda kizi sanьnda solunnuq polur-pis teen polzuвussa, azьlcьn, alвan xaakcьt 218 sannьq kizi 269 kezek cagьlgalьq-pis. Uk margьldaaga moon ьnaj ajьtkan cyylderi вisti paza po ьşkaş kyyssedir-pis.

Profes yyrynyn targazь LOPSAN.
„ „ Sekreteri TIBII

REDAKSЬDAN: Eske aldьn uurgajlarьnьn cerleri Xaraal aldьn uurgajьnьn kьjgьrььn kancaar kyyssetkenin solun tamcьştьr tarьj xarььlaza coguur.

TAR 15 cьl ojunga uktuştur solun cagьlgazьn cys xuu azьr kyyssetken Xaraal aldьn uurgajьnьn azьlcьn, alвan xaarlarьnga redaksьdan pajьr cedirer tur.

Mal ceml peletkeer tugajьnda cazak polgaş namnьn taandьrьlgazьn kyyssediil

Cazak polgaş namdan Mal-cer ministerinin azьlcьnnarьnьn paarьnga 1936 cьlda koncuq-la uluq soruigalarnь salьp turar.

Mal azьlьnьn produksuzun kedyrer polgaş cuttun ajььlь-pile temissezir podalga-pile Mal-cer ministeri cyq-le arattarnьn eregezinge 54.000 toon sigen peletkedir. Po sorulga kyyssettinerde karacangьs Mal-cer ministerinin polgaş Kyrynenin k/a skladьnьn azьlcьnnarь, kyrynenin po onza taandьrьlgazьnьn onza cugula xarььssalgalьq pajdalьn pilip alьr polza am kyyssettinip polur.

Maldьn xaldaвьrlьq aarьь-pile temissezir ajttьrьq paza-la koncuq cugula, maldьn aarььn paaş purungaar pilip alьr arga-pile onu paaş udur medeqlep xemceq alьr corик mal emcilerinin azьlcьnnarьnьn pir tugaar cugula sorulgazь. Arattarnьn malьnьn azaalga xandьrьlgazь kancaar-taa aa-cok ezyp turar polgaş am po yjede arattar malьn emneer tugajьnda xamnar polgaş ol janzьlьq eske idegeterni toobas apargan, ьncangas oontaj ьmь-pile mal emcilerinin azьlьnьn xarььssa gazь ulam na ulgadьp turar.

Pister po xyn arattarnьn azьlagьj talazь-pile negeldezin cogur ejynde xandьrьp perip turarpis tep xarььssalgalьь-pile xarьlap şьdaвas-pis. Ьncangaş moon tajlьmь-pile pister camdьkta olpo sorulgalarьвьstь kyyssedip şьdaвajьn paar cyyideriвis par. Ьndьqnьn teleede, eş Cyrmit-tazьnьn adь-pile turguskan ylegerliq stanzьga, uk podunun paarьnda salgan sorulgalarьn kyyssedir tugajьnda koncuq xyndylyq-taa polgaş xarььssalgalьq cyktelge tyzyp turar tur. Paza Mal-cer ministeri ol azьldьn tugajьnda xamьk pygy tuzanь peer uzurluq.

Kancangaş teerge, arattarnьn azьl-agьjьn ekki eerenip alьrga coguur ejynde cugula tuzanь peerinin karacangьs şьn oruu ol polur.

Pistin paarьвьsta salgan sorulganь kyyssedirde karacangьs pottarьвьstьn idepkej вis polgaş xarььssalgaвьstь eryletkeş, am kyyssedip polur-pis.

Pister mьndьq janzьlьq xarььssalgelьq azьldaar polzuвussa, TAR 20 cьl ojunda maldьn pazьn 2 saja cedir estyer teen 8 tugaar Uluq xuraldьn şiipirin azьr kyyssedip şьdaar-pis tep revolustuq cazak, namga tьn adьp polur-pis.

I. A. Bogocarof.

Uluq-xemde profes azьlь

Uluq-xem kozuununda profestin azьl corudulgazь, erttem kultur, eleen cedilgeliq sajzьrap turar, cyl teerge, kyş azьldьn curumun pьzьq kamgalap, onu tolgandьr massa connun kulturunun negeldezin kandьrьp turar, 1935 cьlda 20 kattap xana solunu yndyrgen, 1936 cьldьn 7 ajnьn 1-ge cedir şii—11, xana solunun 9 kattap yndyrgen.

1935 cьldьn 10 ajdan peer xьldьq xeqzym eвileldep turguskan-pis. Paza pir pelgymy turguzup algaş anaa 56 kizini maj ajga cedir 20 kattap kicceeldetken-pis. 1936 cьldьn solunun 71 kizi cagaan. Profes kezigynneri 100% pizik pilir.

Moon songaar moon-taa arttьk caa-caa uluq cedilgeni cedip alьr-pis. Profes teleezi Tugancь.

TAR 15 сы polgan ojunda respubliktың 3 tugaar jarmarkazының ertken tyңneli

Po сыын sook suq yjer poop jarmarka peletkelinge perge cyylder таварыşкыlaan. Songaarttan paraan sөөrttyr oruk jarmarka polurunun murnunda cyq-le 10 xyn artkan turda azыttыngan polgaş camdык organizastar ekki ebes peletkengen polza-taa, ertken 2 tugaar jarmarkaga tөmejleerge, po 3 tugaar jarmarkanын peletkel, ebileli arttык ekki, cyzyn-paazын paraannar murnundaazындан xөj polgan. Jarmarkanын paraan saarыlgazынын tyny 461.348 akşa cetken polgaş ertken сыda polgan 2 tugaar jarmarkadan 20,25% aşkan.

Sadыq organizastarынын xөj nuruuzu ertken jarmarkalarga cizeqleerge, sadыынын saarыlgazын ulgattыrgan polza, camdык organizastar plannap algan saarыlgazын cedirbeen, cizeeleerge, kyr. kөdee azыl-agыj skladы, kyr. spirt ceri, Mal-cer ministerinin ceri, kyrekonomnar. Cyge ындыq polganыl teerge, po ajыtkan organizastarnын sadar paraanы par turbu-ce, jarmarkaga peletkengeni sula, coguur planын kyyssedirin ekki oraldaşpaan.

XOORXE-nin sadыp alыşkын azыlы 4182 akşa cetken, murnundaazындан ebeeş tur. Oon сыdagaanы polza, po сыын kyrekonomnar polgaş kolxostar mөөnypile jarmarka yjezinde mal satpaan polgaş ertken kыzын cut таварыşkaş, maldын semirilgezi pagaj, ынcaş ырak-uzak cerge arattar malын syryp coruuru perge, paza syt cemizi ebeeş polgan töleede, maldын cemi sarcaq, өske-taa сувени elbek ekkep şыdaaan. Ындыq polza-taa, ancы arattar sыын-mыjыzы, oon-taa өske сувени ekkep satkan.

Us-tыbыş ebileli cangыs-taa сувe sadыp albaan, po azыlga sagыş salganы sula polgan.

Тыва төр koop, Malcermin, Us-tыbыş ebileli polgaş Taq kildizinin turguskan telgelgezi koncuq caraş sonuurgancыq ertken. Cyl teerge, cazak kezigynneri, SSRE den kelgen aalcылar, kozuunnardan kelgen töleeler polgaş өske xөj condan myn telgelgenin sanal tepteringe koncuq sonuurgancыq ekki tur tep pizip turgannar.

Jarmarkaga kelgen connun niitti sanы ertken сыdaazындан ebeeş polgan. Olarnын sadыp algan paraanы xөj polgaş paraan saarыlgazы murnunda сыdarda polgan 1-2 tugaar jarmarkalardan elbek xөj poop ertken.

Us-tыbыş ebileli tus cerge кыlgan Тыванын yndezinnin xereqlel et-sebin eleen xөj satkan. Cizee: ylgyyr, orun ыjazы, pelen өq, aptыra polgaş өske-taa. Xөj niittinin cemnenişkinin po сыын murnundaazындан arttык ekki xandырgan, nasional stolovaj polgaş XOORXE-nin stolovaj arынga xөj connu cem-pile xandырып şыdap turgan.

3 TUGAAR JARMARKAGA KELGEN CONNUN SANЫ:

XYNNERI	Iyyl 7-de	8-te	9-ta	10-da	11-de	12-de	13-te	14-te	15-te	Şuptu
1. Kelgen kizi	6200	5300	4137	3847	1120	1345	237	113	87	22386
2. Сувe sөөrttyp satkan tergeliq aattar sanы	210	285	173	57	18	23	5	2	4	777

Jarmarkom.

1936 сыдың 7 ajның 6-dan 15-ke cedir TAR-ның Kызы-xoorajынda polgan Respubliktың 3 tugaar jarmarkazының saarыlgazын tyңneen curagaj sanı

Tus-tus sadыq cerlerinin sadыынын saarыlgazын moon adaanga kөrgyzerge polza: (akşa-pile)

Organizastar adы	7 aj 6-da Jarmark.	7 aj 6-da Xooraj	7 aj 7-de Jarmark.	7 aj 7-de Xooraj	7 aj 8-te Jarmark.	7 aj 8-te Xooraj	7 aj 9-ta Jarmark.	7 aj 9-ta Xooraj	7 aj 10-da Jarmark.	7 aj 10-da Xooraj	7 aj 11-de Jarmark.	7 aj 11-de Xooraj	7 aj 12-de Jarmark.	7 aj 12-de Xooraj	7 aj 13-te Jarmark.	7 aj 13-te Xooraj	7 aj 14-te Jarmark.	7 aj 14-te Xooraj	7 aj 15-te Jarmark.	7 aj 15-te Xooraj	Şuptuzu Jarmark.	Şuptuzu Xooraj	Po kattыşkaş şuptuzu
1. XOORXE	—	—	42688-00	—	69723-00	—	43174-00	15854-20	37469-00	1236-05	23436-00	14262-01	21032-00	—	9507-00	24211-66	17071-00	8777-93	3503-15	13256-00	26763-15	77597-85	345201-00
2. Us-tыbыş ebileli	5000-00	—	6371-00	—	6375-00	—	4954-00	—	4247-00	—	1901-00	—	1100-00	—	1848-00	—	558-00	—	1750-00	—	34104-00	—	34104-00
a) „Maj 1" tep artel . . .	600-00	717-00	1841-00	654-00	1011-00	892-00	1000-00	1106-00	800-00	556-00	650-00	11.31-00	450-00	771-00	250-00	770-00	180-00	770-00	55-00	634-00	6837-00	8001-00	14838-00
в) „Yrezin" „ „ . . .	—	—	3060-00	—	1150-00	—	400-00	—	150-00	—	150-00	—	250-00	—	65-00	—	27-00	—	3569-00	—	8821-00	—	8821-00
c) Macsык-ooldun sadы . .	—	—	711-00	—	1060-00	—	500-00	—	202-00	—	400-00	—	135-00	—	102-00	—	264-00	—	107-00	—	3481-00	—	3481-00
d) „Kontiter" tep artel . .	—	—	70-00	—	130-00	100-00	80-00	90-00	70-00	40-00	60-00	40-00	10-00	70-00	15-00	40-00	150-00	—	—	20-00	585-00	400-00	985-00
e) „Kolnasc" „ „ . . .	—	—	700-00	—	663-00	—	390-00	—	334-00	—	340-00	—	397-00	—	236-00	—	189-00	—	56-00	—	3249-00	—	3249-00
f) „Ojdup" „ „ . . .	758-00	—	379-00	—	—	—	280-00	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1473-00	—	1473-00
g) Sewlaanы cadыr sadы	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2071-00	—	2071-00	2071-00
UTE kattыşkaş . . .	6358-00	717-00	13132-00	654-00	10389-00	992-00	7604-00	1196-00	5803-00	596-00	3501-00	1171-00	2342-00	841-00	2516-00	810-00	1368-00	770-00	5537-00	2725-00	585-00	10472-00	69022-00
3. Sov. xamaat. kom. . . .	—	—	145-00	—	318-00	—	162-00	—	85-00	—	63-00	—	68-00	—	14-00	—	60-00	—	—	6000-00	915-00	6000-00	6915-00
4. Malcermin	—	—	366-00	—	129-00	—	161-00	—	54-00	—	50-00	—	1480-00	—	48-00	—	—	—	—	—	2288-00	—	2288-00
5. Kyrspirt	—	—	300-00	—	710-00	—	300-00	—	270-00	—	160-00	—	210-00	—	210-00	—	145-00	—	70-00	3500-00	2375-00	3500-00	5875-00
6. Aptek	—	—	240-00	—	488-00	—	437-00	—	166-00	—	219-00	—	70-00	—	80-00	—	60-00	—	17-00	—	1777-00	—	1777-00
7. Kara-pazын cerl	—	—	2427-00	—	1905-00	—	1032-00	—	850-00	—	536-00	—	188-00	—	80-00	—	154-00	—	20-00	—	7192-00	—	7192-00
8. Kyr. k.-a. sklat	—	—	147-00	—	850-00	—	638-00	—	210-00	—	232-00	—	30-00	—	180-00	—	86-00	—	54-00	—	4427-00	—	4427-00
9. Aba uruq kamgalal . . .	—	—	2427-00	—	50-00	—	50-00	—	50-00	—	50-00	—	50-00	—	—	—	—	—	—	—	300-00	—	300-00
Po kattыşkaş	—	—	4675-00	—	4450-00	—	3780-00	—	1685-00	—	1310-00	—	2096-00	—	612-00	—	505-00	—	161-00	9500-00	9274-00	9500-00	28774-00
10. Xuu sadыq	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4288-00	—	4288-00	—	4288-00
11. Arattarnы satkan cyyly . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5584-00	—	5584-00	—	5584-00
12. Xolxostar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4297-00	—	4297-00	—	4297-00
Şuptu kattыşkaş . . .	6358-00	717-00	6358-00	654-00	10389-00	992-00	54558-00	17050-20	44957-00	1832-05	18247-00	15433-01	25470-00	841-00	12635-00	25021-66	18944-00	9547-93	23370-15	25481-00	359596-15	97569-85	457166-00
13. Sadыp albыşkын	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4182-00	—	4182-00	—	4182-00
3 tug. jarmarkanы saarыlgazы polganы sadыp albыşkыны .	6358-00	717-00	60495-00	654-00	84562-00	992-00	54558-00	17050-20	44957-00	1832-05	18247-00	15433-01	25470-00	841-00	12635-00	25021-66	18944-00	9547-93	27552-15	25481-00	363778-15	97569-85	461348-00
34 c. polgan 1 tug. jarmarka . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	395251-00
35 c. polgan 2 tug. jarmarka . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	383653-00

Jarmarkanын telgelgezin 13.701 kizi kөrgen

Respubliktын 3 tugaar jarmarkazынын telgelegzinge kelgen connun sanы (erttenginin 11 şaktan kezeekkinin 7 şakka cedir)

7 ajnын 7-de	4223 kizi
7 ajnын 8-te —	3279 „
7 ajnын 9-ta —	4410 „
7 ajnын 10-da—	700 „
7 ajnын 11-de—	400 „
7 ajnын 12-de—	320 „
7 ajnын 13-te —	283 „
7 ajnын 14-te —	116 „
7 ajnын 15-te —	70 „
	13.701

TAR 15 сы ojunda Profes төр сөвyleli ekki azыldaan kolektifterni polgaş idepkejliq azыlсылarnы şaңnaan

TAR Profes Ebilelderi, Тыва arat respubliktin 15 сы polgan Uluq pajыrынga таварыştыr, podunun turup kelgeninden peer cedip algan cediişkinnerin tynnep kөrвy-şaan, oon iştinde en teere ekki azыldaan, azыl-agыj, pydyrylge cerlerinde prof. yyrlerin polgaş podunun şugumunda azыldap turar azыlсын alban xaaksыttarnы tus-tuzunda şannagыlaan.

I. Tuk-pile:

1. Transport kolektivi, sөөrttylge planын azыr kyyssetken polgaş ылangыja ertken kыzын cutka udur mal cemi sөөrttyryngе erestiq azыldaan, paza po cazын tarыlganын yrezinin respublikke, coldak xuussaa iştinde cediişkinniq sөөrttyp pergen polgaş kolektiftin iştinge kultur massalыq, sport azыlын ekki corutkanынga, Trantportta prof. kolektivin—kыzыl tuk-pile şannaan.

2. Xaraal aldын uurgajынын kolektivi, 1935 сыda arыq aldын tыbar planын toldur kyyssetken polgaş 36 сыdын 1 ajdan egeleeş VI ajnын 1-ge cedir 5 aj iştinde planын 121,7% kyyssetken. Kyş-azыldын iştikki curumun pыzыtpы-şaan, massalыq, xөj niittiliq azыldarын şынarlыq corutkanынga—kыzыl tuk-pile şannaan.

3. Koptu aldын uurgajынын kolektivi, 1936 c. 1 ajdan egeleeş VI ajnын 1-ge cedir arыq aldын tыbar planын 164,4% kyyssedip albы-şaan, pottarынын ekki turazы-pile pir uluq kluptun kol turguzuq materialdarын kыlып alganынga paza—kыzыl tuk-pile şannal pergen.

4. Cөөn-xemcik kozuununda profes organizazы en ekki ylegerliq azыldap turar polgaş ылangыja kultur massalыq ojun şiini paza sport azыlын ekki organizastap, prof. ebilelderinin xөj niittiliq azыldarын massa-ce cookşuladыr tugajынda surttaal azыlын cediişkinniq corutkanынga—kыzыl tukpile şannaan.

II. Sport xerekseli polgaş өske-pile:

1. Kyrtipograf kolektivi, pydyrylgenin san-xөө planын azыr kyyssedip, paza yndezin kaadырlarnы peletkep, parlalganын texniinge tepşidip, pыzыktыrar azыldы ekki corutkan polgaş uran cogaal, ojun şii, sport azыldarын ylegerliq corudup turarынga—11 kizi keder put pөmbyynyn edii, pir pөmbyy-pile paza kol-pile ojnaar pir pөmbykty cetkizi-pile kadы şannaan.

2. Elegeste „Toka" kyrekonomunun kolektivi, 36 сыdын caskы tarыlga azыlынын planын azыr kyyssetken polgaş tarыlganы ebeeş xuussaa iştinde tarыp tooskan, kyş azыdын curumunun tugajынda tanыdыlalыq azыlын ekki corutkanынga—taraa tarыp turar, өqpyleliq, kizilerliq, cernin pajdalын curaan uluq curuk-pile şannaan.

III. Aşka pile:

1. PTC-nin sekreteri eş Arapcaa, podunun azыlынын arga texniinge mergezip өөrengen polgaş pыzыq kaadыr poop tepşip, onaaşkan azыl albanын şыны-pile kyyssedip turarын parыmdalaaş 150 aşka-pile şannaan.

2. Emi aldын uurgajынын azыlсынnar komitedinin targazы eş Nazын, podunun onaaşkan azыlын, ol cer curttun pajdalынga taarыştыr corudup, oon organizas massalыq şынarын kөdyryp, ekki azыldap turarын kөrgeş ajda alыr şalыны-pile (123 aşka-pile) sannaan.

3. Uluq-xem kozuunununun prof. töleezi Eş Tugancы, ol azыlынын arga texniinge ekki өөrengen polgaş ol kozuunnun azыl-agыjынga podu-pile kirzip azыldap turar, oon-pile kadы solun azыlынga kirzip, podunun кыlgan azыldarын solunga yrgylcy ileredip, ekki ylegerliq azыldap turarын kөrgeş 100 aşka-pile şannaan PTC-de **Momuuzaj.**

Kızıl-xoorajnıń oruun sajzıradır tugajında xooraj cagırgazınıń

Tuzaalı № 1

(1936 c. 7 a. 20 x.

Moon-pile Kızıl-xoorajnın curttakcı conunga xooraj iştinde xamaarzır xamık-la yletpyr pydyrylgeliq azıl-agıj organizastarınga polgaş alban cerleringe Kızıl-xoorajnın Lenin kudumcuzunun cazaqlıq oruun polgaş xooraj canının caa kılıp turar oruun kamgalaar polgaş septep turar tugajın tınnatrı-şaan, xooraj cagırgazınıń tuzaarı polza:

§ 1.

Lenin kudumcuzunun cazaqlıq oruun cadaq kizi kılaştaar ceri-pile kattaj 7 xonuk iştinde 2-den eveeş eves sugarıp turarın Xoorajnın komunal kildizinge taqzır.

§ 2.

Lenin kndumcuzunun caa kılıp tooskan cazaqlıq oruun am-taa kadırar töleede, po cıldın 7 ajnın 20-nin xynynden egeleeş, 9 ajnın 1-ge cedir 40 xonukta myn oruk-pile malmagan polgaş aattıq, tergeliq coruurun xoruur. Po tugajında Lenin kudumcuzunga şaqdaa turguzarın xoorajnın şaqdaa ceringe taqzır.

§ 3.

Lenin kudumcuzunda turar xaragannı 7 xonuk iştinde 2-den eveeş eves sugarar polgaş onu texnik talazı-pile kööryn, paza ıjaş tarıır cerlerni kazaalap alırın polgaş tarıır polza coguur ıjaştı po cıldın 10 ajnın 15-te 100% tarıp tooskan turarın—kattaj-xaara Xoorajnın komunal kildizinge taqzır.

§ 4.

Am yjede köryp turarga, aar, ciik cıccaannarnı xooraj kumdumcu iştinge öj xemceel, curum tyrym cok mannadıp turar polgaş oruktun aaj. tedirin pilves suq corgulaar colaaccılar kajı xöj. Moon songaar po cazıl cok coruktu top-toraan cok kılırın Sovtıtransporttun paaştaar ceringe polgaş öske-taa afto-cıccaannıq alban cerleringe tınnadır tur.

§ 5.

Lenin kudumcuzunun polgaş xooraj iştinin oruun arıqşever turguzar polgaş picce septelgezin yrgylcy kılıp turar töleede, tuskaj kizi turguzarın xoorajnın komunal kildizinge taqzır tur.

§ 6.

Moon songaar arat tymennin kulturluq amıdıralın parımdalaaş, Kızıl-xoorajnı tolgandır 15 kilomedir cernin iştinden kandıq-taa uluq-picce öl ıjaş kespes tep Cazak cerinden moon murnnnda ajttışkın yngen turvu-ce, ol ajttıışkın amdıgaa cedir xerek kırınga ekki pottanmajın turar. Cizeeleerge, kım pir kiziler kajı turalıq cerinden kespes tep xorup kaan öl caş ıjaştır yreer, sıgar, kezer, mal-maganın paqlaar polgaş oon-taa öske cyylderni kılıp turar. Uzuru mındıq töleede, Kızıl-xoorajnın iştin, taştın 7 xonuk iştinde 2 udaa xınap ergip köryp turarın xooraj şaqdaazınga taqzır.

§ 7.

Kızıl-xoorajnın curttakcı arat conunun polgaş azılcın, alban xaakcılarının kulturluq amıdıralı xyn pyryde özyp turar töleede, moon songaar xoorajnın arıqşever pajdalın ulam sajzıradır tugajında xoorajnın arvannar cagırgalarınga polgaş xooraj iştinde xamaarzır xamık-la azıl-agıj, yletpyr pydyrylge cerleri paza alban cerleri erestiq xemceq corudarın tınnadır tur.

§ 8.

Lenin kudumcuzunun cazaqlıq oruunun iji talazı-pile cadaq ulus coruur turvu-ce, camdık kiziler aattıq, tergeliq, cadaq-telgeliq suq corgulaar cyylder eleen xöj köstyp turar tur. Moon songaar cadaq ulus coruur oruk-pile aattıq, tergeliq, cadaq-tergeliq kiziler corup polbas.

§ 9.

Po tuzaal carlaldı köre tura xooraj kudumcuzunun curumun yreer, xoruqluq ıjaş cyyldy kezer, yreer polgaş cer-le po tuzaaldı toobastarnı, cazıl coktarnı şaqdaanın cagırga curumun jozugaar 5-ten 50 akşa cedir şiidip turarın paza po tuzaaldı xınap turarın xoorajnın şaqdaazınga taqzır tur.

Kızıl-xooraj cagırgazınıń targazı [illegible]
Sekreter ornu SA[illegible]

Indıq yrdyncek kezigynny coor poor

Cöön-xemcik kozuununun Kızıl-taq sumuzunda namnıń 17 tugaar yyrynyn kezigyny Tavaa teerzi, aragalap algaş arban targaların calcıır, arattarnı korgudup syrttedir polgaş pir köörge, Caa-xöldyn uzunda, paazında xap, ulus-pile aas-tıl, algış kırış, şoşsodaa yndyryp coruur.

Mındaa caa tus sumuga kizi, maldın tanzı-pyrytkelin erttirip turda, pir munar aattan perip körem teerge, aadın pervejin, xarın arnı-paazı kıza pergen xoradap turgan. Oon soonda yyr targazı Tungar ajttırarga, cap-caa algan namnıń bilet-piziin Tungarnın xojun-ce oktapkaş, „po cyvenerni alınar, kezigynge turvas-men" teeş, biledin oktapkaş, Ooruqnu ery alzı xarak-kulak cok sidirtle teen.

Po polza, nam kezigynynyn ekki ylegeri-pe?—cok, koncuq paak pajdal tur. Namnın biledin xyndylebes, ınaj peer oktap, namdan ynejin tep turar yrdyncekpejni kancaar poor, namnın xyreeleninden toraan sıvırza coguur eves-pe. Taştıq-tej.

TTK-nıń kolektivi TAR 15 cıl ojun tabarıştır eń idepkejliq azıldakcıların şannaan

TAR-15 cıl polgan töögylyq pajırnın ojun tabarıştır Tıvanın töp koperativi, podunun töp cerde turar azılcınnarının arazında en teere tıva polgaş xamaattı azılcınnarnı şannaanın moon adaanga kergyzerge:

1. Mikutskijni 500 akşa podu-pile.
2. Terkuloftu. 300 akşa podu-pile.
3. Nasıbroftu 300 akşa podu-pile.
4. Cepotarıjoftu 200 akşa podu-pile.
5. Pestrekoftu 250 akşanın paraanı-pile şannaan.
6. Xer. Lopsanmaanı 150 akşa-pile Cederge xalas tıştandırar.
7. Sorokinni 150 akşa-pile Cederge xalas tıştandırar.
8. Bejkovanı A. 150 akşa-pile Cederge xalas tıştandırar
9. Dejdejkinni M. 117 akşanın paraanı-pile şannaan.
10. Sevrujkoftu V. I. 100 akşanın paraanı-pile şannaan.
11. Kamanı 99 akşanın paraanı-pile şannaan.
12. Svatikoftu F. V. 90 akşanın paraanı-pile şannaan
13. Petiroftu A. 90 akşanın paraanı-pile şannaan.
14. Moxoftu M. I. 81 akşanın paraanı-pile şannaan.
15. Barisoftu G. 81 akşanın paraanı-pile şannaan.
16. Grydinni G. 81 akşanın paraanı-pile şannaan.
17. Sevastıjanoftu K. 81 akşanın paraanı-pile şannaan.
18. Syyr-ooldu 70 akşanın paraanı-pile şannaan.
19. Parjınmaanı 50 akşanın paraanı-pile şannaan.
20. Andreefti I. 25 akşanın paraanı-pile şannaan.

Ystynde 20 kizini şannaan paraan polgas akşanın tyny kattışkaş 2949 akşa polgan.

Po eşter moon songaar azılın ulam-na ekki azıldap, kooptun et-ekonomın ulam-na kamgalap, öske eş öörynge yrgylcy le yleg rin kergyzeri cug la tur.

Myn şannal soonda, TAR 15 cıl polgan ojun tabarıştır kelgen Sovettin arttisterin calap kelgeş, alban xaakcıt, azılcınar paza Uluq pajırga kelgen töleleribiske olarnın koncuq solun, erestiq ekki ylegeriq ojunnarın, klubuska yndyryp kergystyvys.

TTK paaştaar cerinin sekreteri **Tolbaakkaj**.

Teere malcılar

Cöön-xemcik kozuununun Tebe-xaja sumuzunda po cıldın 6 ajnın 20-ge cedir malın teere östyrgen arattarnı manaa ileredirge polza:

№ №	Teere malcılarnın attarı	Arban № №	35 c. paaş sanı	36 c. paaş sanı	Ösken xuuzu
1	Purzuna	5	133	150	11,20 %
2	Oruspaj	4	43	60	14,00 %
3	Sarıq-ool	8	43	65	15,13 „
4	Jem şıırap	10	90	121	13,44 „
5	Kyderek	8	69	117	17,00 „
6	Şanmak	3	38	67	17,60 „

Po ystynde adı yngen eşter polza, mal azılı teeş, şaq yrgylcyde oon kazaa xoraazın, sigen-sirbidin xöj-xöjy-pile peletkep alırından teere malcılar poop turar tur.

Öske sonnap turar malcın con, teere malcılarga cedip alır soruiganı salır uzurluq. **Tokkur-ool.**

Kezigyn Coldak-şaqzınıń azılı ekki

Cöön-xemcik kozuununun Xorum-taq sumuzunun Kooş terekte ARN-nın 13 tugaar yyrynyn kezigyny Coldak-şaqzı polza, xamık azıl-agıjın kımdan-taa arttık sajzıradıp turar. 35 cılda 4 ga taraa taraan polza, po 36 cılda 7 ga azıq parık 8 ga xireni tarean. Cangıs cıl iştinde tarılgazın pir kattap östyrgen. Pir eves con pygyde ol xireni tarıır polza, taraaga rajıır tur.

Azıl-agıjının xerekselin ap köörge: andazın 1, iliir 1, şanak 3, terge 3, syt maşinazı 1, taaranır maşina 1, suq xemezi 2 Kys polurga-la po xemeleripile Xemcik suun palıstaaş iji cys azıq akşanı ında-la tıp alır. Cyve sugar polgaş olurar pazının 2.

Kazaa-xoraazın köörge: ödeenin taştında yş uluq xerim kazaalıq. Oon ınaj kıştaanın kıdının tolgandır paza xerimnep algan 35 cılda 75 paaş turgan malından öqlengen oqlunga carıp pergen polza-taa, am 70 paaş par. Sigen kezer ceri 1 ga, am po cılın 1000 puut cedir kezermen tep olurar.

Oon ınaj po castan peer Parın, Cöön-xemcik kozuunnarının arazında maşina mannaar oruktu aştap, ol tugajında tuskaj xeree carıp algan azıldap turar.

Öske nam kezigynneri eş Şaqzı ışkaş idepkejliq azıldaş, arattarga ekki yleger cizekti kergyzer coruk cugula.

Arban targazı K. NORBU.

Tırttık-paaştıq ynerden cajlabas!

Cöön-xemcik kozuununun Xajırakkan sumuzunun Pora-xölde 7 tugaar arban nam kezigyny Tırttık-paaştıq teerzi, erken 35 cılda ezirik yrgylcy uluska calcıp turgaş, söölynde kozuunga nam komizınga parıp ajttırttıp, namdan yndyrttyrynge cedip turgaş, po puruumnu piindim, am cerle mındıq coruk kılbas-men tep tangıraqlap algaş, kezigynden ynmejin, ızırttınıp kalgan kizi cyve.

Am köörge, po cıldın 7 ajnın 7 xynynde myn sumunun arat conu Pora-xölge TAR 15 cıl ojun pajırlap erttirip turda eş Kozuunmajga ezirik calcıp, tynxyn cok ederip keep tur. Ancap turgaş oon edip cugaalaanı polza: „pedik cerden xarap turgaş, po Pora-xöl uluzunun ystynge cer-le yryp şıdaar men" teer xirezi-pile culcurup turgan tur. Paza Adabastajnı „sigen, taraan ceri cok kizi-sen, am seni respublik iştinge turguspas cyve" tep köskep-xörektep turgan tur.

Eş Tırttık-paaştıq enir cılgızın eep xödeldirip corup olur. Erttezi-pile ede tolgabaa-ce paza paazı ettendi-le.

Eş Tırttık-paaştıq! Sen enir cılın mındıq cyve kılbas-men tep namga tangıraan pergeninkaj? Am kancap turarın ol aşşak? Podanıp körem?

Tırttık-paaştıqnın namdan yneri am cer-le cajlaş cok eves-pel. **Ulup-pilir.**

Mal azılınga ylegerliq xereezenner

Cöön-xemcik kozuununun Xajırakkan sumuzunun Pora-xö de 7 tugaar arbannın xamaattıarı xereezen Coduu, Nemcyr olar polza, mal azılınga, ılangıja caş mal azıraarınga pottuq ylegerni kergyzyp turarlar. Kızın mal azıraarınga peletkel cem poidurup, caj şaqda işken şajının şaarın kurgadıp cadıp şıqaar polgaş taraazının tygyn yrgylcy şıqzap turarlar.

Ilangıja eş Coduu polza, maldın caş tölyn cazı-pile cemge öeredir polgaş caj şaqda iziq xynge kergyspes. 5 caş pızaazın ertten koncuq ertte oottargaş, cogum xyndys iziqde öage paqlaaş, sigen cirttir, oon kezee seriinde ijezi-pile kadı oottarar — şak mındıq ylegerliq azıldap turar. Oon 10 azıq xarlıq Pilzikpaa tep uruu xoj kadargan xynynde cer-le xalas corbas, 5 pızaazının ciir sigenin culup coruur. Ijezinin surgaalın pyryn ederip turar tur.

Curttun ploner uruqları Pilzikpaadan yleger alır polgaş xöj tymen xereezenner Coduu, Nemcyr kadaj suqlardan yleger ap mındıq argalıq azıldarnı caj şaqda corudarı cugula tur.

Kozuunmaj.

Ejliq-xemde nam yyrlerinin azılı

Uluq-xem kozuununun Ejliqxem sumuzunun Kızıl-taqda 14 tugaar nam yyrynyn 36 öregeliq kezigynnerinin mal, taraa azılının özyldezin manaa kergyzerge:

	1935 cılda	1936 cılda	eskeni
Malının paazı	1285	1471	186
Taraazının gazı	40	61	21
Solun cagılgazı	14	48	34

Moon ap köörge, myn yyrnyn kezigynnerinin azıl-agıj, kultur xereqleli özyp turarın cugaalap tur. Aratkor **T. Kök.**

* * *

Uluq-xem kozuununun Ejliqxem sumuzunun Kara-pulunda 15 tugaar nam yyrynyn kezigynnerinin azılın cizek sannar-pile manaa kergyzerge polza:

	1935 cılda	1936 cılda
Malının paazı . .	3140	3526
Tarılgazının gaazı .	73 ¹/₄	160 ³/₄
Solun cagaanı . . .	19	70

Oon angıda OKTE kezigyny—36 kizi, RTO kezigyny—14 kizi.

1935 cılda kesken sigeni 58 ga, am kezer tep turarı 68 ga.

Yyrnyn kezigynnerinde pizik pilbester 1935 cılda 33 turgan polza, am 16 kizi pilbes. Po 16 kizini 1936 37 cıldarda öeredip ap şıdaar-pis.

Moon sangaar cediişkinin kırınga cediişkin cedip alırın oraldazıp tur-pis.

Nam yyrynyn
targazı Camzırın.
Aratkor T. Kök.

Sadıp alışkınga kirziili

Cöön-xemcik kozuununun Tebe-xaja sumuzunun targazı eş Paldan, paza oon kezigyny Tokpakool suqlar, yleger stanzıda kooptun majgın sadınından, po cıldın 6 ajnın 16-da tyr kadı sadıp alışkınga kirziri-pile paraan ap algaş, ol toraan aal öregelerge surttaal azılın salıp coraaş 5 le xonuk iştinde 14 xoj, eşky, 1 poldurga, 2 şarı kattışkaş 17 paaş maldı sadıqlaj-şaap algaş, myn majgınga tuzaap perdiler.

Po ışkaş pajdal-pile arat con kooptun sadıp alışkınının planın toldurarınga erestiq kirziiliner.

Tokkur-ool.

Xorum-taq sumuzunga TAR-nың 15 сы ojun pajырlap erttirgeni

Cөөn-xemcik kozuunununn Xorum-taq sumuzunun arat conu TAR-nын onza 15 сы ojun ekkizi-pile erttirgen.

Cyl teerge, 7 ajnын 7-nin xynynde 600 azыq kizi сыqlыp сыskaalgan polgaş anaa najыr-naadыmын paza kылgan, najырga xereqlep сыыp algan aaş-cemi polza: 121 kezek pыştak, 3 puut kadык, 16 puut araga, 12 puut xымыs polgan.

Myn xynde aat, mөge salgan polgaş teerelerin şannaan, oon ынaj sumunun iştinde malын en teere өstyrgen teeş, 3 kizini şannaan, oon iştinde xereezeen Okkanak tep kadajnы onzalap şannaan.

1936 сылda taraazын ertte polgaş xөjny taraan teeş Pagar-ool, Coldak şaqzы suqlarnы polgaş 1935 сылda mal cemin xөjny peletkeen teeş 2 kizini paza şannaan.

Myn pajырga ырlaan-xөmejleen 4 kizini şannaan.

Myn сыskaal polgaş najырlaldы koncuq curumnuq ettirdiвis.

Nam yyrynyn targazы
KEŻIKPEN.
Sumu sekreteri O. TORŻU.

Şekpeerde № 6 arbannың malының өzyldezi

Parыын-xemcik kozuununun Şekpeer sumuzunun 6 tugaar arbannын arattarынын malынын өzyyşkynyn manaa kөrgyzerge:

Maldar adы	35 c.	36 c.	өskeni
1. сылgы malы . .	93	109	16
2. inek malы . .	230	235	5
3. xoj malы . . .	989	1045	56
4. өşky malы . .	597	681	84
Kattыşkaş . .	1909	2070	161

Po polza, tus arbannын arattarынын mal өstyrer talazы-pile idepkejliq azыld anы-pile cediişkinni algan tur.

Moon songaar moon arttык idepkejliq azыldaarын idegedim.
SAQDЫ.

Oruk-ciriiвisti amtaa aştaalы

Cөөn-xemcik kozuununun Tebe-xaja sumuzunun targazы eş Paldan, oon kezigynneri Targыtpaj, Tokpak-ool suqlar paaştaaş 20 azыq kizi „Cyrmit-tazы" tep attыq yleger stanzыzындan Cadaanaga cedir argыzar oruktu maşinaga saat cok кылdыr aştaarы pile cugaalazыp сыqlыp algaş, po сылdын 6 ajnын 21-den egelep aştaaş 27-ge cedir 60 kulaş turttuq oruktu aştap toostular.

Po cyny ajttыp tur teerge, cazak, namdan oruk-ciriinerni pottarынarnын ekki turanar-pile aştap arыqlap alынar tep ajыtkanын xyleep algaş, xerek кыrынda karakka kөzyidyr kyyssedip turarы ol tur. Tokkur-ool.

Şeer malda kodur aarыq telgerep tur

Cөөn-xemcik kozuununun Kызыl-taq sumuzunda po сылdын 6-7 ajlar yjezinde şeer malda kodur aarыq telgerep turar. Cizeeleerge, Ak-xemde curttap turar aaldarынын xoj malынda kodur aarыq таvarыşkan turar, camdык aaldar aarыq eвes maldarын kodur maldan paşkalaar arga xemceqlerni ap corutpajын turarыpile uk kodur ulam-na kalвarыp turar.

Ol kodurnun xaldaвыrы karacangыs Ak-xemde eвes, Caa-xөlde paza keep teep turar. Po tugajынda kөdee sumularda mal emcizinin өleeleri surttaal azыlын eq-өregce cedir corutpajын turar tur.

Pir eвes am yjede ol kodurpile eres temissel corutpas polza, cajnын iziq yjezinde maldы palыq-pыşkыны ulam ulgadыr polgaş өske kadык maldar-ce сыşpынar coruu kөвydeer appaar.

Po kodur aarыq telgerep turar sumular-ce kozuunnun mal emcizinin cerinden tarыj arga-xemceq ap corudarын tынnadыp tur-men.

M. ŞЫŻAA.

Taraazының şөly kalвarыp turar

Parыын-xemcik kozuununun Parlык askы sumuda namnын 8 tugaar yyrynyn kezigynnerinin taraazынын şөlynyn kalвarыp turarын şan-pile ap kөөrge:

Taraalar adы	1935 сылda	1936 сылda
Arвaj	81	86
Cinge-taraa	43	53
Kызыl-tas	36	37½
Sula	67	80
Kattыşkaş	227	266½

Moon ap kөөrge, tarылga şөlyn kalвarыtыr tugajынda cazak, namnын ajttыşkынын kyyssedip turarы ol tur. Moon songaar sorulgaвыs polza, myn taraanын azaalgazын ekki кылgaş, kyzyn pyryn azaap azыqlap alыны cugula.

Nam yyrynyn
targazы Camыjan.

Pizik-piliiвisti ulam kalвarttыl

Tere-xөl kozuununda 12 xardan 14 xar cedir ulustun sanы 440 xire, olarnын pizik piliri 208 kizi, pizik pilвezi 225 azыq poop turar.

Moon algaş kөөrge, pizik pilirlerden pilвesternin xuuzu kөвej tur.

Monu parынdalaaş, am cyny кылыrыl teerge, sumu, arban polgaş nam, areve organizastarынdan pottuq tanыdылga surttaal azылын arat connun iştin-ce kalвarttыp turgaş, curttun pajdalынga taarыştыr kulturnun azылын onzalap kalвarttыrы cugula.

Kozuunda par turar сыrыdыşkынnын azылын moon songaar şынarzыdыp sajzыradыp, sanын kөвydedip, ortta pizik pilвes connu kalвaa-pile eвileldep turgaş, arat tymenni pizik yzyktyq poldurarын cedip alыr uzurluq-pis.
TYKTYQ-OOL.

Şangan şkolazы orajttap azыttынgan

Tandы kozuununun Eleges sumuzunun Şanganga azыdar teen cajlaq şkolazын coguur өjynden 13 xonuk erttiripkeş 6 ajnын 23-te azыtkan. Oon сылdagaanы polza, kozuun cerinden Eleges sumuzunga cajlaq şkolazы turguzar tep сувeni paaş udur arat conga tajылвырlap, peletkel azылын corutturвaanы-pile myn sumunun arat conu өөrenir nazылq uruqtarынын tarылga azылынga ap turgan polgaş myn sumu cerinden kandыq-taa peletkel azылын кылвaan poldu.

Oon xaraazы-pile myn şkola orajttap azыttынgan polgaş 28 sannыq өөrenikciler сыqlыp kelgen. Olarnын ada-ijezinin cөвylel xuralын corudar teeş, kaaş udaa carlap cadadыm, po arazынda 75 şak anaa-la xej ertken.

Ынdыq polza-taa ol şaktы xejttetpes tөleede, arga-xemceqlerni moon songaar ap corudarpis. Paşkы S. Sancat.

Araazының malы өzyp turar

Cөөn-xemcik kozuununun Kызыl-taq sumuzu 2 tugaar arвannын xamaattызы nam kezigyny eş Araazынын malынын paazы сыl pyryde өzyp turar. Cyl teerge, 1934 сылda 33 paaş maldыq turgan polza, 1935 сылda 42 paaş maldыq, oon өsken xuuzu 12%, 1936 сылda 58 paaş cetken, oon xuuzu 14%.

Cer-cerde arat con mal azылы teeş, eş Araazынын ylegerin alыr polza coguur.

Areve yyrynyn targazы LAMA.

Likpuntu өөredilgezi

Kaa-xem kozuununun Pyren sumuzunun Terziq tep cerde po сылdын 6 ajnын 15-ten 7 ajnын 15-ke cedir likpuntu өөrenip ertken.

Өөrengeninin şынarы:

	Ekki	Orttumak	Adak
1. Tыва plaikke . .	9	12	5
2. San podalgaga	16	6	4
3. Ulus iөrege	7	7	12

Şuptu 26 kizi өөrenip ertken.

Myn coldak xuussaa iştinde cygeer ekki өөrenip ertken polgaş myn өөrenikciler ekki idepkejliq surguuldap ertken.

Likpuntu paşkызы
O. Tordup-ool.

Ylegerliq azылdap tur

Tere-xөl kozuununda mal emcizi eş Pugazын po сылdын 6 ajnын 29 xynynde Tere-xөl sumuzunga mal emnep kelgeş, emneze coguur maldarын emneeş, podu tus sumunun arattarын likpuntu surguuldaar cerlerge сыылdыrgылaaş, emcinin azык tuzazын koncuq todargajы-pile cugaalap perip turdu. Ol corukka arattar koncuq өөryp, amырap turdular.

Өske cerlerde emciler po eşten yleger alыrы cugula.

Likpuntu paşkызы
T. PEQZI.

33 paaş mal sadыp aldыm

Po сылdын 6 ajnын 25-te Uluqxem kozkoobundan Caattыga tergi sadыы kылыrы-pile 1500 akşanын paraanын algaş, arat connun aal өrege arttырвajын kezip coraaş, 5 xonuk iştinde 30 xөj, 3 өşky sadыp aldыm.

Camdык cerlerde tergi sadыqсылarын kөөrge, paraanын cangыs өqde ыştandыr şыqzap algan сытkылaar, ынdыq poorga, peletkel aazылы kajын tolup şыdaar.

Ынcangaş, xamык tergi sadыqсылarын кыjgырarым polza, arattar orttuzunga sadыq corudar talazы-pile pot-pottarынын ylegerin alсыp turgaş, azылын şalыpcы pajdalga turguzarын idegeer tur.

KYDER-OOL.

Tuzalыq azы

Kaa-xem kozuununun Pelвej sumuzunun arattarы sumunun orttuzunda tuzalыq azылdarnы кылыp ap turar.

Cyl tize: tus sumunun cagырga cerinin pazын 1-ni 5 ajdan egelep кылgaş am tөgerip algan.

Oon ынaj sumunun orttuzunda maldын ylegerliq сылыq kazaalarын кылgan: inek kazaazы 1, poldurga kazaazы 1, xoj, өşky kazaazы 1, şeer maldын caş tөlynyn kazaazы 1, oon canынda maldын sigen ciir uluq serliq kazaa 1, sigen sugar kazaa 1—şak мынdыq ylegerliq kazaalarnы кылыp tөgerip algan.

Po azылdarnы мынcaar kyyssedip algaş, Kөk-tej sumuzunun arattarын sumunun suurun мынcaar кылыp alыrын кыjgырdывыs.

Sumu targazы MӨNGE.

Kadajын etteerlerge kadыq xaгыы kөrgyzer!

Cөөn-xemcik kozuununun Cadaana-xoorajda arattы edip cazaar pazынnын targazы nam kezigyny Cuduruk-paaştыq teerzi, arat conga taan-taa yleger cok tur-am.

Kandыq janzылыqыl teerge, araga işkeş podunun сувezin yreerin podaar, mөgeergeer polgaş kadajын ettep toramсылaar kizi tur. Cizeeleerge po 7 ajnын 7-de TAR 15 сы ojun pajырlaan Xөndergej sumuzunun arat'arынын сыskaalынga pargaş, ol tyne tyrzok aazызын xөdeldirip, po tannы askы tuccup turgaş tын soicup kaaptar kizi-men teeş өqnyn xamык сувezin yreqdep, өqde iziq-temirnin xoolajын tudup algaş, kadajын sop kaar-men tep kyştep turgan.

Cazaktын revoluscu xoojlu tyrymyn kamgalap, xerek yylgetkennerni kadagalap olurgaş, xarын podu xerek yylgedin, xoojlu tyrym yrep turarga polur-pe aşşak?

Cuduruk-paaştыqga xemceq kөrgyzeri alвan tur eвes-pe.
PILGEN.

* * *

Cөөn-xemcik kozuununun Xajырakkan sumuzunun Pora-xөlde 7 tugaar arвannын xamaattызы Şurttuk teerzi, po сылdын 6 ajnын 29 xynynde көk eleer olurgaş, paazы aarыp olurgan kadajын ongaar-teskeer yş kattap tazaan tur. Cangыs ol-taa eвes, oontaa ынaj ынdыq janzылыq cyyldy yndyryp turar tur.

Tuskaj erge-şөleeliq xereezen kizini kajы xamaan cok ынcaar alagadap turar сувe cok polgajaan. Xereezen arattarnы pastыp, erginin kargыs eryy-şaazызы ыşkaş сувe kөrgyze peerlerni coguur cagырga cerinden kөryp xemceq ap turza coguur.

ULAP-PILIR.

Sigenkof pagaj azылdap turar

Tees-xem kozuununun Şuurmakta majgын ergelekcizi Sigenkof polza, arattar өşky cөөgy sadarga oon өrtteen өşkynyn xылgan tygynyn өrttee-pile ap turar. Ol ijinin өrttee 2 angы сувe teerge, azыныp, arattarnын arыq cөөgyn xылgan arazын-ce xolыj oktagылaar ijik-pe, azы kandыq-taa paraannы peletkelge peer-men teer polgaş ылangыja mal satpas polza, sadыq azытpas-men suq tigileer.

Pir kilogram arыq cөөkty 30 kөp. tep sadыp turganын soonda tынnap kөөrge, mege-taa polgulaar tur. Po мынdыq coruk polza, kooptun şugumunga taarыşpas puruu cyyl myn polgaş po tugajын kozkoop paaştaar cerden xemceq alыrын sagынdырыp turmen.

SREDA.

Pistiq xarыывыs

UXK Temir-suqda paşkы Norвu—likpuntu surguulu egelej perdi tep pizeen cyylynde san salыr cerin cyqle xostap-kaaş, oon coguur sanын salвaan tur sler.

PXK Taspыda Pajыr-ool—koşkar, xuna kadadынын tugajын ol cerinde xana solununga pizi.

Samagaldajda Monzulan—OKTEcciler ыры tep cyylyner murnunda solunnarda ynyp turgan ырlar-pile utka şынarы pir tymej polgan uzurunda ynmedi.

Pii-xemnin Suqluq-xemde Tandaj-ool—organizas cerleringe sagынdырdыm tep pizeen cyylyn erengej polgan.

Tandы kozuunu Kөk-pulunda paşkы Tymвyy—cajlaq şkolazы azыttынgan tugajын pizeeniner pir aj ozaldap kelgeni-pile өjy ertken teeş ynmeen.

UXK Caattыda „Tilgi"—pizeen medeen şыныr cok poldu.

UXK-da „Kөrgennernin өөry"—Şырgaj ooldu kozuunda xana solununga pizi.

Pii-xemnin Өөkte „Toktaal"—Nakşынaktы sumu cagырgazынga medeele.

Xaraalda eş Lopsan—xereezenner xuralынын tugajын pizeenin өjy ertken tur. Paza nam yyrynyn вilet soluur azыl 5 ajnын 26-da tozulganын pizeenin yr polgan tur.

Tandы kozuununda eş Picce-ool—Elegeste 5 tugaar yyrge вilet soluuşkunun corutkanын yr polgan tep murnunda-la xarыылaan polgaj.

Emi aldын uurgajынын targazы eş Serep—myn cerinemin 1 tugaar kvartalda polgaş 4-5 ajlarda azылынын tynnelin pizeeninerde 4-5 ajlarnын kyyssetkeninin xuu san piziir cerin arttырыp kaaş san pizibejin pargan töleede ynmejin, paardы. Мынcangaş am carttык сылdын tynnelin todargaj pizip corudarын tileer tur.

PXK Kargыda Şozut-ool—MAE azылынын cediişkini tep pizeen cyylynerde өzyyşkynnyq san cok polgaş uzuru pildinmes polgan, paza tarылga azылы kargыda erttip par cor tep pizeen cyylyner өjy ertken töleede yndyrвeen.

CXK Xөlcyktyqde ploner Norвu—pizeen Tыvызынarnын tajылвыры cok poorga yndyrвeen.

Xarыssalgalыq redaktor **Lyndyp**.

CIDIRIQLER

7 ajnын 16-17-nin arazынda pir 8 xarlыq, celi solagaj talazын-ce cajык, on talakkы cajaazынda „Г. П" tep parlap kaan temdektiq ak pora; pir 8 xarlыq celi on talazын-ce cajык polgaş piccii кырgыp kaan, kuduruu solagaj talazын-ce cajык pora; pir on talakkы cajaazынda „С. Н" polgaş solagaj talakkы cajaazынda „22" tep temdektiq melder toruq мынdыq yş aadыm cidirdim.

Tырkannar Kызыl-xoorajnын Xovu kudumcuzunun № 59 pazынda Krovsof menee tынnadыr-taa ijik-pe, ekkeep peerin tileerden angыda, tырkannarga şannaldыq polurun carladыm.

KROVSOF.

* * *

1936 сылdын 7 ajnын 10-da xyndyskynyn 1 şak yjezinde Kызыl-xoorajga podumnun munup coraan aadыmga turgan ezer, cygenim cldirdim. Uk ezernin xeвir pajdalы polza, caa tereen picce oluttuq kozagar paaştыq, tergizinin tөzy 8, pazытkыыzы 4, oluncaa кызыl şokkar şekpen, tespezin tыva kizi taaraan, kara pulgaar tөrepciliq, kara temir ezengiliq, 3 kolun, şaвылыырlыq, cygeni tostak peldirliq, arazынda 5-5 pilzektiq, iji kastыынda paza tostak mөngynnyq, 2 kaat ergilej pergen paqlыq—мынdыq janzылыq ezer, cygenimni ыşkынdыm.

Monu kөrgen tutkan eş-өөr cagaapile ijik-pe, solun tamсыştыr Kaa-xem kozuunu Kөktej sumuzu 1 tugaar arвan xamaattызы Tuuza menee tынnatkaş ijik-pe, azы ekkep pergeş, coguur şannalынga 50 akşanы alzын tep carlap tur-men. Tuuza.

* * *

1936 сылdын 7 ajnын 10-da Kызыlda şeriq сылgызынын arazынga coraan 2 munar aadыm cidirdim. Uk aattarnын cyzyny polza: pireezi kula aat, oon aattanыr talazынda 卐—мынdыq temdektiq, uluq pottuq, tora-saga tiştiq aat сувe, pireezi кыskы kara pora caraş pottuq, aattanыr talazынda temdeenin xeвiri 5 adыr ыşkaş polgaş adырынын paazы 6 adырlыq—мынdыq temdektiq, tizi ergi sojaalan xire-le aat сувe.

Po aattarnы kөrgen pilgen eş-өөrler Tees-xem kozuununun Paj-taq sumuzu irgit Jonzak menee medeeleerin tiledim. Irgit Jonzak.

Kызыl-xooraj. Tirazы—3.770. Kyrynenin 1 tugaar tifogravы

ŞЬN

Nomer erttee 10 kep.

TARN TK polgaş Profes Tep cevylelinin organь

Pygy telegejnin proletarlarь polgaş tarlatkan arattarь, kattьzьnar!

„Şьn" solunga pizidiriniη erttee:
Xuuzunda pizidikcilerge:
1 cьlda . . 5 a.— | 3 ajdan kudu pizidişkin alьas
6 ajda . . 3 a.—
3 ajda . . 1 a.—80

Solun pizider cerler: Tep xarьizaa kontoru, oon kedee salьvlarь polgaş poştaccьlarça pizider.
Alban polgaş yletpyr cerleringe
1 cьlda . . . . 8 akşa
6 ajda . . . . 5 akşa
Taştьkkь corudar cagьlgalarnь:
1 cьlda . . . 10 akşa
6 ajda . . . 6 akşa
„Şьn" solun redaksьzьnьn adrezi: Kьz-xooraj, Revolus şely. Şetinkin kudumcuzu razьn № 2.

1936 cьldьη
ijyl 29 xynynde
Sreda № 58 (559)

SSR Evilelininη Yndezin xoojluzunuη tugajьnda

SSR Evilelininη Tep Kyyssekci Komitedininη Prezidiymynyη toktaalь

SSRE Yndezin xoojluzunuη televilelininη tugajьnda Yndezin xoojlu Komizьnьn Targazь eş STALINNbN iletkelin tьnnaaş, SSR Evilelininη TKK-nьη Prezidiymynyη **toktaadьrь polza:**

1. SSR Evilelininη TKK-nьη Yndezin xoojlu Komizьndan kьlьp kelgen SSR Evilelininη Yndezin xoojluzunuη televilelin cyyldyq tep keer.
2. SSR Evilelininη Yndezin xoojluzunuη televilelin keryp padьladьr teleede Pygy evileldiη sovetterininη Uluq xuralьn cььldьrar.
3. Pygy evileldiη sovetterininη Uluq xuralьn cььldьrar xuussaazьn 1936 cьldьη nojavr ajnьη 25 xyny tep toktaadьr.
4. SSR Evilelininη Yndezin xoojluzunuη televilelin pygy conga cugaalaştьrarь-pile carlap yndyrer.

SSR Evilelininη Tep Kyyssekci Komitedininη Targazь M. KALININ.
SSR Evilelininη Tep Kyyssekci Komitedininη Sekreterininη xyleelgezin kyyssetken I. UNŞLIXT.

Moskva, Kremil, 1936 cьldьη ijyn ajnьη 11 xynynde.

Pygy evileldiη sovetterininη Uluq xuralьηga keryp padьladьrь-pile SSR Evilelininη TKK-nьη Yndezin xoojlu Komizьndan kьlьp kelgen polgaş SSR Evilelininη TKK-nьη Prezidiymynden cyyldyq tep kergen, SSR Evilelininη Yndezin xoojluzunuη tevilelileli.

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьη Evilelininη KONSTITUZU (Yndezin xoojluzu)

I tugaar pelyk

Niittileldiη turguzuu

1 tugaar cyyl. Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Evileli polza, yletpyrccinner polgaş taraaccьnnarnьn sosialistьq kyrynezi tur.

2 tugaar cyyl. SSRE-niη politiktьq yndezini polza, pomeşiktar, kapitalistarnьn erge cagьrgazьn tyzyfyp kileeş, proletariattьn diktaturun padьtkap turguskanьndan ezyp ynyp pьzьkkan, azьlcьn connuη teleelerinin Sovetteri polur.

3 tugaar cyyl. SSRE-de pygy erge cagьrganь azьlcьn connuη teleelerinin Sovetterin tamcьştьr xooraj, kedeeniη azьlcьn conu tudup turar.

4 tugaar cyyl. SSRE-niη et-cazaanьn yndezini polza, azьl-agьjnьn sosialistьq jozu turguzuu polgaş pydyrylgeniη cepsek xerengizi sosialistьq ency xerengi polganь polur. Olar teerge, azьl-agьjnьn kapitalistьq jozu turguzuun uzutkap, pydyrylgeniη cepsek xerengizi xuuniη encyzy polurun cok kьlьp, kizi kizini melcyyr coruktu uzutkap cok kьlganьndan padьtkalьp toktaagan.

5 tugaar cyyl. SSRE-de sosialistьq encynyη xeviri cok-polza kyrynenin encyzy (pygy ulustuη ergezinde) polur, cok-polza kooperatif—kolxostuη encyzy (tus-tus kolxostarnьn encyzy, kooperatiftьq kattьşkan cerlernin encyzy) polur.

6 tugaar cyyl. Cer, oon iştinin pajlaa, suq, ьjaş, zavottar, fabriktar, xemyr-taş uurgajlarь, temir ajmaanьη uurgajlarь, temir-oruktuη, suqnuη polgaş agaarnьn transporttu, bankьlar, xarьlzaanьη cepşek xerengizi, kyryneden turguskan kedee azьl-agьjnьη uluq-uluq pydyrylge cerleri (sovxostar, maşina-traktor stanzьlarь, oontaa eske ol ьşkaş cyylder), paza xoorajlarda polgaş yletpyr cerlerinde kol-kol pazьn-palgattar polza, kyrynenin encyzy polur, cyl teerge pygy ulustuη ergezinde turar.

7 tugaar cyyl. Kolxostarda polgaş kooperatif organizastarьnda xej niittinin pydyrylge cerleri tiriq, elyq xer-xerekselipile kattaj xaara, kolxostarnьn polgaş kooperatif organizastarьnьn kьlьp yndyryp turar cyyly, paza olarnьn niittinin tutkan pazьn-palgadь polza, kolxostar polgaş kooperatif organizastarьnьn niittinin, sosialistьq encyzy polur. Kolxoscu erege pyryzy kedee azьl-agьj artelinin tyrymyn jozugaar amь xuuzunda azьqlaarь-pile kodanьnьn canьnda piccii cerliq turar polgaş amь xuuzunda encyzy polur kodanьnьn canь cerinin kьrьnda tuzalakcь toora azьl-agьjlьq, olurar pazьnnьq, azььn keer maldьq, kuştuq polgaş kedee azьl-agьjnьn picce-pacca xer-xerekselderliq turar.

8 tugaar cyyl. Kolxostarnьn edilep turar cerin olarga xuussaa polcaq cok ijik-pe, kezeede mengezi-pile ediledirin pьzьqlaar.

9 tugaar cyyl. SSRE-de azьl-agьjnьn koldap tergiideen xeviri polur azьl-agьjnьn sosialistьq sistemi-pile cergeleştir xuunun taraaccьnnarь polgaş us-tьvьşcьlarь podunun xuu kyzy-pile azьldap, eskenin kyzyn melcyvejin amь xuuzunda yyrmek azьl-agьjlьq turarьn xoojlu tyrym jozugaar cepşeereer tur.

10 tugaar cyyl. Xamaattьlarnьn xuu encyzy polur olarnьn kyş azьlь-pile tьpkan orulgazь, cььndь xerengizi, olurar pazьnь, eqnyη tuzalakcь azьl-agьjь, eq azьl-agьjnьn xer-xerekseli, eqnyη et-edilelinin cyylderi, paza kizinin amь xuuzunda xereqleeringe taarzьr et-edileli—po pygy ency xerengi polurun xoojlu tyrympile kamgalaar tur.

11 tugaar cyyl. SSRE-niη azьl-agьjnьn amьdьralьn polza, xej niittinin pajlaan kevydediringe azьlcьn connuη et xerengi polgaş kultur tepşilgezin sьnьş cok kedyryp sajzьradьrьnga, SSRE-nin tuskaj xamaarьşpas pot-ergezin pьzьdarьnga polgaş oon kamgalanьr şьdalьn tьnzьdarьnga taarьştьr kyrynenin ulus azьl-agьjnьn planь-pile aajlap taarьştьrьp corudar.

12 tugaar cyyl. SSRE-de azьl kьlьr coruk polza azьl kьlьp şьdaar xamaattь pyryzynyη „azьl kьlbas kizi cube cibes" tep jozunu parьmdalap kyyssedir xyleelgezi polur. „Kizi pyryzynden oon şьdaar xirezi-pile alьr, kizi pyryzynge oon kьlgan azьlьnьn xirezi pile peer" tep sosializmnьn jozuzun SSRE-de pottandьrьp turar.

II tugaar pelyk

Kyrynenin turguzuu

13 tugaar cyyl. Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Evileli polza, adaanda ajьtkan pir ten ergeliq Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn ekki turazь-pile kattьşkanьndan yndezilenip turgustungan evileldeşkek kyryne polur:

Orustun Sovet Federatiftiq Sosialistьq Respublii,
Ukrajьnnьn Sovet Sosialistьq Respublii,
Belorustun Sovet Sosialistьq Respublii,
Azerbajzannьn Sovet Sosialistьq Respublii,
Gruzinin Sovet Sosialistьq Respublii,
Armjannьn Sovet Sosialistьq Respublii,
Tyrkmennin Sovet Sosialistьq Respublii,
Yzbektin Sovet Sosialistьq Respublii,
Taziktьn Sovet Sosialistьq Respublii,
Kazaxtьn Sovet Sosialistьq Respublii,
Kьrgьstьn Sovet Sosialistьq Respublii.

14 tugaar cyyl. Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Evilelinin podunun erge cagьrga tutkan teedi cerlerin polgaş kyryne cagьrgazьnьn cerlerin tamcьştьr ergelep kyyssedir cyylderi polza:

a) telegejnin ulustar arazьnga xarьlzazьrda Evileldi teleeleer, eske kyrynelerpile kereeler carar polgaş kyştyq poldurup padьlaar;

в) tajьnnьη polgaş ep-tajvьnnьn ajttьrьqlarь;

c) SSRE-ge caa respubliktar kiirip alьrь;

d) SSRE-nin Yndezin xoojluzun kyyssedirin xьnap xaragalzaar polgaş evileldeşken respubliktarnьn Yndezin xoojlularьn SSRE-nin Yndezin xoojluzu-pile taarьştьr turguzarьn xandьrar;

e) evileldeşken respubliktarnьn arazьnda kьzьgaarlarьnьη eskerilgezin padьlaar;

f) SSRE-nin kamgalanьr coruun evileldeer polgaş SSRE-niη pygy poo cepsektiq kyzyn udurttur;

g) kyrynenin onza ergezin parьmdalap taştьkkь sadьqnь ergeleer;

q) kyrynenin ajььl cok turar coruun kamgalaar;

i) SSRE-nin ulustun azьl-agьjnьn plannarьn turguzar;

j) SSRE-nin cangьs aajlьq kyr. tevilelileli, paza evileldin, respubliktarnьn polgaş cer-cernin tevilelilderin turguzarьnga kirer yndyryqler polgaş orulgalarnь padьlaar;

k) pygy Evilelge xamaarzьr bankьlarnь, yletpyr polgaş kedee azьl-agьjnьn alban cerlerin polgaş pydyrylge cerlerin, paza sadьq cerlerin ergeleer;

x) transport polgaş xarьlzaa coruun ergeleer;

l) akşa polgaş ceeli curumun udurttur;

m) et xerengini ajььldan kamgalaarьn kyryneden evileldeer;

n) ceeşkinner tugurzup carar polgaş tьpsьp peer;

n) cer azьqlaarьnьn, paza cernin iştikki pajlaa, ьjaş, suqnu azьqlaarьnьn kolkol egezin toktaadьp turguzar;

o) kegeerel cьrьdььşkьn polgaş kadьk kamgalaiьnьn talazь-pile kol-kol egezin toktaadьp turguzar;

e) Ulustun azьl-agьjnьn cize pyrytkelinin cangьs aajlьq curumun evileldeer;

p) kyş azьl tugajьnda xoojlu tyrym yndyrerinin egezin toktaadьp turguzar;

r) şyygy turguzuu polgaş şyygy corudulgazьnьn tugajьnda xoojlu tyrym kьlьr; eryy polgaş irgin xereenin xoojlu tyrymnerin yndyrer;

s) evileldin xamaattьzь polurunun tugajьnda xoojlu tyrym; taştьkkь kizilernin ergelerinin tugajьnda xoojlu tyrymnerin yndyrer;

ş) erşşeel-kelderel tugajьnda pygy evileldin padьtkal pizikterin yndyrer.

15 tugaar cyyl. Evileldeşken respubliktarnьn tuskaj ergezin cyq-le, SSRE-nin Yndezin xoojluzunun 14 tugaar cyylynde ajьtkan xemcee-pile kьzьgaarlaan. Ol cyyl-pile kьzьgaarlaanьndan eske—kyrynenin pygy erge cagьrgazьn evileldeşken respublik pyryzy podu-pile tuskaj pottandьrar. Evileldeşken respubliktarnьn tuskaj potergezin SSRE kamgalaar.

16 tugaar cyyl. Evileldeşken respublik pyryzy polza tus respubliktьn onza pajdalьn parьmdalaan polgaş SSRE-nin Yndezin xoojluzunga pyryn mezyny-pile taarьştьr turguskan podunun Yndezin xoojluluq turar.

17 tugaar cyyl. Evileldeşken respublik pyryzy SSRE-den turazь-pile yner ergeliq poldurar.

18 tugaar cyyl. Evileldeşken respubliktarnьn curt tevilelileerin olarnьn cepşeereli cokka eskerttip polbas.

19 tugaar cyyl. SSRE-niη xoojlu tyrymneri evileldeşken pygy respubliktarьnьn curt tevilelileeringe pir temej kyştyq polur.

20 tugaar cyyl. Evileldeşken respubliktьη xoojlu tyrymy pygy evileldin xoojlu tyrymy-pile xarьza peer polza, pygy evileldin xoojlu tyrymy kyştyq polur.

21 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattьlarьnga evileldin cangьs aajlьq xamaattьlalgazьn turguzar.

Evileldeşken respubliktьn xamaattьzь kizi-le SSRE-nin xamaattьzь polur.

22 tugaar cyyl. Orustun Sovet Federatiftiq Sosialistьq Respubliinge kirer cerler polza: Azof-Kara talajnьn, Ьrakkь-Cevn cyktyn, Parььn-Sibirnin, Krasnojarskijnьn, Songu-Kavkastьn krajlarь; Voroneştьn, Cevn-Sibirnin, Gorkijnьn, Parььnnьn, Ivanoftun, Kalininnьn, Kiroftun, Kujbьşeftьn, Kurskijnin, Leningrattьn, Moskvanьn, Omskijnьn, Orenburktьn, Saratoftun, Sverdloftun, Songunun, Stalingrattьn, Celjabinnin, Jaroslaftьn mozularь; Tadarnьn, Başkirnьn, Dagestannьn, Pьraat-Mooldun, Kabarda-Balkarnьn, Kalmьktьn, Kareldin, Kominьn, Krьmnьn, Marijnьn, Mordvanьn, Volga xem curttuq nemesternin, Songu-Osetijnьn, Udmurttun, Cecen-Inguştun, Cuvaştьn, Jakuttun avtonomnuq sovet sosialistьq respubliktarь; Adьgejnьn, Jevrejnin, Karacajeftьn, Ojraltьn, Xakastьn, Cerkestin avtonomnuq mozularь kirer.

23 tugaar cyyl. Ukrajьnnьn Sovet Sosialistьq Respubliinge kirer cerler polza: Vinnistin, Dnepropetroftun, Don-xemnin, Kijeftin, Odestin, Xarkoftun, Cernigoftun mozularь polgaş Moldavanьn Avtonomnuq Sovet Sosialistьq Respublii kirer.

Ulancьzь 2 tugaar arьnda.

Pygy eвileldiп sovetterinip Uluq xuralьnga kөryp padьladьrь-pile SSR Eвilelinip TKK-nьп Yndezin xoojlu Komizьndan kьlьp kelgen polgaş SSR Eвilelinip TKK-nip Prezidiymynden cyyldyq tep kөrgen, SSR Eвilelinip Yndezin xoojluzunuп tөleвileli.

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьп Eвilelinip

KONSTITUZU (Yndezin xoojluzu)

Ulancьzь

24 tugaar cyyl. Azerвajzannьп Sovet Sosialistьq Respubliinge kirer cerler polza, Naxiçevannьп Avtonomnuq Sovet Sosialistьq Respublii polgaş Taq—Karaвaxtьп avtonomnuq mozuzu polur.

25 tugaar cyyl. Gruzinьп Sovet Sosialistьq Respubliinge kirer cerler polza: Aвxastьп ASSR, Adzarnьп ASSR, Murnuu Osetijnьп avtonomnuq mozuzu polur.

26 tugaar cyyl. Yzвektiп Sovet Sosialistьq Respubliinge Kara-Kalpaktьп ASSR kirer.

27 tugaar cyyl. Taziktьп Sovet Sosialistьq Respubliinge Taq—Badaxşannьп avtonomnuq mozuzu kirer.

28 tugaar cyyl. Kazaxtьп Sovet Sosialistьq Respubliinge kirer mozular polza: Aktuвanьп, Alma—Atanьп, Cөөn-Kazaxstannьп, Parььn-Kazaxstannьп, Karagandanьп, Murnuu-Kazaxstannьп mozularь kirer.

29 tugaar cyyl. Armjannьп SSR, Belorustun SSR, Tyrkmennip SSR paza Kьrgьstьn SSR olarga kirer avtonomnuq respubliktar polgaş krajlar, mozular cok polur tur.

III tugaar pөlyk

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьп Eвilelinip kyryne erge cagьrgazьnьп teedi cerleri

30 tugaar cyyl. SSRE-nip kyryne ergecagьrgazьn tutkan teedi ceri polza, SSRE-nip Teedi Cөвyleli polur.

31 tugaar cyyl. SSRE-nip Teedi Cөвyleli polza, Yndezin xoojluzunun 14 tugaar cyylyn jozugaar Sovet Sosialistьq Respubliktarnьп Eвilelinge tapsьp edi etken pygy ergelerni pottandьrarda SSRE-nip Teedi Cөвylelinge cagьrtkan SSRE-nip cerleri polur—SSRE-nip Teedi Cөвylelinip Prezidiymy, SSRE Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli polgaş SSRE Ulus Komissariattarь olarnьп erge medelinge Yndezin xoojluzunun jozugaar kirвejin paar xire ergelerni pottandьrьp turar.

32 tugaar cyyl. SSRE-nip xoojlu tyrym yndyrer erge-cagьrgazьn SSRE-nip cyq-le Teedi Cөвyleli pottandьrar.

33 tugaar cyyl. SSRE-nip Teedi Cөвyleli polza, Pygy Eвileldin Cөвyleli polgaş Nasionaldarnьп Cөвyleli tep iji orduluq turar.

34 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвylelin SSRE xamaattьlarьndan songuurda 300 mun kiziliq condan pir tөlee kьldьr songuur.

35 tugaar cyyl. Nasionaldarnьп Cөвylelinge, Eвileldeşken respubliktarnьп, avtonomnuq respubliktarnьп Teedi Cөвylelderinden polgaş avtonomnuq mozularnьп azьlcьn conunun tөleelerinin Sovetterinden corutkan tөleeler kirer. Oon xemcee: Eвileldeşken respublik pyryzynden on-on tөlee, avtonomnuq respublik pyryzynden peş-peş tөlee paza avtonomnuq mozu pyryzynden iji-iji tөlee kirer.

36 tugaar cyyl. SSRE-nip Teedi Cөвylelin tөrt cьl xuussaalьq songuur.

37 tugaar cyyl. SSRE-nip Teedi Cөвylelinin iji orduzu polur Eвileldin Cөвyleli-pile Nasionaldarnьп Cөвyleli kajьzьtaa ten ergeliq.

38 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвyleli polgaş Nasionaldarnьп Cөвylelinin xoojlu tyrym yndyrer tugajьnda kajьzьnьп-taa egelekci ergezi pir tөmej.

39 tugaar cyyl. Pir eвes xoojlu tyrymny SSRE-nin Teedi Cөвylelinin iji orduzunun kajьzь-taa anaa xөj nuruuzu-pile xyleep algan polza, uk xoojlu tyrymny padьlaan tep sanaar.

40 tugaar cyyl. SSRE-nip Teedi Cөвylelinin xyleep algan xoojlu tyrymnerin SSRE-nip Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn targazь polgaş sekreterinin xolunun yzyyn salgaş parlap yndyrer.

41 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвylelinin polgaş Nasionaldar Cөвylelinin sessi xuraldarь pir uqda egeleeş, pir uqda toostur.

42 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвyleli polza, Eвileldin Cөвylelinin targazь polgaş oon iji oralakcь targalarьn songuur.

43 tugaar cyyl. Nasionaldarnьп Cөвyleli polza, Nasionaldarnьп Cөвylelinin targazь polgaş oon iji oralakcь targalarьn songuur.

44 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвylelinin polgaş Nasionaldar Cөвylelinin targalarь polza, coguur ordularьnьп xuraldarьn udurttur polgaş olarnьп iştikki curumun ergelep corudar.

45 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвylelinin iji orduzunun kattьşkan xuraldarьn Eвileldin Cөвylelinin polgaş Nasionaldar Cөвylelinin targalarь eelcezip corudar.

46 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвylelinin sessi xuraldarьn SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymynden pir cьlda iji udaa cььldьrar. Eelceq cok sessi xuraldarnь SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymy podunun turazь-pile ijik-pe azь eвileldeşken respubliktarьnьп kajь pireezinin negeeni-pile cььldьrar.

47 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвyleli polgaş Nasionaldar Cөвylelinin arazьnda margьldaa yner polza, tus ajttьrьqnь ten ergeliq kьldьr turguskan cөpşeereştirer komiska kirip şiittirer. Pir eвes cөpşeereştirer komis taarzьr şiitpir yndyryp alвas ijik-pe azь pir eвes oon şiitpiringe ordularnьп kajь pireezi taarьşpas polza, tus ajttьrьqnь ordularga kattap cugaalaştьrar. Iji ordunun cөpşeerezip taarzьr şiitpiri cok polur polza, SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymy polza, SSRE-nip Teedi Cөвylelin taratkaş, caa songulda tomujlaar.

48 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвyleli iji ordularnьп kattьşkan xuralьnga SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymyn songuuru polza: SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn targazь, oon tөrt oralakcь targalarь, Prezidiymynyn sekreteri polgaş Prezidiymynyn 31 kezigynyn songuur.

SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymy podunun pygy corudup turar azьl xereenin tugajьn SSRE-nin Teedi Cөвylelinge xarььlap turar.

49 tugaar cyyl. SSRE-nip Teedi Cөвylelinin Prezidiymy polza:

a) SSRE-nin Teedi Cөвylelinin sessi xuraldarьn cььldьrar;

в) coguur ajttьq-carьktarnь yndyryp, kyştyq turup turar xoojlu-tyrymnerni tajьвьrlьp ugaadьr;

c) SSRE-nin Yndezin xoojluzunun 47 tugaar cyylyn jozugaar SSRE-nin Teedi Cөвylelin taradьr polgaş caa songuldalarnь turguzar;

d) podunun sanalь-pile ijik-pe azь eвileldeşken respubliktarьnьп kajь pireezinin negeenin jozugaar ulustun pygy conunun sanalьn alьr referendum tep coruktu kьlьp kyyssedir;

e) pir eвes SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelinin polgaş respubliktarnьп Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelderinin toktaaldarь, ajttььşkьnnarь xoojlu tyrymge taarьşpas polza olarnь kyş cok poldurar;

f) SSRE-nin Teedi Cөвylelinin sessi xuraldarьnьп arazьnda SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelinin targazьnьп sanal kiirip kelgeni-pile SSRE-nin tus-tus Ulus Komissarlarьn tuzaalьndan xalaar polgaş tomujlaar, onu taraazь-pile SSRE-nin Teedi Cөвylelinge padьlattьrar;

g) SSRE-nin orden xaвьjaalarьn tьpsьp şannaar;

q) өrşeel kөrgyzer ergeni pottandьrar;

i) SSRE-nin poo cepsektiq kyzynyn teedi tuzaaldьqlarьn tomujlaar polgaş xalaar;

j) SSRE-nin Teedi Cөвylelinin sessi xuraldarьnьп arazьnda, SSRE-ge udur tajьn yndyryp xaldьar polza tajьn polgan pajdaldь carlaar;

k) niittizi-pile ijik-pe camdьk xuuzu-pile şeriq xaвьrarьn carlaar;

x) telegejnin өske ulustarь-pile cargan kereelerni padьlaar;

l) SSRE-nin taştьkkь kyrynelerge olurar pyryn ergeliq tөleelerin tomujlaar polgaş tedir keldirer;

m) taştьkkь kyrynelernin diplomattьq tөleelerin xyleep alьr.

50 tugaar cyyl. Eвileldin Cөвyleli polgaş Nasionaldar Cөвyleli, ordu pyryzynyn tөleelerinin pyryn ergezin şyyp kөөr mandat komistarьn songuur.

Mandat komizьnьп xьnap kelgenin jozugaar ordular, cok-polza tus-tus tөleelernin pyryn ergezin xeвeer xyleep alьr, cok-polza olarnьп songuldazьn kyş cok poldurar tep şiitpirleer.

51 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвyleli, kazan cugula tep kөrgeninde, kandьq-taa ajttьrьq tugajьnda istep xьnaar polgaş xьnap pajьssaar komistar tomujlaar.

Pygy-le alвan cerleri polgaş alвan xaarlar ol komistarnьп negeldezin kyyssediri polgaş olarga cugula parьmdaa cyylder polgaş şьnzьtkan pizikterni peeri alвan.

52 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвylelinin cөpşeereli cokka, ьncaarga SSRE-nin Teedi Cөвylelinin sessi xuralь polвajьn turar yjede SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn cөpşeereli cokka, SSRE-nin Teedi Cөвylelinin tөleezin şyygy xarььssalgazьnga kiirer ijik-pe pazьnnaar uzur cok.

53 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвylelinin pyryn erge tudar xuussaazь ertte peer ijik-pe oon podun xuussaa cetpeende taratkan polza, oon soonda SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymy, SSRE-nin Teedi Cөвylelinin caa Prezidiymyn SSRE-nin Teedi Cөвylelinden kattap songup turguskuza cedir podunun pyryn ergezin kadagalap edileer.

54 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвylelinin pyryn erge tudar xuussaazь ertten ijik-pe azь oon podun xuussaa cetpeende taratkan polza SSRE-nin Teedi Cөвylelinin Prezidiymy SSRE-nin Teedi Cөвylelinin pyryn erge tudar xuussaazь ertken ijik-pe azь oon podun xuussaa cetpeende taratkan xynynden songaar iji ajdan azьq eвes xuussaa iştinde caa songuldanь corudarьn tomujlaar.

55 tugaar cyyl. SSRE-nin caa songutkan Teedi Cөвylelin SSRE-nin ergide turgan Teedi Cөвylelinin Prezidiymynden songulda ertken soonda pir ajdan oraj eвes cььldьrar.

56 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Cөвyleli iji ordunun kattьşkan xuralьnga, SSRE-nin Cazaa polur SSRE Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelin turguzar.

IV tugaar pөlyk

Eвileldeşken respubliktarnьп kyryne erge-cagьrgazьnьп teedi cerleri

57 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвyleli polza Eвileldeşken respubliktьn kyryne erge cagьrgazьn tutkan teedi ceri polur.

58 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвylelin tus respubliktьn xamaattьlarь tөrt cьl xuussaalьq songuur.

Songuur tөleelernin sanьn eвileldeşken respubliktarnьп Yndezin xoojlularьn jozugaar toktaadьr.

59 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвyleli polza, tus respubliktьn xoojlu tyrym yndyrer karacangьs ceri polur.

60 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвyleli polza:

a) tus respubliktьn Yndezin xoojluzun xyleep ap padьlaar polgaş anaa SSRE-nin Yndezin xoojluzunun 16 tugaar cyylynge taarьştьr өskerilgeler kiirer;

в) tus respublikka paktaap kirgen avtonomnuq respubliktarnьп Yndezin xoojlularьn padьlaar polgaş olarnьп tөвiskeerinin kьzьgaarьn toktaadьr;

c) tus respubliktьn ulustun azьl-agьj planь polgaş tөzөвilelin padьlaar;

d) Eвileldeşken respubliktьn şyygy cerlerinden şiittirgen xamaattьlarga amnis polgaş өrşeel kөrgyzerinin ergezin edileer.

61 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвylelinden Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвylelinin Prezidiymyn songuuru polza: Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn targazь, oon oralakcь targalarь paza Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn kezigynnerin songuur.

Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвylelinin Prezidiymynyn pyryn ergezin Eвileldeşken respubliktьn Yndezin xoojluzupile toktaadьr.

62 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвyleli xuraldarьn xuraldadьp erttireringe podunun targazь polgaş oralakcь targalarьn songup alьr.

63 tugaar cyyl. Eвileldeşken respubliktьn Teedi Cөвyleli polza Eвileldeşken respubliktьn Cazaa polur tus respubliktьn Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelin turguzar.

V tugaar pөlyk

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьп Eвilelinin kyryne cazakcagьrgazьnьп cerleri

64 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli polza, Sovet Sosialistьq Respubliktarnьп Eвilelinin kyryne cagьrgazьnьп teedi kyyssekci polgaş cagьrar tuzaar ceri polur.

65 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli polza, SSRE-nin Teedi Cөвylelinin murnunga xarььssalgalьq polgaş podunun kьlьp kyyssetken azьlьn anaa iletkep xьnadьp turar.

66 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli polza, kyştyq turar xoojlu tyrymnerni parьmdalaaş, paza onu kyyssedirinin tөleezinde toktaaldar, ajttььşkьnnar yndyrer polgaş olarnьп kyyssediişkinin xьnaar.

67 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп toktaaldarьn, ajttььşkьnnarьn SSRE-nin pygy tөвiskeeringe kyyssediri alвan.

68 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli polza:

a) SSRE-nin pygy eвilelinin polgaş eвileldeşken respubliktarьnьп Ulus Komissariattarьnьп paza podunga cagьrtkan өsketaa azьl-agьj, kultur cerlerinin azьlьn kattьştьrьp aajlap paaştaar;

в) ulustun azьl-agьj planьn, kyrynenin tөzөвilelin poitandьrar polgaş paza ceeliakşa curumun pьzьktьrar tugajьnda xemceqler alьr;

c) niittinin korum-curumun xandьrar, kyrynenin erge-azььn kamgalaar polgaş xamaattьlarnьп ergelerin kamgalaar tugajьnda xemceqler alьr;

d) taştьkkь kyryneler pile xarьlzazьr tugajьnda erengej udurttulganь pottandьrar;

e) cingine şeriq alвanьnga kьjgьrttьr xamaattьlarnьп cьl-cьidagь sanьn toktaadьr, oran curttun poo cepsektiq kyzynyn erengej turguzuuşkunun paaştaar.

69 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli polza, SSRE-nin ergemedelinge xamaarьştьrgan cazak cagьrga polgaş azьl-agьj adьrlarьnьп talazь-pile, Eвileldeşken respubliktarnьп Ulus Komissarlarьnnьп Cөвylelderinin toktaaldarь, ajttььşkьnnarьn ara soksadьr polgaş SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп tuzaal saaвьrlarьn kyş cok poldurar ergeliq.

70 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelin SSRE-nin Teedi Cөвylelinden turguzarь polza:

SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelinin targazь;

SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвylelinin targazьnьп oralakcьlarь;

SSRE-nin Kyrplan komizьnьп targazь;

Sovet kontroi komizьnьп targazь;

SSRE-nin Ulus Komissarlarь;

Peletkelder Komitedinin targazь;

Uran-cogaal xereenin Komitedinin targazь;

Teedi surguul xereenin Komitedinin targazь.

71 tugaar cyyl. SSRE-nin Cazaa ijik-pe azь SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьп Cөвyleli, oorttan SSRE-nin Teedi Cөвyl-

Ulancьzь 3 tugaar arьnda.

Pygy eвileldiп sovetterinin Uluq xuralьnga kөryp padьladьrь-pile SSR Eвilelinin TKK-nьп Yndezin xoojlu Komizьndan kьlьp kelgen polgaş SSR Eвilelinin TKK-nьп Prezidiymynden cyyldyq tep kөrgen, SSR Eвilelinin Yndezin xoojluzunuп tөleвileli.

Sovet Sosialistьq Respuвliktarnьп Eвilelinin KONSTITUZU (Yndezin xoojluzu)

Ulancьzь

elinin tөleezi cyвe ajttьrar polza, yş xonuktan erttirвejin coguur orduga parьp aas-pile ijik-pe pizimel-pile xarььzьn peer uzurluq.

72 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarь polza, kyrynenin cazak cagьrgazьnьn SSRE-nin erge-medelinge xamaarьşkan adьrlarьn ergeleer.

73 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissarlarь polza, coguur Ulus Komissariattarьnьn erge-medelinin xemceezi pile, kyştyq turar xoojlu tyrymnerni, paza SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinin toktaaldar, ajttььşkьnnarьn parьmdalaaş, paza olarnь kyyssedirinin tөleezinde tuzaal, saaвьrlar yndyrer polgaş olarnьn kyyssedi işkinin xьnaar.

74 tugaar cyyl. SSRE-nin Ulus Komissariattarь cok-polza pygy eвileldiп komissariattarь cok-polza eвileldeşken respuвliktarnьn komissariattarь polur.

75 tugaar cyyl. Pygy Eвileldiп Ulus Komissariattarь polza, kyrynenin cazak cagьrgazьnьn olarga taaskan adьrьn SSRE-nin pygy teвiskeeringe cok-polza şuut, cok-polza pottarьnьn tomujlaan cerlerin tamcьştьr ergelep corudar.

76 tugaar cyyl. SSRE-nin eвileldeşken respuвliktarga xamaarьşkan Ulus Komissariattarь polza, kyrynenin cazak cagьrgazьnьn olarga taaskan adьrьn eвileldeşken respuвliktarnьn attaş Ulus Komissariattarьn tamcьştьr ergelep corudar.

77 tugaar cyyl. Pygy eвileldiп Ulus Komissariattarь polur cerler polza:

Oran kamgalalьnьn;
Taştьkkь xerektin;
T ştьkkь sadьqnьn;
Oruk xarьlzaazьnьn;
Xarьlzaanьn;
Suq transporttunun;
Aar yletpyrnyn—şak mьndьq Ulus Komissariattarь polur.

78 tugaar cyyl. SSRE-nin eвileldeşken respuвliktarga xamaarzьr Ulus Komissariattarь polza:

Cem yletpyrynyn;
Ciik yletpyrnyn;
Bjaş yletpyrynyn;
Cer-taraalan azьlьnьn;
Taraa, mal azьlьnьn sovxostarьnьn;
Sannьn;
Iştikki sadьqnьn;
Iştikki xerektin;
Şyygynyn;
Kadьk kamgalalьnьn—şak mьndьq Ulus Komissariattarь polur.

VI tugaar pөlyk

Eвileldeşken respuвliktarnьп kyrynenin cazak cagьrgazьnьп cerleri

79 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn kyrynenin erge cagьrgazьnьn kyyssekci polgaş cagьrar tuzaar teedi ceri polza, Eвileldeşken Respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвyleli polur.

80 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвyleli polza, Eвileldeşken respuвliktьn Teedi Cөвylelinin murnunga xarььssalgalьq polgaş podunun corutkan azьlьn anaa xьnadьp turar.

81 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвyleli polza, SSRE-nin polgaş Eвileldeşken respuвliktьn kyştyq turar xoojlu tyrymnerin, SSRE-nin Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinin toktaaldarь, ajttььşkьnnarьn parьmdalaaş, paza olarnь kyyssedirinin tөleezinde toktaaldar polgaş ajttььşkьnnar yndyrer, paza olarnьn kyyssediişkinin xьnaar.

82 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвyleli polza, avtonomnuq respuвliktarnьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinin toktaaldarь, ajttььşkьnnarьn ara soksadьr polgaş krajlar, mozular, avtonomnuq mozularnьn azьlcьn connunun tөleelerinin sovetterinin kyyssekci komitetterinin şiitpirleri, ajttььşkьnnarьn kyş-cok poldurar ergeliq.

83 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelin Eвileldeşken respuвliktьn Teedi Cөвylelinden turguzarь polza:

Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinin targazь;
Oralakcь targazь;
Kyrynenin plan komizьnьn targazь;
Ulus Komissarlarь polza:
Cem yletpyrynyn;
Ciik yletpyrnyn;
Bjaş yletpyrynyn;
Cer-taraalan azьlьnьn;
Taraa, mal azьlьnьn sovxostarьnьn;
Sannьn;
Iştikki sadьqnьn;
Iştikki xerektin;
Şyygynyn;
Kadьk kamgalalьnьn;
Cьrьdььşkьnnьn;
Curt yletpyrynyn;
Xooraj azьl-agьjьnьn;
Xөj niittinin tuzalamcь tьpsьrьnьn;
—Şak mьndьq Ulus Komissarlarь;
Peletkelder Komitedinin tөleezi;
Uran cogaal xereen ergeleer cernin targazь;
Pygy eвileldiп Ulus Komissariattarьnьn tөleeleri.

84 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarь kyrynenin cazak cagьrgazьnьn Eвileldeşken respuвliktьn erge-medelinge xamaarzьr adьrlarьn ergelep corudar.

85 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarь polza, coguur Ulus Komissariattarьnьn erge-medelinin xemceezi-pile, SSRE-nin polgaş Eвileldeşken respuвliktьn xoojlu tyrymnerin, SSRE-nin polgaş Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinin toktaal, ajttььşkьnnarьn, SSRE-nin eвileldeşken respuвiktarga xamaarzьr Ulus Komissariattarьnьn tuzaal, saaвьrlarьn parьmdalaaş, paza olarnь kyyssedirinin tөleezinde tuzaal saaвьrlar yndyrer.

86 tugaar cyyl. Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissariattarь polza, SSRE-nin eвileldeşken respuвliktarga xamaarzьr Komissariattarь ijik-pe, azь tus respuвliktьn Komissariattarь polur.

87 tugaar cyyl. SSRE-nin Eвileldeşken respuвliktarga xamaarzьr Ulus Komissariattarь polza, kyrynenin cazak cagьrgazьnьn anaa taaskan adьrьn ergelep corudarda, Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinge-taa, SSRE-nin eвileldeşken respuвliktarga xamaarzьr coguur Ulus Komissariadьnga-taa cagьrttьr.

88 tugaar cyyl. Tus Respuвliktьn Ulus Komissariattarь polza, kyrynenin cazak cagьrgazьnьn anaa taaskan adьrьn ergelep corudarda, Eвileldeşken respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelinge şuut cagьrttьr.

VII tugaar pөlyk

Avtonomnuq Sovet Sosialistьq Respuвliktarnьп kyrynenin erge cagьrgazьnьп teedi cerleri

89 tugaar cyyl. Avtonomnuq respuвliktьn kyrynenin erge cagьrgazьnьn teedi ceri polza, ASSR-nьn Teedi Cөвyleli polur.

90 tugaar cyyl. Avtonomnuq respuвliktьn Teedi Cөвylelin Avtonomnuq respuвliktьn Yndezin xoojluzundan toktaatkan tөleeler songuur sanьn parьmdalaaş, tus respuвliktьn xamaattьlarь tөrt cьl xuussaalьq songuur.

91 tugaar cyyl. Avtonomnuq respuвliktьn Teedi Cөвyleli polza, ASSR-nьn xoojlu tyrym yndyrer ceri cangьs ol polur.

92 tugaar cyyl. Avtonomnuq respuвlik pyryzy polza, Avtonomnuq respuвliktьn onza pajdalьn parьmdalaan polgaş Eвileldeşken respuвliktьn yndezin xoojluzunga pyryn taarьştьr kьlgan podunun Yndezin xoojluluq turar.

93 tugaar cyyl. Avtonomnuq respuвliktьn Teedi Cөвyleli podunun Yndezin xoojluzun parьmdalaaş, Avtonomnuq respuвliktьn Teedi Cөвylelinin Prezidiymyn polgaş Avtonomnuq respuвliktьn Ulus Komissarlarьnьn Cөвylelin songuur.

VIII tugaar pөlyk

Cer-cerde kyrynenin erge cagьrgazьnьп cerleri

94 tugaar cyyl. Krajlar, mozular, avtonomnuq mozular, okruktar, rajonnar, xoorajlar, kөdee suurlarda (stanitsa, derevnja, xutor, kişlak, aal tep attьq cerlerde) kyrynenin erge cagьrgazьnьn cerleri polza, azьlcьn connun tөleelerinin Sovetteri polur.

95 tugaar cyyl. Krajlar, mozular, avtonomnuq mozular, okruktar, rajonnar, xoorajlar, kөdee suurlarnьn (stanitsa, derevnja, xutor, kişlak, aal tep attьq cerlernin) azьlcьn connun tөleelerinin Sovetterin temgi kraj, m o z u, avtonomnuq mozu, okruk, rajon, xooraj, kөdee suurlarnьn azьlcьn conu iji cьl xuussaalьq songuur.

96 tugaar cyyl. Azьlcьn connun tөleelerinin Sovetteringe t ө l e e songuurunun xemceen Eвileldeşken respuвliktarnьn Yndezin xoojlularь-pile toktaadьr.

97 tugaar cyyl. Azьlcьn connun tөleelerinin Sovetteri polza, pottarьnьn cagьrgan cazak cagьrga cerlerinin azьl xereen udurttur, kyrynenin korum-curumun kamgalaarьn, xoojlu tyrymnerni ederip sagььrьn polgaş xamaattьlarnьn ergezin kamgalaarьn xandьrar, cer-cernin azьl-agьjь polgaş kultur turguzuuşkunun pottandьrar, cer-cernin tөzeвilelin toktaadьr.

98 tugaar cyyl. Azьlcьn connun tөleelerinin Sovetteri polza, olarga SSRE polgaş eвileldeşken respuвliktьn xoojlu tyrymnerinin pergen ergezinin xemceezi-pile şiitpirler polgaş ajttььşkьnnar yndyrer.

99 tugaar cyyl. Kraj, mozu, avtonomnuq mozu, okruk, rajon polgaş xoorajnьn azьlcьn connun Sovetterinin kyyssekci polgaş cagьrar tuzaar ceri polza, targalьq, oralakcь targalarlьq polgaş kөzigynnerliq kьldьr ol Sovetternin songaan kyyssekci komitetteri polur.

100 tugaar cyyl. Piccii suur cerlerde azьlcьn connun tөleelerinin kөdee Sovetterinin kyyssekci polgaş cagьrar tuzaar ceri polza, Eвileldeşken respuвliktarnьn Yndezin xoojlularь jozugaar uk Sovetternin songaan targazь polgaş oon oralakcьlarь polur.

101 tugaar cyyl. Azьlcьn connun tөleelerinin Sovetterinin kyyssekci cerleri polza, olarnь songaan azьlcьn connun tөleelerinin Sovedinge-taa, azьlcьn connun tөleelerinin oon өry Sovedinin kyyssekci ceringe-taa, podunun kьlgan azьlьn şuut xьnadьp perip turar.

IX tugaar pөlyk

Şyygy pөlgaş xoojlu xaragalzaazь

102 tugaar cyyl. SSRE-de şyygy xereen yzer cerler polza, SSRE-nin Teedi Şyygyzy, Eвileldeşken respuвliktarnьn Teedi Şyygyleri, krajlar polgaş mozular şyygyleri, avtonomnuq respuвliktar polgaş avtonomnuq mozular şyygyleri, SSRE-nin T e e d i Cөвylelinin toktaadьp turguzar SSRE-nin tuskaj şyygyleri, arattьn şyygyleri polur.

103 tugaar cyyl. Pygy-le şyygylerge xerek kөryp şiiderde xoojlu tyrymde tuskaj ajьtkan uzuralgalardan angьda, arat tөleelerinin kirzilgezi-pile kөryp şiider.

104 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Şyygyzy polza, şyygynyn teedi ceri polur. SSRE-nin Teedi Şyygyzynge taandьrar cyвe polza, SSRE polgaş Eвileldeşken respuвliktarnьn pygy şyygy cerlerinin azьl xereen xьnap xaragalzaa turarьn taqzьr.

105 tugaar cyyl. SSRE-nin Teedi Şyygyzy polgaş SSRE-nin tuskaj şyygylerin SSRE-nin Teedi Cөвylelinden peş cьl xuussaalьq songuur.

106 tugaar cyyl. Eileldeşken respuвliktarnьn Teedi Şyygylerin Eвileldeşken respuвliktarnьn Teedi Cөвylelinden peş cьl xuussaalьq songuur.

107 tugaar cyyl. Avtonomnuq respuвliktarnьn Teedi Şyygylerin Avtonomnuq respuвliktarnьn Teedi Cөвylelderinden peş cьl xuussaalьq songuur.

108 tugaar cyyl. Krajlar polgaş mozular şyygylerin, avtonomnuq mozular şyygylerin krajlar polgaş mozularnьn azьlcьn connun tөleelerinin Sovetterinden ijik-pe, avtonomnuq mozularnьn azьlcьn connun tөleelerinin sovetterinden peş cьl xuussaalьq songuur.

109 tugaar cyyl. Arat şyygylerin songuurda, cazьt padьlaaşkьnnьq pygy niittinin, şuut, pir ten songulda ergezin parьmdalaaş, rajonnun xamaattьlarьndan yş cьl xuussaalьq songuur.

110 tugaar cyyl. Şyygy corudulgazьn kьlьrda, eвileldeşken respuвlik ijik-pe, avtonomnuq respuвliktьn azь avtonomnuq mozunun tьl tomaanьn kьrьnga kьlьr polgaş ol tьldь pilвes kizilerni xelemecci tamcьştьr xerektin uzur parьmdalarь-pile pyryn tanьştьrarьn xandьrar, paza şyygee yndezin tьl tomaa-pile cyвe cugaalaar ergeni xandьrar.

111 tugaar cyyl. SSRE-nin pygy-le şyygyleringe xerek uzurun şiiderde, xoojlu tyrymde onza cyylder ajьtpaan xirezi-pile azьk corudar polgaş xerekten kizinin kamgalanьr ergezin xandьrar.

112 tugaar cyyl. Şiitkekciler tuskaj xamaarьşpas ergeliq polgaş cyq-le xoojlu tyrymge cagьrttьr.

113 tugaar cyyl. Pygy-le Ulus Komissariattarь polgaş anaa cagьrtkan alвan cerleri, paza tus-tus alвan tuzaaldьq kiziler, paza SSRE-nin xamaattьlarь xoojlu tyrymnerni ondak cok kyyssedirin xьnap kөryp turar teedi xaragalzaanь SSRE-nin Xoojlu xaragalzakcьzьnga taqzьr.

114 tugaar cyyl. SSRE-nin Xoojlu xaragalzakcьzьn SSRE-nin Teedi Cөвylelinden cedi cьl xuussaalьq tomujlaar.

115 tugaar cyyl. Respuвliktar, krajlar, mozular, paza avtonomnuq respuвliktar polgaş avtonomnuq mozularnьn xoojlu xaragalzakcьlarьn SSRE-nin Xoojlu xaragalzakcьzьndan peş cьl xuussaalьq tomujlaar.

116 tugaar cyyl. Rajonnarnьn xoojlu xaragalzakcьlarьn Eвileldeşken respuвliktarnьn xoojlu xaragalzakcьlarьndan peş cьl xuussaalьq tomujlaar, onu SSRE-nin Xoojlu xaragalzakcьzьnga padьladьp ap turar.

117 tugaar cyyl. Xoojlu xaragalzaazьnьn cerleri pottarьnьn erge yyrgezin kyyssedirde, oran curttun kandьq-taa cerlerinden xamaarьşpajьn, cyq-le SSRE-nin Xoojlu xaragalzakcьzьnga cagьrttьr.

X tugaar pөlyk

Xamaattьlarnьп kol ergeleri polgaş xyleelgeleri

118 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattьlarь azьl alьr ergeliq, cyl tize, yrgylcy xandьrgan azьldьq turgaş, kyzynyn xөlezizin kьlgan cyвezinin sanь polgaş şьnarьnga taarьştьr alьr ergeliq.

Azьl alьr ergeni xandьrar cyвe polza, ulustun azьl-agьjьnьn sosialistьq turguzuu, sovet niitiilgenin pydyrykcy kyşterinin sьnьş cok ulam өzyp turarь, azьl-agьjnьn samььralьnьn cogu polgaş azьl-coktaar coruktu uzutkaanь ol polur.

119 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattьlarь tөştanьr ergeliq.

Tьştanьr ergeni xandьrar cyвe polza, yletpyrccinnernin şuotu cьgam xөj nuruuzunun azьldaar xynyn 7 şak cedir kьzьrganь, şalьnьn xeвeer artььrвь-şaan, yletpyrccinner polgaş alвan xaakcьttarga cьldьn-na şөlee peerin turguskanь, azьlcьn connu xandьrarьnga sanatorlar, tьştanьr pazьnnar, kluptar olarnь kalвaa-pile perip turarь ol polur.

120 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattьlarь kьraynьnda, paza aarььr polgaş azьl kьla alвas appaar polza, ettin xandьrьlgazьn alьr ergeliq.

Ulancьzь 4 tugaar arьnda.

Pygy евileldiп sovetterinip Uluq xuralьnga kөryp padьladьrь-pile SSR Евilelinip TKK-nьn Yndezin xoojlu Komizьndan kьlьp kelgen polgaş SSR Евilelinip TKK-nьn Prezidiymynden cyyldyq tep kөrgen, SSR Евilelinip Yndezin xoojluzunup tөlевileli.

Sovet Sosialistьq Respubliktarnьp Евilelinip

KONSTITUZU (Yndezin xoojluzu)

Tөncyzy

Po ergeni xandьrar cyвe polza, yletpyrcinner polgaş alвan xaakcьttarnьn niittinin amь kamgalalьn kyrynenin xөrengizi-pile kaiвak xөqzydyp turarь, xalas emnelge tuzalamcьzь, azьlcьn conga azьqladьrь-pile kurorttarnь xөj-xөjy-pile tьpsьp turarь ol polur.

121 tugaar cyyl. SSRE-nip xamaattьlarь өөrenir ergeliq.

Po ergeni xandьrar cyвe polza, pygy niittinip ьjaap-la өөrenir jozuluq ege өөreniişkini, өөrenirin, teedi polвaazьraldь-taa xalas kьlganь, teedi şkolanьn өөrenikcilerinin en xөj nuruuzunga kyryneden tuzalamcь şalьn perip turarь, şkolaa өөredirde tөreen tьlьnьn kьrьnga өөrediri, zavottarga, sovxostarga, maşina-traktor stanzьlarьnga polgaş kolxostarga azьlcьn connun pydyrylgenin, texniktin polgaş agronomnun ertteminge xalas өөredirin turguskanь ol polur.

122 tugaar cyyl. SSRE-de xereezen kizee azьl-agьjnьn, kyrynenin, kulturnun, xөj niittinin-politiktьn amьdьralьnьn pygy-le talazьnga er kizi-pile pir ten kirzir ergeni peer.

Xereezennernin po ergelerin pottandьrьp polurun xandьrar cyвe polza, azь! kьlьr, azьlьnьn xөlezizin alьr, tьştanьr, xөjnyn amь kamgalalьn alьr, өөrenir tugajьnda xereezen kizee er kizi-pile pir ten ergeni pergeni, ije polgaş caş uruqnun erge azььn kyryneden kamgalap turarь, xereezen kizi saattanganda şalьnьn perвişaan şөlee tьpsьrь, xereezen kizinin pozuur pazьnnarь, uruqlar jaslazь polgaş sattarьn kalвaa-pile turguzup turarь ol polur.

123 tugaar cyyl. SSRE-nin xamattьlarь, nasional ajmaa polgaş kezinin өny xamaan cokka, azьl-agьjnьn, kyrynenin, kulturnun polgaş xөj niittinin-politiktьn amьdьralьnьn pygy talazь-pile ten ergeliq turarь puzulвas kadьq xoojlu tyrym polur.

Xamaattьlarnьn kezinin өny polgaş nasional ajmaan parьmdalaaş, olarnьn ergezin kandьq-taa janzь-pile şuut ijik-pe şuut евes kьzьgaarlaar ijik-pe azь xarьn olarga şuut ijik-pe şuut евes arttьk erge tьpsьr polza, paza kandьq pir keeş өnyn polgaş nasional sөөkty өry turguzar, azь өzeenneştirer polgaş kudu kөөr coruktu xoojlu tyrym jozugaar kadьq şider.

124 tugaar cyyl. Xamaattьlarnьn şazьnga cydyyr, cydyвezin xostuq turguzar tөleede. SSRE-de xyreeni kyryneden, şkolanь xyreeden tuskajlaan. Xamaattьlar şuptuzu şazьn jozulalьn corudarь xostuq polgaş şazьnga udur surttaal corudarь xostuq.

125 tugaar cyyl. Azьlcьn connun erge-azььnga taarьştьr, paza sosialistьq jozu-turguzuqnu pьzьdar sorulga-pile SSSE-nin xamaattьlarьnga xostuq kьldьr tьpsьp xandьrar cyylder polza:

a) sөstyn şөleezi,
в) parlalganьn şөleezi,
c) xural-suqlaanьn şөleezi,
d) kudumcaa cьskaal kьlьrьnьn şөleezi.

Xamaattьlarnьn po ergelerin xandьrar cyвe polza, azьlcьn conga polgaş olarnьn organizastarьnga xeвilel, saazьn xөrengizi, niittinin pazьnnarь, kudumcular, xarьlzaa cepsekteri polgaş ol ergelerni pottandьrarьnga cugula өske-taa ettin cyylderin perip turarь ol polur.

126 tugaar cyyl. Azьlcьn connun ergeazььnga taarьştьr, paza arat tymennin organizas talazь-pile pot azьl xereen polgaş politik talazь-pile idepkej kicceelin xөqzyder sorulga-pile SSRE-nin xamaattьlarь adaanda ajьtkan xөj niittinin organizastarьnga kattьzьp евileldezir ergeliq: profes евilelderi, kooperatif kattьzььşkьnnarь, anьjaktar organizastarь, sport polgaş oran kamgalalьnьn organizastarь, kulturnun, texniktin, erttemnin niittilgeleri polgaş paza yletpyrccin angьnьn xyreeleninden polgaş өske-taa janzь azьlcьn connun iştinden yngen en-ne idepkejliq, en-ne mederedliq xamaattьlar SSRE-nin komunistьq namьnga kattьzьp евileldezir. Ol nam polza, azьlcьn con sosialistьq jozu-turguzuqnu pьzьdьp xөqzydyp temissezirde olarnьn murnakcь pөlyy polur polgaş azьlcьn connun xөj niittinin-taa, kyrynenin-taa pygy organizastarьnьn udurttur өzee polur.

127 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattьlarьnьn amь xuuzunga xaldap teep polвazьn xandьrar. Kьm-taa kizi şyygynyn toktaalь cokka, azь xoojlu xaragalzakcьzьnьn ajttььşkьnь cokka pazьnnadьr uzur cok.

128 tugaar cyyl. Xamaattьlarnьn oran pazьnьnga xaldap teep polвazьn polgaş cagaa piziinin cazьdьn xoojlu tyrym jozugaar kamgalaar.

129 tugaar cyyl. Azьlcьn connun erge-azьь teeş, azь erttemnin azьl coruu teeş, azь nasional-xostalgalьq temissel teeş, xilincek kөryp tezip kelgen taştьkkь xamaattьlarga xorgadaar ergeni SSRE peer tur.

130 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattь pyryzy Sovet sosialistьq Respubliktarnьn Евilelinin yndezin xoojluzun sagьp ederer, xoojlu tyrymnerni kyyssedir, kyş azьldьn tyrymyn sagььr, xөj niittinin xyleelgezinge ak setkildiq polur, sosialistьq niitti curttalganьn tyrymyn xyndyleer uzurluq.

131 tugaar cyyl. SSRE-nin xamaattь pyryzy polza, sovet jozu-turguzuqnun ьdьktьq polgaş kьm-taa teep xaldap polвas yndezini polur, tөreen curttunun paj polgaş kyccylyq turarьnьn tazьlь polur, pygy azьlcьn connun paj şьdamьk polgaş kulturluq amьdьraarьnьn tazьlь polur niittinin sosialistьq өncy xөrengizin kamnaar polgaş pьzьqlaar xyleelgeliq.

Niittinin sosialistьq өncy xөrengizinge xora cedirip xaldaar kiziler arattьn tajzьnnarь polur.

132 tugaar cyyl. Pygy niittinin şeriq alвanьn kьlьr coruu xoojlu tyrym polur.

Yletpyrccin-Taraaccьnnьn Kьzьl Şeriinge şeriq alвanьn kьlьr coruk polza, SSRE-nin xamaattьlarьnьn xyndylyq xyleelgezi tur.

133 tugaar cyyl. Tөreen curttun kamgalaar coruk polza, SSRE-nin xamaattь pyryzynyn ьdьktьq xyleelgezi polur. Tangьraan yrep, tajzьnnьn talazьn-ce kirip, kyrynenin şeriq kyccyzynge kogaral cedirip, taştьkkь kyrynege tuzalap şpion coruk kьlьp, curttunga kara sagьş cedirip өskerlir polza, en-ne aar kemniq paak xerek tep kөrgeş xoojlu tyrymnyn pygyle şiriini-pile şiider.

XI tugaar pөlyk

Songulda curumu

134 tugaar cyyl. Azьlcьn connun tөleelerinin pygy-le Sovetteri: SSRE-nin Teedi Cөвylelі, Евileldeşken respubliktarnьn Teedi Cөвylelderi, azьlcьn connun tөleelerinin kraj polgaş mozu Sovetteri, avtonomnuq respubliktarnьn Teedi Cөвylelderi, avtonomnuq mozularnьn azьlcьn connun tөleelerinin Sovetteri, okrutar, rajonnar, xoorajlar polgaş kөdee cerlernin (stanitsa, derevnja, xutor, kişlak, aal) azьlcьn connun tөleelerinin Sovetteri pygyge tөleeler songuurda, songukcular cazьt padьlaaşkьnnьq pygy niittinin, ten polgaş şuut songulda ergezin parьmdalaaş songuur.

135 tugaar cyyl. Tөleelerni pygy niitti songuur, cyl tize, songulda poop turar cьlьn 18 xar cetken SSRE-nin xamaattьlarь şuptuzu tөleeler songuurunga kirzir polgaş podu songudar ergeliq, anaa kirişpester polza, ugaan ьşkьngan aarьqlьq kiziler polgaş şyygee songulda ergezin kazьttьrьp şiitirgen kiziler polur.

136 tugaar cyyl. Tөleeler songuurda ten songuur, cyl tize, xamaattь pyryzy polza, kezinin өny, nasional sөөgy, cydyyr şazьnь, erttem polвaazьralь, curttalgazьnьn suurcun, suurcun евezi, ada ijezinin angьzь, et xөrengizinin pajdalь polgaş murnunda kьlьp coraan azьl coruu xamaan cokka, songuur polgaş songudar ergeliq.

137 tugaar cyyl. Xereezenner er uluspile pir tenge songuur, songudar ergeni edileer.

138 tugaar cyyl. Kьzьl şeriqnin xyreeleninde turar xamaattьlar pygy xamaattьlar-pile pir tenge songuur, songudar ergeni edileer.

139 tugaar cyyl. Tөleeler songuurda şuut songuur, cyl tize, azьlcьn connun tөleelerinin kөdee polgaş xooraj Sovedinden egeleeş, SSRE-nin Teedi Cөвylelinge cedir azьlcьn connun tөleelerinin pygy-le Sovetterin songuurda xamaattьlar toort songulda-pile şuut songuur.

140 tugaar cyyl. Tөleeler songuurda, cazьt padьlaar.

141 tugaar cyyl. Songuurunga tөleвileer ulustarnь songuldanьn kezek-kezek tөвiskeer cerlerinden tepşidip yndyrer.

Songuurunga tөleвileer ulustarnь tepşidip yndyrer ergeliq kьldьr xandьrtkan azьlcьn connun xөj niitti organizastarь polgaş niittilgeleri polza: komunistьq nam organizastarь, profes евilelderi, kooperatifar, anьjaktar organizastarь, kultur niittilgeleri polur.

142 tugaar cyyl. Tөlee pyryzy podunun kьlgan azьlь polgaş azьlcьn connun tөleelerinin Sovetterinin kьlgan azьlьnьn tugajьn songukcularьnьn murnunga xьnadьp turar uzurluq polgaş oon podun xoojlu tyrymde toktaatkan jozugaar songukcularnьn xөj nuruuzunun şiitpiri-pile kazan-taa tedir kьjgьrttьp ap polur.

XII tugaar pөlyk

Sylde temdek, tuk, najьslal

143 tugaar cyyl. Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Евilelinin kyrynenin sylde temdee polza, xyn xerelinde curaan polgaş tolgandьr sьptьq taraalarlьq telegej pөmbyrzeende taraa xadььrь polgaş maska polur, oon piziin евileldeşken respubliktarnьn tьl tomaanьn kьrьnga „Pygy telegejnin proletarlarь, kattьzьnar!“ tep pizeen turar. Sylde temdektin ystynde peş adьr sьldьs par.

144 tugaar cyyl. Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Евilelinin kyrynenin tugu polza, kьzьl өnnyq pөs, ystykky pulununda sьp canьnda aldьn taraa xadььrь polgaş maska curaan, oon kьrьnda tolgandьr aldьn kьdьqlьq kьzьl peş adьr sьldьs turar. Toora turttunun xemceezi uzununun 2 xuuzunun 1 xuuzu polur.

145 tugaar cyyl. Sovet Sosialistьq Respubliktarnьn Евilelinin najьslalь polza, Moskva xooraj polur.

XIII tugaar pөlyk

Yndezin xoojlunu өskerttirinin curumu

146 tugaar cyyl. SSRE-nin Yndezin xoojluzun өskerttirde, cyq-le SSRE-nin Teedi Cөвylelinin oon ordu pyryzynge yştyn iji xuuzundan евeeş евes polgan xөj nuruuzunun şiitken şiitpiri-pile өskerttir.

Eş Canzanьnь ylegeri

Parььn-xemcik kozuununun Kөp-sөөk sumuzu nam kezigyny eş Canzannьn malь cьl pyry өzyp kelgen. Todargajlaarga:

MAL ATTARЬ	1935 c.	1936 c.	Өsken %
Cьlgь mal	5	8	60
Inek	30	43	43,3
Xoj	81	98	21
Өşky	20	35	75
Şuptuzu	136	184	35,3

Malьnьn cьlьq kazaazь cetce polgaş paza 1935 cьlda sigenni xөj, ekki kezip alganь-pile kьzьn malьn cutka alzьr xamaan cok xarьn өske cudaan connarnь 10 şanak, 2 terge sigeni-pile tuzaladь.

Өske eşter paza po eşten yleger algaş, am po 36 cьlda sigenin po eş ьşkaş kьldьr kezip algaş, malьn cutka alвspazьn şьngьь oraldazьr poor tep idegeer tur.

Nam yyrynyn sekreteri
Pajьr-ool.

Ylegerliq eş Cunmaa

Kaa-xem kozuununun Pyrende Samba-xөөnyn kadajь Cunmaa teerzi 1936 cьlda mal yzer kampanini podunun idepkeji-pile caaskaan podunun malьn coguur өjynde yzyp aldь.

1934-35 cьldarda pizik cer-le pilвes kadaj cyвe, am solun tepterni saat cok nomcup turar appaardь.

Өөuge kirerge, kulturluq pajdalь paza koncuq tepşip turar, ьlangьja ajak-şьnaan yrgylcy cuur polgaş oon-taa өske.

Po eştin ylegerin өske xereezen eşter algaş paza po ьşkaş polurun kьzar poor tep şuut idegeer tur. Xereezen **Өrtten.**

Idepkejliq eşter

Uluq-xem kozuununun Ejliqxem sumuzu 8 tugaar arвannьn xamaattьlarь eşter Şaqdьr, Takkьr-ool polar polza, cazak: namnьn ajttььşkьn şiitpirin kyyssedir teeş, Uluq-ajaktьn tazьr alaagьnьn orttuzunda sigen kezer cernin pok-sak cyвezin udur aştap turgaş, 320 kulaş cerni tolgandьr kazaalap algan.

Paza myn sumu Kombu-xuurak, Sancat, Kenden-cangь, Camzьrьn polar po cazьn paza tazьr alaakta sigen kezer cer 356 kulaştь kazaalap algannar.

Po ystynde eşter cazak, namnьn toktaal ajttььşkьnьn şьn kyyssedip, kelir kььştьn cudunga udur sigenni xөjny peletkep alьr teeş kьskan turlar.

Cer-cerde өske eş-өөrler po eşterden yleger ap, malьnьn cemizi sigenni toldur azaap alьrь ton cugula tur.

Areveccl **K. Pajьr-ool.**

Ylegerliq tergi sadьqcьzь

Tees-xem kozuununun Orukkuşьnaa sumuzunun targazь Caktak, myn sumuda kooptun majgьn sadььndan eleen xөj paraan ap algaş, sadьp algan maldarь polza:

1. Cьlgь mal . . . . . 2 paaş
2. Xoj . . . . . 8 „
3. Өşky . . . . . 2 „

Şuptuzu . . . . . 12 paaş

Ol sadьp algan maldarьnьn erttee—207 akşa 22 kөp. poldu.

Oon өske paraannarnь akşaga xuuldurup pergeni — 76 akşa 42 kөp. Sadьp algan cyylderinin şuptuzunun erttee 283 akşa 64 kөp-tyn paraanьn sadьqlap perdi.

Cer-cerde өske sumular targalarь, po eş Caktaktan yleger ap azьldaarь koncuq cugula tur tep kьjgьrdьm.

O. Şьnaada majgьn
ergelekcizi **Xajdьp.**

Argьşkan-tyşken arat con amьrap-la tur

Uluq-xem kozuununun Xenderge sumuzunun targazь eş Tyвekkej paaştaan 41 kizi, po cьldьn 6 ajnьn 19-20 xynnerinde Senek paazь, Pestiq-karadan, arttь azьr pestiq azьkka cedioruktun ozan-şьrьş, cuduk-tөş, xaja-tazьn aştap kaaptaalь tişkeş, pir uq-pile pargaş, myn ol xynnerde Senek paazьnьn oruun şanak-terge, cyyktyq şarь saat cokka corup turar kьldьr aştap tөgerdiler.

Ol oruk-pile aşkan, tyşken arat connun өөryşkylyy-taa syrgej, „arattьn oruunda piccii-taa marttaannьq cyвe cok poop turr“ tizip turar tur.

Cer-cerde sumu cagьrgalarь podunun curttunun tөвiskeerinde perge oruk-ciriin, ekki tura-pile aştap arьqlap ap turar coruk, cazak, namnьn kьjgьrььn kyyssetkeni ol polur tur.

Sumu sekreteri **Xyrgyl-ool.**

TAR 15 сьl ojun pajьrlap turar kozuunnarga iziq pajьr!

Tьva arat respubliktьn tuskaj togunnaanьnьn 15 сьl polgan ojunuq pajьrьn kozuunnar 8 ajnьn 1 caada pajьrlap erttirer. Po xyn kozuunnar TAR 15 сьl ojun pajьrlap, pottarьnьq cedilgelerin tynnep kөryp turar coruk polza, Uluq Oktabr revoluzunuq accьzьpile 1921 сьlda nasionaldьn revoluzu yngeş, taştьkkь, iştikkiniq kargьstarьnga tarladьp coraan arattarga xostuq ergeni pergen. Oon peer Tьvanьn arattarь podunuq cazak, namьnьn şьn toort paaştalgazь-pile, paza Uluq Sovet Ebileliniq uttundurbas tuzalamcьzь-pile azьl-agьj, kultur, politiktьn talazь-pile uluq cedilgelerni cedip ap, curtta feodaldьn tazьlьn tura tьrttar coruktu erestiq corudup, cer-le tөөgee kazan-taa kөzylbeen caagaj-caagaj cedilgelerni cedip alganь pile 15 сьldьn ojunga өөryşkylyq uzurazьp turar tur.

TAR 15 сьl ojun 8 ajnьn 1-de pajьrlap erttirer kozuunnar polza: Cөөn-xemcik, Parььn-xemcik, Uluq-xem, Tandь, Tees-xem, Kaa-xem, Pii-xem.

Azьl-agьj, kultur amьdьraldьn caagaj cedilgelerin po pajьrlalьnga tynneeş, moon songaargь cedip alьr sorulgalarьn cazak, namnьn murnunga tangьraqlap temdeqlep turar TAR-nьn po kozuunnarьnьn azьl-agьjьnьn, kulturunun cedilgelerin TARN-nьn organь—„Şьndan" pajьrlap carlaar tur.

I. Mal azьlь

Tus-tus kozuunnarnьn 1934 сьldan 1935 сьlda malьnьn өzyldezin kөөrge:

Kozuunnar adь	1934 сьlda (paaş-pile)	1935 сьlda (paaş-pile)	Өsken %-zu
1. Cөөn-xemcik	250.868	304.738	21,47
2. Parььn-xemcik	286.187	343.622	20,06
3. Uluq-xem	168.479	198.565	17,85
4. Tees-xem	149.764	164.185	9,63
5. Tandь	27.550	31.718	15,85
6. Kaa-xem	40.186	41.302	2,77
7. Pii-xem	58.158	56.920	—

Po ertken kьzьn TAR-nьn iştinge kalbaa-pile cut ajььlь teqgen polza-taa, kozuunnarnьn organizastarь polgaş oon arat tymenneri cazak, namnьn cut-pile temissel-ce kьjgьrььnьn murnunga сьskaalьp turgaş, cut-pile erestiq temisseşkeninin xaraazь-pile kьzanьp kelgen cutka şooluq mal alьspaan. Ьncangaş 35 сьlda turganьndan po 36 сьlda kozuunnarnьn malь paza өzyldege temdeqlettirer appaar.

II. Tarьlga azьlь

Uustun azьl-agьjьnьn kol adьrь—mal azьlьnьn tuzalakcьzь—cer-taraalan azьlьnьn talazь-pile po 1936 сьlda tus tus kozuunnarnьn taraan taraazьnьn erengej sanьn Mal cer ministerinin medeezi-pile ap kөөrge:

Kozuunnar adь		Malcerminnin tөlөbileen gazь	Tarьp kyyssetken gazь	Kyyssetken %-zu
Cөөn-xemcik		4400	5435	123,52
Parььn-xemcik		2874	3448	119,97
Uluq-xem	Kөşkyn con	3779	4014,25	106,22
	Suurcuq con	1000	943	94,30
Tees-xem		940	941	100
Tandь	Kөşkyn con	844	628,87	74,24
	Suurcuq con	4021	4165,32	103,58
Kaa-xem	Kөşkyn con	3779	951,25	92,71
	Suurcuq con	2680	2933	109,44
Pii-xem	Kөşkyn con	1174	1174	100
	Suurcuq con	3880	3123	80,48

Po sandan kөөrge, coguur cernin tөlөbilep turganьndan po kozuunnar azьr tarьp kyyssetken tur.

III. Erttem pizik

1935 сьlda TAR 14 сьl ojunda pygy kozuunnarnьn arattarьnьn pizik piliri 61% turgan polza, am po 1936 сьlda TAR 15 сьl ojunun yjezinde 67% cetken.

Moon iştinde po ystynde 7 kozuunnuq arattarьnьn pizikke өөrengenin todargajlaarga:

Kozuunnar adь	8-ten 40 xargа cedir pygy con sanь	Olarnьn iştinden pizik pilirler			Pygy pizik pilirlerniq sanь	Pilaca ulustarдan pilirlerniq %-zu
		Ekki	Orttumak	Adak		
Cөөn-xemcik	14121	1073	3185	4218	8476	60,0
Parььn-xemcik	9388	653	1942	4522	7117	75,8
Uluq-xem	6727	469	1701	609	2779	71,0
Tees-xem	4193	401	756	1334	2491	59.5
Kaa-xem	1257	180	302	516	998	79,4
Tandь	1043	88	245	435	768	75,4
Pii-xem	1797	175	436	607	1218	67,8

Revolustuq murnunda pizik-pilik сok karangь pydyylyk coraan arattar, am yndөzin tьl-piziktiq poop, aldan azьq xuu өөrengen coruktu koncuq tөөgylyq cediişkin tep sanaar.

IV. Өөredilge cerleri

Kozuunnarda өөredilge cerleri сьl pyry өzyp turarь-pile arattar pizikke po xire tyrgen өөrenip turar. Am yjede po kozuunnarda şkolalar polgaş likpuntu, kөzer kьzьl өq suqlarnьn sanьn ap kөөrge:

Kozuunnar adь	Kozuun tөbynyn şkolazь	Kьşkь kirip өөrenir şkola	Cajgь şkola	Likpuntu	Kьzьl-өq	Kattьşkaş
1. Cөөn-xemcik	1	4	6	12	1	24
2. Parььn-xemcik	1	3	6	9	1	20
3. Uluq-xem	1	1	6	8	1	17
4. Tees-xem	1	2	4	8	1	16
5. Tandь	1	—	2	3	1	7
6. Kaa-xem	—	—	2	3	—	5
7. Pii-xem	—	2	2	3	1	8
Şuptu	5	12	28	46	6	97

Tuskaj pot-ergeliq polganьnьn 15 сьl ojunda TAR-nьn. po kozuunnarь po ystynde cyylderden angьda, sanap cetpes cedilgelerni cedip algan. Ьlangьja sadьq azьldarь polgaş kozuunnarnьn xoorajlarь өsken. Cizeeleerge, revolus murnunda polgaş oon soonda 1930 сьlga cedir-taa ekki өnnyq pazьn kөzylbejin turgan Kьzьl-mazalьk, Samagaldaj, Cadaana polgaş oon-taa өskeler am kulturluq, kөryştyq xoorajlar appargan.

Şak-mьndьq cedilgeler-pile TAR 15 сьlьnьn ojun pajьrlap turar kozuunnar polza, moon songaargь sorulgalarьn, ьlangьja sigen kezilgezin erestiq corudarьn, taraa alьzьn ertte alьrьn, kьşka udur cyyl pyry peletkelderni ьjak corudarьn po pajьrlьq xynynge pyryn temdeqlep alьrь cugaa-cok.

Ьncaş cazak polgaş nam, 15 сьldьn ojun pajьrlap turar kozuunnarga pajьr cedirві-şaan, moon songaargь salgan sorulgalar coldak xuussaa iştinde moontaa arttьk kyyssettiner poor tep xanь idegep turar.

Mool arat respubliktьn 15 сьl oju

MAR Picce xuralьnьn pajьrlьq sessizi

Po сьldьn 7 ajnьn 15-te Ulaan-paadьrga Mooldun xostalganьnьn 15 сьl polgan ojun tabarьştьr MAR Picce xuralьnьn 21 tugaar pajьrlьq sessizi polgan.

Myn pajьrlьq sessini MAR Picce xuralьnьn targazь Toksum azьtkan. Sessinin prezidiyinynge Picce xural targazь Toksum, erengej sajьt Amьr, oon oralakcьzь Şoj-palzan, Şeriq jaamьzьnьn sajьdь Temit, MARN TK sekreteri Lopsan-torzu suqlarnь pajьrlap songaan.

Taraazь-pile Mooldun arattьn revolustuq namьnьn Tөp komitedinin murnundan Lopsan-torzu pajьr cedirgen.

Myn sessige koza-xelbeezi, najьraldьq Tьva arat respubliktьn murnundan Lopsan-sambuu pajьr cedirip, Mooldun uluzunun xostalgalьq xyrezi polza, Azij tiptin pygy tarlatkan kolonij ulustarьnga koncuq uluq yleger xaldabьrьn kөrgyzyp turarьn cugaalaan.

Oon taraazьnda Pьraat-mooldun Avtonomnuq Sovet Sosialistьq Respublininьn Tөp Kyyssekci Komitedinin targazь Tambilan pajьr cedirgen.

Oon SSRE-nin Tөp Kyyssekci Komitedinin targazь Kalinin polgaş SSRE Ulus Komissariarьnьn Cөbylelinin targazь Molotoftun corutkan pajьrlьq telegramnarьn koncuq pajьrlap xyleep algan polgaş Stalinga, Kalininka, Molotofka polgaş Voroşilofka corutkan pajьrnьn telegramnarьn padьlaan.

Oon taraazь-pile Mool arat respubliktьn xostalganьnьn 15 сьl ojun xolbaştьr Mooldun arattarьnga myn sessinin uguulgazьn nomcup xyleep algan.

Sessi sөөlynde Moskvadan pargan polbaazьn şiicci-ojuncularnьn ojunu polgan. Po polza Mooldun revoluzunun 15 сьl ojunga tabarьştьr, Sovettin uran-cogaalьnьn kulturluq pelee polur.

Malььs өzyp tur

Tees-xem kozuununun Şьnaa sumuzunda namnьn 13 tugaar yyrynyn kezigynnerinin malьnьn өskeninin paaş sanьn ap kөөrge polza:

MAL ATTARЬ	1935 c.	1936 c.	Өsken %
Сьlgь mal	208	279	34
Inek	318	398	25
Xoj	2416	3143	30,1
Өşky	1089	1178	8,0
Şuptuzu	4031	4998	21,0

37 сьlda malььsstь 50 xuu cedir өstyrerin kьzьp, arat tymenge surttaal azьlьn taradьp tur-pis.

Nam yyrynyn targazь Kaldan.

Pis podap tьptььs

1936 сьldьn 6 ajnьn 20-de yngen № 49 (550) „Şьn" solunda Parььn-xemcik kozuunu Şuj sumuzu eş Munzuktun „oruk tuduunga azьldap turgaş, 30 akşa aldьm, ol algan akşam 15 kezek saazьn poldu, meen oom kaaşkaaştьn akşazь kattьşkaş 15 saazьn polganьl" tep sanьn pistiq podap tьpkanььs:

Kaaştьn akşazь	sanь	saazьnь
10-nun	10 ak.	1
5-tin	5 ak.	1
3-tyn	3 ak.	1
1-nin	12 ak.	12
Tyny: —	30	15

PXK Şөkpeerde Saqdь.
Amьr-pidi.

Sovettin uran-cogaalьnьn kulturluq pelee

TAR 15 сьl ojunga kelgen SSSE-nin polbaazьn şiicci-ojuncularь 23 kizi songu kozuunnarga pottarьnьn ojunun kөrgyzeri-pile 7 ajnьn 15-te patkan. Olar-pile ARN TK-nьn Сьrьdььşkьn kildizinin targazь Tovariştaj, Kultur jaamьzьnьn sajьdь Sedipool polgaş Tьvanьn ojuncularь.

Uluq-xem kozuununga myn xynnyn kezee 5 şakta oruk-suur ekki cede peerge, kozuun ystynden kozuun targazь, nam komizь suqlar uktup algan. Kozuunnuq xoorajьnga cede peerge, xөj arattar uktaan.

Anaa 16-nьn ertteninde ojun kөrgysken. 800 azьq kizi сьqlьp keep kөrgen. Ol-la xyn Caa-xөl sumuzu myn ojuncularnь calaan. Sumu tөbynge cede peerge, iji yş cys xire aattьq arattar сьskaalьp uktup ap turgan. Anaa kөrgysken ojunnu 450 kizi kөrgen. Ortta cangьs Caa-xөl sumuzunuq arattarь ebes, Cөөn-xemcik kozuununuq Kьzьl-taq, Iziq-kara sumularьndan polgaş Uluq-xemniq Urbyn, Kara-tal sumularьndan arattar paza kelgen.

Xat caas polgaş, ojunnuq sөөlgy iji cyylyn kөrgyzyp şьdabajьn pargan polza-taa, kөrgysken ojunnarnь arattar koncuq sonuurgap kөrgen. Ьlangьja 70-80 xarlьq aşşaktar „kizi tiriq coraaş mьndьq magalьq cybeni kөryp alьr cybe tur-aa, mьndьq cybeni kөөr-men tep kьm saktьp coraan poor" tep cugaalazьp turgannar.

Myn şiicci-ojuncularnь oon arattar ydep aattargan. Ol kezee Cөөn-xemcik kozuununga cedip corda, kozuunnuq alban xaarlarь Pora-xөl xobuzundan uktup algan.

Cөөn-xemcikke xongaş, 17-nin ertteninde Parььn-xemcik kozuununga par сьdьrda 100 azьq aattьq kizi kozuun pettinde Kөp-keziqden uktaan. Kozuun tөbynge paarga, eş Ojdup paaştaan kaaş cys kizi uktaan turgan. Pargan xynnyn kezeezinde ojun yndyrgen. Anaa 1400 azьq kizi сььlgan.

18-tin ertteninde Ajangattь sumuzu calaan. Ьnaar par-сьdьrda aattьq. cadaq arattar uktaan. Anaa kөrgysken ojunnu 300 azьq kizi kөrgen. Ortta Xөndelen, Parlьk polgaş өsketaa sumulardan arattar kelgen. Ьlangьja Caa-xөl polgaş Ajangattьnьn pajdalьn ojuncular-pile kadь coraan tiriq-curukcular tьrttьp ap coraan.

19-tun ertteninde kozuun tөby—Kьzьl-mazalьkka tedir eep kelgeş, paza ojun yndyrgen. Onu 250 azьq kizi kөrgen. Ortta myn kozuunnun en ьrak sumularьnьn pireezi polur Kara-xөl sumuzundan 10 azьq kizi tyn xyn cok cedip keep kөrgen.

Ol xynnyn kezee Cөөn-xemcik kozuunun-ce eqgen. Cөөn-xemciktin Cadaana-xoorajьnga 20-nin xynynde ojun yndyrgen. Ortta 2.300 azьq kizi kelgen. Ьrak-ьrak sumulardan paza xөj arattar kelgen. Cadaananьn Tebe-xajada ylegerliq stanzьga 21-nin ertteninde pargaş, ojun yndyrgen. Onu 460 azьq kizi kөrgen.

Oon ol kozuundan ydetgeş, ol kezee Uluq-xemge cedip keep xongan. 23-te ortta paza ojun kөrgyzerge, 400 azьq kizi kөrgen. Oon Elegeste „Toka" attьq kyrekonomga kelgeş, 23-tyn xynynde ojun yndyrgen. 400 azьq kizi kөrgen. Oon Kьzьlga myn xynnyn kezee 11 şakta ergim ojuncular şuptu amьr mendi coraaş cedip kelgen.

Kөdeenin arattarь SSRE-nin po polbaazьn şiicci-ojuncularьnьn kөrgysken janzь pyry polbaazьn ojunnarьn kөrgeş, cer-aa cok magadap sonuurgap, kizi polbaazьraarga şьnda-la ьndьq koncuq cybe tur, monu kөryp alganda cyny-taa kancaar tizip, ьlangьja ojunnu kөryp turda, paqda aadь poştuna peerge, ьnaar salьp coraajьn teeş, toobajьn turgannar. Ьraktan kelgen arattar po ojunnu 3-4 xonukta manap turgaş kөrgen. Oon soonda „am paza polur irgi-pe" tep-taa turgannar.

Ojuncular polza, camdьkta caasporan tabarzьp corza-taa, anaa piccetaa taldarabajьn, podunuq curttundan kelgen sorulgazьn koncuq cudugara pajdal-pile erestiq kyyssedip coraannar. Arattar polza, nasional xep polgaş ca-sogun cergeliq cyylderni pelekke perip turgan. Myn ojuncular Tьvanьn arattarьnьn po xire cook setkilinge koncuq amьrap pajьrlap coraan. Po polza, pireede, SSRE-pile Tьvanьn arattarьnьn ep-najьralь ulam kьlьnnap turarьn ajttьp turaarь ol, ijide, Tьvanьn revoluzununun 15 сьl polgan ojunga, Sovettin uran-cogaalьnьn kulturluq pelee polur.

Ojun poorunun murnunda sigen kezilgezi polgaş kysky taraa alьrьnьn tugajьn eş Tovariştaj сььlgan conga cugaalap perip coraan.

Eş Tovariştaj Tөp komitetke kelgeş, po pygy poop coraan cyylderni eş Tokaga өөryp cugaalaan polgaş oon ol toraan-na solunnar azьldakcьlarьnga medeeleen.

„Pistin ulus aalcь uktukcuzu"...

TAR 15 сьl ojunga kelgen SSRE-nin polbaazьn şiicci-ojuncularь songu Cөөn, Parььn, Uluq-xem kozuunnarga ojun kөrgyzyp coraaş kelirge, olarnьn pir kezek ojnakcьlarьnga eş Toka uzurazь pergeş, myn ojnakcьlarnьn amьr mendizin ajttьrgaş, „kajь xire cordunar" tep ajttьrarga, myn ojnakcьlardan „koncuq ekki cordubus, arattar pisti koncuq ekki uktup, өөryp turdular" tep xarьlaarga, eş Tokanьn cugaalaanь polza:

„Pistin ulus cer-le koncuq aalcь uktukcuzu ulus cybe" teeş, koncuq kattьrьp өөryp, ol ulus-pile cugaasoodun kьlьp turdu.

Kyryne xөrengizi sigenni peletkej perdibis

Parььn-xemcik kozuununun Kargьnьn arattarь kyryne xөrengizi sigen turguzar teenin koncuq pajьrlap xyleep algaş, 60 azьq kizi sumu targazь eş Ojduptun paaştalgazь-pile 60 ga xire cernin taş, toburak, tөngeliin aştap aldььs,

Moon songaar tus cernin sigenin malga cer-le cidirtpejin, şuptu azaap algaş, kьştьn perge yjezinde malььska peer tugajьn koncuq kьzьp tur-pis.

Өske eş-өөrlerni paza-la pis eşkaş mьncandьr azьldaar poor tep idegep kьjgьrьp tur-pis.

Aratkor MOLDURGA.

M. M. Litvinof 60 xar xarlaan

Maksim Maksimovic Litvinof polza, SSRE-nin Taştьkkь Xerektin Ulus Komissarь (piske podaarga Kadagattь jaamьnьn sajьdь) kizi cуve. M. M. Litvioftun tөөgyzyn manaa topculaarga:

M. M. Litvinof, 1898 cьlda—22 xarlььndan revolustuq azьl kьlьp egeleen.

1900 cьlda OSDAN-nьn (Orustun Sosial-demokrattьq azьlcьn namьnьn) Kijef-xoorajga turgan komitedinin kezigyny turgan, oon tutturup xaan cazaanga şiittirgeş 1 cьl carttьkta kara-pazьnnatkan, oon soonda taştьkkь-ce tezip yngeş „Iskra" tep taştьkkьga Leninnin yndyryp turgan solununun redaksьzьnga azьldap turgan.

Namnьn 2 tugaar Uluq xuralьndan M. M. Litvinof—bolşevikternin xyreeleninge kirgen.

1903 cьlda Orus curttunga cazьdь-pile eep canьp kelgeş, namnьn Riga tep cernin komitedinin kezigyny turgan.

1905 cьlda „Caa amьdьral" tep pir tugaar sosial-demokrattьq azьt solun turguskan.

1907 cьlda Ştutgart tep cerge polgan pygy telegejnin sosialistin kongrezinin azьlьnga OSDAN-nьn murnundan telee poop kirişken.

1918 cьlda eş Litvinof—Sovettiq Orus ulustun Angli uluska pir tugaar Pyryn ergeliq teleezinge olurgan.

1918 cьldan Taştьkkь Xerektin Ulus Komissarьnьn kolegizinin kezigyny polgaş oralakcьzь turgan.

Eş Litvinof—1930 cьldan egeleeş, amga cedir SSRE-nin Taştьkkь xerektin komissarь poop turar.

Uluq xural sanьnda-la Tөp Kyyssekci Komitettinin kezigyny polgaş PK(в)N-nьn 17 tugaar Uluq xuralьndan Tөp komitettin kezigyny polgan.

Eş Litvinof polza, SSRE-nin cazaanьn tajььn politiin konçuq ylegerliq cediişkinniq corudup, telegejnin ulustar arazьnga ep tajььn pajdaldь turguzar teeş, caa-tajьn yndyrөes teeş, erestiq oraldazьp, ьlangьja Ligi-naska SSRE-ni yrgylcy teleelep, tajьn kyzeer kargьs kyrynelernin xoralьq podal, planьn şuut ileredip kelgen polgaş ol talazь-pile azьldap turarь pygy telegej kьrьnga attьq suraqlьq, xavьjaalьq revoluscu myn.

Sovetter curttunun azьlcьn tymeni podunun Taştьkkь Xerektin Ulus Komissarьnga calvььştьq pajьrьn cedirip turar polgaş tajььn coruktun xereenge moon songaar moon arittьk azьldaar poor tep kyzep turar.

Eş Litvinoftun 60 xar xarlaanьnga SSRE-nin cazaanьn teedi xavьjaazь—Leninnin ordeni-pile şannaan.

SSRE-de caa ceeli yngen

SSRE-nin Tөp Kyyssekci Komitedi polgaş Ulus Komissarlarьnьn Cөvyleli, 1936 cьldьn 7 ajnьn 1 xynynde caa ceeli (obligas) yndyrer tugajьnda toktaal yndyrgen.

Myn caa ceelini 4.000.000.000 (4 miliart) tөgerik tynge, 1936 cьldьn 9 ajnьn 1-den 1956 cьldьn 9 ajnьn 1-ge cedir—20 cьl xuussaalьq yndyrgen.

Sovet Eвilelinin xөj tymeni, ol toktaaldь ol-la toraan pajьrlap xyleep algaş, xerek kьrьnda tyrgen polgaş cediişkinniq kyyssedip turar.

Monu manaa todargajlaarga polza, myn toktaal yngen xynden egeleeş 7 ajnьn 11-ge cedir 10-na xonuk iştinde caa obligastь 4.227.608 000 (4 miliart 227 milion 608 mun) tөgerik ijik-pe 227.608.000 (227 milion 608 mun) tөgerik azьr pizidip kyyssetken. Obligastьn pizidiişkini am-taa tyrgen cediişkinniq yrgylcyleвi-şaan.

Ol pizitkennernin iştinde camdьk kizilernin obligas pizidip ap turganьn kөrgyzerge polza: Gorloftun „Kirof" at'ьq maşina tudar zavodunun pir masteri **Eremejef** tep kizi polza, **„pistin curttuвustu teeskinip kөөr pol**za, et yletpyrleriвistin suugularьnьn ьştarь puruladьr xөdelip turar, cizee Ural, Kuznes, Celjaвin polgaş eskeler. Olarnь ceelilerden cььlgan xөrengi-pile kьlgan polgaj. Men alвan uzurunda Germanga coraan-men, ьnda et-yletpyr cerinin eezi kizi podu ceeli yndyryp turar, pir eвes azьlcьn kizi ol ceelige pizitpes polza, anaa azьl peraes.

Piste polza, ьndьq eвes, xarьn azьlcьn tymen pyryzy ceelige koncuq turalap pizider, cyge tize, ol xөrengi kajnaar paarьn pilirler polgaj"—tep cugaalaaş, 600 tөgeriktin obligazьn pizidip algan.

Tadarnьn Zainiskij rajonunun „Janga Aul" tep kolxozunun kezigynneri Şitapof Nuri tep kizi 500 tөgeriktin obligazьn pizidip algan, Nabiullin Şafik tep kizi 600 tөgerikke pizitken.

Paza SSRE-nin orden xavьjaalьq Petr Krivonos tep kizi azьlьnьn teleвiri orttaa cizee-pile 1.700 tөgerik turgaş 2.000 tөgerikke pizitken, oon adazь ajda azьl teleвiri 317 tөgerik turgaş 400 tөgeriktin obligazьn pizidip algan. Oon Petr Krivonostun cugaalaanь polza:

„Men polgaş meen өөm işti ceeli yndyrgen tugajьn tьnnaaş koncuq өөreen-pis. Pistin curttuвus өzyp, pajьp turarьn todargaj kөryp turar-pis. Piste caa şkolalar, pydyrylgeler, emci cerleri, uruqlar sadь, tьştanьr cerlerni tudup turar, ol pygy polza, piske polgaş azьlcьn tymenge xereqleeripile kьlьp pydyryp turar polgaj"—tep cugaalaan.

Po pygy cyny kөrgyzyp tur teer polza, pistin adaвьs polur SSRE-nin xa-tunmaвьs polur azьlcьn tymeni podunun curttunga, nam, cazaanga xanь ьnakşьp xandaanь polgaş poduвustun sovettiq kyryneвis pisti cьrьk caagaj amьdьralgaga cedirip turar tep pilgeş, nam, cazaanьn kandьq-taa toktaal ajttььşkьnьn pajьrlap xyleep algaş, tyrgen polgaş cediişkinniq kyyssedip turarьn kөrgyzyp turarь ol tur.

Pistin Tьvanьn arat tymeni polza, Uluq Sovet Eвilelinin azьlcьn tymeninin azьktьq xereldiq ylegerin kөryp, poduвustun cazak, namьвьstьn kandьqtaa toktaal ajttььşkьnьn olar ьşkaş tyrgen polgaş cediişkinniq kyyssedir uzurluq-pis.

Xөвenmej.

Moskva, Taştьkkь Xerek Komissariadь, eş M. M. Litvinofka

TAR-nьn Cazaa polgaş arattarьnьn murnundan Tьştьkkь Xerek ministerinin ceri Slernin caagaj amьdьrap kelgeninernin 60 xar poop turarьnga pajьr cedirip tur.

Pygy telegejnin azьlcьnnarьnьn xeree teeş, Slernin maadьrlьq xyreziner, paza SSRE-nin Cazaanьn toort-şьn tajвьn politii polgaş ol tugajьnda pygy telegejnin tarlatkannarьnьn kyzelin xandьrgan Slernin xuu azьlьnar, pygy telegejnin arattarьnьn talazьn-ce kьldьr kezeede azar poor tep xanьzь-pile idegep tur-pis.

Bncengaş telegejnin tarlatkannarьnьn xeree polgaş paza SSRE, TAR, MAR-nьn xa-tunma xьrьlzaazь pьzььr coruktun xeree teeş, am-taa yr nazьnnь nazьlaar poor tep Maksim Maksimovic Slerge kyzep tur pis.

Telegejnin tarlatkannarьnьn mergen diplomadь eş Litvinof telgereer poizun!

TAR-nьn Mincөвylelinin targazь polgaş Taştьkkь xerek ministeri CЎRMIT-TAZЬ.

Ol arвannьq azьl-agьjь өzyp tur

Uluq-xem kozuununun Xenderge sumuzu 13 tugaar arвannьn xamaattь өregelerinin 35-36 cьldarda mal, cer azьlьnьn talazь-pile cedip algan cedilgelerin manaa san-pile kөrgyzerge polza:

Maldar adь	1935 cьlda	1936 cьlda	Өskeni
1. Cьlgь mal . . .	58	86	28
2. Kulun	11	16	05
3. Inek	128	234	106
4. Pьzaa	36	53	17
5. Xoj	480	565	85
6. Xuragan	183	286	148
7. Өşky	489	576	87
8. Anaj	174	224	50
Tynv:	1585	2040	520

Po sandan kөөrge, po kьzьn uluq cut polgan polza-taa, tus arвannьn pot-cagьrgazь cutka udur xamaattьlarьn erestiq eвileldeeni-pile ertken cьldan maldьn paazь kudulaвajьn, xarьn өzyyşkynnyq polgan tur. Moon-pile kadь tarьlga şөly paza kaiвarьp turarьn kөrgyzerge:

Taraanьn kulturlarь	1935 cьlda gazь	1936 cьlda gazь	Өskeni ga-pile
1. Sula	—	2	2
2. Arвaj	3 5/8	3 7/8	1/4
3. Kьzьl-tas	1	1 3/8	1/8
4. Cinge-taraa . . .	12 1/4	20 1/2	8 1/2
Kattьşkaş . . .	17 5/8	27 1/2	10 5/8

Tarьlga azьlь po cьlьn ertte tөgerilgen polgaş şьnarь koncuq ekki polgan. Moon songaar moon-taa arttьk cedilgeliq polurubustu TAR 15 cьl polganьnьn ojunda temdeqlep tur-pis.

Arвan targazь T. Sandan.

Pioner Samвuu.

Ylegerliq eş Tonduk

Cөөn-xemcik kozuununun Xajьrakkan sumuzunun nam kezigyny eş Tonduk, Pora-xөlge 1 ga cer kazaalaaş, 1935 cьlda 15 xөppeen sigen algan kizi cуve, am ol 1 ga cerinin eldep cyyl tөngeliin aştap algan 1936 cьlda 30 xөppeen sigen alьr tep olur.

Eş Tonduk polza, koncuq şalьptьq azьldaanь-pile 35-36 cьldarnьn kьzьnьnda cuttan mal өlyrвeen, malьnьn kazaazь koncuq cьlьq, pedik ,kulturluq kizi cуve.

Өske eşterden idegeerim polza, po eştin ylegerin algaş, pazala ol ьşkaş, sigen kezip, kazaazьn tudup, salьptьq azьldaaş, 36 cьldьn kьzьnьnda malьn cutka alьspazьn oraldazьr poor tep idegeep tur-men. AJЬZЬ.

Sagьndьrьq

Kьzьl-xoorajnьn arвan targalarьnga sagьndьrьp taqzьrь polza:

1) TAR-nьn 15 cьl polgan ojun kancaar erttirgen tugajьnda tynnelin kь'gaş, po cьldьn 7 a. 25-ten erttirвejin xooraj cagьrga cerin-ce corudar.

2) 1936-37 cьldьn cut ajььlьpile eres temissezir, maldь cutka peraes töleede, maldьn cem suurun ekki peletkep alьr tugajьnda tus arвannьn arat conunga surttaal salьp, cazak, namnьn corudup turar arga xemceqlerin 100% tanьzьp turgaş, sigen peletkep alьr tugajьnda kandьq arga xemceq corudup tur-sler? po tugajьnda tus arвannьn teвiskeer curttunda curttap turar sovet xamaattьlarьn pir temej cььra tьrttar uzurluq.

3) Am yner 8 ajnьn pirnin kьzьl xynyn xyndylep erttirer töleede, myn xynnyn uzur-tuzazьn tus arвannьn arat conunga şьngьь tanьştьrьp turgaş, pygy telegejnin azьlcьn arattarьnьn imperialiske udurlangan cangьs frontuzunun eccis sorulgazьnьn uzur-tuzazьn ekki tanьzьp, eres peletkenip algaş 8 ajnьn pir caada Kьzьl-xoorajnьn pygy cьksaal cььzьnga 100% ynyp cьksaalьr polgaş tus arвannьn teвiskeer curttun arьq şөөrlep, kaastap şimiir.

4) Moon songaar yzyk pizik pilвes erttem cok coruktu cөk kьlьr töleede, arвannьn arat-conunun coguur nazьnnьqlarьnьn pyrytkelin 1936 c. 8 ajnьn 15-ti erttirвejin xoora[illegible]agьrgazьn-ce corudar (pizikti[illegible]kki pilir, orttumak, adak, cer-le pilвester).

5) Slernin arвannьn teвiskeer curttunda tanzь pyrytkelge kirвeen polgaş caa-taa kelgen ulustarnьn pyrytkelin kьlьr.

6) Arвannьn arat conunga nam, cazaktьn toktaal saavьrьn polgaş revoluscu xoojlu tyrymny şaq yrgylcy tajьlвьrlap tanьştьrar.

7) Tus arвannьn teвiskeer curttunga, өөrt ajььlь poldurвas tugajьnda koncuq seremciliq turar polgaş өөrt eөskyder xoralьq cyylderni udaa taraazь-pile cok kьlьp turar.

8) Tus arвannьn teвiskeer curttunga polgaş ьnda yletpyr pydyrylge cerleringe, samььn sadar polgaş xyligaan, tyrzok, sabaazok, curum cok, aragalaar, oorlaar, soguş-sodaa kьlьr cyylderni cerle poldurвas.

9. Arвannьn pot-cagьrgazь polza, podunun teвiskeer curttunda turar pydyrylgelerge polgaş xөj niittinin cerleringe tuzalazьp kirzir.

10) Arвannьn pot-cagьrgazь polza, podunun arat conunun erttem kulturun, polit. piliin ulam-na өry kөdyrer polgaş san tynnelin xooraj cagьrgazьnga tynnep perip turar uzurluq.

11) Arвan targalarь, moon songaar Kьzьl-xoorajnь nogaan cьdar töleede, podunun teвiskeer curttunga şөl kudumcularga ьjьş tarьp xandьrarьn şьngь oraldazьr, kajь arвan ekki azьl corutkanьn TAR 16 cьl ojunga tynneer-pis.

Kьzьl-xooraj cagьrgazьnьn targazь Seren.

Azьlьвьs cetpes tur

Emi aldьn uurgajьnda amyjede 15 sannьq aldьn kazar artelder par.

Carttьk cьldьn planьn 44,6% kyyssetken, kara toburak aştaarьn 88,2% kyyssetken, aldьnnьq elezinni cuurun 84% kyyssetken, azьlcьn kyzy 77% poop turar. Camdьk arteldernin kьlьp turar cerin-ce suq kirip xaqdьngan. Po cerde suq padьrar uluq puga cogunun xaraazь-pile suqnun kyzy ulgadьp turar.

Azьlcьn kyzy po xire uluq turda, cerden tьвar cyyldy 44,6% kyyssetkeni koncuq cetpes tur.

Am moon songaar po xire turвajьn, cьldьn planьn kyyssediringe xamьk azьlcьn, alвan xaarlar kezeekki azьl şagьnьn soonda-taa azьldap kөreeliner.

Areve yyrynyn sekreteri TABAA.

Xarьssalgalьq redaktor **Lyndyp**.

Carlal

Sovtьвtranstьn aksionerliq eвilelinin niittilgezinden,

TAR-nьn xamьk organizastarьnga polgaş amь xuunuq conunga carlap tьnnadьrь polza,

Moon songaar aftomaşina xereqleerler, transporttun paaştaar ceringe kelвejin şuut.

Garaaşta operas kildis ergelekcizi Antipin ijik-pe Botaloftan ajttьrar (telefon № 36 ijik-pe 141)

Moon songaar вilet sadьp alьrlar polgaş aattanьrlar Garaşka paar uzurluq polgaş myn cer uluq xynden angьda

erttenginin 7 şaktan kezeekkinin 4 şakka cedir azьldaar.

Cyyk sөөrttyp alьrь-pile polgaş olurarь-pile aftomaşina xereqleerler

pir xonuk purungaar pizimel medeezin peөr uzurluq.

Sovtьвtranstьn paaştaar ceri Totkan, Jakovlef.

Kьzьl-xooraj. Tirazь—3.800. Kyrynenin 1 tugaar tipogravь